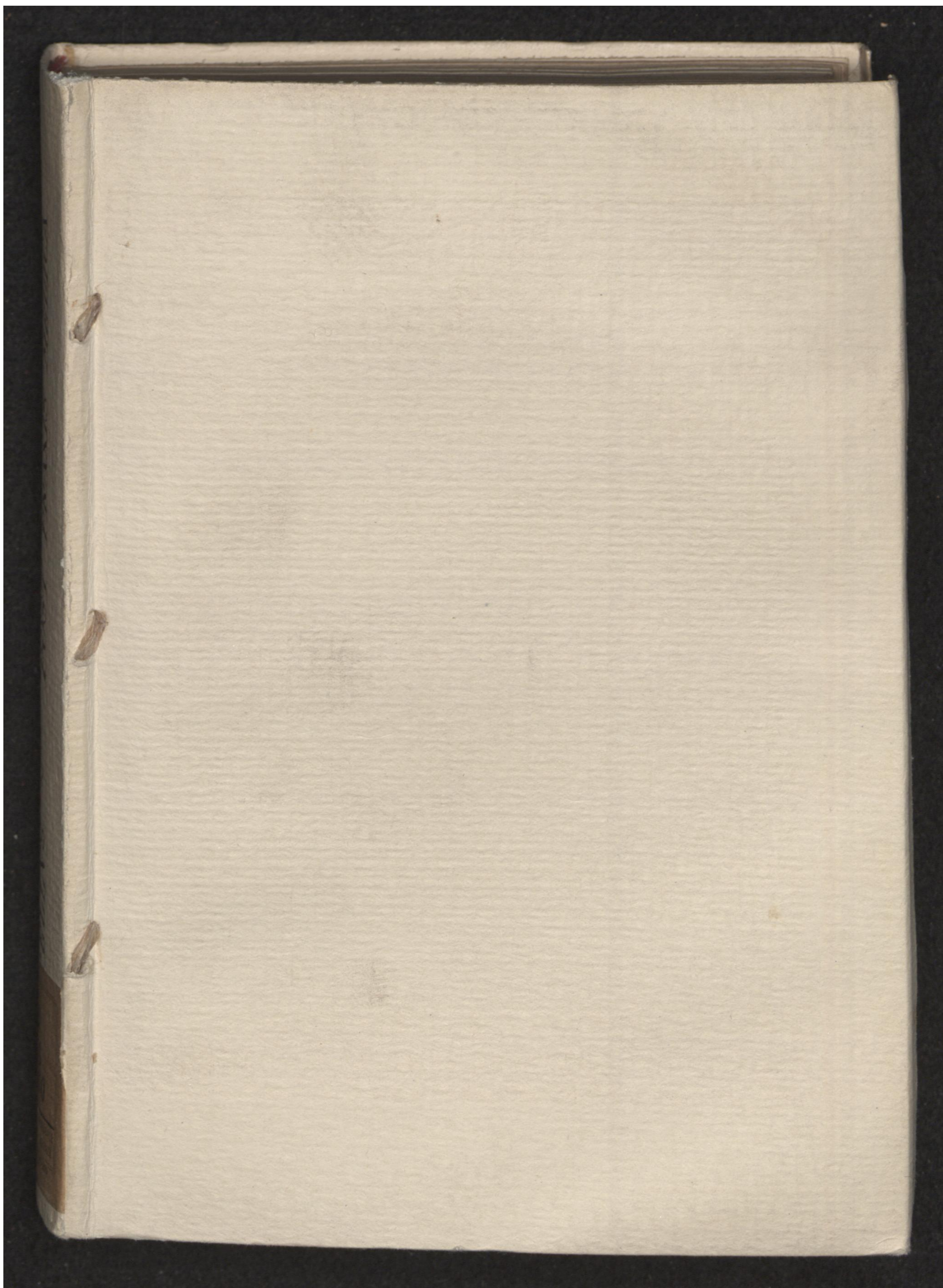
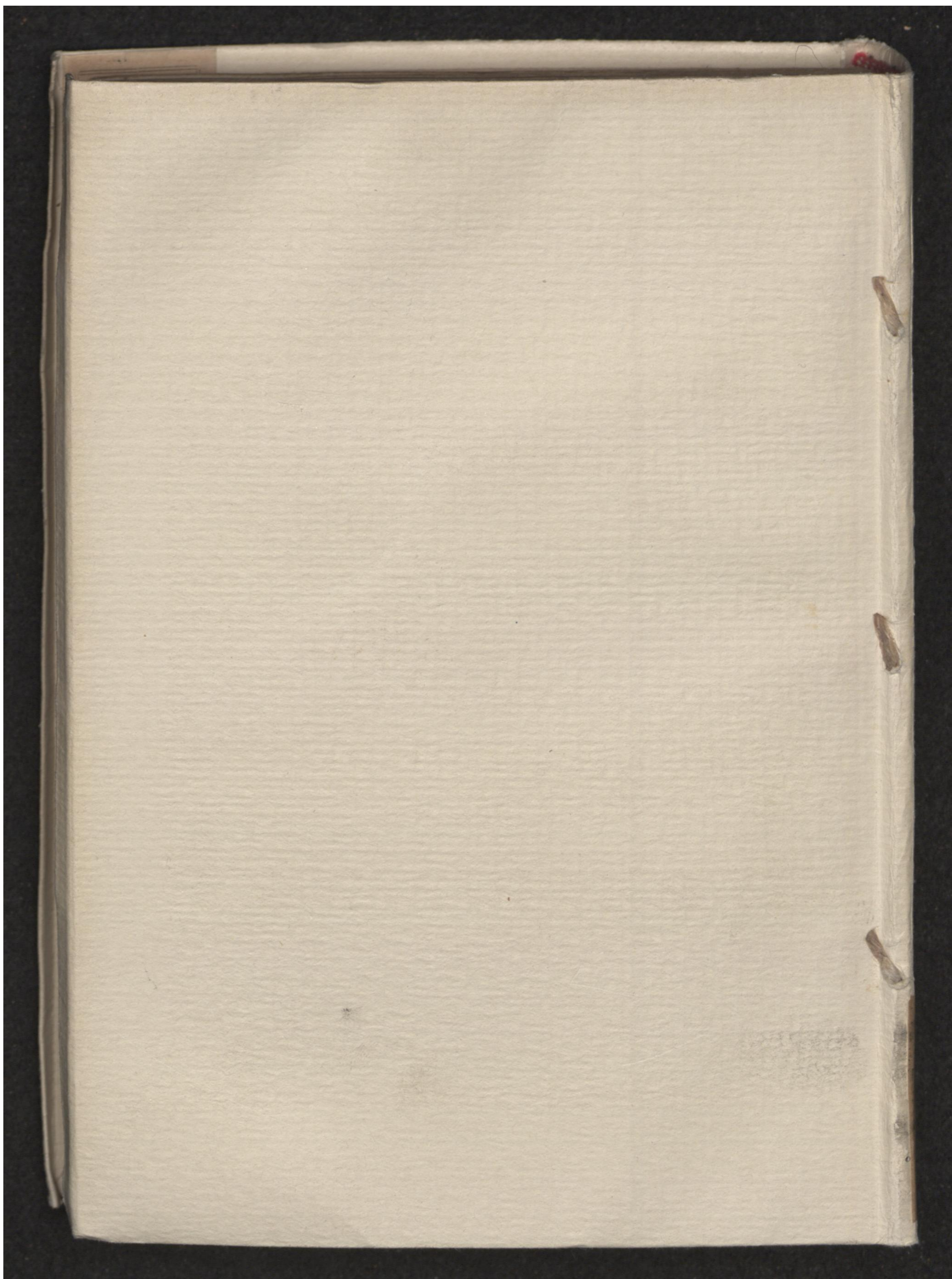

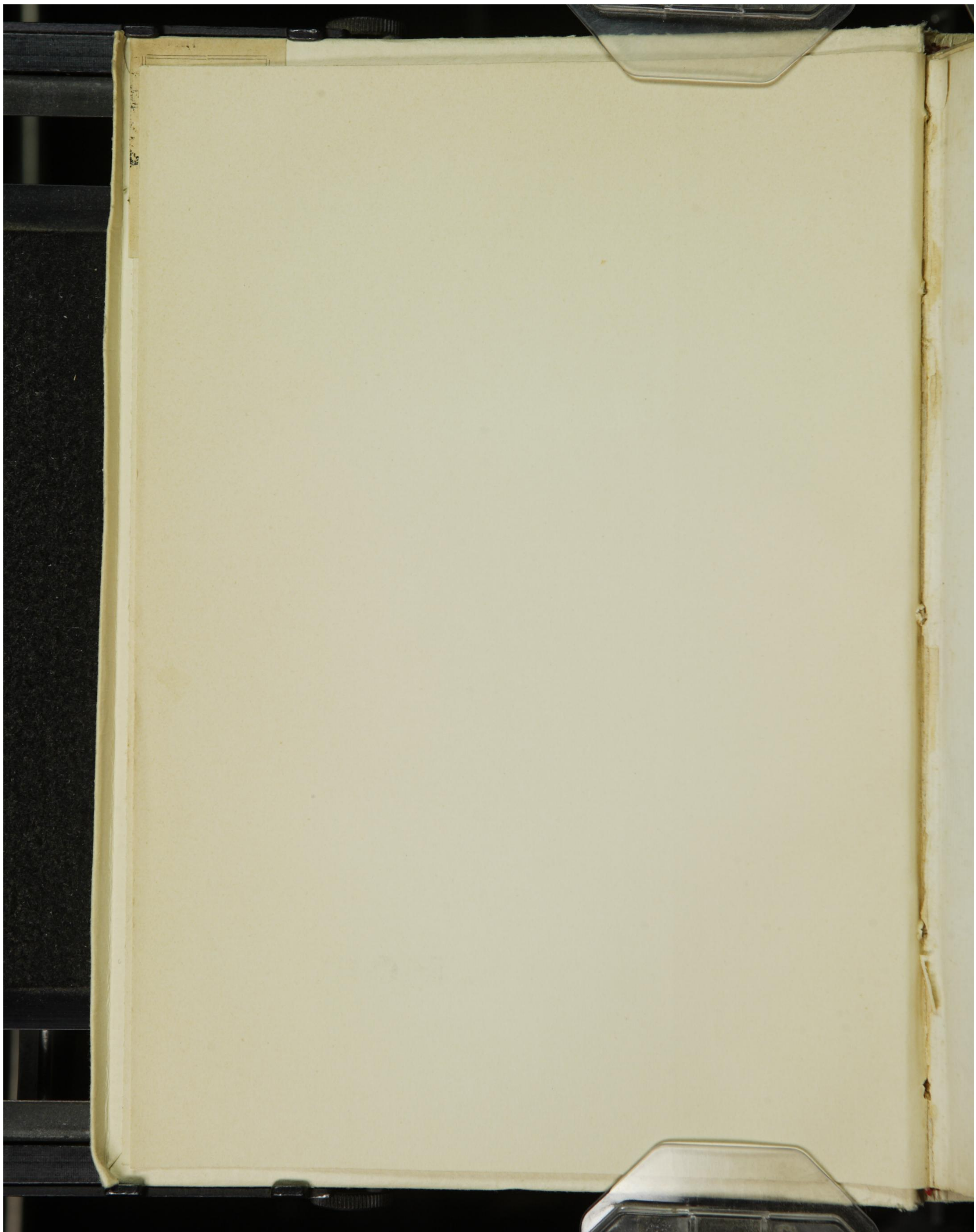
ELLVS ~ POST PRAXIS MEDICA

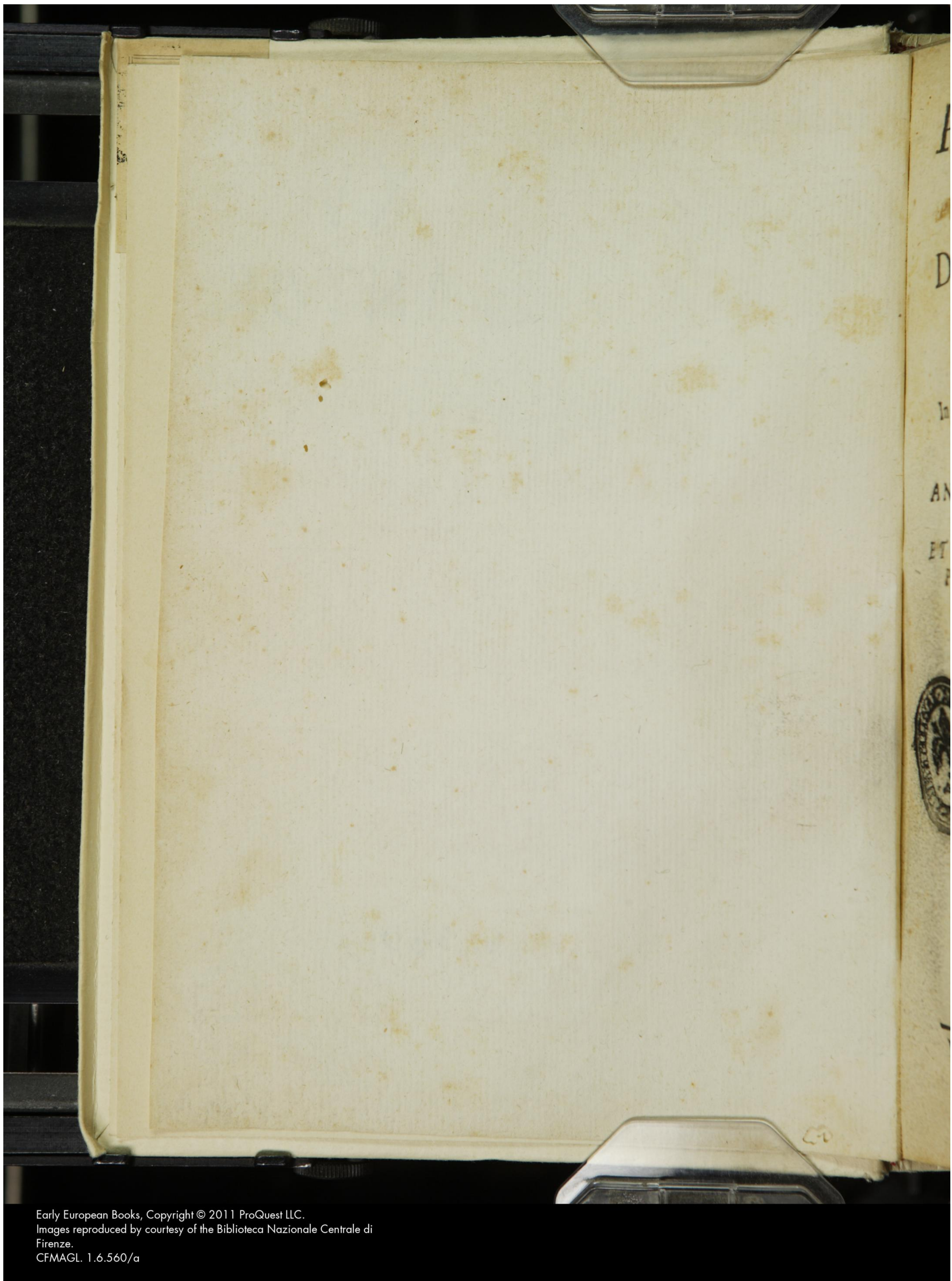

Santorelli Opuscula

XV
SANTOR

POSTPRAXIS MEDICA,
SEV
DE MEDICANDO DEFVNCTO,
Liber Vnus.

In quo, quæcumque prudens, & Christianus Medicus debet Defuncto præstare, explicantur.

AVCTOR

ANTONIVS SANTORELLVS NOLANVS

Philosophus, & Medicus,

ET IN ACADEMIA NEAPOLIT.
Primus olim Interpres Philosophiæ, nunc Medicinæ quam Theoricam vocant, Primarius Professor.

NEAPOLI, Apud Lazarum Scorigium, M.DC.XXIX.

n.° 1.

Illuſtriſs. & Excellentiſs. D.

D. FERDINANDO ENRIQVEZ RIBERAE

Alcalanorum Duci, &c.

CONSILII SVPREMI ORDINIS APVD REGEM HISPAN. CONSILIARIO, Et in Regno Neap. Proregi.

ANTONIVS SANTORELLVS F.

XVLTAT aduentu tuo Neapolis, Princeps Optime. Vniuerſum Regnum geſtit, & te ſaluum ad nos delatum eſſe, gratulatur. Cęlum hoc, hæc ora Campaniæ iure rident; nam ſperant, ſub te Principe, fore vt olim beata. Muſæ ipſæ huius loci indigetes, quæ neglectæ hucuſque conticuerant, tuo Princeps aduentu, quaſi Apollinis adſpectu, qui & præeſſe illis ſciat, & velit, recreatæ, iam ad chorum ſe expediunt,

§ 2 Quid

Quid Musas? Quid Vrbem, ineptus commemoro? Cadauer hoc iamdiù sepultum, nescio qua vi abdita excitatum reuixit, & quin in lucem excurreret tuam, detinere nec potui, neque volui. Nempè rectè noui, si Custos aderis, si tutator, nullus Vultur ad laniandum aduolabit, fera nulla adcurret ad mordendum, non saga ad maleficia præcidet præsegmina. Neque aliquis temerè ocium accusabit meum, qui quod tempus dare debuissem viuis, lugendis dederim mortuis, sepeliendisque, cum sciant, te ex tot, tantisque negotijs, semper aliquid exprimere otij, quo ingenio indulgeas, genioque. Nec te lateat causa otij mei, innocentia nimirum eruditissimi, & Iuris Ciuilis scientissimi Ioannis Alphonsi Suarez, quem ne falsus testis læderem, à munere semotus medendi, mortuis cæpi facere medicinam, ne in otio torpescerem. Hac spe confirmatus, hunc mei ingenij fœtum, in lucem prodire permisi. Excipe illum rogo, foue, & mecum ipso; nam vt ille tutus, si in sinum: sic ego fœlix, si in animum admittas tuum. Vale.

Ad

Ad Lectorem.

ON me latet, benigne Lector,(nam si id lateat, lateant necesse est pariter mores huius temporis) quam facile futurum, vt expositum hoc cadauer, plerisq; graue oleat, lacerentque: quin etiam me ipsum, qui expono, rideant. Dicet enim quispiam, vix eminus titulo inspecto. Vt ingenuè fatear, fefellisti nos, & veluti aues inani fundæ sonitu territasti; excitaras enim ad strepitum vnum tituli, tandem thesaurus, vt verbo veteri, dicam, carbones fuere. Subirascitur alius amarulentus, superciliosus, & amœniores Musas auersatus,ò indignum facinus clamat. Tantùm nè tibi otij est, vt Poetas lectites,versuumque miriades, vt opus excrescat, hinc inde compiles? Ridet hìc, atque oscitat; & quæ,inquit,tibi,mi homo,cùm mortuis lis est? quod tibi certamen cùm æthere cassis? Dùm viuit,monet Comicus,hominem noueris: dum mortuus est,quiescas. Desine igitur mortuis medicari, egregius mortuorum medicator. Hæc,mi Lector, atque hisce similia, effrenata, ne dicam aculeata licentia mihi passim obstrepent, certò scio: sed obstrepent. Quid illis facias? fine amabo te, latrent more suo: vox vna,atque irrita ventis, præterea nihil; si enim cicadam natura sua garrulam ala præhendas,clariùs,atque enixius obstrepet: præsertim cùm immeritò omnia hæc obtrudant: veras nugas, nugas meras,& in quibus,nil nisi aculeum deprehendas; Nam quod de otio conuiciator obijcit,vltrò do, atque condono; laudatum enim illud,

Quod caret alterna requie, durabile non est.

& ò bellè Democritus, sæuerioris vitæ assiduitatem arguens, vitam sine festiuitatibus, longam viam dixit, sine diuersorijs. Quin vegeta, & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, eo vehementiores impetus edunt. Aptè Statius.

vires instigat, alitque

Tempestiua quies: maior post otia virtus.

Cur igitur quis me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat si quantùm alij tribuunt intempestiuis conuiuijs, aleæ, pilæ, & cæteris voluptatibus corporis: quantùm, & tu (vt inter hos restim interea, vnà simul ductites)maledicendo; tantùm mihi egomet, animi etiam recreandi causa, genialibusque quibusdam horis, nec operarijs, in amœnioribus musis recolendis, dùm vacat, interea sumpsero?

Sunt

Sunt lusus, leuia, inania: sint, nec inficior: lusus do, & vendito. Improbus in illis labor? nullus: in libellulum tamen congessi ex tempore, & qui modo pagella, vix vna, libellus, nescio quo pacto paulatim in dies iam inde adolescit, inter manus (heu iam inde, nam diù est, cum) iniusto, & si honesto carcere detineor. Quid facerem? sederem compressis manibus fata mea deplorans? minimè verò

ea enim sola voluptas,
Solamenque mali, de collo fistula pendet.

Et velut industrius, frugique agricola, dùm magno misceri murmure Cœlum incipit, dùm hyems ignaua colono, infestat omnia, omnia vastat: securus, nec segnis, si cœlum interea segne, dum sedet antè focum, gracili fiscellam texit hibisco; sic soleo, dùm vacat, tempus non perdere: nec ludere, si ludo. Inutilia nec sunt: quid garris? Defuncto enim medicari, & Medici esse, & Christiani Medici, mox ostendam. Centonem apposui (eia supposui) faciundum fuit; Si enim prisca, & antiqua tractanda sunt, ex priscis conquirenda, eruenda: hæc verò cùm antiqui Poetæ præsertim adducant, Poetas ipsos, vt plurimum adducere cogor. Centonem si feci, Phrigiones sum imitatus, qui è varij coloris filo, vnum aliquod aulæum efformant: licet non modo colorem (absit iactantiæ Verbum) sed, & quasi spiritum, vitamque indidi. Rides, & scripserunt ait, multi de re ista: fateor, sed ni fallor, historicè tantum, non physicè, causas nempè rerum afferentes: neq; hoc ordine, sed prout sors se obiecit ipsa, nec litem lite resoluo, sæpè enim iudicium, & coniecturam interponam meã, & præstitit, non modo colligere, sed seligere. At qui tu demum titulum ad tuam saliuam, nec facere, nec ipsi operi, cohærere obtundis. Quod ignoras reprehendis miser. Quid quæso hianti ore ex titulo, iamdiù expectas? si vocem ipsam tituli ignoras pœnitus, eia ad cepundia: iam senex, Pedagogum adeas: consulas Calepinum. Tu verò de balsamando fortassè Defuncto barbarè dixisses barbarus. O qui pedagogo tradaris barbaro, qui vbi te femoralibus exuerit, saligno fuste plectat, contundatque. Sed quo digressus? Cesson plura maledico benedicere. Verùm illud est. Contumelia, & obtrectatio, sępè animis tranquillissimis patientiã extorsit. Quare mittamus, mi tu, rabulas istos: in peristilijs ansati obambulent: in tenebris, cùm ad cuiusque splendorem caligent. Tu (tibi enim cudimus Lector) si quid vacuus sub vmbra lusi, hoc habes quidquid illud sit. Si quid incoctum do, condona, neque nodum in scirpo quæras: non enim ex ijs sum, qui perfectissimè me scribere censeam, sed in eo numero, me repono, qui & scribendo proficiunt, & proficiendo scribunt. Vale.

IN-

INDEX CAPITVM
Quæ in hoc opere continentur.

coctio,

Finis Indicis Capitum.

INDEX

Rerum notatu digniorum, quæ continentur in hoc opere.

Cam-

Sanguis

FINIS INDICI.

POST PRAXIS MEDICA
Seu
DE MEDICANDO DEFVNCTO.
Liber vnus.

Dicendorum materia, ratio, & ad Deum preces. *Cap.* I.

QVicũque Medicinæ pelagus, in hanc vſque diẽ tranare ſtuduerunt, tres tantum eius partes perluſtrarunt. Primam, quæ ægrotantia corpora curare docet: ſecundam, quæ beneualentia tuetur, & regit: tertiam, quæ humani corporis, prout bonæ, malæq; valetudini ſubijcitur, cognitionẽ complectitur; nam etſi duarum priorum cupiditate tantùm teneantur Medici; quia tamen, niſi huc etiam excurrãt, ad exoptatum portum peruenire non poſſunt; hinc fit, vt ad hanc quoque adpellant: quibus inſpectis, tãquam vniuerſam Oceani huius, quanta quanta illa eſt, immenſitatem enauigaſſent, infixis Herculis exemplo, columnis, inſcribũt, *Non plus vltra*, curſus quaſi finem adepti. Sanè liberè id dicam, anguſtioribus iſti terminis facultatem medicam concluſerunt: eſt in orbis huius receſſu inacceſsus adhuc locus, nec ad vltimum vſque ſinum Oceani huius peruenere fortaſſe, quãquam perluſtraſſe Vniuerſum ſuperbè ſe iactẽt; ſi enim quod eſt in Medicorum optatis (hoc eſt, vt conualeſcat æger) contingeret ſemper, illa eſſet, quã hucuſque autumarunt meta Medicorum laborum; at quando ſæpè ars morbi acerbitate deluditur, &, vt ait ille,

Interdum docta plus valet arte malum,

plus vltra progredi, & de defuncto medicando tractare eſt operæpretium. Age igitur *Plus vltra:* commutemus titulum, terminum proteramus, ſoluamus anchoram, claſsique quæ diu portum tenuerat, laxemus habenas; aut enim prorſus cœcutio, aut ad Medicum ſpectat, ſuo fato iam functis, opem ferre, & medicam manũ adhibere. Quid rides? quid ſubſannas? Quia, inquies, fatuũ eſt, velle extinctum curare, &

hominis omninò deliri. Haud abnuo, si extinctum eo animo aliquis curare contendat, vt ad vitam restituat; at studere, ne extinctum corpus putrescat, & saniosum fiat, Medicorum est munus, & illud quidem pium; quod ne quis suspicetur, me in gratiam susceptæ disputationis asserere, idē dicturum, si aliam suscepissem materiam scribendam: proteruiat alius, in alienam messem me falcem immittere: absurda tractare, & à proposito Medici aliena: propterea ante omnia disputationis istius necessitatē monstremus, & eamdem ad Medicum pertinere. Tu Deus felix sis mihi sydus: tu Dux, tu Proreta, atque gubernator; tuo enim suffultus auxilio, fragilem mei ingenij cymbulam, ignoto audebo committere mari, portumque spero fore, vt lætus attingam; verè enim ille, verè.

Quisquis secundo nauigarit Numine,
Is vel saligno nauigarit vimine.

Sint ne curanda cadauera, quorumdam sententia affertur, reijcitur, & contraria, quæ affirmat, probatur. Cap. 2.

NVllam esse cadauerum curam habendam, existimauit Diogenes. Quare imitatus bestias, quas nulla cura sepulturæ sollicitat, inhumatum se proijci iussit; *Nam si canes,* ait, *meum lacerabunt cadauer, Hyrcanam nactus fuero sepulturam; sin Vultures, Hyberam; quod si nullum animal accederet, ipsum tempus pulcherrimam fore sepulturam, corpore pretiosissimis rebus, Sole, inquam, & imbribus absumpto.* Stobæus ser. 120.

Idem rogatus, num seruum, ancillamve haberet, negauit: cumq; adiecisset percunctator, quis igitur te efferet, si moriaris? *Cui domo,* inquit, *erit opus.*

Demonactes quoque interrogatus, quomodo vellet sepeliri; *Ne quid,* inquit, *hæc cura vos sollicitet: fætor me sepeliet.* Incutientibus metum, laceratum iri à canibus; *Quid,* inquit, *incommodi, si & mortuus alicui sim vsui?* Erasmus libro 8. Apoph.

Abiecit eamdem curam Cyrenæus; nam Lysimaco, crucem minitanti: *Ista,* inquit, *purpuratis tuis minitare: Theodori quidem nihil interest, humi ne, an sublime putrescat.* Cic. 1. Tusc.

Eodem sensu alij multi, Anchises,

facilis iactura sepulchri Virg. 6. Aen.

Mœcenas.

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Alij, de quibus Luc. lib. 7:

tabes nè cadauera soluat
Aut rogus, haud refert: placido natura receptat
Cuncta sinu: cœlo tegitur, qui non habet vrnam.

Galli cruentissima clade à Græcis ad Thermopilas affecti, nullas per Caduceatorem poposcerunt inducias, vt suos sepulturæ mandarent, planè osten-

Theatrũ vit. hum. p. 569. ostendentes, in eorum esse sententia, qui nihil putant interesse, humo ne tegantur cadauera, an à uolucribus ijs, quæ solent ad ipsa aduolare, dilanientur.

Suaderi hæc sentẽtia potest, quia nullus est in cadauere sensus; vnde prouerbium, *Mortui non dolent*; & illud iactatum de ijs, qui indecora faciunt, *Mortuum flagellas; mortuum vnguento perungis.* Quare omninò superuacaneum est, ipsum curare. Salsèq; Diogenes obiurgãti cuidam, quod inhumatus canibus uellet proijci, *Ponite iuxta me*, inquit, *bacillum, quo abigam.* Cui cùm ille: *Qui poteris, nihil sentiens? Quid igitur*, ait, *ferarum laniatus oberit nihil sentienti?* Nec minus salsè alius ea ratione sepulturam reiecit, quia sentienti onus est terra: nihil sentiẽti, superuacaneum. Hinc Lucret. lib. 3.

Proin cum videas, hominem indignarier ipsum,
Post mortem, fore vt, aut putrescat corpore posto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum.
Scire licet, non sincerum sonare, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum: quamuis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum, in morte futurum;
Non vt opinor enim, dat quod promittit abundè,
Nec radicitus è vita se tollit, & icit,
Sed facit esse sui quidam super inscius ipse.
Viuus enim sibi cùm proponit, quisque futurum,
Corpus vti volucres lacerent in morte, feræque
Ipse sui miseret, nequé enim se diuidit hilum
Nec remouet satis à proiecto corpore, & illum
Se fingit, sensuque suo contaminat astans.
Hinc indignatur, se mortalem esse creatum,
Nec videt in vera nullum fore morte alium se,
Qui possit viuus sibi se lugere peremptum.

Contrariã nihilominus sententiam, quæ cadauera esse curanda docet, veram, piam, ac propterea amplectendã, communis sensus suadet: ac primo Sancti illi Patriarchæ, Iacobus, Abrahamus, Iosephus, & alij, qui non solùm illa sepelienda curarunt, sed de transferendis ijsdem, grauissima mãdata dederunt. Suadet secundò Christus, qui nedum sepeliri, sed glorioso condi sepulchro voluit. Quo tempore item Sancti Apostoli Petrus, & Paulus, sũt passi, ex Oriente fideles, ad repetenda ciuium suorum corpora aduenerunt, quæ ad catatumbas locata, dũ inde conueniens, ciuium multitudo attollere niteretur, sic fulgure, & tonitruis est exterrita, vt amplius auferre, & aliò traducere non sit ausa. *Greg. l. 3. ep. c. 30.* Proinde Romani illa sepelienda curarunt. Diuus quoque Ianuarius, cùm inhumatus Puteolis inter dumeta iaceret, in somno homi- *Mazzella in hist. Puteol.*

nem, qui Neapoli ad balnea Puteolana se cõtulerat, est hortatus, vt corpus suum sepulturæ mandaret; estq; pro beneficio certã sanitatem pollicitus: tanti esse ei videbatur iactura sepulchri. Nimirum viderat nostrã Matrem Ecclesiam, non tantùm animabus Sanctorum preces fundere, sed & eorum corpora, immò & corporum minimas particulas, thecis inclusas argenteis, honorificè habere. Hinc Constantinus Imperator certum quorundam numerũ efferendis defunctis, curandisque constituit; cuius exemplũ alij pientissimi Principes sequuti, et priuilegijs multis muneri huic mãcipatos honestarunt, & certam ijs mercedem constituere placuit, ne vel graues mortuis sepulturę essẽt, aut cognatis defuncti dispendio. Nempè boni illi Principes suo subiectos imperio homines, nedum viuos, sed mortuos curabant. Neque verò hanc humanitatis procurationem Ethnici neglexere, immo multò pluris fecerunt; Athenienses enim decem Imperatores suos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necarunt, quod militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare nõ potuissent. Romanorum exercitus vndecimum habebat saccum, in quẽ vniuersa legio aliquid iubebatur conferre, eam, vt refert Vegetius, ob causam, *Vt si quis ex contubernalibus defecisset, de illo vndecimo sacco, ad sepulturam ipsius promeretur expensa.* Idem Romanus exercitus, *sextum post cladis annum, trium legionũ ossa, nullo noscente alienas reliquias, vt suorũ humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt sanguineos, aucta in hostem ira, mæsti simul, ac offensi condidere.* Omnes demum milites, sæpè pactum cum hostibus de sepeliendis cadaueribus iniuere, eamq; ob causam, datas sæpè inducias, omnes ferè historici contestantur. Vnde nõ est cur miremur, Platonem de iustitię generibus agentẽ, non omisisse quod pertinet ad defunctos: & Aristotilem cẽsuisse, iustius esse, hominibus vita functis, opem ferre, quàm viuis; nam si milites, quibus, vt ait Poeta, nulla fides, pietasq; sepulturæ curam non abiecere, cur modò abijciant illam Plato, Aristotelis, alijque Philosophi cùm doctrina, tùm pietate clarissimi? Equidem omninò à pietate, & communi omnium sensu aberrare eos omnes censuerim, qui aliter senserint; idcircò enim Parẽtalia, Iusta sunt dicta, quia iustũ est, Iusta facere, soluere, peragere. Et verò vsque adeo id naturæ, & rationi consentaneum est, vt veteres non tantùm humanorum cadauerum, sed & brutorum quoque susceperint curã. Ægyptij enim & crocodillos, & alia bruta cedri condiebant liquore, quo seruarẽtur diutius. Xantippus domesticos canes curauit humandos; equas Cymon Atheniensis;

Baron. tomo 3. anno Christi 336.

Valerius Max. lib. 9. c. 8. circa finem.

Libro 2. c. 20.

Tacit. lib. ann. 1.

Cassiod. l. 2. var. c. 19. & 22. Liu. l. 32.

Plin. lib. 8. c. 42.

niensis: equum suum Cæsar Dictator. Alexander verò nō solùm voluit honorare sepulcro, sed & vrbem quamdam Bucephalam, ab eo ibi condito, nominauit. Populus quoque Romanus, coruum humano assuefactum sermoni, Tyberiumque, Germanicū, & Drusum salutantem, non tantùm honorificè sepelijt, sed occisorem saxis obruit. Ceruus Syluiæ, qui violatus vulnere, bella seuit inter Troianos, Latinosque, rosis meruit, tumuloque ornari; vnde à Statio dictum,

Idem lib. 10. c. 43.

Et volucres habuere rogum, ceruusque Maronis.

Selimus demum, vt ad nostra tempora descendamus, equo suo, cui Catabulo .i. atræ nubis nomē fuit, ad Memphim mortuo, Alexādri Magni exēplum sequutus, condidit sepulchrum.

Iouius l. 13. suæ hist. in fine.

Neque obruisse bruta, & his officijs prosequi, satis ijs est visum, sed & elogia quidam sepulchro addidere: vnde vetus epigramma,

Lib. 3. epigram. veter.

Quod potui, posui tibi fida catella sepulchrum,
Digna magis cœli munere, quā tumuli.
Candenti ex lapide, hæc tib. conuenit vrna: fuisti
Candida tota fide, candida tota pilo.
Si cœlum, vt quondam canibus patet, haud tua terras
Incendet, sed ver stella perenne dabit.

Nec contempsere nostri, sed eumdem sunt morem mutuati ab Antiquis; extat enim hodie felis tumulus in domo Francisci Petrarchæ, quæ in Arqua municipio Patauino videtur, hoc elogio decoratus.

Etruscus gemino vates exarsit amore:
Maximus ignis ego: Laura secundus erat.
Quid rides? diuinæ illam, si gratia formæ,
Me dignam eximio, fecit amante fides.
Si numeros geniumque sacris dedit illa libellis,
Causa ego, ne sæuis muribus esca forent.

Extat & hoc epitaphium, auctore Maiolo, in villa quadam prope Bononiam.

Furem allatraui parcens taciturnus amanti:
Sic placui Domino: sic placui Dominæ.

Circumferuntur & alia, sed lusus gratia scripta, non tamē inscripta. Muretus in mortem cuiusdam Mulæ.

Caue tibi Viator
Ad Mulæ tumulum Pueri
Ne temere accedite.
Ore risit. Pede lusit
Dorso tulit. Omnia belle
Vixit ann. vij

Et alius in mortem Gruis.

Hic iacet vetula Grus.
Gaude Mus, gaude Sus,
Haud vobis iam amplius
Rostro erit infensa Grus:

Plorent Domina, & Dominus,
Quod Gracilipes non ludet plus.
Grues plãgite, Pigmæi plaudite.
M. DC. XIV.

Aelianus l. 5. c. 49. Bruta quin etiam ipsa se inuicem sepeliunt, nam Elephas Elephanti, si occurrat mortuo, non vltra progred tur, quam promuscide terram hauserit, & cadaueri iniecerit: vt propterea Plinius admittendus nõ sit, qui præter homines, solis Formicis hoc tribuit, oblitus eorum, quæ idem lib. 11. c. 18. scripserat, habet enim Apes quoque defunctas efferre, funerantiumque more exequias comitari. Et nos contemnemus curã defunctorum? Contemnamus potius eorum arrogantiam, qui sepulturam contempsisse videntur: quãquam citati supra auctores nequaquam cõtempsere; neque enim ausi sunt dicere, non esse id faciendum: sed si fortè non fiat, nullum esse incommodum. Itaque, vt rectè aduertit Lactantius, *in ea re non tam præcipientium, quàm consolantium funguntur officio; vt si fortè id sapienti aduenerit, ne se ob hoc, miserum putet;* nihil enim mali accidere homini, nihilq; boni adimi priuatione sepulturæ, sufficienter monstrauit Augustinus, & inter recentiores Pererius cap. 14 Genes. disput. 5. ea ratione, vt alias mittam, *Si ea, quæ sustentandis viuentibus sunt necessaria, sicut victus, & amictus, quamuis cùm graui afflictione desint, non frangunt in bonis perferendi, tolerandique virtutem, nec eradicant ex animo pietatem, sed exercitatam faciunt fœcundiorem: quantò magis cùm desunt ea, quæ curandis funeribus, condendisque corporibus defunctorum adhiberi solent, non efficiunt miseros in occultis piorũ sedibus iam quietos?* Galli quoque haud quidem contempserũt sepelire eos, qui in bello occiderant, quod sepulturam nihili faciẽdam putarent, sed vt maiorem sua de immanitate opinionem inijcerent hostibus, & terrorem, vt Pausan. in Phocic. Nec demum Lucr. sepulturam contempsit, sed eos irridet, qui eam idcircò procurabant, quia aliquem superesse sensum in mortuo opinabantur.

Lib. 11. c. 30.

Libro de vero Dei cultu cap. 11.

1. de ciu. Dei 12. et 13.

At dices; nullus est in cadauere sensus: fateor, propterea videndum, cur illa curanda, cur non debeat sepultura contemni.

Cur debeant curari cadauera, viuentium ne gratia, an mortuorum. Cap. 3.

Viuentium gratia sepelienda esse cadauera, non defunctorum, opinatus est Senec. *Epist. 92.* *Vt corpora visu, & odore fœda, amouerentur, alios terra obruit, alios flamma consumpsit, alios lapis ossa redditurus inclusit. Non defunctis, sed nostris oculis parcimus.* & paulò post. *Vt ex barba capillos detonsos negligimus, ita ille diuinus animus egressurus hominem, quo receptaculum*

sum defertur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat; nõ magis ad se iudicat pertinere, quàm secundas ad editum infantem. Eamdem videtur probasse sententiam D. Aug. hæc enim habet 1. de Ciuitate Dei 12. *Curatio funeris, conditio sepulturæ, & pompa exequiarum, magis sunt viuorũ solatia, quàm subsidia mortuorum.*

Sed aliud est conditio sepulturæ, & pompa exequiarum; aliud sepultura, & exequiæ. Pompa, viuorum gratia est inuenta: sepultura & viuis, & fato functis proficua. Quos verò præstet vsus viuẽtibus, quos defunctis, non ita conspicuum, & propterea declarandum.

Existimauit Senec. loco supra cit. quod spectat ad primum, impulsos ad condenda cadauera viuentes, nc tetro eorum odore inficerẽtur. Assentitur Senecæ, ex parte Girald. credit enim hinc ortum sepeliendi morem, postquam iam cœtus hominum ciuitates constituit: rusticos, ac siluestres alia causa inductos censet, vt id facerent, eamque esse retur, vt posteri sibi quoque moriẽdũ esse admonerentur, rectèq; propterea, ac sanctè viuẽdum.

Lib. de var. sepel. ritu.

Sed longè diuersum monumentum est à sepultura: illud quidẽ mortalitatis nos monet, nam monumẽtum sic dictum, quia monet mẽtem: sepultura illum præstat vsum viuẽtibus, quem Seneca innuit: præter hunc, nullum alium agnosco; enimuerò & dispersim viuentes, occursu cadaueris visu, & odore fœdi læduntur. Quare conducit omnibus, vtcumque viuant, illa sepelire. Cur præstet idem facere gratia defunctorum, est nunc consequens dicere.

Putarunt antiqui, conferre sepulturam ad quietem animæ eius, qui fato est functus: nimirum credebant, non posse eius animã quiescere, cuius corpus nondum erat humatum, sed sursum, deorsumque perpetua inquietitudine diuagari. Hinc Homer. hęc Patroclum Achilli dicentem inducit,

Me terræ propera mandare, vt limina pandas
Vmbrarum, vnde animæ exturbant, probibentque suorum
Misceri cœtui, stygiasve innare paludes.
Per loca senta situ, per & ostia Ditis oberro;
Da dextram misero, nec Auerni limina rursum
Transiliam, vt placidis semel ignibus ossa quiescant.

Quem imitatus Virg. 6. Æneid. ait,

Hæc omnis, quam cernis inops, inhumataque turba est.
Portitor ille, Charon: hi quos vehit vnda, sepulti;
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quàm sedibus ossa quiescant.
Centum errant annos, volitantq; hæc littora circum;
Tùm demum admissi, stagna exoptata reuisunt.

Propterea Palinurus, cum

ventorum, & fluctuum ludus esset, sepulturam obnixè, eam tantùm ob causam, ab Ænea petit:

Sedibus, vt saltem placidis, in morte quiescam.

At verò rectè D. Thomas 4.sent. dist.45. q.2. art.3. ad 3. vbi hanc refert sententiam, Paganorũ errorem vocat; neque enim sunt animæ transfretandæ; neque vllus est Portitor, cui animarum deuehendarum cura sit demandata; vt propterea credã, neque illos fuisse vsque adeò stolidos, vt id senserint, sed hanc commentos fabellam suspicor, eamdem ob causam, ob quam multa pati apud inferos, prauæ mẽtis homines confinxerunt. Quare, vt isthæc attollere sunt conati, vt pœnarum timore coercerent prauos: sic multa pati animas inhumatorũ finxere, ne superstites curam sepulturæ abijcerent. Cur verò centum annos errare, Poeta dixerit, Platonem sequutus, qui id primùm docuit, vide Rhodiginum lib.22. lect.antiq. c.14.

Quod si hanc ob causam sepultura mortuis nõ conducit; quidnam emolumenti inde ijs accedit?

Putant nostri, vt patet ex D.Tho. cit.loc. conferre mortuis sepulchra, quia eorum intuitu, excitatur memoria mortuorum; vnde fundemus preces, pro animabus ipsorũ: quod confirmant D.Aug. authoritate, qui monumenta, ideò sic dicta putat, quia monent mentem; sed vsus hic monumenti est, non sepulturæ. Puto ergo cõferre, quia esto corpus nihil sentiat, animus tamen mori nescius, iniqua corporis conditione tristatur, honore lætatur. Virg.6.Æneid.

Constitit Anchisa satus, & vestigia pressit,
Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam;
Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes.

Ducor quoque multis experimentis, sed ne lectorem fatigem, afferam duas tantũ historias, quarum alteram Plinius recenset; narrat alteram Constantinus Presbyter in vita S.Germani Antisiodorẽsis, quę apud Surium habetur tom. 4. mense Iulio, habet ille libro 7. epist.ep.27. ad Suram, hæc ad verbum:

Erat Athenis spatiosa, & capax domus, sed infamis, & pestilens: per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur. Mox apparebat idolon, senex macie, & squallore confectus, promissa barba, horrenti capillo: cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebatque: indè inhabitantibus tristes, diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliã morbus, & crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiù quoque quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inhærebat: longiorisque causa timoris, timor erat. Deserta indè, & damnata solitudine

domus,

domus, totaq; illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tăti mali, vellet. Venit Athenas Philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immò tanto magis conducit: vbi cœpit aduesperascere, iubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribĕdum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra, & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale vbique silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moueri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, auribusq; prætendere: tum crebescere fragor, aduĕtare etiă, ac iam vt in limine, iam vt intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitq; narratam sibi effigiem: stabat, innuebatque digito, similis vocanti: hic contrà vt paululum expectaret, manu significat, rursusque ceris, & stylo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idĕ, quod prius, innuentem: nec moratus, tollit lumen, & sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi grauis vinculis, postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa, deserit comitem, desertus herbas, & folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, vt illum locum effodi iubeăt. Inueniuntur ossa inserta catenis, & implicita, quæ corpus æuo, terraque putrefactum, nuda et exesa reliquerat vinculis: collecta publicè sepeliuntur: domus postea ritè conditis manibus caruit. Hæc Plinius,

Audi aliam. *Cum sanctus vir in loco quodam spectris infesto moraretur intrepidus, subito ante os legentis adstitit vmbra terribilis, & paulatim sub oculis intuentis erigitur. Parietes etiă saxorum imbribus colliduntur.* Tunc *verò deterritus lector, præsidium Sacerdotis implorauit, qui statim prosiliens, effigiem terribilis imaginis intuetur, & præmissa obsecratione nominis Christi, imperat, vt quis esset, quidve illic ageret, fateretur. Qui protinus terrifica vanitate deposita, voce humili, more supplicantis, eloquitur, se, comparem que suum auctores fuisse multorum criminum, insepultos iacere, & ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possunt. Rogat, vt pro eis Dominŭ precaretur, quatenus recepti requiĕ mererentur. Ad hæc vir sanctus indoluit, imperatque, ut locum ostenderet, quo iacerent. Tum verò, cereo præcedente, dux vmbra prægreditur, & inter difficultates maximas ruinarum, intempesta nocte locŭ, in quo proiecti fuerunt, indicauit. Vt uerò mundo redditus est dies, circumiectos incolas inuitat, hortatur ipse operis maturator insistens: rudera tumultuariè superiecta, ad tempus rastris auulsa, purgantur. Inueniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur, membra exuta vinculis, linteis induŭtur, humus superiecta componitur, oratio intercessionis impenditur,*

requies defunctis obtinetur: ita vt post eamdem diem, sine vllo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit.

Cur verò sepulturæ honore anima afficiatur, Imperatores Theodosius, & Valentinianus in lib. leg. nouell. tit. 5. ingenuè fatentur se ignorare. Puto ego gaudere, quia est aliquãdo eò, vnde mortis imperio discessit, reuersura. Quare dolebit, si quæ fuit, quæq; futura est eius sedes, contemnatur: lætabitur si quæ eius cura habeatur. Præclarè August. 1. de Ciu. 13. *Si paterna vestis, & annulus, vel si quid huiusmodi, tantò carius posteris, quantò erga parentes affectus maior; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multò familiarius, atque cõiunctius, quã quælibet indumenta gestamus.*

Conferet id facere tertiò, quia produt sacræ Theologiæ Professores, illa cadauera à Dæmone posse assumi, quæ non sunt iustis exequijs expiata. Ex quo factum, vt Patres antiqui cadauerum expiationem excogitarint, vnde lustrali ea aqua aspergunt, thure suffiũt, sacris orationibus exorcizant, cereis benedictis illustrant, ac demum sacro loco sepeliunt. Ne itaque assumãtur sacro loco condenda. Cur verò Christi Corpus sepeliri voluerit Deus: (nulla enim ex causis adductis habet locum) an vt certi omnes fierent, verè mortuũ fuisse; quare & surrexisse; an ob aliã causam, nõ est nostri instituti, modo inquirerẽ. Si quis huius facti causam velit noscere, consulat D. Thom. 3. p. & expositores ibidem.

Pertineat ne ad Medicum curare cadauera. Cap. 4.

PArũm refert nosse curanda esse cadauera, nisi insuper constet, pertinere hoc ad Medicũ, non esse alterius partes. Propterea, postquàm constat de primo, examinemus, an id spectet ad Medicum; nam si alterius munus sit, hoc præstare, temerè à nobis suscipietur hic labor, & iure reprehendere, nos quiuis poterit, quod aliena curemus, & vt prouerbio fertur, in aliorum messem, immittamus falcem.

Non pertinere ad Medicum curare cadauera mõstrant hæc apertè. Constat hoc primum ex medicæ facultatis limitibus, quæ, vt communis omniũ sententia fuit, in hoc tota versatur, vt sana seruet corpora, ægrotãtia curet. Vnde Auic. prima primi, *Mediciua*, inquit, *est scientia, qua humani corporis dispositiones noscuntur, ex parte, qua sanatur, vel infirmatur, vt habita sanitas conseruetur, amissa recuperetur.* Arist. 30 sect. problem. 7. *Propter quid vsque ad sanitatem negotiantur Medici; macrescunt enim, deinde ex hoc desiccant; deinde sanitatem faciunt, postea hic stant. Vtrum non amplius possibile ex hoc fieri aliud, aut si possibile alterius sciẽtiæ?* Lib. 2. cap. 5.

Con-

Constat hoc secundò gentium ferè omniũ authoritate; nam Romani,qui curandis funeribus multum studuerunt Lybithinarijs curam hanc demandarunt. Erant autem Lybithinarij,qui in æde Lybithinę præerant locandis,vendendisque ijs, quæ necessaria erãt, pompam instructuris funebrẽ. Lybithina, Dea in cuius æde vendebantur,& locabantur ea, quæ ad sepulturam spectabãt. Erraui,corrigam me: demandarunt hanc curam Pollinctoribus. Erant verò Pollinctores serui Lybithinariorum,pollinciendis,hoc est abluendis, vngendis, & consuendis cadaueribus destinati, vt Festus, Nonius,Varro,& alij. Vnde Vlpianus ff. de institor. act. ait, *Si Lybithinarius, quem seruum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit; dandam in eo, quasi institoriam actionem.* At verò Pollinctores,ita dicti, vel à pollinciendis corporibus, vel, vt Grutero placuit lib. 1. de iure manium cap.15.quia mortuis os, polline obl nirent, ne liuor appareret extincti, sunt longè diuersi à Medicis, & multò ignobiliores.Ijsdem demandarunt hoc munus Ægyptij, vt patet ex Diodoro. *Lib.2. cap.5.* Non ergo spectabit ad Medicos id moliri. Nec putandum est aliter, quia cap.49. Genes. legitur, Iosephum cogitantem cad uer sui patris condire,seruis suis Medicis id præcepisse; nam quãquam litera hebraica legat, Medicis, græca tamen traductio,quæ tenenda,Lybithinarijs legit, vt Pererius eo loco. Vbi notandus idem; nam cùm nomẽ Medici, impropriè positum eo loco doceat,ex eodem postea vult colligere,seruorum loco apud Ægyptios, esse habitos Medicos.

Est contra, quod suadet, Medico esse munus hoc delegandũ; vt enim methodo exequetur,quod quęritur,præscire necessariò oportet,quid putredo; quæ ipsam inducendi vim habent, quæ coercere, arcere. At hæc omnia Medici explorata habent: cæteris incomperta sunt,& ignota.Quare huius partes erunt curare cadauera.

Quid dicẽdum? distinctione potest lis ista facilè dirimi, & rationibus adductis hinc inde, satisfieri. Proinde sciendũ, tria esse necessaria curando cadaueri. Primum est, indagare media apta,& opportuna scopo huic consequendo. Secundum, inuenire materiam remediorum, quæ Medici censuere opportuna. Tertium, admouere remedia,& consulta quæque festinãter, & dexterè exequi. Primum do Medicis;nam quamquàm præcipuus eorum scopus sit, prosperam sanitatẽ tueri,emẽdare aduersam: nihil tamen vetat, quin secundariò, huc quoque manũ extendant; nam si ad Medicum pertinet, quamdiù corpus incolume viuit, seruare, & tueri; cur non eiusdẽ partes fuerint, vbi extinctum fuerit,seruare à putre-

dine,

dine, nec permittere, vt diuini Architecti nobilissimum opus, vilissimi fiat esca vermiculi? habet enim pars ista summam affinitatem, cùm ea, quę præest sanitati tuendæ; quare cùm in priori insudent Medici, est rationi consonum, vt in hac quoque adlaborent. Secundum quod libithinaris antiqui dabant, dandum hodie aromatarijs. Tertium quod antiquitus Pollinctores præstabant, concedendum Chyrurgis. Ita esse distribuenda hæc munera, probarem facilè, ni luce meridiana id esset clarius. Quare, nę faculam soli, me mutuare, quis dicat, & in rebus, cuique compertis, tempus inutiliter terere, nihil aliud addam.

Dicendorum ordo, & operis totius Typus. *Cap. 3.*

QVanti sint momenti in disciplinis, seû discendis, seû docendis ordo, nullus est, vel parùm in aliqua facultate versatus, quin expertus fuerit. Neque aliquis est pectore tā immiti, & aspero, quin ordinatis motibus oblectetur. Argumento sint pueri, qui vix dùm nati, modulis permulcentur. Quid pueros spectandos moneo? omnes delinimur numeris, qui ratum, ordinatumq; modum componendi habeant. Vnde cùm ordinatè laboramus, comedimus, bibimus, naturam, viresq; nostras seruamus augemus: inordinatis motibus malè afficimur. Notauit quoque Arist. in probl. viam ignotam longiorem videri. Ne itaq; per ignota procedentibus, disputatio ista longior videatur, aut ob defectum ordinis obscura: operepretium me facturum putaui, si anteaquàm propositum aggrediar, & agenda, & ordinem agendorum proponam.

Est animus integrum conseruare cadauer; non itaq; debet comburi, sed humari: non in propria domo, quemadmodum Ægyptij consueuerunt, sed extra, & eo in loco, qui minimè omnium sit putredini expositus, vt quantum fieri potest temporum contranitatur iniurijs. Nec tantùm conseruare est animus, sed illud quoq; in votis, ne incutiat deformitate horrorem. Ergo componendum primo est illud, deinde efferendum. Vbi elatum ad locum sepulturæ fuerit, suscipiemus curandum. Habebit itaque hæc tractatio tres partes. In prima agemus de Compositione cadaueris. In secunda de elatione. Continebit tertia curationem eiusdem. In compositione tria cōsiderabimus, an os, oculique claudendi, quo pacto partes singulæ componi debeant: an lauandum, vngendum. Et quoniam id primum facere Antiqui consueuerant, osculari nimirum defunctos, hoc quoq; examinabimus. Com-

posito cadauere, de elatione, mox esset agendum; neq; enim alius esse debet ordo doctrinæ à naturæ ordine, præsertim, cùm facilitas non suadeat mutare: Verumtamen, quia Ægyptij domi condebant cadauera, vrebant alij, propterea cogemur duas disputationes interponere: altera erit, an sint humanda cadauera, an vrenda: secunda erit de loco sepulturæ. Et quoniam monstratur extra domum, & vrbem esse humanda cadauera, idcircò de elatione dicemus. Dicemus autem tria. Considerabimus primũ quæ & quot personæ ad efferendum conuenire debeant. Videbimus secundo, quomodo sit efferendus Defunctus: vt an vestitus, an expositus, an sandapila. Tempus tertio elationis perpendemus, vt an noctu, an die, an statim à morte, an post septimum diem. Deductum ad locum curare docebimus, hoc est vindicare, quantum fieri potest à putredine, quod quia consequi nullatenus licet, ni constet primum, quæ natura putredinis, quæ causæ illam inferendi vim habeant, quæ coercendi, compescendi, arcendi; hoc primum attingemus, deinde accingemur nos operi, cuius gratia cuncta alia præmisimus.

Sint ne fato functi osculandi. Cap. 6.

POstquam monstratum supra à nobis est, non esse modo aliquo abijcienda cadauera, sed quantum fieri potest, diligenter à Medico curãda, est nũc consequẽs, propositum aggredi. Tradenda itaq; methodus conseruandi cadauera, & componendi; neque enim studendum tantum est, ne mox extincta putrescant, sed ne deformia appareant; Quoniam verò apud omnes vsus inoleuit osculandi Defunctos; propter hanc rationem, ne quis ob oscitantiam, id à nobis omissum suspicetur, an sint defuncti osculandi, examinabimus primum.

Osculabantur Hebræi, Romani, & cùm prisci, tùm nostri temporis Christiani. Constat primum ex cap. 50. Gen. *Nam mortuo Iacob, ruit Ioseph super faciem patris, flens, & deosculans eum.* De Romanis mox idem monstrabitur; nàm quod nostri idem faciant, si quis est, qui ignoret, hunc certè necessè est, in rerum plane omnium ignoratione versari: alia tamen causa, vt id facerent, impulit Romanos, alia Hebræos, nec non Christianos. Osculabantur Romani, nedum mortuos, sed morti iàm proximos, vt exciperent animam ad labra accurrentem; putabant enim per os, tamquam per patulam quãdam ianuam euolare; hinc

Act.7. Cicero notat Verrem, *quod miseras matres ad ostium carceris pernoctantes ab extremo liberorum complexu exclusisset, cùm nil aliud optarent, nisi vt filiorum extremum spiritum, ex cipere liceret*. Optabant hoc autem, quia morientibus gratum, vt patet ex illo Ouidij.

Sospite te saltem moriar, tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio. & illo
Non animam apposito fugientem excepit hiatu.

quem morem imitatus Tassus, sic inducit Herminiã loquentem, cùm Tancredo in mortis confinio posito, occurrisset.

Tass. lib. 19. c. 109.
Pietosa bocca, che soleui in vita
Consolar il mio duol con tue parole:
Lecito sia, ch'anzi la tua partita,
D'alcun tuo caro bacio, me consoli;
E forse all'hor, s'era à cercarlo ardita,
Quel daui tu, c'hora conuien, ch'io inuoli,
Lecito sia, c'hora ti stringa, e poi
Versi lo spirto mio fra' labri tuoi. & lib. 2. c. 35.
Et ò mia morte auenturosa, à pieno,
O fortunati miei dolci martiri;
S'impetrerò, che gionto, seno à seno,
L'anima mia nella tua bocca spiri.

Fuit, & alia huius moris causa; nàm si ad colligendum spiritum exhalantem dùmtaxat, id fecissent, moribundos dumtaxat essent osculati: at constat hoc factum, non tantùm in mortis confinio, sed & ponendis in rogum dabant oscula, vt patet ex illo Tibulli, l. 1. eleg.

Flebis, & arsuro positum me Delia lecto
Tristibus, & lacrimis, oscula mixta dabis.

Quare alia afferenda causa est, quam esse illam reor, vt scilicet moribundis, quasi discessuris, darent veniam; solebant enim Romani peregrè profecturos, & qui Vrbem repeterent osculo excipere, dimitterēq;. Vnde notat Neronem Tranquill. *quod neq; aduenies, neq; proficiscens, quemquam impertiuerit osculo, ac ne resalutarit quidem*: & in laudatione Traiani Plin. *Gratum erat cunctis, quod Senatum osculo exciperes, sicut dimissus osculo fueras*. Quia ergo ijsdem mors quædam peragratio est habita; vnde mortem, abitionem dicebant, & illud frequens in tumulis, abijt, non obijt; quemadmodum peregrè abeuntes; sic mortuos osculo dimittendos putabant. *Vide Rhod. lib. 4. lect. antiq. cap. 3. & Lips. 2. elect. c. 6.*

Ob eamdem causam fecere id Hebræi, nec non Christiani, nam quod ad colligendũ prodeuntem è corpore spiritum, nequaquam id præstiterint, clarum; siquidem erat illud ijs exploratum, animam esse cuiusuis materiæ expertem;

&

& illud ridiculum, per os, tamquam per ianuam exire. Contra verò certum est, consueuisse eosdem, & discessuros osculo dimittere, & redeuntes, occursantesq; seù amicos, seu cognatos excipere osculo. Constat primum ex cap. 1. Ruth, & cap. 20. Act. Apostol. vers. 37. secūdū ex c. 18. Exod. vers. 5. cap. 4. vers. 27. Gen. 19. vers. 13. & alijs multis locis. Hinc Iudas proditurus Iesum, *tradidit hoc signum dicens, quēcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum*; Nempè secesserat Iudas: rediens itaque, Iesum erat osculaturus: proinde dixit, quemcumq; osculatus fuero ipse est, tenete eum; quia occurrentes osculo salutabant: & Christus de negato sibi osculo conqueſtus est cum Simone. Est pariter certum Christianos eadem causa impulsos, vt id facerent; ne tamen gratis id dictum reprehendat aliquis, adducam ad hoc cōprobandum luculentissimum testimonium Grethserij, *Habeo* inquit, *tractatum manuscriptum de primatu Pontificis, in quo hæc reperi. Cùm Græci ad mortuum sepeliendum conuenirent, amici, & cognati accedentes, osculum præstant singuli, tamquam licentiam accepturi, & hæc verba adÿciebant. Vade, cum natura nos vocauerit, sequemur te.*

Luc. c. 7.

Vide ... dig... lect... cap. ... Lips. ... elect. ...

Lib. 1. de fun. Christian.

Osculatos puto secundo testandi amoris gratia; fuit enim osculum, tum apud Hebræos, cùm Christianos amoris simbolum. Hinc sponsa, *Osculetur me*, inquit *osculo oris sui*: & in sacrorum celebratione mutuò olim Christiani hanc ob causam sese osculabantur; deinde ob abusum, qui irrepserat, non solùm separatim viri, & mulieres, osculum vsurpabant, sed omninò desitum hoc fieri, eiusque loco picta tabella ad osculandum proposita, ne in Ecclesia charitatis hoc simbolum obliteraretur. Præterea volens D. Hieronymus extollere amorem, quo Virgo Eustochium matrem prosequebatur, *quasi* inquit *ablactata super matrē suam abstrahi à parente non poterat, deosculari oculos, hærere vultui, totum corpus complexari, & se cum matre velle sepeliri.*

Baron. tomo 1. anni Christi 45. n. 23.

In epitaph. Pauli.

Quæcumque tamen causa priscos illos induxit, vt id facerēt, satiùs esse arbitror osculis parcere; nàm mortuo, nullius iàm vsus: Mox moriturum sin minus perturbant, leuare certè non poterunt; certò deosculantes offendunt; nàm à mortuis, vel in mortis confinio positis, non nisi tetri halitus perspirant: at hi sunt certo exitio inspirantibus, inspirabunt autem exosculantes, nam à facie, ore, & oculis magna fit euaporatio. Nec mortui itaque nec mox morituri osculandi. An pietatis ergo expediat pedes viri sanctitatem clari osculari, non est instituti præsentis indagare.

An

An claudendi ijs oculi, os, partes demum omnes componendæ.
Cap. 7.

Pererius in Gen. to. 2. p. 1322. c. 1.

ATtolluntur morientibus oculi, ducit eosdem sursum coiens; deprimit dormiẽs non absq; philosophorum stupore. Propterea quæsiuit Aristoteles 4. sect. probl. 1. *Propter quid coiens, & moriens sursum ducit oculos, dormiens verò deprimit*; summo enim voluptatis æstro percellũtur coeũtes; summis anguntur doloribus morientes. Est morti præterea simillimus somnus; cur ergo à contrarijs causis affectus similes; ab effectibus similibus, & prope ijsdem elatio, & depressio oculorum? Nam in morte attolluntur; in somno, qui morti simillimus deprimuntur.

Putauit primum fieri Aristoteles, quia in morte, & coitu sursum fertur spiritus: sursum autem elatus, & in oculos impetens, sursum illos ducit. Nec opinandum aliter, quod in coitu, ad intimas partes spiritus videantur accurrere; nàm quamquam in exordio, & eius progressu, spiritus intrò ad partes genitales trahantur, ad cor tamquàm ad arcem conuocentur in morbis vbi tamen coitus ad finem properat, ad mortem morbus, à partibus internis ad extimas, & propriè ad eas, quæ sursum sunt positæ, vt leuium est natura, feruntur. Feruntur autem, quia intus haud proprio impetu, & suaptè spontè adcurrerant, sed attracti ab anima, ad varios vsus explendos detinebantur: cessante itaque hoc vsu, aut non valente amplius anima retinere, à propria forma mouebuntur: quare sursum, nam igneæ sunt, & aereæ naturæ. Cæterum quod pertinet ad aliam problematis partem, quia anima spiritus intrò conuocat per somnum, hinc deprimuntur oculi, & clauduntur in somno.

Est tamẽ, quod adhuc scrupulum facit, & difficultatem: nàm oculorum clausio, haud fit ex solo spirituum defectu, alioquin non appareret album oculorum in debilibus, nàm clauderentur omninò palpebræ. Præterea palpebrarum constrictio est motus; à facultate ergo fiet; non itaque ex spirituum defectu, & contractione. Vnde neque illud, quod subdit tollit difficultatem; *Clauduntur verò propterea oculi, quia humiditas deficit.*

Est & in causa eleuationis, quod adhuc quæras, nàm quãquam elatio spirituum potis sit attollere oculos, præsertim si moueantur cum impetu: hoc ipsum tamen dignum est, quod quæratur, cur scilicet spiritus à genitalibus partibus in coitu, à corde in morte, resiliant ad oculos.

At prima difficultas facilè tollitur, si dicamus, haud putasse

tasse Aristotelem à sola spirituum cõtractione, oculos submitti, & deprimi, sed ab hac tamquam à causa occasionali, à facultate, tamquam à præcipuo autore; nam destituta spiritibus, & iucundum, & necessarium censet, oculos claudere.

Secunda non ita facilè potest explicari, ni dicamus, ad oculos potissimum accurrere spiritus, & à corde resilire, quia ad oculos consueti sunt accurrere; & quoniam magna est inter cor, & oculos consensio, nec minor cûm genitalibus: vnde videmus à multo coitu, oculos potissimũm lœdi.

Sed quacumq; fiat ex causa, effectus est certus, longaque annorum serie con probatus. Propterea videndum, an claudere os, & oculos expediat, tùm mortuis, cum mox morituris, & membra quæq; componere.

Putarunt ferè gentes omnes, ac primũ Hebræi, vnde c. 46. Genes. timente Iacob, ne antequam ad Ægyptum perueniret, itineris longitudine fatigatus, diem suum obiret, hæc illi Dominus, vt hunc metum exanimo deponeret. *Ioseph quoque ponet manus super oculos tuos:* & quamquam non legatur hoc factum cap. 50. factum tamen fuisse, esto silentio illud inuoluerit sacra scriptura, constans est omnium DD. opinio. Obseruarunt Romani. Plin. lib. 2. cap. 37. *Morientibus oculos operire, rursusq; in rogo patefacere, Quiritum magno ritu sacrum est: ita more condito, vt neque ab homine, supremum eos spectari fas sit, & cælo non ostendi nefas.*

Et à dilectissimis, mortuoque coniunctis factum legimus; hinc Penelope his nititur suum Vlyxem reuocare.

Respice Laertem, & iàm sua lumina condas,
Extremum fati substinet ille diem.

Et Argus quidam læthaliter vulneratus in bello Iulij Cęsaris contra Massilium, cûm Patrem suũ ætate iàm fessum fortè vidisset, hoc ab eo, erga se officium expetijt, ergo.

tacito tantùm petit oscula vultu
Inuitatque Patris, claudenda ad lumina dextram. *Luc. lib. 3*

Valerius Maximus lib. 7. fortè inquit, *tunc euenit, vt primariæ dignitatis fœmina sed vltimæ iàm senectutis: reddita iàm ratione ciuibus, cnr excedere vita deberet, veneno consumere se destinauit. Tunc igitur defusis Mercurio delibamentis, & innocato eius nomine, vt se placido itinere, in meliorem sedis infernæ partem cupido haustu, mortiferam traxit potionem, ac sermone significans quisnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iàm visceribus eum, & cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tametsi nouo spectaculo stupefa-*

cti erant suffusos tamen lachrymis dimisit. Iure itaque Euriali mater conquærebatur, quod occiso filio, non licuisset oculos claudere.

Virgil. 9. Eneid.

Nec te tua funera mater
Produxi, pressiuè oculos, aut vulnera laui.

Meritoq; superstite filio mori exoptabat Penelopes; quo circa dicebat.

Dij precor, hoc iubeant, vt euntibus ordine fatis:
Ille tuos oculos comprimat, ille meos.

Nempè, non parùm mortis acerbitatem leniri existimabant, si extremo hoc officio, nequaquam priuarentur. Quamobrem non possum videre, cur fuerit lege Mæuia, seù Manlia filijs interdictum (habetur illa apud Marcum Varronem) ne oculos parentibus clauderent. Auget, & illud admirationem, quod pium esse credat, si id facere filij omittant. *In pietate*, inquit est, *ne filij parentibus luci claro sugillent*, hoc est claudant oculos; nàm quod quidam, per translationem id dictum existimant, ne scilicet parentibus maturent mortem, non placet, quia frustra adderetur luci claro. Propterea suspicor, nō esse illud natis interdictum, ne oculos parentibus clauderent, sed ne clara luce hoc faciant, istud vetitum: ac si in tenebris positus filius posset parenti oculos sugillare.

Sed quorsum claudendæ fenestræ, & luce amota officium hoc præstandum? ne inquiunt quidam, morientium oculos intuerentur adstantes. Qui non placent; si enim hæc legis causa fuisset, æquum erat cunctis interdicere illud. Proinde obductum velarium suspicor, vt ostenderent, non esse hoc officium voluntarium, sed necessarium; nam ob eamdem causam notat Seruius, auersos ad accendendum rogum, accedere solitos.

Sed quidquid alij in re hac obseruarint,& quæcumq; fuerit huius legis causa, frustra puto claudi oculos morientibus: os citra euidens detrimentum occludi non posse. Pars hæc vltima cunctis, ni fallor, comperta; nam quis vsque adeò luscus est, qui nō videat, posse hominem ore intempestiuè concluso suffocari? nec minus aliud certum si perscrutemur causam,qua moti Antiqui, oculos moribundis claudebant.Fuit illud in causa huius moris (ni fallor) ne mortui deformes viderentur; nam illud apud eos in laude,uel mortuum, formosum uideri; hinc Augustus, *eo die, qui supremus illi illuxit, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labantes corrigi præcepit*. Et Cæsar ille Dictator, *vt animaduertit, vndiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, & inferiore* Suet. in vita Augusti, c. 99. Idē in vita Cæsaris, c. 82.

feriore corporis parte vulnerata.

Plutar. in eius vita.

Pompeius quoq; , *vbi vndique gladijs aduertit premi, vtraque manu toga super frontem obducta, nihilse ipso indignum, aut est loquutus aut fecit.* Quid Cleopatram commemorem? quæ cum duxisset satius honestè mori, quam turpiter viuere, manu dextera capiti admota, quo diadema teneret, vt verisimile est, perijt. Et Lucretia.

Gal. c. 6. lib. de theriaca, ad Pisen.

Ouidius 2. Fast.

Tunc quoque iàm moriens, ne nõ procumbat honestè
Respicit: hæc etiam cura cadentis erit.

Et 13. metamor. de eadem loquens ait,

Tunc quoque cura fuit, partes velare pudendas,
Cum caderet, castique decus seruare pudoris.

Baron. tomo 3. ex Ambros.

Idem nostris quoque decorũ; vnde cum mori decreuisset Pelagia, vt deflorationis periculum effugeret, matris in gremio fertur ornasse caput, & nuptialem vestem induisse.

Magius o. vlt l. 2. miscell.

Et Carolus Carafa Cardinalis Pauli IV. Summi Pont. nepos, cum sibi intra horæ spatium, moriendum esse à Præfecto satellitum nunciaretur, purpureum poposcit pileum, suique ordinis insignia, quæ tamen, quod iàm exauguratum, Præfectus diceret, impetrare non potuit. Hinc Poeta,

Morte bella parea nel suo bel viso.

Cum ergo vitrei oculi detur pent vultum, hanc ob causam antiqui oculos comprimendos putarunt: at verò si viuentibus comprimas, efflantibus animam, iterũ aperientur. Quare non erunt hi claudendi morietibus, sed fato iàm functis. Augustinus de matre sua, *Cum animam iam edidisset, premebam oculos eius.*

Eodem cùm conducat os claudere, caput directè statuere, pedes reducere, leuare, brachia ad pectus deducere, isthæc omnia fieri sic adeo; & statim ac animam efflauit; nam vbi obriguerit, aut flecti nullatenus poterit, aut non poterit, commodè componi. Quam ob causam mox dicere aggrediar.

Flexibilitatis, inflexibilitatis natura, causa: curuè mortui ferè omnes rigeant: flectantur alij. Cap. 8.

Mortuorum membra, ni statim componantur, sic rigere, vt nullo possint modo flecti postea, certum. Quare & illud omnium sentẽtia ratum, statim ac quis spiritum emisit, componi debere. Quæ verò huius euentus sit ratio, quantum obscura, tantumdẽ scitu iucunda. Propterea pedem hic figere libet, nec vltra progredi, donec comperiatur, præsertim cum huiusmodi inquisitio non careat fructu; nam cũ membra defuncti nõ semper rigeãt, sed quandoque quoque versus flectuntur, ac si viuerent: Medicorum interest docere, nam hos rogant adstantes, naturali ne ex causa, an diuina

illud fiat. Sed cũ assequi nullo modo id possit, ni exploratæ anteà habeantur causæ huius effectus, præstabit hoc facere, facto exordio à flexibilitatis, & inflexibilitatis natura.

Docuit 4 metheor. Arist. ea corpora posse flecti, quorum longitudo in rectitudinem, ex circumferentia, & ex rectitudine in circumferétiam transmutari potest. Habét itaq; corpora flexibilia analogiã quãdam cum mollibus: cum corporibus duris, quæ nequeunt flecti; nã quemadmodũ molle, in se ipsum cedens, facilè excipit quamcumque figuram, sic quæ possunt inflecti, & torqueri; nunc enim si sint curua, diriguntur, nunc directa intorquentur: & vt mollia sunt sequacia, sic flexibilia corpora, facili quodam modo attolluntur, deprimuntur, & ad latus quodcumque mouentur. Contra dura, vt non cedunt, haud secus inflexibilia: vnde si coneris dirigere, rumpes potius. Videamus proinde à quanam causa durities, nam inde facilè causas colligemus inflexibilitatis: vnde & flexibilitatis; nam vno contrariorum exposito, facilè alterum innotescit.

Fit durities, aut nõ est aliud, quàm localis quędam pręsentia partium cũ resistentia tangenti. Vniuntur interdum hæ partes à frigiditate, quæ cũcta cogit in vnum, & à circumferentia ad centrum deducit, seu homogeneam, siue ætherogeneam illa, naturam habeant; ducuntur eædem aliàs à siccitate; nam corrumpens illa partes humidiores, sicciores quæque vniuntur. Agnoscit tertiò durities, tamquam propriam causam, repletionem, vt quotidie Medici in parte tumefacta, & inflata experiuntur. Hæc intuitus Gal. dixit 5. simpl. c. 5. tribus ex causis posse proficisci duritiem à siccitate; nã hanc ob causam ossa dura euadunt, fossorum manus, cocti lateres, & alia multa. Subdit eamdem fieri à frigiditate concrescente, vt experimur in aqua concreta in glaciem. Ponit gigni tertiò à repletione; nam extẽta immodicè, nequeunt in se ipsa cedere, cùm non detur penetratio corporũ. Hanc ob causam repletus saccus fit durus, fit dura lusoria pila extẽta flatu, venter noster in tympaniti, in priapismo membrum virile. Ergo & inflexibilitas vel à frigiditate, vel à siccitate, vel à repletione. Confirmatur, quia quotquot de causis catalepsis egerũt (hoc est eius affectionis, qua qui repentè corripitur, in illo permanet habitu, quo est correptus, Paulo auctore lib. 8. c. 10. (Rigiditatem vocarunt Latini, Arabes congelationem) ij omnes ad aliquã ex positis cõfugerunt. Sic Gal. 2. aphor. comm. 3. à frigida, & sicca intẽperie fieri autumauit. Paulus lib. 3. c. 10. à frigida, & sicca materia, in quam trahit Altimarus Galenum: à vapore melancolico Capiuaccus; nam citò solet fieri, discutique.

Horum

Horum insuper alij à materia fieri catalepsim docēt, quæ intemperiem frigidam inducit, siccamue, eaq; ratione spiritus, ita torpidos reddit, vt ad neruos accurrere nequeant, vt Matth. degrad. Contēdunt alij ab eadem fieri, replendo, & distendendo venas, & arterias primum, deinde consensione quadam consimilem affectionem neruis communicando. Quamobrem quia valet replere, & distendere, non tantum melācholicus humor, flatusq;, sed pituita, & sanguis, contendūt catalepsim, nedum à causa frigida, & sicca fieri, sed pituita, & sanguine; nam & hi humores valēt replere, & distendere: & meo sensu rectius; ni enim hoc dicamus, fateri cogemur à frigiditate rigescere Catalepticos; at nulla obseruatur, neque esse potest; non enim cor patitur in illo affectu, sed cerebrū, spiritusq; vitales libere parti cuique cōmunicantur. Quare, vt in apoplexia nulla obseruatur frigiditas, sic nullam in Catalepticis experimur. Quare nō fiet illa à frigida intemperie, neque à sicca. Primo, quia affectio haud curatur humectantibus. Secundo, quia non posset ita breui fieri. Quidquid tamen de re hac sentiant quique, nam id præsentis loci non est discutere, conueniunt, & iure Medici omnes, rigiditatis causam, vel esse siccitatem, vel frigiditatem, vel repletionem. Quare & illud fateri est consequens, vel à frigiditate rigere mortuos, vel à siccittate; aut rigent tertio, quia membra flatuosa substātia, aut alia materia sunt distenta. Non est hoc siccitati referendū; nam quo flectatur pars quæq; nostri corporis, duo requiruntur: Alterum est, vt cauitas articulorum sit expedita, non repleta, aut distenta, nam hanc ob causam laborantes chyragra, aut podagra, digitos inflectere nequeunt, flectunt contra, & distendunt dissoluta substantia, quæ replebat. Requiritur secundo, vt contenta, aquosa substantia in articulis aquosa seruetur, ita vt diffluat atque cedat: hinc vbi concrescit in tophum, nequeunt digiti modo aliquo flecti. Nunc verò nullam habet replendi vim siccitas: siccare posset muccosam substantiam, & in tophum vertere: at non breui, quemadmodum experimur in mortuis. Quare non potest à siccitate rigiditas mortuorum procedere. Alterutra ergo causa, locum habeat necesse est, aut frigiditas congelans, aut replens substantia in musculorum, & artuum cauitate conclusa, aut, quod plerumque accidere obseruamus, est vtrumque in causa huius effectus. Et quidem obrigescere mortuos à frigiditate, inde apertè deduci posse videtur, quia suspensi, & in vniuersum ij omnes, qui pereunt suffocati, quonsque calent, flectuntur, inflectuntur, & quoquo versus mouentur; vbi extincto calo-

re refrixerint,ita rigent,vt flecti amplius nequeant. Quare à frigiditate huiusmodi effectus. Facit autem hoc frigiditas multifariam. Potest primo hoc facere replendo; nam cùm adstringat frigiditas,eãq; ob causam cohibeat cuncta, possunt detenta, quæ antea perspirabant, sic artuum cauitates replere, vt flecti nequeant. Facit hoc secundo congelando aquosam serosamq; substantiam quæ in partibus continetur:vnde quemadmodum concreta in articulis pituita, & in tophum conuersa, tollit omninò flexibilitatem; sic vbi à multa frigiditate aquosa materia in artubus contenta gelascit,reddit partem illam prorsus inflexibilem.

Habes causas Lector cur mortui rigeant. Examinemus modo an hæ causæ necessariò formam cadaueris consequantur,an possit secus contingere, hinc enim deducemus,an mortu quique necessariò rigeant, an possint quidam flecti, & distendi.

Videbitur fortasse alicui futurum necessariò, vt rigeant defuncti quicumque,nam necessariò mortui quiq; frigent: at à frigiditate manat necessariò rigiditas.Quare si quis flectatur, à supernaturali causa id fiet.

Censeo contra ego posse naturaliter fieri, vt quidam flectantur, nam non obrigescunt necessariò omnes fato suo defuncti.Vt verò hoc verum esse possit facile quisque intelligere,debet idem memoria repetere, quod & si a frigiditate nascatur rigiditas, non est tamen quæcumq; indiscriminatim potis facere concretionem,sed immensa,sed summa. Nunc vero non est necessarium. vt mortui quique summè frigidi euadant. Quare poterunt quidam,non alij obrigescere.

Demus secundo per mortem æquè frigidos omnes reddi, possunt nihilominus quidam naturaliter flecti,obrigescere alij; Probatur, nã ad effectus cuiusq; productionem, plus valet dispositio passi, quàm robur agentis; quo circa videmus,nè à materia proposita recedamus, liquatum plumbum, ceram, adipemuè, statim ac remouentur ab igne, concrescere, aquam non nisi à frigore intenso,quia illa maiorem habent ad concretionem aptitudinem: minorem ista. At potest facilè accidere, vt quidam humidiori substantia scateant,per carnes,artus neruosque dispersa, terrestriori alij, abundent: vnde hæc poterit à tanta cadaueris frigiditate concrescere, non poterit illa.Quare hi flecti naturaliter, obrigescere illi. Potest tertio contingere,vt nulla in articulis contineatur humida substantia, vel quia ab immodicè vacuantibus est educta, vel quoniam à valida causa exiccante est exhausta: at nulla

exi-

existente in artuum cauitate, substantia, quæ à frigiditate superueniēte concrescere possit, expediti illi sunt, & à quauis causa impediente liberi. Quare vt statuæ ex ligno efformatæ flecti possunt: haud aliter illi. Hæc cogitaui in hac difficultate, à nullo huc vsq; agitata, quæ si plausibilia fuerint, gaudebo non parùm: sin displiceant; rogo, vt amicè corrigant, & veram causam afferant; ego enim quæ potui præstiti, & in gratiam Lectoris beneuoli, artuli.

Possitnè naturaliter defunctus, qui obriguit flecti, quod factum produnt in P. Andrea Castaldo Theatino. Cap. 9.

CONcluseram his Lector disputationem propositam de flexibilitate, & inflexibilitate mortuorum, neque aliud addendum putaram, nam absoluisse videbar, & prosequutus abundè ea omnia, quæ huic difficultati enodandæ necessaria censebam: quando en me aliò progredi cogitantem, mirus euentus reuocat, & in sui contemplationem, nolentem trahit, volentem. Dicam quod res est, ne te multis morer. Perijt anno hoc 1629. mense Maij Andreas Castaldus Theatinus, vir certè pietate, omnique genere virtutum clarissimus: obriguit primum, vt mortuorum mos est, & flecti à morte non potuit: post aliquot deindè horas, sic manus brachia, digitiq; cùm manuum, tùm pedum euasere sequaces, vt qua parte liberet, facillimè flecterentur: viuere dixisses, nam formæ decorem non amiserat, non pallor faciem, non liuor vngues, aut labia deturparat: & quod vix fidem inueniet apud aliquos, frigus corpus nequaquam occuparat: dicam verbo, dormienti simillimus quiescebat. Cœpi proinde vna mecum cogitare, possetne hoc naturaliter cōtingere, si vt quis rigeat primum, deindè flectatur; ac diù de re hac meditatus, in eam veni sentētiam, non potuisse solius naturæ viribus istud fieri. Deducitur apertè hoc ex dictis: nè tamen in gratiam hæc me scribere quis calumnietur, decreui idem pluribus declarare. Fit rigiditas mortuorum, concreta humida, aqueaque substantia per artus dispersa. Notum hoc cuique vel parum versato in physicis: in gratiam tamen eorum, qui facultati medicæ nomen non dederunt, aduertere placet, naturam indidisse articulis omnibus nostri corporis, imò & particulæ cuique destinatæ motui, aquosam quandam substantiam in gratiam motus. Nempè vt curruum rotæ, ni continuo pingui aliqua substantia vngantur, aquosa irrorentur, motu ignescunt, & breui corrumpuntur: seruantur contrà, & ad motum prom-

ptiores redduntur humectatæ: sic pars vnaquæque nostri corporis motui destinata, si siccetur, inepta ad motum euadit. Quamobrem arefacta lingua, nullo modo loqui possumus, eadem humectata mox possumus. Indidit proindè natura parti cuique, quæ motum aliquem obire debebat, aut pinguem substantiam, aut humidam, aquosamque. Ergo articuli omnes hac fuere donati, quando ij omnes sunt in gratiam motus: eadem imbuta est lingua, oculiq;. Hæc quoniam à frigore concrescit, & frigus cadauer perpetuò comitatur, defuncti ferè omnes rigidi euadunt: ferè inquam, nam cum non quiuis frigiditatis gradus concretioni sufficiat, neq; omnes defuncti ęquè frigidi per mortem euadant, haud necessarium est, vt omnes rigidi per mortē reddantur. Vbi tamen à frigore obriguere, vt nulla ferè causa potis est calefacere cadauere incolumi: sic neque vlla poterit vmquam facere, vt qui semel obriguerit, rigiditatem deponat, & flectatur. Supernaturalem ergo causam agnoscit, à rigiditate flexibilitas.

Dices. Potest rigiditas fieri à flatu multo in artubus recepto; vt conuulsio quæ vulgo dicitur granchio, nam ab ijsdem causis, à quibus durities, fit rigiditas; sed potest durities fieri à repletione; quarè ab eadem rigiditas. At verò contingere potest, vt à morte artus à replente substantia, seū humor sit, seū flatus, distēdantur, & potest deindè contingere, vt eadem alibi seponatur, aut discutiatur. Quare potest naturaliter aliquis à morte rigescere, dein flecti, distendi, & in gyrum torqueri.

Arguta certè obiectio, sed quam facile quisque inanem inueniet, si mente causam reuoluat, ob quam mortui rigidi euadunt. Sciendum itaque, quod tametsi rigiditas, si in vniuersum spectetur, possit ab ijs omnibus causis, & propè ijsdem à quibus durities excitari, cum sit passio duritiei congenea, si tamen contrahatur ad causas facientes rigiditatem cadaueris, non habent illæ omnes perpetuò locum, sed fit illa continuò, vel à siccitate per morbum pręcedentem inducta, quæ humidam substantiam per artus dispersam incrassauit, aut ab eadem humida substantia ob frigus cadaueris concreta. Hæc ferè semper: quam rarissimè siccitas, rarò flatus rigiditatem cadaueri infert. Ergo cum non sit causa, quæ à morte, siccitatem facientem rigiditatem remouere possit: neque vlla fingi potest, quæ inductam frigiditatem, & à frigiditate concretionem, imminuere valeat: non potest naturaliter, qui vel ob siccitatem, aut frigus obriguit, flecti posteà, & vbilibet moueri.

Ne tamen vllus dubitationi locus supersit, eia demus à

flatu distendente, & replente obriguisse primum Patrem istum, mox flexibilem redditum, quia amota est substantia flatuosa, quæ & tendebat, & distendebat. Dic quæso te rogoque: à quo calore flatus ille distendens, in insensilem halitum est dissipatus? Cur non & ille discussus, à quō cæteræ partes obriguerant? An non frigidiores extremæ partes? nonnè densæ magis? & tamen hę flectebantur, crura non flectebantur. Qua quæso ratione frigidiores partes flatum potuere discutere, non valuerunt aliæ minus frigidæ hoc ipsum præstare? Qui? potuit flatus per vias, quæ aut nullæ, aut magis imperuiæ exhalare: non potuit idem per crura, per coxas permeare? Certè, ni contendendi magis, quam indagandi veri, sis auidus, hunc mirum euentum in causam naturalem non referes, supernaturalem agnosces. Et quidem si diuinando aliquid affirmare licet, crediderim facilè, idcirco brachia extendere, quo nos omnes admoneat, adhuc paratum esse eos omnes excipere, qui in sui sinum confugiunt. Obriguit primum, vt mortis imperio pareret: vt pareret amori, flecti posteà cœpit, & distendi. Scilicet, nondum est extinctus ardor ille charitatis, quo viuēs flagrabat: viget, gliscit, adhuc æstuat. Sed quo rapior imprudens, & temerè audeo arcana rimari diuina? Inquirant hæc, quibus altum sapere est datum: inchoatum nos iter prosequamur.

Sint ne conclamandi mortui, Cap. 10.

ANtea quàm huic disputationi me accingam, monendus primum Lector in vestibulo est, ne statim eam ob causam me reprehendat, quod aliena inseram huic operi, & quæ absoluendo proposito, nequaquam conducunt; nam quamquàm, rectè id nouerim, & ingenuè fatear, faciendum tamen necessariò duxi; non vt antiquorum de re ista mores attingam, & in medium proferam; fecerunt id alij abundè, nec si laterent in tenebris, nostræ essent partes hæc dilucidare: sed ne quis suspicetur, aut non vidisse nos quædam, aut omisisse turpiter, quæ nostro proposito cōducere poterant, idcircò hæc insero. Nempè non facilè sibi persuadet quisque, aliena esse, & abs re, quæ passim facere antiqui in funeribus consuerant. Cœptum proinde peragamus iter.

Conclamabant defunctos antiqui. Id in more apud illos, vel lippis, & tonsoribus notum. Virg. lib. 6. Æneid.

Fit gemitus: tum membra toro
defleta reponunt.

& Anna vbi audiuit sororem lœthaliter vulneratam concidisse, *Per medios ruit, ac morientem*

rientem nomine clamat. Cur vero conclamarent, & quoties, hoc non ita compertum, nam sœpius conclamasse, nulli dubium. Docet hoc, loco citato Seruius, habet enim *Seruabantur cadauera octo diebus, & calida lauabantur: post vltimam conclamationem, comburebantur*. Docet idem Apuleius, nam secũdo Milesior. scripsit, *Ecce iam vltimum defletus, atq; cõclamatus præcesserat mortuus.* Certum est, conclamare solitos simul vt efflasset æger animam. Ouid.

Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo,
Labantes oculos, condet amica manus.

Factum idem secundo cùm efferebatur. Idem

Postquàm se dolor imminuit, mea pectora planxi,
Nec puduit ruptis, exululare comis.
Non aliter, quam si nati, pia mater, adempti,
Portet ad extructos, corpus inane, rogos.

An aliàs, non est mihi compertum. Tunc temporis conclamare solitos, deducitur apertè ex vsu ipsius conclamationis. Conclamabant enim si Seruio fides est habenda, quo fierent certi, an esset infirmus fato functus: enimuerò cùm accidisset non semel, vt multi, cum adhuc essent in viuis, fuissent, tamquàm mortui ad sepulturam elati, excitandum clamoribus censuerunt delitescẽtẽ in corporis latibulis spiritum. Hinc illud Terentij in Eunucho,

Desine, iàm conclamatum est: ac si diceret, non est, cur in re ista labores amplius, nàm res est desperata. Factum idem putarunt quidam ad detinendam animam fugientem: nàm volens Propertius, suum erga Cynthiam amorem attollere, se vitam ad diem prorogaturum scribit, ea inclamante. Vnde ait,

Vnum impetrassem, te reuocante diem.

At poetica amplificatio est: aut si seriò id dictum, idcircò dictũ puta, quia ea inclamante, aperuisset oculos, vltimo anima, ad eam intuendam, apponente conatus. Quare, & diu vixisset: nàm illud tempus viuimus, in quo vigilamus, hoc est sensuum functiones obimus. Dormientes mortuis magis similes. Vnde Plutarcus. *Viuendi breue tempus homini datum, quoniam somnus, veluti publicanus dimidium aufert.*

Et Plinius lib. 7. cap. 50. *Incertum, ac fragile nimium est hoc munus naturæ, quidquid datur nobis: malignum verò, & breue etiam quibus largissimè contingit, vniuersum vtique vitæ tempus intuentibus. Quidquod æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio suæ vitæ viuit? pars æqua morti similis exigitur, aut peior, nisi quies contingit.* Hinc Arist. 1. moral. 1. *Nil admodum à cæteris, diuersi fiunt dimidio vitæ tempore fœlices.* Puto propterea

rēa ob causam à Seruio allatā, cōclamatos antiquitus mortuos. Quare & recenter ægro mortuo conclamasse per interualla putandum, & antea quam rogo imponeretur, aut ad sepeliendum deferretur. Proinde ex dictis infero non esse modo aliquo mortuos cōclamandos. non enim dubitare licet, an quouis morbo peremptus sit extinctus, sed de caroticis dubia res est, apoplecticis, histericis, & syncope affectis: quare non erunt saltem omnes conclamandi: Nec vbi id explorare necessarium erat, erat vsui ad hoc dignoscendum conclamatio: nàm carotici, & apoplectici vix vstiones sentiunt; nec excitantur clamoribus correpti syncope. Quare inutile hoc signum, nec illi propterea fidendum. Confirmatur nam 6. de loc. aff. exploraturus Galenus, an sit mortua mulier, hysterica passione detenta, tantùm abest, vt huic signo tribuerit multum, vt ne meminerit quidem. Non sunt itaq; modo aliquo mortui conclamandi.

Num deflendi mortui, variæ de re ista sententiæ. *Cap. 11.*

VArij de re ista mores. Fleuerunt mortuos Hebræi. Nam Abrahamus Saram, Iacobus Iosephum, Dauid Saulum, & Ionatam, Israelitæ Patriarchas. Quid moror? lachrimatus est Iesus in funere Lazzari. Fleuere Stephanum viri timorati, & sapientis vox est, *Fili in mortuum produc ito lachrimas, & quasi dira passus incipe plorare.*

Fleuere pariter Græci. Homer. 4. od. js. *Illum; nec enim reprehendere fas est,*

Qui fleat hunc, cuius fregerunt stamina Parcæ:
Solus honor sequitur mortales ille misellos,
Et tondere comam, & lachrimas in funere spargi.

Alcęus in Epigram.

Extinctum luget Pilades te Græcia tota,
Ad viuum tonsis crinibus, vsque cutim.

Fleuere eosdem frequenter Romani. Deflebant primum cum Medici moriturum esse prænunciabāt. Ouid. 3. Trist.

Nec mea consueto, languescent corpora lecto,
Depositum nec me, qui fleat vllus erit?

Vbi ly, Depositum, idem sonat, quod de spe positum, & destitutum; nàm quod significare non possit collocatum, patet ex ijs, quæ sequuntur: subdit enim

Nec mandata dabo, nec cùm clamore supremo
Labantes oculos condet amica manus.

Quod omninò ineptè, si ly, depositum, staret pro collocato; Quæ enim mandare poterat mortuus, & iàm collocatus? Neque verò nouum, aut insolitum apud Latinos cùm

Poetas,

Poetas, tùm Oratores, vt desperatę salutis homines dicantur depositi, nam Cic. act.3. in Verr. *Itaque (inquit) mihi videor magnam, & maximè ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse.* Seruius quoque exponens locum illum Virgilij.

Ille vt depositi proferret fata Parentis.

Exponit, per ly, depositi, desperati; additque eam causam, cur ita dicerentur de spe salutis deiecti; *Nam talis antiquitus fuisse traditur consuetudo, vt qui periculoso aliquo morbo laborarent, sic prorsus, vt desperatum de ijs esset, ante ædium suarum Ianuas collocarentur: vel vt ibi extremũ spiritum ederent, vel vt à transeuntibus possent fortè curari, si quis aliquando consimili morbo laborasset.* Quem morem respexisse puto Senecam epist.12. dum ait, *Quis est, inquam iste decrepitus, & meritò ad ostium admotus.* Fletum secundo (mitto conclamationes, de quibus cap. superiori) cum corpus imponebatur rogo. Ter. in And. Sc. j. act.1. *funus interim*

Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus

In ignem posita est: fletur.

Tibull. eleg.3. lib.3.

Ante meum veniat longos, incompta capillos,

Et fleat antè meum, mœsta Neæra rogum. Ouid.

Tùm iuuenum non dùm facti flenere Quirites,

Vltima plorato subdita flamma rogo est.

Fusæ tertiò lachrymæ in ossilegio, cinerumque collectione. Tibull. eleg.2. lib.3.

Et nostri memores, lachryma fundantur eodem,

Sic ego componi, versus in ossa velim.

Nec tantùm propinqui, & amici, deflebant defunctos, sed mulieres conductæ (Præficæ vocabantur: vel à præfatione sic dictæ, quia hæ cantum lugubrem ordiebantur; vel quoniam præficiebantur ancillis, & modum plangendi illis dabant, docebantq; quas nænias, & quo pacto canerent. Erat autem nænia, vltimum, quod defunctis cantabatur carmen, anteaquàm cadauer sepeliretur, quod quia ineptè satis compositum erat, idcircò nugæ, & ineptiæ, næniæ sunt dictæ ab antiquis, & mortualia. Plaut. in Asin. act.4. Sc.1.

Hæ sunt non nugæ; non enim mortualia.

Insuper quia & Nutricum cantilenæ ineptæ quædã cantiones sunt, idcircò Iouianus Pontanus neniæ vocem ad nutritias cantilenas traduxit, & si Scaliger lib.1. suæ Poet. c.50. id factum censeat, quia nutrices Nenas quidam Itali appellant.

Huiusmodi næniarum nullũ est apud antiquos exẽplũ: habui vnũ à Petro Columbo Calabro discipulo meo; nam in quibusdam eius Prouinciæ Oppidis vigere huiusmodi consuetudinem fertur. Nænia

est in mortem vxorati composita.

Vi conuitu à tutti quanti
Mo chiangiti à buci forti,
Et ognunu si fà auanti,
Et serratimi ssi porti,
hu, hu, hu.
Vi conuitu li parenti,
Le sore, e li cugini
Tutti quanti l'autre genti
Aiutatimi à chiangiri,
hu, hu, hu,
Stù Signuri nnamuratu,
Ch'assai amaua, e volia beni
La sua moglie, ch'hauia à latu,
Hora morse con la freuì.
hu, hu, hu.
Staua à lettu rispettusu
La sua moglie taliandu,
Staua tutto penserusu,
Notte, e iornu suspirandu.
hu, hu, hu.
Non pensaua ad autu posti
Per lu beni, che bolia,
Non potiua stare sposti
La sua amanti richidia.
hu, hu, hu.
E la morti ci tirau
Con la sua fauci taglienti,
E la vita ci liuau,
Dormi, e chiu non dici nenti.
hu, hu, hu.
Non la vidi la tua spusa
Che si scippa li capilli
Tutta quanta lacrimusa
Non ci parli à li toi figli,
hu, hu, hu.
Li voliui tantu beni,
E li lasci, vnde vai,
Et non dici, quando veni,
O Signuri, come stai.
hu, hu, hu.
Aiutatimi à chiangiri
Stu Signuri, che si parti,
Vnde poi vorria sapiri
Comu, comu ne lassasti.
hu, hu, hu.
Et mouitilu, e chiamati,
Non rispundi, e non si senti,
Comu stati care frati,
E hui non biditi nenti,
hu, hu, hu.
Le suie sori, e li figlioli,
La muglieri, e l'autre genti
Lo chiangiuano di cori
Ilu è mortu, e non si senti.
hu, hu, hu.
Si partiu da questa vita,
Stu stendardu triunfali,
E finuta questa mprisa,
E se è iutu à ripusari,
hu, hu, hu.
Vndi su li sui bellizzi,
Le sue tanti gagliardie,
Vnde su le sue prodizzi,
Dimmi commo le perdiu,
hu, hu, hu.
Io ti pregu non mo parti
Mo ti resti, mi consuoli
La tua amanti, che lassasti,
Et ancora li figlioli,
A tua matri la meschina,
A tu patri lu tapinu
Rosa frisca lesciandrina,
Ch'è nore d'vn giardinu.
hu, hu, hu.
Io non pozzu chiu chiangiri,
Però vogliu ripusari,
Et intendu li parrini,
Che lu veninu a pigliari.
hu, hu, hu.
Curri spusa, e no cessari
Di chiangiri lu tu spusu
Lu tu nuri voglio fari
Auanti che cala iusu.
hu, hu, hu.
Si pigliao lo stendardu
Restau vintu lo castellu
No vediti ch'esci tardu,

Ognun

Ognun scinda bellu bellu.
bu, bu, bu.
Aiutila tu sori mia,
Et patientia vui baiati,
E di tutti questa via,
Et però non vi turbati.
bu, bu, bu.

Aliud, & longè diuersum Thracibus, Cœsis, & Exedonis placuit; natales enim hominum flebiliter, exequias hilariter celebrant. Nec gaudisi sunt alij, nec tristati; tres enim extulit G. Domitius vxores minimè plorans: & Anaxagoras morte filij audita, nihil turbatus respondit, *sciebam me mortalem genuisse*. Habes lector aliorum de re ista sententias nostra modo in medium proferenda; vt tamen certis nixa principijs procedat, inquirendus primum fletus vsus, hinc enim an sint deflendi mortui intelligemus; quoniam verò nec fletus vsus innotescere potest, ni exploretur quoque ipsius natura, hinc ordiemur.

Valer. Maxim. lib. 2. c. 6 Herodot. lib. 5. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 2. Plut de vtil. cap. ab inimicis. Valer. max. lib. 5. c. x.

Fletus natura, causa, vsus. Cap. 12.

Est fletus lachrimarum effusio. Est lachryma serosus quidā humor, & aqueus, ex oculis manans, in signum conceptæ tristitiæ: quare erit fletus serosi cuiusdam humoris, & aquei effusio per oculos, in signum conceptæ mestitiæ. Serosum humorem, & aqueum ex oculis manantem, esse lachrymam, est vsque adeò notum, vt probatione aliqua nō indigeat. Itaque differet à sudore, & vrina, quia sudor per cutim, per vesicam vrina per oculorū angulos lachryma expurgatur. Quare eleganter quidam, & verè, lachrymā oculorum sudorem appellauit; enimuerò conspecta super genas lachrymula, non possumus modo aliquo noscere, sudor ne illa sit, an ex oculo prodierit. An verò sint signum mestitiæ, hoc fortasse, non ita compertum; nam quāquàm mærentes soleant vbertim demittere lachrymas, quare, & flere; solemus tamen non rarò summo in gaudio positi effundere lachrymas: & aliàs lachrimare solemus, præsertim verò mulieres, citra aliquod animi pathema, sed pro arbitrio voluntatis, & quoniam flere volumus; vnde diuidutur lachrimæ in voluntarias, & non voluntarias, & Ouid. de mulieribus.

Quo non ars penetrat? discunt lachrymare decenter:
Quoque volunt, plorant tempore, quoque modo.

Quare non erit in vniuersum lachryma serosus quidam humor, & aqueus in signum conceptæ tristitiæ emissus, sed erit quandoque gaudij interni signum.

Confirmatur, nam auctore Arist: est quædam in lachrymis voluptas: Homerus.

1. Rhet. c. de iucund.

Sic ait, & cunctis flendi est excita cupido.

Neque

Neque ratio aliud suadet; nam cum flemus, compressa, & in angustum reddita per tristitiam præcordia, dilatantur, & ad statum naturalem reducuntur: à reditu autem ad statum naturalem voluptas.

Secundo, sunt lachrymæ misericordiæ indices, atque illices: flendo itaque speramus, aut alios in nostri commiserationem adducere, aut indicare, nos amicorum, cognatorũq; miserijs cõmoueri; Quamobrẽ cùm conducat vtrumq; facere, gaudemus flentes, cum vtrumque, aut alterutrum præstemus.

Gaudemus tertio, quia interdum flemus, vel amicos amissos, aut cognatos exemptos: Carorum autem memoria iucunda.

Gaudere quarto possumus, quia aut cerebrũ multò pressum humidioris substãtię onere leuatur, aut cor tetris halitibus xpurgatur. Quare non semper sunt lachrymæ conceptæ tristitiæ argumentum.

Esse tamen declarat primũ lachrymarum nomen; ita enim dictam produnt omnes, quia ex animi laceratione ortum habet. Probatur idem secundo, quia lachryma à fletu, non aliter differt, ac à motu terminus; est enim lachryma fletus terminus, fletus cõtra motus quidã ad lachrymas ciendas. At fletus à tristitia fit, & in signum tristitiæ. Quare veræ lachrymæ, cum fiat fletus asseclæ, erunt veræ lachrymæ conceptæ tristitiæ argumentum.

Neque oportet aliter opinari ob rationes adductas. Si quis enim exactè illas examinet, & perpendat, intelliget statim quamquàm lachrymæ fiant à tristitia, & auersandas esse hanc ob causam, habere nihilominus aliquem vsum, quia leuant cor plerumque, interdum cerebrum: à gaudio veras lachrymas elici nõ probant. Partim ergo conuenit cùm mærore planctu, & luctu fletus, partim est diuersus: mœremus, flemus, plangimus, & lugemus, quia tristes, sed mœrentes, cum silentio dolemus, cum lachrymis flemus, cum voce ploramus, cum lamentis, plãgimus, & querulis vocibus, cũ habitus mutatione lugemus. Cumque tristitia fiat à phantasia mali, à phantasia mali lachrymæ eliciuntur: non tamen quæcumque, sed veræ; nam ficta, fictas lachrymas elicit; & impræmeditata; nàm cũ præmeditatio malorum venientium aduentum leniat, feruntur mala cuncta leniùs, quæ è longinquo videmus. Quare non valebunt tantam inferre tristitiam, quæ lachrymas eliciat. Hinc ille, morte filij audita; ne ingemuit quidem; sciebam enim inquit, me hominẽ genuisse mortalẽ. Nempè vt scripsit Seneca, *illis grauis est fortuna, quibus est repentina. Facilè eam sustinet, qui semper expectat; nam, & hostium* adven-

c. 5. lib. de consolat. ad Heluidi. [illegible]

aduentus eos prosternit, quos inopinatè occupauit; at qui futuro se bello antè bellum parauerunt compositi, & aptati, primum qui tumultuosissimus est, ictum facilè excipiunt. Propterea Prudentes, quia mala futura prospiciunt, aut rarò lachrimantur, aut numquàm, sed vt dixit ille, *impauidum feriunt ruinæ*; ideoq; præuisa iacula minus feriunt, s. quia improuisi mali phantasia inducit fletum. Non tamen maximi; nam ab hoc, vel exoluimur, vel obstupescimus. Sic obstupuit pater ille, qui filio occurrit, dùm à Tyrãno ad supplicium duceretur. Et socios Pompeij legimus cũ vidissent illum confossum vulneribus, acerbo illo spectaculo commotos, de fuga dumtaxat cogitasse; vbi postea ad Tyrum peruenere, tùm afflictari, & lachrimari cœpisse. Rectè propterea statuere Poetæ, ne tragediæ materia sit nimis terribilis; nam hæc stuporem, non miserationem est apta mouere. Elicit autem illas phantasia quæuis, seu sit præsentis obiecti, seu præteriti, seu futuri; nam iucũda, quibus tristia opponuntur directè, cum triplicia sint, in re, & præsentia, in spe, & futura, & præterita: illa omnia sensus voluptate demulcent, vt primo Rethor. ij. cur tristia, non cõtristabunt? equidem mala futura incutiunt timorem; at hic eliciendarum lachrymarũ vim habet. Quare poterunt tristia futura esse in

Plutarc. in vita Pompeij.

causa fletus. Poterunt quoquẽ præterita, vnde 2. Æneid.

quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumuè, aut
duri miles Vlissis,
Temperet à lachrymis?

Nec putandum est aliter; quia suauis est laborum præteritorum memoria. Vnde Homer. Odiss. 13.

Nàm iuuat insanos hominem meminisse labores
Quos tulit, infestis, fortunæ casibus actus;

Et Virg. l. 2. Æneid.

Forsan, & hæc olim meminisse iuuabit;

Traditq; rationem Phil. 1. Rethoric. ij. quia iucundũ est nihil habere mali; nam præterita mala sunt duplicia; alia ita præteriere, vt numquam alias reditura timeantur: contra alia, quamquam sint præterita, timemus nihilominus ne redeant: priorum memoria est iucunda: posteriora comminisci, tantùm abest, vt possit delectare, vt eorum memoria continuò tristitiam inferat. Cur vero patiente corde in tristitia, erumpant per oculos lachrymæ, & cordis patientis notæ appareant in oculis summa oculorum, & cordis consensio in causa est: consensionis finis, & vsus ille, vt vel hac causa temperarent se homines à criminibus, & facinoribus: siquidem difficile est, quantumuis illa occultentur corde, vultu eadem non prodere. Quomodo autem à tristitia lachrymæ possint elici, hoc

incom-

incompertum, abstrusum, & vt ille dixit hic Rhodus, hic saltus; quia verò ad huius difficultatis decisionem conducit multum scire, an humor ille serosus, & aqueus, qui proximè ex angulis oculorum emanat, ibidem gignatur, an alibi genitus, vt in corde, vel cerebro, expurgetur per oculos, id primum declaremus, cap. tamen sequenti, nec hoc prolixitate fastidium pariat.

Absoluitur disputatio de lachrymis, & ad principalis difficultatis decisionem via sternitur. Cap. 13.

QVod pertinet ad primũ, continetur proxima lachrymarum materia in oculis, mittitur alia à cerebro, & corde: constat primum ex multis coniecturis. Prima, sumitur à lachrimali caruncula, quæ nulla esset, si nulla esset serosa substantia detinenda, ne continuo affluxu lachrymarum homo laboraret. Constat idem 2. ex naturæ instituto. Est autem illud, vt in quacumque parte, quæ multũ mouetur, multum aqueæ substantiæ apponat, ne à perenni motu plus iusto calfacta, ignesceret. Propterea multa aqua obseruatur in pericardio, multa in membranis subcingentibus costas, multa in faucibus, propè linguam substantia humida, nec pauca in articulis. Quare cum tot motus habeat oculus, cur non credemus, naturam de ipsius tutela sollicitam, magnam copiam aquosæ substantiæ ad humectationem indidisse, & facilem motum? Dans tertio rationem, Gal. com. 3. primi Progn. cur sunt exitiosæ inuoluntariæ lachrymæ (vocantur autem inuoluntariæ à Medicis, quæ fiunt, nullo vitio in oculis existente, non ab immodica cerebri humiditate, non à causa aliqua externa, vt fumo, cępis, cursu equorum, vini potatione, passionibus animi) quia inquit, inditium est contentricẽ virtutem oculorum, esse vsque adeò languidam, & ferè extinctam, vt lachrymulam continere non valeat. Videmus quàrto multos, audito tristi nuntio, statim lachrymas effundere: lachrimari mulieres, quoties volunt. Martialis de Galla quadam

Amissum non flet, cum sola est Galla maritum:
Si quis adest, iussæ prosiliunt lachrymæ.
Non benè flet quisquis laudari Gellia quærit
Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

At non posset hoc fieri, si è corde cõtinuò lachrymæ prouenirent, aut cerebro. Quare autumandum proximam lachrymarum materiã, ex oculorum angulis manare, & ibidem gigni: non tamen omnis: nã multa suppeditatur à corde, multa à cerebro. De cerebro constat inde, quia haben-

tes illud humidum lachrimantur facilè, vt ostendunt mulieres, & pueri. Propterea monēt multi, & benè, permittendum esse pueris, vt lachrymentur, non solùm ob causam ab Aristotele adductā, quia contentiones, quæ in fletu fiunt, ad corpus roborandum, non parùm conducunt, sed quoniam exhauritur immodica humiditas cerebri. Manare è corde multam, & elatos inde vapores ad oculos, & in aquā concretos, vberem lachrymis suppeditare materiam, constat primum, quia vulgò dici solet quasdam lachrymas veras esse, & è corde manare. Constat idem secundo, quia multùm mœrentes, fletu, & lachrymis mirum in modum subleuantur Arist.j.Reth.c.11.quin etiā in luctibus, & lamentationibus quædam voluptas innascitur. Ouid.Epist.

7.Polit. 17.

1.Rhet. 11.

Flere licet certè, flendo diffundimus iram.

Et 4.Trist.eleg.3.

est quædam flere voluptas
Expletur lachrymis, egeriturq; dolor.

Nempè vt ait Diuus Chrisostom. *quemadmodum post vehementes imbres mundus aer, ac purus efficitur: haud secus post lachrymarum pluuias, serenitas mentis sequitur, & tranquillitas.* Prætereа est lachrima veluti sudor oculorum; vnde inspersæ super genas guttulæ, non possunt distingui, an sint lachrymæ, & ex oculis, an ex cute prodierint: eodem itaq; modo producuntur, quemadmodum sudor. Quare, cùm hic gignatur, quandoque attenuatis vi caloris humoribus, & in aquam denuò cōcretis, sic fieri interdum lachrymas, est probabile, halitibus præcordiorū calore elatis ad oculos, & ibi in humorem serosum concretis.

5. sect. probl.37

Iā vero videamus quo pacto, tristitiæ, & aliorū animi pathematum opera deducitur à cerebro, & corde lachrymarū materia ad oculos: quauè ratione fiat, vt ibidem collecta, per angulos prodeat, ita enim disputatio hæc dilucidabitur.

Putauit Franciscus Vall. 6. Epid. com.5. tex.4. à duplici causa fieri, vt lachrymæ per oculos prodeant, tensione nimirum, & debilitate. Nempè opinatur à tensione cordis, & aliarum partium, præcipuè verò oculorū, humidam substantiam exprimi, à debilitate earumdem dimitti. Qui facilè impugnatur, ex ijsdē principijs, quæ ipse ponit. Ponit autem lachrymam esse quendam oculorum sudorem, & ab ijsdem propemodum causis excitari à quibus sudor. Quo posito subdit, consentaneum esse rationi vt quemadmodum sunt hæc duo substātia congenea, sic similem modum habeāt generationis; nam quod ab ijsdē excitentur causis, est pariter experiēt a comprobatum; siquidem, vt motu sudor proritatur, sic equo velociter vecti lachrymantur, &

veluti per tristitiã, gaudium, timorem, & iram funduntur lachrymæ, ita & sudor: cùm hoc tamen discrimine, quod motu copiosiùs sudor prouocatur, lachrymæ parcius: contra per pathemata animi sudamus parùm, flere vbertim solemus. His positis arguo aduersus Vall. hunc in modum, non semper sudor, ob partium imbecillitatem effunditur, sed quandoque. quare non semper ob debilitatem lachymæ effundentur ab oculis. Confirmatur, quia vacuatio omnis, quæ ob naturæ debilitatẽ cõtingit, illa semper est noxia: at iuuat non rarò flere, & lachrymas fundere. Quam demum debilitatem fingemus in eo, qui optimè valẽs, ob triste nuncium, statim lachrymatur? Nullam certè licet fingere. Quare aliter lachrymas fundi opinandum.

Existimauit Ioãnes Manelphus tract. de flet. & lachrym. eodem modo lachrymas ab affectibus animi cieri, quemadmodum illud fieri videmus à fumo, cœpis, puluere, & alijs huius generis multis. Quamobrem, vt ab istis elici experientia docet, quia acria sunt, & mordicandi vim habent, sic elici à tristitia docet, quia ab ipsa mordacitatẽ aliquam, & acrimoniam spiritus acquirunt, qua feriẽtes postea angulos oculorũ in causa sunt, non secus, ac fumus, & vapores prosilientes à cœpis, vt lachrymæ emergant. Quia verò poterat obijcere aliquis gaudium nullam inferre mordacitatem spiritibus, sed contrariam potius qualitatem (gaudium inquit non elicere lachrymas, qua gaudium, sed ob eam, quæ solet comitari tristitiam: ex quo fit consequenter, vt quemadmodum illa hoc facit spiritibus acribus redditis, & mordacibus, haud aliter contingit in gaudio. Demùm quia viderat idem) multoties lachrymare gaudentes citra aliquã contristãtis obiecti phantasiam: subdit, lachrymas illas per accidens fieri, quatenus per accidens fit, vt laxatis prægaudio præcordijs (hæc enim fletus sedes, nam eadem risus) fumositatũ pars aliqua feratur ad oculos, quæ sua acrimonia humidiorẽ aliquam substantiam cieat. Atq; hæc Manelphus in suo docto, & erudito libello de lachrymis: cui assentirer libenter, ni experientia doceret, nullam flentes in oculis acrimoniam sentire, nec aliquod simile fumo, pulueri, aut cœparum vaporibus Nec si eamdem prorsus haberent tristes illi spiritus qualitatem, eodem tamen modo lachrymas elicere possent, quemadmodum cępæ, fumus, puluis; vbi enim extra est quod nocet, pars cõtrahitur ad obiecti molestiã vitandã: vbi contra intus est, quod irritat, contrarium molitur motum pars, & sese dilatat; ita enim vitabit molestiam, non sese constringendo. Ergo quando fumus

extra est, extra quoque cœpæ vapor insiliẽs in oculos: intus spiritus acres, & mordaces, nõ poterunt eodẽ modo lachrymas ciere, sed constringendo exprimentur fumo mordicante oculos, dilatando effundentur spiritibus, eosdem mordicantibus. Demus demùm eodem modo fieri à pathematibus animi, quemadmodum à fumo, & cępis, non ne dicere cõsequenter tenebitur expressione elici? quare quam modo reiecerat sententiam, probet necesse est, & sequatur.

5. probl. 13. & 3. 4. simpl. 2. Censeo proinde communẽ sequutus sententiam (nam hãc innuit Aristoteles, & Galenus) dicendum esse, cum lachrymę in gaudio potissimum cieantur, & mœstitia, interdum elici partibus constrictis, fundi aliàs, & expelli à spiritibus ad oculos potissimum accurrentibus. Primo modo elicit tristitia lachrymas, secundo gaudium, nam vt cuique notum, diffunduntur in gaudio spiritus, quo fit, vt partes vniuersæ laxẽtur, & distendãtur, aquosa verò materia à spiritibus in ipsam impetentibus, expellatur: contrahuntur in mœrore; & tristitia, vnde facies in rictũ deducitur, angustantur vasa, & vox redditur exilis; enimuerò cum cordi corpus viuersum compatiatur; non solùm quia à corde arteria, sed quoniam arterijs neruorum rami sunt alligati: vt illo laxato in gaudio, reliquæ partes corporis diffunduntur, haud aliter, eodem contracto per mœrorem, cõtrahuntur reliquæ partes versus ipsum: præcipuè vultus, maximè tamen omniũ oculi, nam inter cor, & oculos maxima sympathia: contractis autem, exprimitur aquosa substantia, quemadmodum laxatis ijsdem, diffunditur, & expellitur.

Cur verò maiori facta cordis, & reliquarum partium contractione in vehementi animi dolore, nullæ tamen lachrymæ cieantur, laborant multi, vt declarent, frustra tamen, nec mirum, quia falsa supponunt; quamquam enim verum sit, à causa vehemẽtem mœrorem inferre valente, nullas cieri lachrymas, falsò tamẽ dicitur à vehementi mœrore, nullas elici, nam causa illa vehemens, stuporem inducit, & extasim, non mœrorem, nihil enim sic affecti sentimus: sentimus postea, vbi aduertentiæ locus datur, vnde flemus vbertim. Gaudio cum affinis sit ira, nam vt Aristoteles, gaudent irati, quia sperant vlcisci: tristitiæ timor, nam à phantasia imminentis mali metus, eliciet ira lachrymas, quemadmodũ gaudium, timor eodem modo, quo mœror. Video me lachrymarum dulcedine abreptum, plusquam ratio postulat, illis indulsisse, nẽpè vt dixit ille 4. Trist. eleg. 3. 1. Rhet. 11.

est quædam flere voluptas

Redeo proinde, vnde Oratio fluxerat, & an deflendi sint mortui, indagare aggredior.

Non

Non videtur quia fletus est lachrymarum effusio in signum conceptæ tristitiæ. At non est, cur morte alicuius tristemur; non erunt itaque deflendi Defuncti. Patet minor, nullũ enim mors incõmodum affert, nec mali aliquid mortuis contingit. Quare non est morientium sors, modo aliquo à nobis deploranda.

Videntur contra deflendi, quia vita, quæ dulcissima omnium, sunt priuati. Vnde cum eorum ærumnæ, quos amore præcipuo prosequimur, summam debeant nobis afferre tristitiam, hæc elicere lachrymas, deflendos esse Defunctos hinc deducitur.

Videamus proinde, vtri rectius senserint ij ne, qui mali aliquid mortem afferre opinantur, an alij, qui contendunt à multis nos miserijs vindicare, hinc enim sternetur facilè via veritati eruendæ; nam qui proprio dolent nomine, non eius qui decessit, digni sunt. qui perpetuò versentur in luctu: vt enim bene scripsit Seneca ad Polib. cap. 37. *Nihil minus bono viro conuenit, quam in fratris luctu calculos ponere.*

Afferat ne Mors aliquid mali, an contra exoptanda, Cap. 14.

BOnam esse mortem, vult D. Ambros. quia multis, quibus angimur in hac vita curis, beneficio ipsius liberamur. *Tantis* inquit, *malis hæc vita repleta est, vt comparatione illius, mors remedium putetur esse, non pœna; nam ideò breuem illam Deus fecit: vt molestiæ eius, quæ prosperitate vinci, vel tolli non poterant: temporis exiguitate finirentur.* Idem sentiant necesse est Platonici omnes; etenim cum putarit eorũ Dux Plato, in pœnam patrati sceleris, è cœlo animam in corpus hoc demersam, ibique conclusam, tamdiù detentam iri,

Donec longa dies, perfecto temporis orbe
Concreti exemit labem, purumque reliquit,
Aethereum sensum, & auraï simplicis ignem.

gaudere necesse est, vbi corporis vinculo soluta, ad æthereas sedes, vnde fuit primum depulsa, reuertitur. Laudare eamdem coguntur Marcionistæ, siquidem & ipsi malè de generatione sentientes, tamquam in locum supplicij, animas in hunc mundum deducunt. Orpheus quoque, vt ei tribuit Plato in Cratylo, corpus vocauit animæ sepulchrũ. Philemon vitam hominis calamitatem: dixit alius, optimum non nasci, proximum, citò mori. Pythagoræi demum damnarunt vsum Veneris, ne ad calamitatem liberos producerem is. Qui omnes, si adhuc viuerẽt, gladio certè iugulandi essent, vt à miserijs, quas tãtopere prædicant, vindicaren-

tur quamprimum; quoniam verò excessere iam, expugnãda eorum sententia est, ne eorum authoritate commoti aliqui, hunc errorem sectentur. Quid ergo? inuehemur nè in Platonem? minimè verò, explosa enim iamdiù ipsius sententia est, validissimis Patrum rationibus, præsertim verò Cirilli, & alijs, quas collegit Ioannes Baptista Crispus disput. de descensu animarum in corpus: nec pro vitæ iucũditate aduersus tetricos quosdam Philosophos perorabo; verbis enim mortem laudant, vitæ alioquin cupidissimi, sed longè deceptos esse docebo, dum morte putarunt, ab ijs, quibus premimur miserijs, vindicari posse, cum tamen illud sit verissimum priuari nos vita mortis culpa, non liberari à molestijs. Enimuerò, vt ineptè, eum quisq; Medicum laudauerit, qui curaturus digitum dolentem obtruncat; sic præter rationem mortem aliquis, à quauis ærumna, nos liberare contendet, quia sensum omnem, vitamque nobis adimit. Conquerebatur Anthistenes quondam, cum graui morbo decumberet: *Et quis* inquit, *me hisce doloribus vindicabit?* Hæc ait Diogenes prolata sica: cui Anthistenes, *doloribus dixi, non vita*. Adde quod ferè numquam miseros illa perimit, sed fœlices. Boet. lib. 1. de consol. metro 1. loquẽs de morte.

Heù heù, quàm surda miseros auertitur aure,
Et flentes oculos, claudere sæua negat.

Decreuere propterea aliter de re ista. Autumarunt itaque conferre nobis mortem, non quia à vitæ molestijs nos liberat, sed quia ad æternam illam vitam, molestiæ omnis expertem, voluptate quacumq; cumulatam, nos ducit. Quia verò videbant, non omnes, qui fato cedunt id consequi, sed bonos tantummodò coronari, malos damnari ad tartara, vt scelerum patratorũ luant pœnas, bonis bonam esse mortem dixerunt, malis malam: vnde docent consequenter, malorũ mortem lugendam, in morte iustorum lœtandum. Ita Patres ferè omnes. Isidor. lib. 3. de summo bono, *Illi deplorandi sunt in morte, quos miseros Infernus ex hac vita recepit, non quos cœlestis Aula sacrificandos includit*. D. Bernard. in Epist. *bona mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Contra mors peccatorum pessima; mala siquidem in mundi amissione, peior in carnis separatione, pexima in vermis, ignisque duplici contritione*. Hieronymus epist. 25. ad Paulam. *Lugeatur* inquit *mortuus, sed ille, quem Gehẽna suscipit, quem Tartarus deuorat, in cuius pœnam, æternus ignis æstuat. Nos quorum exitum, Angelorum turba comitatur, quibus, obuiam. Christus occurrit, grauemur magis, si diutiùs in isto habitaculo*

mortis

mortis habitemus, quia peregrinamur ad Dominum. Cœterum, quia videbat, Sanctos illos Patriarcas luxisse filiorum mortem, fleuisse Christum in morte Lazari, Christianos occiso Stephano: *Iacob* inquit *luxisse filium, quia non dum Paradisi ianuam effregerat Christus: vnde Dauid patricidam filium fleuit: paruulum postquam, vt viueret, impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, non fleuit.* Hebræorũ plantum negat fletum fuisse: fuisse censet apparatum magnificum, quo honorabant Defunctũ, quod apertè colligit ex his, quæ in funere Iacob à suo filio Ioseph facta legimus c. quinquagesimo Genes. Christi lachrymæ in funere Lazari, haud inquit eã ob causam excidere, quia perierat: sed quia à morte ad vitam reuocandus erat.

Idẽ videtur Cypriano placuisse; nam hæc scribit. *Nobis quoq; reuelatum est, vt constanter prædicarem, fratres nostros, non esse lugendos accersione Dominica de sæculo liberatos, cum sciam non eos amitti, sed præmitti, & recedentes præcedere.*

Chrisostomus cum & iustis vtilem esse mortem putet, & peccatoribus, & iustorũ morte, & malorum, gaudendum esse concludit. *Si peccator,* inquit homil. 61. in Ioan. *& qui sæpè numero Deum offendit, moritur, is deflendus est, vel potius minimè, cum nihil illi afferat vtilitatis, sed ea facienda, quæ ei aliquid conferre possint, vt sunt elemosinæ, oblationes. In hoc lætandum est, quod malitia eius abscissa est: quod si iustus, rursus lætãdũ, quod in tuto collocatus: quod liberatus est à futura incertitudine. Si iuuenis, quod ex medio malorum est ereptus, si senex, quod eo diutius vsus, quod maximè desiderabile videbatur, vitæ satietate migrauit:* Nec sibi contradicit, vbi ait. *Quid inquis, cũ homines simus, de morte hominis, non est dolendum? numquid ego hoc prohibeo? minimè lugere, sed impudenter lugere veto. Non sum immanis, atque crudelis: video naturam lugere, & quotidianam requirere consuetudinem. Non licet nullo affectu moueri, quod & Christus ostendit: lachrymatus est enim in Lazaro: eius sequere exemplum: lachrymare, sed leniter, & prudenter, & cum Dei timore.* Non inquam contradicit, nam aliud est permittere quædam, aliud approbare. Permittit quidem Chrisostomus, at nequaquam approbauit.

Lugendã nihilominus Christianorum mortem censeo, & si non minus honorificè sentiã de statu animarum ipsorum; esto enim corporeo solutæ nexu, ad beatas sedes deductæ, illæ fuerint, corpus tamen, cuius non minima ratio est habenda, in conditionem longè deterrimam est lapsum. Quare est cur corporis causa tristemur, & lugeamus, nam & D. ille Paulus etiam nolebat expoliari, sed superuestiri.

Vnde, quia clari virtutibus, benè nati, fœlices, omni demũ bonorum genere prædìti, maiori bono per mortem priuãtur, quam malè sani, extrema rerũ omnium inopia oppressi, varijs, ijsque aduersis acti casibus, artium omnium vsq; adeò rudes, vt parùm à Brutis differre videantur, priorum morte multum tristari debemus, posteriorum obitu, aut parũ, aut nullo pacto commoueri 3. Ethic c 9. Aptè sanè Aristippus obiurganti cuidam, quod orta tẽpestate, ob mortis imminẽtis timorem expalluisset, cum paulò antea, non esse formidandam prædicasset, ipseq; in eodem discrimine positus, neutiquam timuisset. *Non de pari* inquit *anima, mihi, tibique cura est, ac metus*, apertè innuens, non ideò non timuisse, quia Aristippo esset fortior, sed quia cũ esset homo nihili, haberetq; animum omni virtute vacuum, minimum erat detrimenti eius obitus allaturus: vir eruditus, ac sapientia præditus, non nisi graui dispendio Reipublicæ perit. *Laert. lib. 2. c. 8*

At dices. Summa est fœlicitas, quàm animus comparat beneficio mortis: damnum, quod corpori infertur, vsque adeò exiguum, vt infinito interuallo superetur ab immensa, qua fruitur animus fœlicitate. Quare gaudendum morte amici non tristandum. Ita certè faciendum censerem, si æquè certa esset beatitudo animi, & corporis detrimẽtum. Quoniam verò certũ est corpus esse passum vltima, dubitamus, an animus sit relegatus ad tartara, an ad cœlestes sedes conuolauit, propter hanc causam, expedit tristes esse, non lætos.

An eò vsque tristari debeamus, vt defleamus.

Cap. 15.

DOlendum, cum quis fato cedit suo, iam dictum; an tamen eo vsque dolori sint habenæ laxandæ, vt eliciat lachrymas, non dum est statutũ. Quare, vt ad finem perueniat disputatio proposita id decernendum.

Non videtur fletus admittẽdus, quia Bruta quamquam doleant ob mortem, vel raptũ pullorum, nõ videmus tamen eo vsque tristari, vt lachrymas propterea fundant, quod nequaquam ijs denegasset natura, si liceret id facere; neque enim dicere valet, non lachrymare Bruta, quia flere nõ possunt, ac si homini tantum id natura concesserit; nihil enim ijs deest, quo minus lachrymas effundere possint; habẽt enim phantasiam mali, eamq; perfectam; sunt eadem obnoxia pathematibus animi. quare habẽt cuncta, quæ ad ciendas lachrymas requiruntur. Præterea si fletus non conuenit Brutis, sed vni tantum homini concessus fuit, erit fletus pro-

prietas hominis. At hoc dici nō poteſt. Quomodo enim duę contrariæ paſſiones, vni ineſſe, poterunt ſubiecto? flere itaq; poſſe Bruta, & veras lachrymas emittere, negari non debet.

Sed quorſum ratione quærimus, cum ſit experientia cōpertum, equos occiſis Dominis minimè à lachrymis temperaſſe? Virgil. de Pallantis occiſi equo. *9. Aenei.*

Post bellator equus, poſitis inſignibus Aethon
It lachrymans, guttiſque humectat grandibus ora.

Eumdem affectum in equo Patrocli agnouit Homerus, Propertius in Arione, quem Adraſto Neptunus donaſſe fingitur. Nequis verò à Poetis id confictum dicat ad extollēdum equorum erga proprios Dominos affectum, eia id hiſtoricorū teſtimonijs confirmemus. Tradidit Plinius, eo affectu pleroſq; equorum in Dominos fuiſſe, vt interemptos lugeant, lachrymaſque interdum deſiderio fundant, & Suetonius in vita Cæſaris, *Proximis*, inquit *diebus equorum greges, quos in trayciendo Rubicone flumine conſecrarat, & vagos ſine cuſtode dimiſerat, comperijt pertinaciſsimè à pabulo abſtinere, vbertimq; flere.* Plutarcus quoque quærit, cur lachrymæ aprorum ſunt dulces, ceruorum contra ſalſæ, & vitioſæ. Quod ergo pullorum mortem bruta non deplorēt, laudatum naturæ inſtitutum eſt, quæ prohibet mortem cuiuſq; cariſſimi lachrymis decorare.

Lib. 8. c. 42. *c. 81.* *Lib. 9. nat. c. 30*

Flere nihilominus placuit omnibus, vnde prouerbium, *Boni viri lachrymabiles ſunt*: qui ſine lachrymis prorſus ſunt, Plutonis ſunt, quem illachrymabilem dixit Lyricus, ſectatores. Scribit quoque Sprengerus, Grilland. Bodinus (quamquam non probat Delrius,) Plutonicas ſagas quamlibet velint, non poſſe arte aliqua, vel lachrymulam elicere. Ruth. cap. 1. *Inhumanitas eſt non commoueri ad primam familiarum diuiſionem*; Addo ego, & præter iuſtum naturæ inſtitutum; neq; enim lachrymas illa cōceſſiſſet hominibus, ſi nullis voluiſſet illos caſibus commoueri, commiſeratione nulla ingemiſcere. At vero ſi qui caſus debet elicere lachrymas, mors amici eſt potiſſimum; mors enim vltima rerum linea, & vt dixit Philoſophus, *Terribilium vltimum*. Quod Bruta nullas in pullorum obitu mittant lachrymas, haud inde fit, quia parum caſu illo triſtantur, multos enim edere gemitus, & ad multum tempus obſeruamus, ſed quia fletus homini dumtaxat cōceſſus, brutis denegatus. Ita Valleſ. 6. Epid. comm. 5. text. 4. Mercur. tract. de lachrym. & communiter omnes. Citant pro eadem ſententia Ariſt. c. 10. 3. de partibus animalium. Alij adducunt c. 6. in neutro aliquid ego inueni,

Sen. ep. 99. *Lib. 2. Odd. 14.* *Tom. 3. lib. 6. Diſq. magic. c. 1. ſect. 2.*

inueni, quod ad corroborandam hanc senteutiam adduci possit. Propterea probatur ratione. Contraria sunt apta nata fieri circa idem. Quamobrem cum ridere Bruta nequeant, non poterunt flere eadem, & veras lachrymas edere. Veras inquam in testimonium conceptæ tristitiæ, nam humor ille, qui in aprorum oculis obseruatur, ceruorum, & cocodrili, vel in plãtis, quibus nullus est sensus obseruatur. Cur verò nequeant, non est facilè admodum diuinare. Negant quidã Bruta lachrymas, quia esto doleant, nõ omnis tamen dolor illas elicere potest, sed ille tantum, qui spẽ habet adiunctam; ab hoc enim fit, vt contractus primum per dolorem spiritus effundatur postea spe concepta. Qui non placent. Nam quæ spes nobis effulget, cum amicum defunctum, vel filium lugemus extinctum? præstat dicere; ita enim docent omnes non posse Bruta flere, quia non possunt eo vsque gaudere, vt partes laxentur in gaudio: in mœrore, sic cerebrum, aut alia pars corporis constringi, vt èxprimant serosum humorem. Cur vero nequeant, duæ causæ possunt assignari, altera est, quia Bruta, non ita capiuntur pathematibus animi, quemadmodum homines; altera est, quia parum habent cerebri, multum homines proportione sui corporis; quare, & multum isti serosæ, humidæq; substantiæ habebunt, parum bruta. Proinde Bruta flere non poterunt, poterunt homines. Cæterum, quod hæc multum ad fletum conducant, declarant satis pueri, & mulieres, cum enim hæ, tum pueri, quia abundant humidiori substantia, & passionibus animi, leui quoque ex causa capiuntur, facillimè omnium incurrunt in fletum.

Testimonium Suetonij (nã Poetis inter arguendum est satisfactum) vel ex ipso constat nequaquam probare, quod intenditur. Narrat enim factũ illud, tanquam ostentum, & certum necis Cæsaris portentum: hæc autem merè naturalia non sunt: semper habent aliquid Naturæ facultatẽ excedens.

De testimonio Plinij non multum laboro; multa enim collegit, & cõgessit non tamen digessit, vt accidit illis, qui ingurgitandi finem numquam faciunt. Huiusmodi cum sit quod de equis lugẽtibus narrat, rationi plus censeo, & aliorum multorum authoritati, quam testimonio ipsius tribuendum.

Ad rationem dicimus, flebilitatem, & risibilitatem æqualiter homini conuenire neque nouum esse contrarias illi facultates dare, cum videamus plantas tractrice, & expultrice facultate donatas. Exemplificant Philosophi in risibilitate cum de hominis proprietate loquuntur, quia

hoc

hoc magis certum,& omnium ſententia debetur illi. Non ergo plorant mortem, raptumq; pullorum bruta, quia flere nõ poſſunt,nam dolere,declarant ſatis gemitus, & quærulæ voces,quas emittunt.

Quantum lugendum. *Cap. 16.*

PArum eſt indulgendum dolori. Immoderatus itaq; luctus,ſeù ſit immoderatus,ratione temporis; nam multos ad menſes producunt ipſum, ſeù ſit immoderatus ratione modi, multi enim & ſi diù non lugent,quo tamen tempore lugent percutiunt pectus, genas lacerant, crines vellunt, & mille notas deiecti animi produnt: hic inquam luctus, eſt ſemper damnandus. Vitioſum eſſe luctum,qui immoderatus eſt,ratione modi; docet primum Eccleſiaſticus, habet enim cap. 38. *Modicum plora ſuper mortuum, quoniam requieuit.* Damnarunt eumdem Romani; nam ſecundo de legibus apud Ciceronem legitur: *Mulieres,genas ne radunto, neq; lexum, funeris ergo habento.* Erat autem lexus lugubris eiulatio. Plato 12. de legibus. *Lachrymas profundere ob mortuum,aut ſecus,præcipere, indecorum eſt: lamentari, & extra domum vociferari,interdicendũ eſt: & mortuum in propatulum ad vias producere, prohibendũ eſt: in progreſſu per vias eiulare,& ante diem extra Ciuitatem eſſe,qui nõ obedit puniatur prout legum cuſtodi videbitur.* Cicero in Tuſcul. *hoc quidem in dolore maximè prouidendum eſt, ne quid abiectè, nequid timidè, nequid ignauè, nequid ſeruiliter,muliebriterué faciamus. Ingemiſcere, non numquam verò conceſſum eſt, idque rarò, eiulatus,ne mulieri quidem.* Senec. ep 65. *Ignoſci nobis poteſt prolapſis ad lachrymas, ſi non nimiæ decurrerint, ſi illas ipſi repreſsimus: nec ſicci ſint oculi amico amiſſo, nec pluant: lachrymandum eſt non prolãdum: per lachrymas argumento deſiderij quærimus, & dolorem non ſequimur,ſed oſtendimus.* Chryſippus dicere ſolitus ſapientẽ dolere quidem, ſed non torqueri,ſeù cruciari,aut demiſſo reddi animo. Adde rationem; Enimuerò lugendo,& mærendo nil aliud aſſequimur, niſi vt leuiores videamur.

Ex his infero ſatis ineptè de B.Virgine ſenſiſſe eos,qui putarũt morte ſui Vnigeniti perculſam, vnguibus genas laceraſſe, capillos euulſiſſe,pugnis contudiſſe pectus, voces mæroris plenas edidiſſe, conatam retrahere filium à paſſione,Iudæos exoraſſe, ne crucifigerẽt illum,nihil demum eorũ omiſiſſe,quæ abiecti, & deſperati animi homines,& facere,& cogitare conſueuere; ſolet enim animus dolori ſuccumbere, vel ob ignorãtiam,vnde præuiſa iacula minus feriunt: vel quia imbecillis,& ſuis neceſſi-

tatibus

tatibus poſſe occurri diffidit: contingit hoc tertiò ob impatientiam. At verò præſciuerat mater, quęcumq; erat filius paſſurus: nec imbecillitas aliqua fingi in ipſa poteſt; nam de ipſa dictum, fecit mihi magna qui potẽs eſt: non demum impatientia aliqua; ſciebat enim beatos eſſe, qui perſequutionem propter iuſtitiam patiuntur. Quare omninò alienum ab excelſo illo Virginis animò eſt, quod quidam de ipſa effinxerunt, vt benè Vigerius cord. 7. cap. 13. Suarez 3. par. tom. 2. & communiter Theologi.

Infero ſecundo falſum pariter eſſe, quod quidam affirmant, B. Virginem, vbi Chriſto Crucem baiulãti occurrit, doloris vehementia perculſam, incidiſſe in ſpaſmum, eamque ob cauſam ibidem eſſe erectũ templum, quod vocatur Sancta Maria dello ſpaſmo; nam ſi B. Virginis ratio, numquam fuit vſque adeò obumbrata, vt nõ cerneret, quę expediunt: nec fuit vnquam ita deiectus eius animus, vt à pathematis vinceretur, non potuit aliquãdo ſic dolori ſuccumbere, vt in ſpaſmum incurreret; vide Caiet. in opuſc.

Infero tertio, deteſtandam omninò earum mulierum cõſuetudinem eſſe, quæ crinibus ſolutis, & antependulis, atra veſte amictæ, & capite velatæ, oppreſſo igne, & lucernis extinctis, humi iacent proſtratæ; Enimuerò, ſi idcircò lucem auerſandam putant, quia in tenebris iacent ij, quos lugent, deberent eædem non reſpirare, quando mortui pariter non reſpirant.

Quod verò immoderatus luctus ratione tẽporis ſit quoque improbandus, nec vitio careat, ea ratione poteſt confirmari, quia turpe eſt, vt à Viro ſapienti non impetret ratio, quod ab idiotis, & abiecti animi mulierculis, paucorum d erum ſpatium, non ſolùm extorquet, ſed facilè impetrat. Quamobrem, cum nulla matercula, tam impotenter filij mortem lugeat, cui dies non ægritudinem leniat primum, deinde penitùs adimat; ſapientis erit, non ſolum forti animo, & infracto, ſed etiam alacri, id perferre. Præclarè Seneca, *turpiſsimum eſt in homine prudente, remedium mæroris laſsitudo mærendi. Malo relinquas dolorem quàm ab illo relinquaris. Annum fœminis conſtituere maiores ad lugendũ, non vt tamdiù lugerent, ſed ne diutiùs. Viris nullum legitimum tempus eſt, quia nullum honeſtũ. Quàm mihi, ex illis mulieribus dabis, vix retractis à rogo, vix à cadauere reuulſis, cui lachrymæ in totum menſem durauerint? Nulla res citiùs in odium venit, quàm dolor, qui recens conſolatorem inuenit, & aliquos ad ſe adducit: inueteratus verò deridetur, nec immeritò; aut enim ſimulatus eſt, aut ſtultus*: aut ſaltem lenis; nam vt præclarè idem. *Nemo poteſt valdè dolere*

Epiſt. 65

Epiſt. 97

lere, & dici: sic nos amantissima nostri natura disposuit, vt dolorem, aut tolerabilem, aut breuem faceret: hoc itaque solatium vasti doloris. Rectè itaque Lycij statuere, vt alicuius obitum deplorantes, muliebrē induerent vestem, vt cultus deformitate commoti, maturiùs stultum proicerent mœrorem: salseq; vt solet Lucianus sub persona iuuenis mortui, sic patrem immodicè lugentem deridet, *Infœlix quid clamas, quid mihi molestus es? desine vellicare comam, ac vultus etiam cutim lacerare. Cur mihi conuitium facis, & miserū appellas, & infortunatum, qui iam sim te multò, tùm melior, tùm fœlicior? Aut quid acerbi mihi putas accidisse? an quia non sum factus senex talis, qualis es tu, capite caluo, facie rugosa, incuruus, segnis genubus, in summa totus ventre putris, multis expletis triacadibus, & olympiadibus? denique ad istum modum deliras apud testes tàm multos? ò demens quid tibi videtur in vita boni, quo posthac non simus potituri? non potas dices, aut cœnas: non vestis, aut concumbis, eoque metuis, ne rerum harum inopia peream. Non cogitas autem longè bellius esse, non sitire, quam bibere, non esurire, quam edere, non algere, quam vestibus abundare? Age igitur, quando ignarus videris, docebo te lugere melius: Iamque denuò incœpto luctu clama. Fili miser, non amplius sities, non amplius esuries, non amplius algebis: peristi infœlix, qui morbos effugeris, qui febrem iam non timeas, non hostem, non Tyrannum: non amor discruciabit te, non auocabit coitus, neque huius rei causa bis, aut ter quotidie perdes impensam. Heu calamitatem: neque contemneris factus senex, nec molestus eris iuuenibus, si quando conspiciaris.*

Valer. Maxim. lib. 2. c. 6.

Dialog. de luctu.

Nec opinandum aliter est, quia viri timorati fecerunt plantum magnum super Stephanū, & in veteri testamento 70. diebus Iacob ploratum legimus, 40. Moysem, vel vt alij 30. Numa voluerit, puerum trimulo maiorem tot menses lugeri, quot ille annos vixerat: neminem vltra decem; nam plantus nomine, non intelligit diuina scriptura fletum, & lachrymas, vt benè aduertit Pererius cap. 50. Genes. Lorin. cap. 8. act. Apost. & Baron. in martyrio S. Stephani, sed luctum: siquidem, ne Heraclitus quidem tanto tempore lachrymare potuisset. Adde secundo, quod non cogebantur tāto tempore in luctu viuere, sed ne vltra in luctu esse possent præcipiebatur. Nec tantum superstitibus illaudatus, sed mortuis etiam ingratus. Romæ tumulus.

Plutarc. in eius vita.

vide Pererium in Gen. to. 2. p. 1395. c. 2.

Quid gemis, heu tanto fœlicia funera luctu?
Turbantur lachrymis, gaudia nostra tuis.

Par-

Parce precor quæstus tristes effundere: vixi:
Non erat in fatis longior hora meis.
Immatura peri, sed tu diuturnior, annos,
Viue meos, coniux optime, viue tuos.

Quando ergo immodicus fletus defletis displicet, flentibus nocet, præstabit ab immodico luctu fletuque abstinere. Sic faciendum esse, monstrarem pluribus, ni idem multis à pluribus, præsertim verò à Seneca, factum esset.

Sint nè morientium crines, qui in vertice tondendi.

Cap. 17.

DAt huic dubitationi occasionem Poeta, scribit enim sub finem 4. Aeneid. Didoni transfixæ gladio, cum mori non posset, & læthali vulnere multum conflictaretur, Iunonem miseratione commotam Irim Cœlo misisse ad auferendum crinem, qui in vertice, eoque resecato fato suo defunctam. Apponam versus.

Illa graues oculos conata attollere, rursus
Defluit: infixum stridet sub pectore vulnus.
Ter se se attollens, cubitoque innixa leuauit,
Ter reuoluta toro est, oculisque errantibus alto
Quæsiuit Cœlo lucē, ingemuitq; reperta.
Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem
Difficilesque obitus, Irim Cœlo demisit ab alto
Quæ luctantem animam, nexosq; resolueret artus;
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoq; accensa furore:
Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem,
Abstulerat, stygioq; caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per Cœlum roscida pennis,
Mille trahens varios, aduerso Sole colores,
Deuolat, & supra caput adstitit: hunc ego dixi
Sacrum iussa fero, teque isto corpore soluo.
Sic ait, & dextra crinem secat: omnis & vna
Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

Examinandum itaque an hoc verum, & crines propterea tondendi.

Pars quæ affirmat, suaderi potest, quia expedit vitam, quæ nulla arte potest retineri, laboribus subtrahere, & doloribus. Seneca Stoicos hac parte sequutus Epist. 88. *Morbum, ait, morte non fugiam dumtaxat sanabilem, nec officientem animo; non afferam mihi manus propter dolorem: sic mori, vinci est. hunc tamen si sciero perpetuo mihi patiendum, exibo non propter ipsum, sed quia impedimento mihi futurus est ad omne propter quod viuitur. Imbecillus,*

becillus, & ignauus est, qui propter dolorem moritur : stultus, qui doloris causa viuit. Nunc verò nequit illa adimi, ni huiusmodi crines detōdantur. Quare præstabit hos abradere. Probatur minor exemplo Sampsonis, & eorum qui plica laborant, referunt enim certò mori crinibus attonsis; neq; habet hoc aliquid quod rationi non sit apprimè consonum, nam Alces posterioris pedis dextri vngula facultatem epilepsiæ aduersam obtinet, cuius rei præscia imminēte epileptico insultu, ab epileptico insultu se præseruat, vt testatur Gisnerus lib. 1. de quadrup. c. 1. Leuinus Lemn. & alij multi. Rhinoceros quoque cornu aduersus venena valet, eamque ob causam, eo in aquas immisso, antea quam bibat, vi lœthifera expurgat, venenataque. Quare poterit salutaris quædam facultas inesse sic crinibus, vt non nisi ea perempta, vita cesset. Confirmat idem casus Orilli de quo hæc Ariostus lib. 15.

Più volte l'han smembrato, e non mai morto,
Nè per smembrarlo occider si potea,
Che se tagliato ò gamba, ò mano gl'era
La rappiccaua, che parea di cera.
Hor fin à i denti il capo li diuide
Grifone, hor Aquilante fino al petto.
Egli de' colpi lor sempre si ride,
S'adiran essi, che non hanno effetto.
Chi mai d'alto cader l'argento vide,
Che gli Alchimisti hanno Mercurio detto:
E spargere, e raccor tutti i suoi membri,
Sentendo di costui se ne rimembri.
Se le spiccano il capo, Orrilo scende,
Nè cessa brancolar fin che lo troui,
Et hor pel crine, & hor pel naso il prende,
Lo salda al collo, e non sò con che chiodi.
Piglia tal'hor Grifone, e'l braccio stende
Nel fiume il getta, e non par ch'anco gioui,
Che nuota Orrillo al fondo, come vn pesce,
E col suo capo saluo à la riua esce.

Et post multa.

Astolfo nel suo libro hauea già letto
Quel ch'à gl'incanti riparare insegna,
Ch'ad Orril non trarrà l'alma dal petto,
Fin ch'vn crine fatal nel capo tenga:
Ma se lo suelle, ò tronca, fia costretto,
Che suo mal grado fuor l'alma ne venga:
Questo ne dice il libro, ma non come
Conosca il crine in così folte chiome.

Dicta comprobauit euentus. nam

Tenendo quel capo per lo naso
Dietro, e dinanzi lo dischioma tutto
Trouò frà gli altri quel fatale à caso:
Si fece il viso all'hor pallido, e brutto,
Trauolse gli occhi, e dimostrò à l'occaso
Per manifesti segni esser condutto,
E'l busio che seguia, troncato al collo
Di sella cadde, e die l'vltimo crollo.

At verò neque in crinibus vim istam agnoscimus, nec si quæ insit, crines propterea abscindendos censemus. Posterior hæc pars patet, nam non licet nobis occidere quemquã. Est pariter prior manifesta, nam ad robur nostri corporis tria partium genera concurrunt, continentia hoc est partes ex quibus coalescit corpus: contenta, s. humores qui in venis arterijsque continentur: & facientia impetum. hinc partium aliqua deficiẽte, aut omninò actio aboletur, aut malè obitur: à defectu spirituum syncopes: fusoque immodicè sanguine, vires imminuuntur, & à quauis immoderata vacuatione labefactantur. at verò non continentur his capilli. Quare numquam his abscissis deficient vires.

Dices, partium nomine contineri capillos, aut mirum cum ipsis partes omnes consensum habere, nam hanc ob causam Iudices puniẽdis sontibus destinati, vbi illos tormẽtis subijciunt, attõdere solent, nec frustrà, nam qui paulò ante grauissima contemnebãt tormenta, mox vel à leuioribus perterriti, se auctores criminis, aliaque scelera patrasse fatentur.

Afferet tamen hoc nullus, vel leuiter principijs medicinæ imbutus; si quis enim tacitus esset partium nostri corporis cum capillis consensus, qui in capite, obseruaretur ille, vel in omnibus, vel in multis, sunt enim naturalia communia omnibus; quamobrem quia Alces naturalem habet facultatem in vngula aduersus epilepsiam, quiuis Alces hanc habet: Sic rhynoceros, sic belzuar, theriaca, & singula quæq; huius generis. At verò paucorum capillis vis hæc inest. Quare aliam esse causam arbitrandum imbecillitatis contractæ ab abscissis crinibus. Et quidem quod spectat ad maleficos, qui abrasis pilis omnibus solent statim succumbere tormentis, ferè omnes docent, aut tolli ijs abrasis confidentiam, quam in pilis reposuerant, eamque ob causam ex audacibus euadere inbecilles, & timidos; vt enim confidentia robur affert, sic desperatio deprimit animum, & imminuit: aut tolli docent pactum contractum cum Dæmone; solent enim isti quibusdam consecrationibus sic se aduersus impetus fortunę mu-

niri, vt nonnisi exauctorata illa consecratione mori possint. Hac causa motos Iudices tondere maleficos docet Martinus Delrius tom. 3. disq. mag. lib. 1. sect. 3. *In hac*, inquit, *tonsione, illud moneo obseruandum: si fiat dumtaxat, ne maleficium lateat foraminibus corporis insertum, vel crinibus inspersum, ritè id fieri: eademque de causa putarem, ne qua vnctio subesset, etiam totum corpus aqua calida prius diligenter abluendum: sed si tonsio fieret ex opinione, quod per eam robur corporis, & animi fortitudo pereat exẽplo Sampsonis, in quo totum id diuina virtute contingebat: & etiam documento Apollonij Thianei putarim serio hoc esse magicum, & superstitiosum.* Neque Delrij tantum hoc placitum, sed communis omnium Doctorũ sententia. Sampsonem scribunt omnes ea cõditione gratuitum fortitudinis donum à Deo accepisse, vt esset Nazarenus; hinc attonsus amisit beneficium illud, quod ea lege à Deo fuerat illi attributum.

Quod scribit de Orillo Ariostus, magica quadam incantatione factum idêmet auctor testatur: alij si quid sapiant, fabulosum esse mox dicent, & ad naturam Mercurij declarandam commentum. Itaque nihil cogit fateri à capillis, aut vitam, aut robur. Neque aliud suadet argumentum desumptum à plica, inde enim fit, vt attõsi in morbi principio malè afficiantur, quia capilli dum in sui alimentum, & augmentum prauum succum alliciũt, à prauitate succorum corpus purgant: vbi abscissis illis parte hac cachochimia non absumitur, stagnãs in corpore, grauiorem pariat affectum necesse est, & lœthalem. Cur vero ijs decisis non accurrat ad caput materia, & in capillos vertatur, illud fortasse in causa est, quia denudata cutis à tanta pilorum farragine refrigeratur; quare densatur, densata autem materiam excipere non valet, vt bene Saxonia cap. 37. tract. de Plica.

Sed si hæc ita se habent: Quid dices, coegit Virgilium illa comminisci? Aurelius Cornutus, vt 3. Saturn. refert Macrob. ingenuè fatetur se ignorare. Reprehendit hunc Macrob. *Ex pudet me*, inquit, *quod tantus vir græcarum etiam doctissimus literarum, ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim: in hac enim fabula in scœna Orus inducitur gladium gestans, quo crinem abscidit Alcestidi.* At verò si non omnem exuit pudorem Macrob. est cur multo magis erubescat ipse, quam Cornutus; rem enim aggressus, nihil dignum aut dixit, aut fecit; esto enim Euripides id primum inuenerit, & ab illo hanc de abscindendo crine fabulam mutuarit Virgilius. Peto quid compulit vtrumque commentari hæc & fingere? Quando ergo nec Macrobius id dilucidauit studeamus nos pro viribus istud facere.

cere. Sciendum itaque ex Platone in Phœdone est, duas dari hominis mortes, alteram quam natura infert: præstant aliam virtutes. Fit prima anima corpus deserente ob prauam in ipso dispositionem inductam, cum qua anima existere non potest. Mori dicitur homo per virtutes, cum anima adhuc corpus informans, corporeas illecebras Philosophia docente contemnit, & dulces cupiditatum insidias, reliquasque exuitur passiones: hæc mors appetenda sapientibus est, quam scilicet cõtemptus voluptatum inducit. Quę à natura est omnibus constituta, hæc eodem auctore expectanda; vt enim qui potestatis imperio truduntur in carcerem, non debent inde prius diffugere, quam potestas quæ clausit, abire permittat: qui fugit, non effugit pœnam, sed grauioris fit reus: sic qui nolente Domino carcerem istum frangit, haud mœretur absolui, sed grauius plecti: indeq; fit, eodem Platone teste, vt eorum animæ, qui violentas sibi manus iniixere, corpore non soluantur, sed corpori magis alligentur; vndè circa ipsum, eiusdem sepulturam, vel locũ, in quo iniecta manus est, peruagantur; oportet enim animam post hominem corporeis affectionibus liberari: liberari autem non patitur, qui vi eam extrudit è corpore, nam qui spõtè manũ sibi inijcit, aut metu hoc facit, aut odio, aut alia praua affectione incitatus: his autẽ sic sordescit anima, nulla vt arte queat Cœlo, aut syderibus inseri, quia nihil impurum pura illa corpora admittunt. Ergo quoniam Dido naturali morte, & fatali non peribat, neque merita quam inducunt virtutes.

Sed misera ante diem, subitoque
accensa furore.

non poterat propterea Cœlo anima recipi, sed adhuc corpori vincta tenebatur. Eius autem casu commota ad commiserationem Iuno,

Irim Cœlo demisit ab alto
Quæ luctantem animam, nexosq;
resolueret artus.

Sed adhuc quæres, cur id exequutura Iris, capillum qui in vertice totondit, Ditique vt sacrum offertur. Certè ni dicamus à crine illo vitam pendere, seruari, dicamus necesse est ineptè prorsus Irim mandata Iunonis curasse. At verò neutrum nos admittemus; & quidem non descendisse Irim, vt Didonem necaret, manifestum est: cũm quia Iuno, cuius mãdata Iris diligenter curabat, amore, non odio prosequebatur Didonem; tùm quia ipsa Dido violentas sibi manus iniecerat. Missa itaque fuit ad expurgandum animũ Didonis, ita enim posset deserto iam corpore, ad æthereas sedes conuolare: quippè Plato cuius vestigia vbique sectatur Poeta, quasdam animas, præsertim verò spõtè peremptorum, etiam post mortem, vult

vult adhærere corporibus, expedit contra alias statim ad Cœlum. Quamobrem cum illæ expurgentur reiectis capillis qui in vertice, nam vt horum copia multas curas significat, sic eorumdem abrasio curarum ferè omnium vacuitatem, qua factum, vt somniorum interpetres censeant, si quis abrasum esse somniet, lœtum futurum, & omni sollicitudine vacuum: Idcircò Iris obtruncauit capillum, eiusq; obtruncatione expurgata anima, deserto corpore ad Cœlũ euolauit. Hæc sunt quæ in re adeo obscura inuenire potui, addant alij meliora.

Sint ne lauandi mortui, & à quibus.
Cap. 18.

PRobat partem, quæ affirmat communis omnium sensus; lauare enim in more fuit Hebræis, Græcis, Troianis, Christianis. Hebræis quidem, nam cap. 9. act. Apost. Habitam vita functam confestim lotam fuisse legitur: estq; multorum sententia, Christi corpus lotum fuisse, & vt refert Lorinus ibidem, Balduinus Rex Hierosolymorũ preciosas sordes, ex abluto Christi corpore, per Abbatem Sãcti Bertini collectas, ad Flandros suos misit ex Palestina. Est idem probatum Christianis, etenim tanta charitate prosequebãtur peste interemptos, quemadmodum refert Eusebius lib. 7. Histor. Eccl. cap. 7. *vt non sint grauati gremio suo excipere, occludere oculos, ora obturare, gestare cadauera humeris, decenter ornare, illis adhærescere amicè complecti, lauare accuratè, & linteo funebri inuoluere.* Placuit idem Græcis; nam loquẽs Homer. de funere Achillis ait, *Deposuimus in lecto purgantes corpus pulchrum aqua calida, & vnguento.* Nec displicuit Troianis, nam declarans Poeta, quo pacto Miseni funus fuerit curatum, ait.

Pars calidos latices, & ahena
vndantia flammis
Expediunt, corpusque lauant
frigentis & vngunt.

Et Euryali mater apud eumdem conquæritur, quod neque postremum hoc officij genus, neque alia huiusmodi nato potuisset præstare.

nec te tua funera mater
Produxi, pressiuè oculos, aut
vulnera laui.

idem probasse Romanos, constat apertè ex illo Ennij versu,

Tarquinij corpus, bona fœmina
lauit, & vnxit.

suadet eandem secundo lotionis vsus. Credidere Romani teste Ouid. corporis totius ablutione, se purgari; habet enim secundo Fastor.

Omne nefas, omnemque mali
purgamine causam
Credebant nostri tollere posse
senes.
Græcia principium moris fuit:
illa nocentes

Impia lustratos ponere facta putat:
Actor idem Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Cæde per Aemonias, soluit Acastius aquas.
Vectum frenatis per inane draconibus Aegeus
Credulus immeritò Phasida fouit ope,
Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Fluminea tolli posse putatis aqua.

hinc Aeneas multa cœde se pollutum sciens ait. 2.Æneid.

Cerda t. 1. en. p. 643 c. 1. ?

Tu Genitor cape sacra manu, patriosque penates
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo:
Abluero.

Etsi Dijs inferis litaturi aspergebantur tantum, vnde Æneid.4. de Didone

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. & alibi.
Sparserat, & latices simulatos fontis Auerni.

& Misenum mandaturus sepulturæ,

ter socios pura circũluit vnda spargens rore leui.

& ramum Proserpinæ consecraturus.

Occupat Aeneas adytum corpusque recenti
Spargit aqua.

vide Macrob.3.Saturn.1.

Lauabant manus Hebræi, dũ se innocentes se profiteri volebāt, quorum morem sequutus Pilatus, iniustè Iesu damnato, coram populo lauit manus dicens, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius, vos videritis*, suam hoc facto innocentiam professus.

Instituta tertio ab omnibus lotio est ad tollendas sordes corporis, comparandamque munditiem; vnde Ioan.13. *Qui lotus est*, ait Christus, *non indiget, nisi vt pedes lauet, & est, mundus totus*, nam pedes fortasse inter veniendum sordem aliquam contraxerant. Hinc quoniam cœnaturi, pransuri manus mundas debent habere, numquam sordidi, inoleuit mos apud omnes nationes, vt ante Cœnam, & prandia lauentur manus, & à cœna, & prandio, ne si à cibo contrectato sordem aliquam manus contraxissent, malè postea oleremus. Insuper quia Hebræi Romanos imitati cœnabāt in lecto, pedes ijdem abluebant, iure, vt propterea Christus Simoni obiecerit, quod inuitatus ad cœnam id officij ipsi non exhibuisset: *aquam pedibus meis non dedisti, oleo caput meum non vnxisti*. Sacerdotes quoque, quia non tantum mundi corde, sed & corpore accedere ad altare debent, idcircò sacrificatur; nō tantũ auriculari confessione se se à criminibus expiant, sed & aqua faciem abluunt, & manus. Neque in Ecclesia tantum id seruatum,

Exod.30 uatum, sed à Moyse quoque
38.& 40 institutum, vt ad abluendos
Gen.c.18 Sacerdotes, qui ad altare erāt
19.&43. accessuri, vas æneum sonorum
Iud.c.19 in tabernaculi ingressu contineretur. Cur verò Christus à Cœna pedes Discipulis lauerit, cum tamen hospitibus in ingressu domus hoc exhibere officiū consueuerint Hebræi, conuiuis verò antequam
to. 1. an. accūberent. Vide Baron. Nunc
34. n.36. verò defœdantur mortui à prodeuntibus excremētis, aut sanguine. Ergo lauare conducet, ne nobilissimum animi domiciliū sordescat, & squalleat. Equidem si gentes ferè omnes, ad elegantiam corpori comparandam, os, oculosque claudunt, membra formant, splendidè vestiunt, fucum faciunt: deformia cadauera, quæ nulla arte poterant componi, aut tecta efferebant, aut noctu; cur nos ad euitandam turpitudinem, non admittemus saltem lotionem? Neque enim priscæ illæ gentes tantùm, quibus nulla veræ fidei lux affulserat, istud omni industria curarunt, sed nostris pariter gratum, non amisisse mortuos decorem formæ. Vnde Hieronymus in epithaph. Paul. ad Eustoch. *Quodque mirum sit, nihil pallor mutauerat faciem, sed ita dignitas quædam omnia compleuerat, vt putares non mortuam, sed dormientem*, atque hæc de primo. Quod spectat ad secundum.

Romani si credamus Moreto 3. var. 19. fœminas huic officio destinarunt. Colligit ex illo Ennij,

Tarquinij corpus bona fœmina lauit, & vnxit.

Idem videtur in more fuisse Græcis; nam potaturus Socrates venenum. *Consultiùs inquit videtur, me priùs lauari, nec mulieribus negotium facessere, vt mortuum lauent.* Apud me valdè hoc incertum, nam Pollinctores, ita fortasse dicti; quia pellem vngebant, viri erant, non mulieres. At eosdem lauasse est verisimile, testaturque apertè Varro in verbo Pollinctor. Herodotus quoq; lib.2. scribit, quod insignium Virorum vxores, quæque valdè conspicuæ erant, & formosæ, non statim ac vita erāt defunctæ, condiebantur, sed post tres, aut quatuor dies; idque eam ob causam, ne Salinarij concumbant cum fœminis; deprehensum enim aiunt quendam cū recenti cadauere muliebri coeuntem. Quamobrem cum ab Aegyptijs ad Romanos hanc lauandi consuetudinem fluxisse credamus, hominibus, quoque munus hoc tributum à Romanis, facilè credimus: præsertim cum legamus apud Plutarchum, Pompæi truncum, cum abundè adstantium oculos exsatiasset, à Philippo Liberto aqua marina postea lotum esse.

Sed quæcumque fuerit Romanorum consuetudo, laudo ego, vt quisque à sui ordinis hominibus, vt religiosæ à religiosis, nuptæ à nuptis, à Vir-

ginibus Virgines, moniales à monialibus lauentur. Generos cum soceris balneum ingredi vitio dabant Romani, quoniã membrorum nudationem, inspectantibus illis, cùm decore fieri non posse crediderunt, vt est Auctor Plutar.in Catone: quanto inhonestius fuerit à mulieribus Viros, aut hos ab illis,ne dùm spectari, sed etiã cõtrectari? lauetur ergo vnusquisque ab alio sui ordinis. An verò lauare conueniat ob rationem à nobis, pauló supra assignatam, capite sequenti dicemus.

Possit ne è cadauere sanguis fluere, aut excrementa prodire, Cap. 19.

QVid fieri loto corpore expediat, esset modo consequens examinare, ni cursum retardaret nobis scrupulus quidam; hæreo enim, nam pro certo haberi à multis video, non posse è cadauere, aut sanguinem manare, aut excrementa prodire; vel enim mouerẽtur à propria forma, & hoc dici non potest; nam multoties vomitu reiectantur: non possunt autem grauia ferri suo impetu sursum:pellerentur,itaque à corporis facultate: at nulla esse tunc potest. Est & aliud, quod sanguinem fluere nequaquam posse suadet, eius nempè concretio: siquidem extincto calore (extinguitur autem per mortem) continuò concrescit sanguis: fluere itaque nullatenus poterit. Quare falsò à nobis dictum est, idcircò esse cadauera abluenda, quia à sanguine, & excrementis defædantur.

Sed lateat licet causa, quæ vel sanguinem trudat, vel excrementa; non est propterea negandum, sæpè illa expelli, vt docet experientia;nullus enim est,qui si quando tractauit cadauera,non obseruarit multoties, emittere extinctos, post multos à morte dies, interdũ fœces,quandoque vrinam: effundere item è naribus mucos, è naribus,& ore sanguinẽ reijci. Nec est, qui ignoret, inde natam consuetudinem obturandi nares, & anum, emisso iam spiritu. Nempè quia habent pro certo,pauló post excrementa esse eruptura; quod etsi barbarè factum, & ineptè; nam cum soleat anima in latibulis corporis delitescere, potest contingere facilè, vt qui non dum vi morbi est extinctus,suffocetur: licet tamen inde intelligere, posse excrementa fluere extincto corpore. Narrat Marcellus Donatus lib.1. histor. medic. c.2. vxorem Bertoldi Viri nobilis, postquàm illi essent scarificatæ cucurbitulæ appositæ spatulis,tantam factam fuisse sanguinis effluxionem, vt etiam post duos dies,cum ad sepulchrum deferretur, cruentarit. Iulia quoque Gentilis nobilis mulier, eaque valdè religiosa,

cum

cum tertiana correpta, vix potuisset induci, vt semel ei sanguis extraheretur, nocte intempesta purpuream, vt cùm Poeta dicam, vomuit animam: quodque mirari par est, cum post horas 24. efferenda ad sepulchrum è lecto remoueretur, magnam sanguinis copiam per os reiectauit. Idem anno 1622. in Illustrissima Domina D. Maria Mendozza apoplexia ex sanguine correpta, & extincta, obseruauimus. Hipp. pariter loquens primo de ratione victus de noxis, quas ptisana intépestiuè assumpta afferre solet, suffocatos inquit perire hoc pacto nutritos, & dementes; proindeque subdit, prisci syderatos eos esse existimarunt, cùm ob hanc causam, tùm vel maximè, quod mortuis latus liuidum ad plagæ similitudinem videbatur. Multi insuper medici obseruarunt febre pestilenti interemptos, nigris infici maculis post mortem, & ijdem perhibent, hoc esse præcipuum signum venenati corporis; quod cum Neronem nequaquam latuisset, scribit Dion. in eius vita, Britannici corpus gypso oblitum fuisse, ne liuor è veneno appareret, pluuiamque coortam gypso amoto, scelus omnium oculis obiecisse.

Quid quod apud Iuris prudentes, ita est constitutum, posse ex occiso corpore, ad occisoris præsentiam fluere sanguinem, vt d sputent, alijs aliter opinantibus, sit ne inditium illud ad torturam an ad inquirendum? Quidam demum, vt refert Durandus lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 5. mulierem in partu morientem, non esse sepeliendam in Ecclesia, eam ob causam, autumarunt, ne pauimentum Ecclesiæ sanguine polluatur: quæ ratio esset omninò ridicula, ni sanguis posset, è mortuo manare. Sed ne ineptus sum, qui tam remota congero argumenta, ad rem hanc demonstrandam, cum sacra Scriptura testetur, aperto Christi mortui latere, diræ lancis ferro, continuò, & sanguinem manasse, & aquam. Cæterùm, quia adductæ difficultates adhuc dubiam reddunt hanc assertionem, declaremus propterea qua vi mista illa inanima moueantur, & à qua causa impeditur, ne sanguis in cadauere concrescat.

Qua vi moueantur excrementa defuncto iam homine quorundam opinio affertur, & reijcitur.

Cap. 20.

PVtauit Ioannes Gramm. in procem. 1. lib. de an. Plot. 2. lib. de dub. anim. c. 29. Mercur. tract. de macul. pestil. adhuc superesse in extincto, aliquas animæ facultates, quamquàm animę à corpore recesserit. ab his excrementa reiectari. Pro-

bant assumptum, nàm sic se habet animæ facultates ad animam, vt ignis calor ad ignem; nunc verò, seruatur calor ab igne impressus in domo, esto ignis, à domo remoueatur. Quare seruari poterit aliqua facultas animæ in corpore, etsi anima corpus deseruerit.

Quod verò non solùm nullam includat hoc repugnantiam, sed de facto, vis aliqua animæ, cadaueri insit, potest multis experientijs comprobari, ac primum quia Aristot. scribit 3. de hist. 11. & Plin. lib. 11. cap. 45. (quid Plinium, & Aristotilem memoro) nos experimur quotidie, crescere pilos, & vngues in mortuis, non apparenter tantûm, vt quidam crediderunt, nempè quia caro contrahitur, vt Alex. & Tertull. qui lib. de anima scripsit, *vngues autem cum exordia neruorum sint, merito neruis resolutione porrectis, prouectiores, & quotidie deficiente carne expelli videntur:* sed vero augmento, & reali; nàm vt mittam simulachrum illud, de quo scribit Delrius lib. 2. magic. disquis. q. 25. quolibet anno attonsam comam, & barbam refruticasse iterum, & tamquam viuo renatam: & aliud Arnobij referentis, è Gentilium historijs, Iouem rogatum quondam ab Acdesti, vt Atym ad vitam reuocaret, id tantùm impetrasse, ne corpus eius putresceret, comę crescerent semper, & digitorũ minimus perpetuo motu agitaretur; constat enim hoc esse fabulosum, aut factum opera dœmonum, illud verò miraculosum, & prętre omnem ordinem naturæ, cùm sint vngues, & pili corporis humani excrementa non ligni, ex quo illud simulacrum cõfictum. Scribit Paræus in fine sui operis curasse cadauer, eoq; domi in anatomicũ vsum adseruato, detonsos iterum, atque iterũ vngues excreuisse.

Inoleuit præterea consuetudo apud antiquos, vt mortui, quibus beneuellent, terram leuem, grauem, quibus malè precarentur. Tibull. lib. 1. eleg. 4.

Iàm tua, qui Venerem docuisti vendere primus,
Quisquis es, infelix vrgeat ossa lapis.

Ouid. in morte Tibulli.

Mollia nec rigidus cespes tegat ossa, nec illi
Terra grauis fueris: non fuit ille tibi.

Nota est insuper illa inscriptionũ formula S.T.T.L. hoc est, sit tibi terra leuis. Nec tantùm terram, sed & aquam leuem precabantur, aqua suffocatis. Martial. lib. 6.

Flete nefas vestrum, sed toto flete Lucrino
Nayades: & luctus sentiat ipsa Thetis.
Inter Baianas raptus, nuper occidit vndas,
Euthicus ille tuus, Castrice, dulce latus.
Hic tibi curarum socius, blandumq; leuamen:
Hic amor, hic nostri Vatis, Alexis erat.

Num-

Numquid, te vitreis nudum lascIua sub vndis,
Vidit, & Alcidæ Nympha re*misit Hylum?*
An Dea fœmineum iàm negligit Hermaphroditum,
Amplexu teneri, sollicitata viri?
Quidquid id est: subitæ quæcũq; est causa rapinæ,
Sit precor, & tellus mitis, & vnda tibi.

Iisdem, vt ossa molliter cubarent, rogabant. Ouid. 3.Trist. eleg.3.

At tibi, qui transis, ne sit graue, quisquis amasti
Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.

Compositis tandem salue, & Vale inclamare solebãt. Æneas in funere Pallantis.

Salue æternum mihi maxime Pallas
Aeternumq; Vale.

Nec apud Ethnicos tantùm, sed Christianos etiam hoc in more. Dionys. lib. de Ecclesiast. Hierarchia describens ritum Ecclesiæ in tumulando defuncto, *tum* inquit, *accedens diuinus Antistes, et sanctissimas preces adhibet, quibus ritè perfectis, & ipse eum, qui è vita migrauit, salutat, & secundum, eos omnes, qui adsunt.*

Scribit 3. Marc. Donat. lib. 2. de mirabili histor. med. cap. 3. monialem quamdam, dum affinem demortuam lugeret, & eiusdem manum ad deosculãdum apprehẽderet, ter à mortua valide constrictam fuisse. & Matthæus Villan. lib. 3. hist. sui temporis c. 46. refert Gualterium Rustatium Vbertini filium, cum detruncato à carnifice capite, ad sepulturam efferretur vsque adeo valide ligneam arcam in qua erat conclusus, concussisse, vt commissas tabulas disiunxerit, parumque abfuerit, quin à gestantium humeris decideret, nam ad iactum balistæ, ingenti adstantium omnium admiratione sese agitauit.

Videmus demùm è corpore occiso ad occisoris præsentiam, manare è vulneribus sanguinem, quod cum fieri nullo modo possit, ni ponamus, seruari aliquam animæ facultatẽ in cadauere, videtur illa admittenda: præsertim cum grauissimi viri Democritus, Plato, non solum id affirmare non dubitarint, sed & ipsam animam quibusdam cadaueribus adsidere autumarint, quos respiciens, Tertull. lib. de anima hæc scripsit. *Quidam ad immortalitatem animæ, quam non à Deo edocti infirmè tuentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam post mortem, quasdam animas adhærere corporibus: hoc enim Plato, & si quas vult animas ad cœlum statim expedit, in Politica tamen cuiusdam insepulti cadauer opponit longo tempore sine vlla labe, pro animæ s. indiuiduitate seruato. Ad hoc, & Democritus crementa vnguium, & comarum aliquanti temporis deuorat.*

Ego verò, etsi videam adductis confirmari dictam sen-

sententiam, induci tamen nõ possum, vt illi adhæream. Nego itaque conseruari in cadauere aliquam animæ facultatem; vel enim facultas est idem cum anima secundùm essentiam, licet ratione distinguatur: aut erit animæ accidens, quod video placuisse D. Thom. Si dicamus primum, negemus necesse est, seruari vim aliquam animæ in cadauere, ni velimus fateri, superesse adhuc in cadauere ipsam animam, Multò minus tueri poterimus, remanere in cadauere aliquam animæ facultatem, si aliam sententiam sectantes dicamus, esse potentiam animæ, ipsius accidens; nam propria passio alicuius, non potest separari ab eo, cuius est passio. Quamobrem cum sint animæ facultates, animæ ipsius passiones, non poterunt illæ in aliquo esse, in quo anima non insit.

Nec aliter putandum est, argumento deducto à calore, qui conseruatur in domo, quãquam nullus in domo sit ignis; nã calor remissus, non est accidens propriũ ignis: propterea poterit calor secundum gradus remissos, esse in alio subiecto, præter ignem: contra animæ facultas, quia est passio propria ipsius animæ, non poterit alicubi esse, ni anima ibidem reperiatur.

Esto tandem, superesset vis aliqua, nõ assentirer propterea Mercur. neque in eius sententiam modo aliquo descenderem: Primum, quia hæ facultates ad operandum egent naturali calore, qui cum nullus sit in extinctis, nõ posset facultas destituta caloris beneficio aliquid operari. Secundo, quia si quæ superest, esset illa multo imbecillior post mortem principalis agentis, quàm antea: cur ergo non extrusit tunc temporis: expellit facta imbecillior, & ferè extincta? Tertio est illa facultas animæ instrumentum cõiunctum. Non poterit itaque citra concursum animę operari, ea enim est instrumenti coniuncti natura, vt non nisi motum ualeat mouere. Quomodo occurrendum sit iis quæ ad adstruendam hanc sententiam sunt adducta cap. sequenti dicemus.

Soluuntur rationes pro contraria sententia adductæ, & vera proponitur.

Cap. 21.

ARgumenta quæ ad suadendam sentẽtiam Mercur. & aliorum adducta fuere, haud difficulter dissoluuntur, nam quod spectat ad incrementum pilorum, quod obseruatur in mortuis, putauit Delrius quæst. 25. lib. 2. illud fieri, quia in cadauere de nouo emanauit aliqua animæ vegetantis ad imperfectam formam dispositio; qui difficultatem non euacuat; nam esto admittamus hæc omnia, non sequitur propterea posse pilos gigni, quando nulla est facultas expellẽs: siqui-

siquidem dispositio illa, neque anima est, nec vis aliqua animæ.

Dicamus propterea habere pilos, & vngues propriā quandam animam ab ea, quæ animali dabat esse distinctam; & capillos sic se ad corpus habere, quemadmodum herbæ ad terram, cui inhærent radicibus. Aut nisi id placeat, dici potest Secūdo pilos fieri ex terrea exhalatione, in pororū angustijs impacta. Quamobrem, cum possint è cadauere vapores hi eleuari, & ad cutim à propria leuitate deduci, non erit modo aliquo, incrementum pilorum, aut vegetantis animæ, aut delitescentis in corpore, facultatis expultricis inditium.

Ex ijsdem redditur ratio cur quidam à morte euadant nigri. Nempè nigrescunt illi, quia nigri vapores ad cutim à propria leuitate deducti, illam infecere.

At mox quæres: cur non idem factum viuente iam homine, quo tempore calor erat ad eleuandam validior, ad gignendos vapores potentior, & cutis ad excipiendum prompta magis, quippè non erat frigiditate addensata?

Respōdeo multas posse huius euentus causas assignari. Dici primum potest retineri viuente iam homine, quo minus ad cutim attollantur illi halitus à vi contentrice, quæ quoniā per mortem aboletur, quid mirum, si amoto impediente prorumpant ad cutim?

Dici potest secundo, attolli pariter, & ad cutim deferri tetros illos halitus, dum adhuc viuit languens; quia vero non detinentur, sed per cutis meatus adapertos perspirant, propterea non apparere, elucescere à morte, quia in cuti addensata detinentur.

Dici potest tertio, tunc temporis gigni, non antea, quia interdum febre pestilēti perempti, aut veneno, calidiores sunt mortui, quam viuentes, quocirca loquens Ouidius de ijs, qui sunt peste interempti, ait. *2. Metamorphos.*

Dura, sed in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore feruet.

Maior autem calor est, quia maior putredo.

Contingit quarto à morte hoc fieri, non antea, quia viuens expurgabat fortasse tetros illos halitus respiratione, quæ quoniam morte tollitur, mirum non est, si præclusa illa via, ad cutim ferantur.

Neque aliquis sensus concedendus cadaueri, quia antiqui saluere, & valere iubebant defunctos; vt enim Varro aduertit, salue, & vale, clamabant, vt ab ijs velle recedere significarent: & est modus loquendi nostro etiam tēpore vsitatus, nam & nunc eos saluere iubemus, quos relinquimus, & comitari nullo pacto volumus. Nostri, haud corpori requiem precantur, sed animæ.

Casus illi admirandi à Marcello Donato recitati, nec mul-

tam mihi pariunt admirationem, nec suadent, vt credam, superesse in extincto facultatẽ aliquam motiuam; cum enim motus illi naturales non fuerint, ab animali facultate motiua profectos dicere cogeremur: quare & sensatione præcedente obitos, quod cũ sentire nullus sensu præditus possit, dicendum est contractionem illam à moniali factam conuulsionis speciem fuisse: Potest autem conuulsio, vel in re inanima fieri: cumque inanima possint pariter à substãtia flatulenta concuti, poterit corpus detruncato iam capite à crasso flatu concuti, non secus ac virgam flante vento concuti, & inflecti videmus.

Ab eodem flatu cum possit pes extendi, aut alia pars pelli, quemadmodum contrahi paulo ante diximus, non est motus hic in causam supernaturalem referendus, præsertim si eo articulo temporis contingat hoc fieri, cũ quis ad osculandum, partem illam apprehendit, aut quouis modo mouet; cum enim agitatum corpus multo facilius impellatur quam quiescens, poterit tunc temporis flatus facilius partem in motu positam pellere, aut quouis alio motu agitare. Et quidem quod ab hac causa frequenter hi motus fiant citra alicuius facultatis superstitis concursum, aut causæ superioris, docent frequentes motus, qui in musculis vituli dilaniati obseruantur: docet pariter erectio penis, & expulsio seminis, & vrinæ quæ fit in suspensis. Quis enim alicui facultati hoc attribuet, non impulsui facto ab aere per illas partes illapso?

Argumentum desumptum à fluxu sanguinis, ex occiso ad occisoris præsentiam, esse admodum efficax ad comprobandam Plotini sententiam, vel inde potest facilè intelligi, quia quicumque sunt conati difficultati huic satisfacere (sũt autẽ multi, quos recenset Magius lib. 3. Miscell. cap. 5.) & auctor secundæ partis syluæ variar. lect. cap. vlt. ferè omnes supponunt, superesse adhuc in extincto sensum aliquem; fieri enim quidam illud rentur, quia irascitur occisus homicidæ: per iram autem cùm bulliat sanguis, bilisque efferuescat, quid mirum, si foras per vulnera prosilit? nõ posset autem irasci, nisi aliquis sensus superesset; nã vbi nullus est sensus, quæ indignatio fingi, quæ in eo efferuescere ira potest?

Hoc quoque supponant necesse est, qui dicunt, occisi animam irasci cum occisore; esto enim demus illis, quod rationibus numquam extorquere possunt, non destitui corpora ante diem perempta, ab ipsa anima, sed custodiri, quamquàm non informentur: ni tamen ponant, aut esse relictam aliquam facultatem animæ in corpore, aut denuò cõmunicari, non poterit modo aliquo irasci; est enim ira passio

sio coniuncti, cum bulliente sanguine ipsa fiat. Hoc ipsum tertio Lucretius innuit dum ait 4. sui poematis, moueri sanguinem homicida viso, non secus ac semen visa muliere amata. Itaque, vt natura irritata, in illud corpus cupit deponere semen, à quo ad expellendum sollicitatur: sic sanguis occisi in eam emicat partem, vnde est ictus morte, vt amans amore. Audi ipsum.

Irritata tument loca semine, fitq; voluntas
Eijcere id, quo se contendit dira libido:
Incitat irritans loca turgida semine multo,
Idque petit corpus mens, vnde est saucia amore.
Namq; omnes plerumq; cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu,
Et si cominus est hostis, ruber occupat humor.

Hoc inquã innuit, nisi enim aliquã ponat vim cognoscentem in occiso, non poterit homicidam cognoscere; vnde nec aduersus ipsum effundere sanguinem, quod quia falsum, & efficaciter supra est à nobis reiectum, tentandum est aliter nodum propositum soluere. Petrus de Apono. 3. probl. 6. Putauit hoc fieri, quia hostiles spiritus, qui ab homicida in occiso, sunt impressi, aduẽtante occisore, ab interfecto remeant ad illum: remeantibus autem, necesse est, & sanguinem in quo erant, moueri, & agitari. Qui non placet; nam quo fundamẽto docet remeare spiritus? seruari tamdiù, neque in itinere extingui? nullo certè; quare patiatur ruinam sua opinio necesse est.

Quid ergo? confugiemus ad Deum? an factum negabimus? neutrum faciemus; hoc enim multi experientia verum esse agnouerunt: illud tũc facere licet, cum nulla est causa naturalis, ad quam possimus concurrere, quam non desiderari in hoc casu declarare aggredimur: primum tamen præmittere iuuat, è quouis corpore, & spiritus, & vapores fluere, naturam eius corporis, ex quo effluunt redolentes: vnde è sano sani, prodeunt, impuri ex impuris. Hinc contagia, senesque quibus malè olet anima nuper nupti puellulæ formosæ, & benè nutritæ, reiuuenescunt: illæ, formæ decorem amittũt. Nempè quantum illi à suaui, ac miti puellulæ halitu iuuantur: tantundẽ hæc ab impuris spiritibus senis offendetur. Præmitto secundo ardentiores, & maiori copia hos mitti pro varijs animæ affectionibus. Vnde desiderãt omnes ad fascinationem inferendam inuidentiam, eam, vt patet ob causam, vt inflammati spiritus intimiùs, se se in rem visam insinuent, & vehementius lædant.

Cùm itaque occisum occisor intuetur, transmittit spiritus quosdam ira, & odio plenos, idcircò enim occidit. Qua-

re calidos, acutos, & igneos. Calfiet proinde sanguis occisi, exceptis ab occisore spiritibus: tùm quia sua natura sunt calidi, tùm quia ob iram calidiores sunt facti. Excalfactus autem, sanguis necesse est prodeat, cum nequeat, angusto illo spatio contineri.

Obijcies, non sunt vsque adeò feruidi spiritus homicidę, vt calfacere valeant: non adeò dispositum cadauer, vt à tàm leui causa incalescat: non ita ferrei spiritus, vt in itinere ab aere extra parētis sinum emissi, non dissoluantur.

Respondeo hæc omnia vera esse, eamque ob causam fit, vt nō semper hoc accidat, sed rarò, & tunc tantum, cum homicida accedit, antea quàm cadauer sit refrigeratum: vbi omnis est calor exolutus, non potest incalescere igni admotum, quanto minus à spiritu. Quare si accidat quandoque, vt frigefactum cadauer, ad inimici præsentiā fundat sanguinem, supernaturali è causa illud fit, hoc est Deo, non naturali: facit autem hoc Deus tres ob causas. Vna est, vt detectus auctor criminis, debitas pœnas luat, non pro eo alius: Alia est, vt declaret hominibus, quàm sit facinus illud detestandum. Tertiò, curare nostra, non despicere, vt multi impiè senserunt. Quare cum raro, aut nūquam ab hac causa incalescere, vsq; adeo possit occisi sanguis, vt bulliat, & è vulnere prodeat, rarò aut numquā cadauer naturaliter cruētabit. Ne tamen frequenter ad miracula cogaris confugere, scias plerumque vulneratos videri mortuos, nondum tamen extinctos, atque ex illis sanguinē prodire plerumque, rarissimè ex ijs qui vere sunt mortui.

Scias insuper sanguinē prodire à vulneribus quandoque, quia agitatur ab alijs cadauer, & illius vulnera contrectātur: alias contingere hoc ipsum, quia ob naturalem quamdam sympathiam, sāguis qui in occiso, tentat accurrere ad illum quo inficitur plerumq; homicida, quemadmodum magnetem produnt multi hanc ob causam ad ferrum accurrere. Cæterùm quando nulla in cadauere remanet facultas animæ, quidquid alij dixerint adducenda à nobis est causa, mouens sanguinem, & excrementa expellens, quod nō admodum difficile; nam si ferantur illa ad partes imas, dici facilè potest, moueri ea excrementa per se à propria ipsorum natura, per accidens vero à remouente prohibens. scilicet, vt lapis detentus supra, remoto impedimento, à propria impulsus grauitate delabitur: haud secus, remoto impedimento, hoc est facultate contentrice corrupta, suoptè ingenio à propria impulsa grauitate descendent: & veluti ineptè quisque lapidis descensum, in aliam referret causam, quā in propriam lapidis grauitatem:

uitatem: ſic ſtolidè faciet, qui ab alia cauſa vellet, hæc excrementa pelli è cadauere, quam à propria eorum grauitate impulſa.

Hinc declaratur Galenus; dicit Galenus, & Medici omnes, fieri quandoque aliquam excretionem, pellente natura: à facultate aliàs nequaq; continere valente. Non retinere excrementa; eſt quid negatiuum: non ergo effectum poterit poſitiuum facere.

Re vera effectus ille non procedit totaliter à facultate tenere nequeunte, ſed ab illa per accidẽs procedit, per ſe à propria humorũ grauitate. Quod ſi non delabatur deorſum humor, ſed ad partes ſupernas recurrat, cõtinget illud ob impetum ſibi impreſſum. Poterit autem imprimi, vel ab anima, nam, & in proiectis impetus ſeruatur, quamquam perierit proijciens, vel à frigiditate cõſtringente, & conſtrictione exprimente, quidquid continebatur in parte: aut producetur, tertio à flatuoſa aliqua ſubſtantia ſurſum ſuo impetu lata. Nimirum, cum ſit homo paruus mundus, contingit fieri in homine quæcumque in magno hoc orbe gignuntur. Propterea, vt in magnò hoc mundo geuitus quandoq; flatus in Terræ Cauitatibus, & hac illac motus, motuque inflammatus, cum non poſſit in anguſtis cauernulis contineri, ac propterea dùm ampliorem quærit locum, diſrumpit cauernas: nec tantùm terram quatit, & proijcit, ſed & integros mõtes, vnde inſulæ multæ extiterunt: haud ſecus ſi gignatur in cadauere flatus, nihil autem flatus prohibet gigni, poterit ille, dum ampliorem locum quærit, diſrumpere venam, aut aliam noſtri corporis partẽ, & foras erumpens vna effundere ſanguinẽ, corporiſue excremẽta: Et veluti Boreas ſpongiam aqua repletam exiccat; non ſolũ quia qualitate ſicca, quam habet, corrumpit aquam, ſed hanc ob cauſam, & quoniam conſtricta ſpongia exprimit aquã omnem, quæ in ipſa continebatur, vnde ſtillatim illam videmus defluere: haud ſecus poterit hic idem ventus, aut alia cauſa refrigerandi, & conſtringẽdi vim habens, conſtrictione è cerebro, aut alia quaque noſtri corporis parte, quidquid in ipſo continebatur exprimere.

Obijcies, cadauer eſt frigidum, cõcreſcet itaque ſanguis. Quare nequaquam fluere poterit naturaliter. Poſſem huic obiectioni breuiter ſatisfaeere. Quoniam verò, ſi explicetur cauſa concretionis ſanguinis, & fluxibilitatis, multis alijs difficultatibus enodandis conducet, immorabor propterea in indagãda cauſa huius euentus, ſequenti tamen capite, ne excreſcat iſtud plus iuſto.

De causis concretionis sanguinis, & fluxibilitatis.

Cap. 22.

COmmunis ferè omnium sententia fuit, concretionem sanguinis, fibris, quæ in ipso sunt, esse referendam. Ita Hippoc. lib. de carn. Arist. 4. Metheor. 2. de par. c. 4. 3. de histor. c. 6. & passim alibi. Eamdem habuit Galenus sententiam, nam volens probare 2. de elem. 2. sanguinem non esse quid simplex, sed & fibras in ipso cont neri, inde illud probat, quia si ex ipso detrahantur, iam non amplius concrescet. Adhæsere principibus hisce viris posteriores omnes, authoritatis nequaquam contemnendæ, vt Fernel. 6. part. nat. c. 7. Vallesf. 1. controu. 15. Roderig. Vega. 3. de loc. aff. sect. 3. & Petrus Garf. disp. 20. super Auic. doctr. 4. cap. 1. Viderant enim Arist. haud quidem legislatorum more, hæc decreuisse, sed multis argumentis, nec ijs vulgaribus comprobasse.

Suasit hoc primum 4. Metheor. quia ceruorum sanguis non concrescit, cum tamen ab aliorum animātium sanguine, ea tantùm ratione differat, nēpè quia caret fibris.

Confirmauit secundò, quia nullus sanguis, detractis fibris concrescit: vnde non concrescit sanguis noster, tepidam in aquam effusus, eam vt patet ob causam, quia secretæ à sanguine fibræ, peluis fundo hærent: eamque ob causam Medici, cum sanguinem è pede extractum, qualis sit, cupiunt dignoscere, agitant primum aquam, vt quæ, & quantæ fibræ fundo vasis hæreant, intueri possint.

Probauit idem tertio, quia morbosi sanguines, hoc est pituitosi, & aquosi, non concrescunt. Nimirum idem contingit in sanguine, quod & lacti; *Sunt enim* dicebat idem Philosophus, *& lac, & sanguis amborum: quidem communia, & aquæ, & terræ, magis autem, ac plurimum terræ.* Vt itaque pars lactis caseosa: est autem hæc terrestris, & grossa, imposito coagulo concrescit, serum verò numquam concrescit, nam aqua est, aqua verò concrescere nequit, sed vniuersa in vapores dissoluitur: eodem modo, concretionis sanguinis, terrestris eius portio causa est: est autem pars terrestris villus, seù fibræ. Insuper vt illud lac, quod parum casei habet, multum seri, exiguum præbet alimentum, & difficulter cócrescit: contra lac caseosum, & citò concrescit, & multum valet nutrire: haud secus fibrosus sanguis, qualis est taurorū, mox concrescit: tenuis, serosus, aquosus, nequaquam.

Addidit huic causæ aliam Vega; putat itaque causam, cur sanguis concrescat, non esse fibras tantum, sed pinguem portionem ipsius. *Sanguis* inquit,

quit, *inter humores solus concrescit, siuè concretio ad fibras referenda sit, quod Aristoteli placuit; euenit enim, vt detractis fibris, non concrescat; siuè quod manifestius est, ob pinguedinem, quæ refrigerata gelascit.* Dûm autem à fibris sanguinem concrescere docet Aristoteles, à pingui substantia Vega: haud credẽdum in ea fuisse sentententia Aristotelem, vt à fibris tantum, nulla alia causa cooperante, concretionem fieri voluerit; sed ab hac, & calore resoluente, siue frigiditate condensante. Certum hoc nam eodem 4. Metheor. scripsit. *Quæ aqueam habent naturam, concrescunt à frigido; à calore terrea; à calore, & frigore, quæ partim sunt aquea, partim terrea, vt sanguis, & alia eiusdem naturæ:* Itaque partialis causa concretionis, sunt fibræ, nam nisi his esset sanguis confertus, non posset modo aliquo sanguis vel in calido ambiẽte repositus, mox concrescere: requiritur præter hanc causam alia, calor nempè resoluens, & frigus condensans.

At petes. Si sufficiens causa concretionis sanguinis, & fibra est, & calor, aut frigiditas: cur cum fibras habeat in venis contentus, sitque adhuc calor resoluere valens, seruatur nihilominus liquidus, non concretus? cumque animali mortuo frigeat cadauer, algeatque: cur non concrescit continuò in cadauere sanguis, sed quandoq; liquidus manat, vt supra multis historijs probauimus? Tertiò petes, si hæc causa concretionis sanguinis, vnde est, quod concretus extra venas, iterum quandoque eliquatur denuò idem post eliquationem congelascit?

Existimarunt quãtum pertinet ad primi problematis solutionem, non concrescere sanguinem in venis contentum, quia à potentiori causa nempè partis calore, ipsius cõcretio impeditur.

Fern. à venarum proprietate autumauit id fieri: itaq; nihil docet, sed ĩgenuè fatetur illius euentus causam ignorare. Tentarunt alij causam aliquã affer re, sed in ea assignanda hallucinati sũt misere, & à veritate multum aberrarunt; si enim hanc ob causam sanguis in venis non concresceret, non esset sãguis sua natura humor, quãdo sanguis sua natura non esset liquidus: vnde semper esset ille in statu præternaturali quandoquidem semper liquidus cõtinetur, cũ tamen à pinguedine, & fibris deberet concrescere.

Aliam itaque esse arbitror causam illius problematis, quã non erit difficile assignare, si intelligatur primum, qua via calor faciat concretionem. Propterea ante omnia pręmittere oportet, concrescere mixta à calore, facta humidarum partium, & tenuium exhalatione. Arist. 4 Metheor. *Quæcumque*, inquit, *communia terræ, & aquæ, & ab igne concrescunt,*

scunt, & à frigido: incrassantur autem ab ambobus: est autem, vt eodem modo, est vt aliter; à calido quidem humidum educente: euaporante verò humido, incrassatur siccum, & consistit: à frigido autem humidum exprimendo, in quo humidum simul recedit. Iam verò vbi sanguis in venis, quæ miram obtinuere densitatem continetur, nõ potest tantam pati à calore, tenuium partium resolutionem, vt incrassetur. Quare concrescere nullo modo poterit. Cõtra vbi à venis ad vteri, aut thoracis cauitatem delabitur, quia in loco est, vbi possunt tenuiores eius particulæ, & humidiores exhalare; propterea fit, vt in thoracis, aut vteri cauitate concrescat, nec concrescat modo aliquo in venis, nisi causa aliqua præter naturam accedat: quod contigisse quandoque testatur Petrus Salius cap. 4 de affectibus particularibus.

Secundò problemati cùm quidam satisfacere non potuissent, cõfugerunt ad Deum. Putarunt itaque non posse naturaliter è cadauere sanguinem manare, quod cum falsum esse ex ijs, quæ cap. superiori retulimus, apertè cõstet, dicere magis expedit, non concrescere semper in cadauere sanguinẽ, quia non habet quiuis sanguis, tot fibras, & tantas, vt à cadaueris frigore concrescere possit; tunc enim illa frigiditas satis est, cũ est sanguis fibrosus: vbi est serosus, & aqueus, quẽadmodum frigus illud cadaueris, nõ potest facere, vt aqua concrescat: sic impotens erit idem ad inducendam concretionem in sanguine. huiusmodi sanguine cum scateãt senes, mulieres, & partes extremæ, frigidæq; nostri corporis; illi enim ob ætatem, ob sexum mulieres, ob imbecillitatẽ caloris omnes, cùm nequeãt perfectè concoquere, sanguinem diminutè coctum congerunt; quare aquosum, & ad concrescendum ineptum, aptum verò, vt vel ex algente cadauere fluat, potissimum verò è partibus extremis, & in vniuersũ ijs omnibus, quæ ichoroso sanguine abundant: propterea fit, vt frequenter ab his sanguis fluat.

In tertio problemate duo quæruntur. Primum est, cur extractus è corpore sanguis, & concretus, liquescat denuò. Secundum, cur eliquatus denuò concrescat.

Primi problematis duæ rationes assignari possunt. Potest primũ fieri, vt sanguis concretus liquescat, corruptis progressu temporis fibris, seu villis sanguinis, qui erant causa partialis saltem, vt dictum, cur sanguis concresceret. Potest secũdo idem fieri, ab immodica humiditate, vnionem partium componentium sanguinem dissoluente, & laxãte; enimuerò cũ sanguis sit aqueæ, & terreæ naturæ, continget ob easdem causas liquescere, & cõcrescere, à quibus Sal liquatur,

tur. At liquatur sal à multa humiditate. Quare poterit sanguis ab eadem liquari: vnde, & denuò concrescere, vt secundo problemati satisfiat, nàm & sal denuò concrescit, si denuò amissa humiditate, siccum fiat. Quamobrem cum salua salis, & sanguinis substantia, & concrescere possit, & siccari: poterit quandoq; sanguis, pro varia aeris mutatione, aut alia causa ipsum permutare valente, nunc liquescere, nunc concrescere, & has mutationes, cùm sint accidentales multoties pati.

Huiusmodi causæ, cùm nullum locum habeant in sanguine Sancti Ianuarij, nàm quocumq; tempore è capitis regione ponitur, statim eliquatur, & bullit, non potest naturalis aliqua causa illius eliquationis effingi, sed necessariò ad supernaturalem recurrere oportet, & exclamare, quàm admirabilis Deus in Sanctis suis.

Num ratio, qua monstratum est posse è cadauere sanguinem manare naturaliter, quia è Christi latere vulnerato sanguis exiuit, & aqua, sit sufficiens. Cap. 23.

NOn videtur duas ob causas. Prima est, quia Christus non fuit lancea vulneratus post mortē, sed adhuc viuens; debebat enim eò vsq; pati quousq; facta esset humana redemptio. Quare cum esset illa per mortē absoluta, nulla erat ratio, cur mortuus postea vulneraretur. Ob eādem causā concludit Diuus Thomas, corpus Christi in sepulchro, non conuersum in cineres, nam non solùm, non decebat, vt amplius pateretur, sed expediebat honorari, vt simul, & homo, & Deus cognosceretur; vnde sepultum honorificè fuit.

Videtur insuper insufficiēs, & inepta petita inde ratio, quia sanguis ille, non prodijt naturaliter, vt docet Suarez. q. 41. super tertiā partem D. Thom. tom. 2. sect. prima, & alij ab ipso citati. Erat autem in quæstione positum, an naturaliter posset sanguis è cadauere fluere.

Dicimus nihilominus sufficienter propositum adducta experientia probari. Ratio est, quia mortuo Christo, fuit vulneratum eius latus, & latere aperto, naturaliter sanguis, exiuit, & aqua. Post Christi mortem, lancea latus fuisse vulneratum, & apertum, fide constat; scribitur. n. Ioannis 29. *ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit.* Probatur quoq; sufficienter à Patre Suarez. cit. loc. & Aduersariorum rationi fit satis. Quare id tantùm remanet probandum, & sanguinem, & aquam è corpore ipsius fluxisse naturaliter: id quod quia facilè admittent omnes, si

naturæ viribus, posse hoc fieri monstremus, nàm numquam ad miracula citra necessitatem confugere oportet, eia age, hoc agamus. Qui sanguinem negant, posse è cadauere fluere, ea nixi ratione negant, quia putant à cadaueris frigore necessario sanguinem concrescere. At vero monstratum superiori cap. à nobis est, non necessariò hoc contingere, sed alias, & longè diuersas, esse causas concretionis sanguinis, & fluxibilitatis. Quare non est immorandum in re hac demōstranda, ne actum agamus. Remanet ergo id dumtaxat monstrandum, quod non dùm declaratum, posse aquam, è vulnerato corde naturaliter fluere. Ne tamen in æquiuocis laboremus, præmittere iuuat, non esse controuersiam, an posita aqua in pericardio, eoq; adaperto, possit fluere: posse .n. admittunt omnes; fluxurā itaq; negant, quia nullam esse docent in pericardio aquam, in hanc sententiam ducti, à cordis feruore fortasse, qui frigidæ substantiæ generationem, necessariò impediet, vel dissipabit genitam, nec patietur ibi diurnare. At vero quamquam sit aliqualis controuersia, an in pericardio, animalis viuentis aqua aliqua contineatur; vult.n. Vega, mortuo iàm animali illam gigni: omnes tamen admittūt, in hominis extincti pericardio naturaliter aquam reperiri. Quare cùm mortuo Christo, lancea latus vulneratum fuerit, iàm naturaliter aqua in pericardio Christi, continebatur, & fluxit. Adde quod, & illud certà est experientia comprobatum, reperiri eamdem aquam in homine viuēte, & sano. Obseruauit hanc Vesalius, & illam, ne dum inuenit in porcis canibus, licet, in his minus, plus in porcis, sed & in corde humano; nam cùm Bononiæ, viuenti adhuc huomini, senatus decreto, cor abstraheretur, & Tragediæ, vt ipse scribit adesset, aquam hanc obseruauit. Eamdem exactius obseruasse Patauij testatur; nàm *huius* inquit *aquæ inuendæ cupidi, pulsans adhuc cor, cùm pulmone, reliquisq; visceribus, illicò ac exemptum fuit, in proximam Pharmacopolæ officinam deferri curauimus, & in inuolucro aquam non nullam reperimus*: nec aliter certè licet, de re hac opinari, siquis naturæ instituta perpendat exactè; videbit enim hic facilè, hoc esse naturæ institutum, vt propè omnem partem, quę cōtinuò mouetur, multum humidæ, aquosæq; substantiæ apponat, ne motu ignescat. Sic multa reperitur in oculo aqua: multa in membranis, quæ costas subcingunt, quo fit, vt vulnerato thorace, semper aqua multa inde manet: nec exigua est, quàm in quouis articulo, ob eamdem causam immisit natura. Enimuerò si curruum rotæ, leui ex motu ignescunt: & nisi vngantur, & aqua affundantur, corrumpuntur breui;

ui; quid futurum in articulis esset, qui neq; ita frigidi sunt, neque ita remoti à fonte caloris? Quod si propè omnes partes, quæ mouentur, vel in ipsismet partibus (vsque adeò fuit sollicita natura, ne inflammarentur à motu) aut aquam apposuit, aut aquosam substantiam: cur credemus in cordis, nobilissimi visceris formatione, fuisse sui muneris oblitam? præsertim cum indigentia huius præsidij, sit tanto maior, quanto cor est alijs partibus calidius, quanto sanguine calidiore abundat, & spiritibus: quantò demum multò magis, quàm quæcumque alia pars, continuo motu agitatur. Præterea non potest aqua illa post mortem gigni, vt Vegam putauit. Quare necessariò admittenda in viuente. Antecedens probatur, reiecta causa, à qua Vega voluit aquam illam progigni. Putauit dictus Auctor gigni post mortem in pericardio aquam, non quia elati ad cor vapores, à cadaueris frigore in aquam vertantur; gigneretur enim in quauis parte, etsi quantitate minori, aliquid aquosæ substantiæ: sed fieri putat, quia à puro calore, hoc est elemetali eliquata pinguedo, in aquam conuertitur. At verò absurdum est hoc, & improbabile; nam nō est tantus in animali mortuo adhuc calor, eliquare vt valeat. Quare nequaquam post mortem illa gignitur, sed viuente animali. Quod si quæras: qui fieri potest, vt à corde, calidissimo viscere, gignatur aqua? Dicam, aliud esse aquam in pericardio gigni, aliud est aquam in pericardio colligi: hoc verum: primum falsum. Colligitur ibi autem, quia partim exsudat è venis, & arterijs, à multo cordis calore rarefactis: partim verò potulentæ substantiæ per pulmonem ad ipsum defertur; Etenim sufficienter Hipp. quidquid Aristotiles dixerit, illa experientia probauit, partem potus ad pulmonem deferri: quia occiso porco, qui paulò anteà aquā lutulentam biberat, inuenti sunt pulmones, eodem aquæ colore infecti. Quamquam nec si in corde, & à corde eamdem gigni autumemus, aliquod inuoluit absurdum; est enim cordis caro hetherogenea, & altera valdè calida, minus alia caloris obtinuit. Quare, vt elati ab olla ebulliente vapores ad eiusdem operculum, in aquam concrescunt; non video, cur non idem in corde contingere possit. Non contingit idem in quacumque alia parte corporis; nam neque quæuis tantum habet caloris, quantum satis est gignendis vaporibus, neque alia est, quæ contineat genitos, nec prodire permittat.

Ex dictis intelligere licèt, quàm longè à veritate aberrūt ij omnes, qui cum intelligere non possent, quo pacto posset aqua in corde congeri, vel à corde gigni, negarunt è latere

 Christi,

Christi, veram aquam scaturijsse, & phlegma esse autumarunt,& aquosum humorẽ; Enimuerò si feruor cordis impedit, quominus aqua gignatur, impedire idem potuisset, ne phlegma gignatur, quod pari pacto frigidum est,& humidum. Minus à veritate ijdẽ recessissent,si autumassent, lac vnà cum sanguine effluxisse, non phlegma; nam lac plerumque,ex eorum venis emanasse,quibus caput est obtruncatum, hoc est roridam quãdam substantiam, & secundas humiditates, frequẽti experiẽtia est comprobatum. recessissent nihilo tamen minus à veritate,siquidem sacra littera, cuius sensus extorqueri non debet,aquam fluxisse testatur, non phlegma, non lac, aut secundas humiditates.

Cœterum, quamquam naturaliter,è Christi latere aperto, potuerit cum sanguis,tûm aqua manare; agnosco nihilominus multa, quæ vires naturæ excessere;admiror primum exitũ aquæ sic distinctæ à sãguine, vt potuerit obseruari distinctio;neque enim,aut sanguis aquosus fluxit, aut aqua sanguinolenta, sed sanguis, & aqua: quod respiciens Euangelista fortasse dixit. *Et qui vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius*.

Excessit secundo vires naturæ saltus aquæ, & sanguinis extra corpus; enimuerò tametsi è vulnerato Christi latere, manare naturaliter potuisset,& sanguis,& aqua,non poterat tamen naturaliter extra pectoris cauitatẽ effundi, sed ibidem colligi, cum sanguis, tum aqua debebat. Quare quod extra effusa fuerit tanta aquæ, & sanguinis copia, hoc pariter naturæ vires excessit, vt optimè aduertit Nuguez in 3.D.Tho.q.66.art.4.his verbis, *creditur fuisse supernaturale, quod ex corpore ita grauiter vulnerato, & ex quo fluxerat sanguis in tanta quantitate, quod tunc etiam flueret in magna quantitate, vt fluxit*.

Obijcies sanguis Christi nõ erat serosus,& aqueus, vegetũ enim habebat Christus calorẽ, nam temparatus, & in ætate florenti: fibrosum itaque sanguinem procreabat, & aptum concrescere. Miraculo ergo factum est, vt liquidus seruaretur, & flueret. Confirmatur;nam ferè omnes Theologi docent, non posse naturaliter è cadauere sanguinem manare: vnde S.Thom.cap.29.Ioannis, *Valdè*, inquit, *miraculosum est, quod de corpore mortui, in quo congelatus est sanguis, sanguis exeat*. Beda epist.1.Ioan.cap.5. ait, *Sanguis, & aqua de latere mortui effluxerunt, quod erat contra naturam corporis mortuorum*. Euthim. *res* inquit, *est supra naturam, ac manifestè docens, quod maior, quam homo est, qui vulneratus fuerat: siquidem à mortuo homine etiã si millies, quis eum pupugerit, non*

exibit sanguis. Ambros.lib.10. cap.23.Lucæ, *Licet* ait, *verus sanguis exierit, miraculosum tamen fuit exijsse sanguinem, ex mortuo: cum post mortem sanguis congeletur.*

Respondeo quod pertinet ad auctoritatem, Theologis, & sanctissimis Viris, tunc esse firmiter adhærendum, & ne tantillum quidem recedendum, quãdo de rebus fidei loquuntur, vt sancti, hoc est tamquam diuino afflati spiritu: vbi disputant de re aliqua physica, vt Philosophi: tunc temporis, non est eorum auctoritas perpendenda, sed rationum momenta ponderanda. Quamobrem cũ sit physica hæc quæstio, & persuadeat ratio, posse è cadauere, sanguinem naturaliter fluere, huic potius, quã auctoritati adhærendũ. Proinde examinemus rationem adductam. Persuaderet quidem illa mihi, supernaturalem fuisse fluxum illum sanguinis è latere Christi, ni multa occurrerent, quæ docent, serosum quidem sanguinem, nõ benè concoctum cengessisse: non vitio temperamenti, agnosco enim in Christo exactam qualitatũ symmetriam, sed alimentorũ, quæ mali succi; quia parum dormiebat, quia multis conflictabatur pro passionibus animi tristitiæ, & doloris. Et quidem, si certum id esset, quod supponit ratio, non potuisset naturaliter, è corpore Christi cruentus sudor manare, tenuis enim sanguis, & ichorosus, per cutim potest emitti, non fibrosus, & crassus. Ergo cum exudarit ichorosum, & tenuẽ sanguinem, potuit idem in corpore stagnans, non concrescere, & ex aperto latere, naturaliter fluere. Cœterùm si quis adhuc proteruiendo contendat, temerarium esse, à tot doctissimis Viris dissentire, legat idẽ Franciscum Collium Theologum lib.4. de sanguine Christi cap.4. nam quamquam ipse communem Patrum sententiã sequatur, censet tamen contrariam, quam nos tuemur, nec temerariam esse, nec aliquod absurdum inuoluere. Legat idem Honofrij Manescal Hispani in Acad. Barcinonensi Publici S. T. Professoris peculiarẽ tractatum de vulnere lateris Christi, nam cap.4. eius libelli, sententiam hanc tuetur, & probat. Et Dydacum Nuguez Regentẽ Collegij S. Gregorij Vallesoletani in 3. tom. D. Thom. q.66. art.4. vers. circa solutionem, nam eãdem sententiam sequitur, & argumentis confirmat, dicitq; probabile esse quod fuerit supernaturale; & simpliciter credendum cẽset supernaturalẽ fuisse quantum ad quantitatem, in quo sensu Pâtres citatos loquutos esse censent quidam in eorum lectione multum versati.

Sit ne cremandum corpus extinctum, & lotum.

Cap. 24.

Communis fuit omnium opinio, aut esse sepeliendum cadauer, aut cremãdum. Vtrum tamen eligibilius, dubium; nam non vnum apud omnes votum.

Cremare placuit quibusdã hæreticis, vt refert Gretserius lib. 2. de funere Christiano, & alijs multis ob has rationes.

Prima est, quia nonnullum instat discrimen, ne ex fœtore cadauerum inficiamur.

Secundo, quia honoratior multò est cita illa incineratio, facta opera ignis, eleméti alioquin nobilissimi, quàm quæ annorum serie inducitur; hac enim vitamus, quominus nobilissimũ corpus rodatur à vermibus, & mille alijs visu fędis, immundisque animalculis; & illud scripturæ magis verificabitur, puluis es, & in puluerem reuerteris.

Comprobant tertiò, combustionem, quia cadauere in cinerem mox redacto, nõ poterit assumi à Dęmone, moueri, & hac arte nos millies fallere, timoremq; incutere. Facilius demũ anima effracto pectoris carcere, membrisq; exuta mortalibus, & ab eorũ sordibus expurgata, ad lucidissima sydera, quæ sunt propria eius sedes conuolabit. Quod si grauissimorum hominũ auctoritas valet multum ad cõprobandam aliquam sententiam, erit certè placitum hoc de comburẽdo cadauere, amplectẽdum; siquidem Romani illi, quos, & armis, & rerum agendarum prudentia, excelluisse cæteris, est certum, cremabant corpora, eorumque cineres, quibusdam cęremonijs collectos, & in vrna repositos adseruabant. Nec secus sensere Græci, vt patet ex Platone in Phœdon. Luciano in lib. de luct. Hom. & alijs multis, vnde Epigramma Grœcum.

Thrax puer, adstricto glacie, dum ludit in Hebro,
Frigore concretas, pondere rupit aquas:
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amne,
Abscidit, heu tenerum, lubrica testa caput:
Orba, quod inuentum mater, dum conderet vrna,
Hoc peperi flammis, cætera dixit aquis.

Troianis quoque idem in more, vnde Hecuba apud Sen. in Troade. *ille tot Regum parens Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget Ardente Troia.*

Quando itaq; & ratio probat, esse cremanda cadauera, & exempla grauissimorũ hominum hoc idem confirmant, hoc esse faciendum videtur.

Sed nec rationes me mouẽt, nec exempla: non ista; nam vt à Romanis incipiam: non minus fuit in more apud illos, humare

humare cadauera, quam cremare. Possem ego hoc multis demonstrare: satis tamen erit legem 12 tabularum afferre, in qua illud legebatur *Hominem mortuum, in vrbe ne sepelito, neuè vrito*. Imò si ex horum sensu, Romanorũ nempè, & Græcorum, decidenda lis erit, intelligemus statim, humanda esse cadauera; nam humatio ab illis laudata, non combustio; illam enim elegerunt: hanc coacti admisere. Plin.lib.7.cap.54. *Postquam* inquit, *longinquis bellis, obrutos erui cognouerunt, tunc institutum*, scilicet, vt cremarent, *vnde quia veritus est Sylla talionem, quippè qui Caij Marij sibi infestissimi hostis cadauer eruerat, vt cremaretur mandauit, tametsi nullus è Corneliorum familia, e qua erat Sylla, crematus fuisset*. Ad idem faciunt, quæ de huius consuetudinis initio leguntur apud Eustathium. Petierat, & obnixè petierat Hercules à Licimnia, vt vna secum familiarem Æggum, ac ipsius Licimniæ filium, aduersus Laomedontem, à quo grauiter læsus erat, mitteret. Renuit at Licimnia, quia paulò antea Eoum alterum filium, bello Lacędemonico amiserat: Sed renuentem licèt, induxit tamen, de reducẽdo Ægeo iureiurando obstrictus. Proficiscitur itaque ad bellum: pugnat, & in pugna cadit. Quid igitur faceret Hercules, diũ cunctatus, comburi tandem ipsum curat, ossaque, & cineres ad patrem remittit, hoc modo fidem suam soluisse, & periurij crimen effugisse arbitratus. Adde, quod imperantibus Antoninis, vt Alexander ab Alexandro 3. dier.gen.c.2. testatur, abolita fuit dicta consuetudo, humique condi cadauera cęperũt, vt quæ ex aqua, auctore Thalete constarent, dissoluerentur pariter in humorem.

Non omnes præterea comburebantur; nam neque fulmine ictos fas erat rogis imponere, nec puerum ante dentitionem, vt auctor est Plinius lib.7.c.16. vnde Iuuenal.

vel terra clauditur infans
Et minor igne rogi.

Nec omnes partes corporis igne permittebant consumi, nam non ossa, vnde Virgil.6. Aeneid.de Miseni funere.

Ossaq; lecta cado, texit Chorineus, aheno.

Et Mart.lib.8.de Picente.

Tres habuit dentes, pariter quos expuit omnes,
Ad tumulum Picens, dum sedet ipse suum.
Collegitque sinu fragmenta nouissima fracti
Oris, & aggesta contumulauit humo.
Ossa licet quondam defuncti, non legat hæres:
Hoc sibi iam Picens, præstitit officium.

Et ad Sosibianum procrastinantem suorum librorum editionem.

Plena laboratis habeas, cum scrinia cartis:

Emit-

Emittis quare, Sosibiane nihil?
Edent hæredes inquis mea carmina; quando:
Tempus erat iam te, Sosibiane legi.

Vbi verbum illud, legi, stat pro ambiguo: & quamuis videatur sonare, tempus esse iam, vt legerentur eius scripta, acutius tamen redditur Epigramma, si non de libri lectione, sed de collectione ossium intelligatur. Idem in more apud Græcos, vt constat ex iis, quæ scripsit Homer. lib. 23. de funere Patrocli, & 24. de funere Hectoris, & Achillis. Troianis quoque hoc in vsu, vt colligitur ex Seneca in Troade, vbi inducit Andromacham, hæc secum obmurmurantem, postquam mandarat Vlysses, vt Hectoris, sui quondam dulcissimi viri, disijceretur cinis, ni Astianactam filium ipsi traderet.

prorutus tumulo cinis
Mergetur? ossa fluctibus spargi sinam?
Potius hic mortem oppetat.

Digitum demum, aut aliud os ijdem ad agendum luctum abscindebant, vt 2. de legibus testatur Cicer. *Erant* inquit, *qui ἐκφορὰν mortuo digitum præciderent, ad quem seruatum iusta fierent postmodum, quoties vellent luctũ instaurare*, Festus. *membrum abscindi mortuo dicebatur, cum digitus eius decidebatur, ad quod seruatum, iusta fierent, reliquo corpore combusto*. Atque hinc soluitur euidens quædam contradictio, siquidem in lege 12. tabul. hæc scripta habebantur. *Homini mortuo ossa ne legito*, cum tamen omnes ossa legere sit demonstratum. Nimirum aliud est, hominis mortui ossa legere: aliud homini mortuo ossa legere. Prima propositio significat collectionem ossium, quæ non amplius vna hærent: secunda extractionem ossis à cadauere factam, nam legere pro auferre, & adimere, dixerunt veteres. Vnde sacrilegus dicitur, qui aufert Deo res consecratas. Hanc consuetudinem lex illa 12. tabul. abolet, non primam.

Demus tandem cremasse Romanos cadauera omnia, partes omnes cadaueris, & semper id seruasse, tùm Romanos, cum Græcos: an propterea moueret me horum exemplum? minimè verò, nam coacti combustione sunt vsi, vel ad vitandas iniurias, quæ mortuis inferri solebant, vel ad vitandum periculum, quod ex cadauerum, non bene humatorum putredine iminebat. Quamquàm nec si elegissent, imitarer propterea; nam vt mittam Hebræos, qui tumulabant: Ægyptios, & Persas, qui nefas esse arbitrati, ignem rem sacram profanare defunctis, sepeliebant ipsos, non cremabant: ex sacra scriptura constat, & iure Canonico, indictum esse à diuina Sapientia, vt quicumque cum bestia, aut alio eiusdem sexus

coiuerit,

coiuerit, comburatur. Quorsum per Deum, si honoratior esset sepultura combustio, & eligibilior? Sed video quo diriguntur hæc tela mens sacrilega, cur parentur hæ technæ. Nimirum probas crematione͂, laudasque, vt hac arte tollatur sanctarum Reliquiarum adoratio; non enim coli eæ poterunt, si nullæ habeantur. Os impurum. Ergo Ecclesia, quæ tantis comitata Sanctoru͂ corporibus læta effulget, ijsdem spoliata sordescet? siccabitur ergo fons ille perennis D. Nicolai? fons inquam ille, è quo tanta humoris copia continuò manat exuretur? & melius nobiscum actu͂, si Andreæ Amalphitani Fœlicis Nolani Anthistitis corpora fuissent combusta? nullus extaret sanguis Diui Ianuarij, Ioannis, Stephani? At hoc ipsum velles impie, hoc ipsum optares; nam quæ fingis incommoda, re vera ficta, imaginaria: aut recense quæso, quinam ex fœtore cadauerum interempti, si qua diligentia decet, sint sepulta? nam tuas illas laruas nullus est, qui no͂ rideat. Quid? non perterreris contempta vera, & catholica Religione, pœnis Gehe͂næ, & mortuus delicatule times, leues vermiculorum morsiculos? sed sint morsus illi grauissimi, an non laudabilius corpora condire, quam vrere? Non complebitur inquies illud scripturæ, *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Temerarium hominem. Ergo tu melius sensa scripturæ nouisti, quam Sancti illi Patres Abrahamus, Isacus, Iosephus, Moyses, quam Augustinus, Ambrosius, Gregorius, & alij mille, qui humari corpora propria voluere, non cremari? Apagè hinc nebulo cum tuis nugis, nam Christianis, & Christum, & eius asseclas imitari est animus: veramque Philosophiam sectantibus, ea placet sententia, quę docet, immediatè animum vniri corpori, & ex ipso prodire, non vectum aliquo spiritu, à quo postea vi ignis expolietur, vt malè Academici sunt opinati, quos sequutus Heraclitus, combustionem laudauit, non humationem.

Qua arte veteres combusti cadaueris cineres, collegerint, Cap. 25.

DVbitandi ratio est multiplex. Prima, quia cinis Cadauerum non habet proprias notas, quibus secernatur à cinere lignorum. Secundo quia non tantum Cadauer piræ imponi solitu͂, sed & multa animalia: enimuerò cum crederent veteres Defunctorum animas sa͂guine delectari, multa animalia mactabant, eaque conijciebant in rogum. Homer. 23. Iliad.

Namque nouem mensæ huic, catuli ante fuere
Atque piræ geminos iugulatos tradidit horum
Magnanimus Troum, bis sæuaq; pignora ferro.

Quin

Quin & præstantibus viris, vbi in bello peribant, captiui pro victimis vrebantur. Virgil. lib. 10.

Quatuor hic Iuuenes, totidem quos educat Vfens
Viuentes rapit inferias, quos immolat vmbris
Captiuosque rogi perfundat sanguine flammas.

Et ij. eiusdem

Vinxerunt, & post terga manus, quos mitteret vmbris
Inferias cæso Spartanus sanguine flammas.

Ipsi etiam homines, amore quo Defunctos prosequebantur, accensi, viui in rogum sese proijciebant. Terent. in Andr. Scen. 1. actu 1.

Funus interim
Procedit, sequimur, ad sepulturam venimus:
In ignem posita est, fletur, interim hæc soror
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius
Satis cum periclo.

Senec. lib. 2. declamat. 2. *Quædã se maritorum rogis ardentibus addiderunt.* Prætereà multa corpora, non rarò simul cremabant, singulisque denis virorum, singula muliebria addebant. Factum docet Macrob. lib. 7. cap. 7. & facti eam tradit rationem, *vt vnius adiutu, quasi natura flammei, & ideò celeriter ardentis, cætera conflagrarent.* Qui? ergo fieri potuit, vt tot tantisque corporibusque simul vstis potuerint cineres huius cadaueris legere, non alterius, quod vna simul crematum?

Adde quod comburebant defunctum vna simul cum lecto in quo efferebatur. Tibul.

Flebis, & arsuro positum me Delia lecto.

Et cum veste qua erat indutus. Liuius lib. 4. Decad. 4. *Purpura viri vtemur. Prætexta in magistratibus, in Sacerdotijs: nec id, vt viui solum habemus insigne, sed etiam vt cum eo crememur mortui.* Virgil.

tũ mẽbra toro defleta reponũt.
Purpureasq; super vestes.

Viderunt hanc difficultatẽ multi, & in illa soluenda laborarunt: aliter tamen alij illam tentarunt euadere.

Natalis Comes lapideas quasdam arcas, in quibus inclusæ vrerentur Cadauera imaginatur, Teophrasti auctoritate ductus, qui lib. de igne hæc scripsit, *ac rursus, cur cadauer quod combustum sit in igne reliquias deserit: at lapis circularis ex quo situem faciunt, & vbi alibi talis extiterit, omnia consumit, & intra se conclusa vertit omnia.* *Lib. 1. Mith. l. cap. 13.*

Putant alij è lino quodam Indico, quod igni non est obnoxium, factas tunicas, atque ijs operta cremandorum corpora, quo ossa cineresque eorũ, à reliquorum cineribus separarentur. Nituntur hoc suadere Plinij auctoritate, nam lib. 19. cap. 1. hæc scripsit de hoc lino. *Inuentum est etiam quod ignibus non absumeretur,*

viuum id vocant, ardentesque in focis conuiuioru͂ ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendentes magis, quã possent aquis. Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillã à reliquo separant cinere. Huius sententiæ est Dioscorid. Mattheolus,& alij multi,quamuis nõ ex lino huiusmodi telam factam credãt, quippè qui nullum lini genus igni putant resistere posse,sed ex quodam lapide amianto vocato.

Confutant vtrosque alij, & Dioscorid.quidem cum Mattheol. quia nullo certo auctore hoc affirmant, sed proprio Marte confinxerunt: illos verò,quia tam rara est tela ex lapide amianto contexta, nullo vt pacto sufficere potuerit tot tantisq; corporibus,quot cremabantur. Neque inquiunt, obstat locus Plinij,quia nec de Romanis,nec de omnibus gẽtibus, sed de earum Gentium Regibus apud quas nascebatur linum illud, habet sermonem.

Credunt proindè cremandum cadauer sic fuisse locatum in pyra,vt cineres,& ossa separata manerent, neque aut lignorum,aut reliquorum animantium generibus cõmiscerentur. Ita Causabonus in adnot. supra 2.Sueton. Quid dicendum?

Amplector ego hos omnes dicendi modos,improbo nullum. Puto itaque discreuisse antiquos crematorum cadauerum cineres, interdum quia in arca illa cremabant,vt est opinatus Natalis Comes:alias quia in tela illa, siuè ex lino, seu amiãto cõfictã,inuoluebant:nã si hæc neges,quid ad Plinium, quid Theophrastum? Neque obstat raritas lini, nam vt dictum, non omnes cremabantur, neq; omnium cineres adseruabant.

Credo insuper discreuisse cineres, cadauere supra pyrã locato: & quoniam defuncti vrebantur vestiti, cogor item dicere,discreuisse cineres,quia cadauera non vrebantur vsq; adeo, vt vniuersa in cineres ducerentur: vstulabantur integris remanentibus ossibus. Quamobrem cũ cinis appositus ossibus, sit cinis defuncti, atque hic ex ossibus possit facilè nosci, nam non vruntur, potuere facile cineres discernere,discretosque in vrna seruare. Ita verò seruatos à Romanis, inducor vt credam, quia nulla telæ illius apud ipsos mentio:neque tanta illius telæ copia. Sed quoniam exacta difficultatis huius inquisitio nihil refert ad absoluendum quod proposuimus, hæc sint satis de hac difficultate.

Sintne humanda cadauera. *Cap. 26.*

VAriæ de re ista sententiæ. Quidam viuentium corporibus Defunctos claudebãt. Exponebant eosdem alij elementis. Priores in tres sectas

sunt

sunt distributi. Alij vulturibus corpora lacerãda obijciebant, alij canibus: alij ea vorabant: vnde ægri, vt Arbiter in Satyricon refert circa finem, obiurgabantur frequenter, quod carnem suam facerent peiorem. Qui exponebant cadauera elementis, in quatuor alias sectas sunt distributi; siquidem alij tumulabant: cremabãt alij, alij immergebant in mare: aeri demũ alij relinquebãt. Animalibus corpora obijciebant voranda Taxilli BRACHMANI, Barcei, Iberi, & Hircani: licet priores quatuor Populi vulturibus: Hircani canibus, quos affluenti cibo nutriebant, laceranda offerebant, quo factum est, vt sepulchrales canes dicti ij fuerint. Idem in more Parthis dictamque sepulturam adeò credidere honoratam, vt vniuersam penè Prouinciam Alexander amiserit, cum eius Præfectus, hoc emendare tentasset, licet Sylu. Italic. priuatim hoc tribuit cadaueribus Regum. Vnde ait

D.Hier. lib.2. aduersus Iouinianũ: Strabo. lib.11.& 16. lib.13.

Regia, cũ lucem posuerunt membra, probatum est
Hircanis, adhibere canes.

Haud multum ab his differunt Essedoni, qui conuentis Propinquis, Parentum cadaueribus, immixtis bouiũ carnibus, vescebantur: quos imitati Sydones, Parentes quoq; vniuersos, vno capite excepto, qđ inaurabãt, vt testis est Zenodo. deuorabãt. Nec aliter Messageti, & Indi, immò ab his illud cœteri didicere, vt lib. primo Herodot. lib. 11. Stabo, Solin. cap. 55. Tertull. in apologet. cap. 9. & alij multi, quibus si fides est adhibenda, Derbithæ Persica gens, Hyberniq; efferatissimi homines, maximum pietatis, honestatisq; munus crediderunt esse, affines, & parentes mortuos comesse, quod Chrisippus quoq; Philosophus, & probare, & litteris prodere non dubitauit. In mare immergebant iam longo ceuo confectos Hyperborei, vt testatur Plin. lib. 9. cap. 12. his verbis; *Ponceos montes, vltraq; Aquilonem gens fœlix, si credimus, quos Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse mundi cardines, extremiq; syderum ambitus: Semestri luce, & vna die solis auersi, non vt imperiti dixerunt, ab æquinoctio Verno in Autumnum. Semel in anno solstitia, oriuntur ijs: soles, brumaq; semel occidunt. Regio aprica, fœlici temperie, omniq; afflatu noxio carens: domus ijs, nemora, luciq; & Deorum cultus viritim, gregatimq; discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vitæ epulatis, delibatisq; senibus luxu: & quidam rupe in mare salientibus: hoc genus sepulturæ beatissimũ.*

Sacerdotes Phryges mortuos super lapidibus, decem cubitis erectos sublimes constituunt. Contumulabant alij, vt Romani, Grœci, & Populi ferè omnes. Quid eligibilius?

Miserum esse puto obrui flucti-

fluctibus; nàm quod ferinum sit, viuentium dentibus comminutum, viuentium ventribus includi, admittunt omnes, neq; posthac alios futuros esse adeò ferinos arbitror, qui non exhorrescant propria labia, non dicam parentum, sed vel infensissimi hostis, carnibus cruentare. Probat hoc primum communis sensus hominum. Æneas Dux ille fortissimus, quem non hostiles congressus, non ignis exterruit, infregit tamen humiliter præruptus ille aquæ mons,

Et duplices tendens ad sydera palmas,
Talia voce refert. O *terq; quaterq; beati,*
Queis ante ora patrum, Troiae sub mœnibus altis,
Contigit oppetere.

Hippomedon cum diù inter aquas colluctatus, à torrente tandem raperetur, Deos incusans clamat, & hunc in modum conqueritur

Fluuionè pudet, Mars incly te merges.
Hanc animam, segnesq; lacus, & stagna subibo,
Ceù pecoris custos, subiti torrentis iniquis,
Interceptus aquis?

Et licet, non me lateat Pontanum c.7.lib.de fortit.in ea esse sententia, vt dicat, conquestum esse Æneam, conquæstum Hippomedontem, non quia aquis obruti suffocabātur, sed quoniam ignauorum more peribant; nullum.n.inter transtra, remosq; fortitudini locum sentiebant relictum; idq; conetur testimonio Herculis probare, qui cùm sentiret virus intra venas furere his cœlum mugitibus implebat. *Vide Ar. 3. Eth.6.*

Sen. in Herc.fur.

O misera virtus: summus ò Alcidæ dies,
Nullum malum prosternit? impendo malè
In nulla vitam facta? Proh mundi Arbiter,
Superiq; quondam, dexteræ testes meæ.
Proh cuncta tellus. Herculis vestri placet
Mortem perire: dirus ò nobis pudor
O turpe fatum.

Placet tamen magis hic sensus, ob rationes, quas infrà adducemus: et quoniam homines omnes præter suffocationem, nil aliud videntur timuisse. Ouid. primo trist. summa tempestate iactatus.

Nec Lœthum timeo: genus at miserabile Lœthi:
Demite naufragium: mors mihi nummus erit.
Est aliquid, fatoq; suo, ferroq; cadentem
In solida moriens, ponere corpus humo:
Et mandare suis aliqua, & sperare sepulchrum,
Et non æquoreis piscibus esse cibum.

Veget.lib.4.de re milit.cap.44. *Alij* inquit *ferro interimuntur, & saxo: alij ardere coguntur in fluctibus: inter tanta tamen mortium genera, qui acerbissimus casus est, absumenda piscibus insepulta sunt corpora.* Achille Panthasileam volente sepe-

lire, prohibuit Patroclus, & in flumen iussit proijci: in flumen pariter proiecit Sylla Marij cadauer; norat enim quam miserum mergi. *Proindè sapientissime*, vt ait Cicero pro Rosc. *Maiores nostri fecerunt, qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquandò violaret audacia, supplicium singulare, in patricidas excogitauerunt: erat autem vt sacculo cum gallo gallinaceo, vipera, cane, & simia inclusi, proijcerentur in fluuium, vt quos natura ipsa continere in officio, non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio submouerentur.* Nec minus prudenter iidem sanciuere l. quidam in suo testam. D. de condit. instit. *vt siquis hæredem ea cum conditione instituerit, vt scilicet eius corpus in mare abijciat, non esse ab hæreditate expellendum, etiamsi conditioni non paruisset, sed memoria humanæ conditionis sepulturæ tradidisset.* Miror proinde nautæ cuiusdam stuporem, qui interroganti, cur cum suus pater, auus, atque atauus in mari obijssent, in mare tamen ingredi non timeret: cur inquit cum tuus pater, auus, atque atauus in lectulo obierint, in tuum tamen lectum, non times adscendere? immò nil miror, nam nauta, qui non minus feri, quam fretum, nec plus sensus habent, quam salum: nam miserum aquis mergi. Vnde Pelagiæ mater, & sorores, aquis mergi malentes, quam deflorari. *Petrarc.*

Te rerum dixere *conditor precamur Deus, ne exanimata spiritu corpora, vel vnda dispergat: ne mors separet funera, quarum vitam non separauit affectus: sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura.* *Baronius tom. 3. p. 309.*

At cur quæso? Num quia vermibus ereptum corpusculum, piscibus deuorandum obijcitur? id enim abhorruisse videtur Ouidius? At præstat multo, à piscibus vorari, quàm à vermibus rodi. Etenim optarunt Veteres, vt citò vrerentur, vt infrà dicemus: quare eisdem placuit, citò vorari.

An quod iustum cum sit, suum cuiq; reddere, terreum corpus terræ dandum censuerunt? At non minus est illud aqueum. Cur ergo timent vsq; adeò omnes mergi fluctibus? Multa sunt, quæ possunt hunc sensum comprobare. Primum, quia æthereus ille, & ardens spiritus, cuius præsentia illustratum corpus, collucet viuit, roboratum gliscit, suo contrario, hoc est aqua, sic opprimitur, nihil vt superesse videatur eorum, qui in aquis demersi suffocantur? Hinc Hom. Græcos omnes, qui ex hac vita abierunt, haud mortuos, sed ad inferos scribit descendisse, ijs tamen exceptis, qui in mari interierant, Vnde loquens de Aiace, *Aiax* inquit *interijt, postquam salsam bibit vndam*, & ob eandem causam factum est, vt in duabus mortuorum recensionibus, nusquam Aiax introducatur, ac si eius anima frigo-

re extincta, nequaquam ad inferos descendisset.

Est odio secundo habitum demergi fluctibus, quia ventis iactati, hac illac impetunt, scopulisq; illapsi duris discerpuntur: hoc autem quis adeò sensus est expers, qui non timeat?

Timendum hoc tertiò, quia illud saltim vitari non potest, quin vnà cum fluctibus colluctetur, & ludat, nec vnquam quietem adeò exoptatam inueniat, quod apprimè malum, nàm Defunctorum corpora debent in sepulchro quiescere. Quo factum est, vt Requietorium fuerit à Veteribus dictum, vt patet ex illa inscriptione.

P. Scansius Philetus fecit sibi, &
Scansiæ Hicæ Lib.
Requietorium.

Et alia

Requietorium Amici
Benè facere semper studiosus fui.

6. Aeneid. Iure proinde cum Ænea Palinurus hunc in modum conquæritur.

Nunc me fluctus habet versantq; in littore Venti.

Nec iniustè dolebat Alcippus apud Amalthæum, quod in cineres versus, adhuc motu irrequieto agitaretur.

Perspicuus vitro puluis, qui diuidit horas,
Dùm vagus angustum, sæpè recurrit iter;
Olim erat Alcyppus, qui Gallæ vt vidit ocellos.
Arsit, & est subito, factus ab igne cinis.
Irrequietè cinis, miseros testabere amantes,
More tuo, nulla posse quiete frui.

Quamquam Aristæo tribuat hoc Stilianus, vt patet, ex illis versibus.

Questa in cauo cristallo accolta arena,
Che l'hore addita, è la fugace etade:
Ch'ogn'hor cquà giù, quasi filata cade,
Rapidamente per angusta vena,
Era vn tempo Aristeo, ch'amò Tirrena:
Tirrena, che com'Angel in beltade,
Così parue in orgoglio, e crudeltade,
Libica Serpe, è fera Tigre Armena.
Amolla è funne il misero deluso,
Finche dall'aspro incēdio à morte addutto,
Disfessi in polue, e fù da lei cquì chiuso.
O crudel degl'Amanti è strania sorte.
Serban l'arse reliquie anco il primo vso,
Trauagliar viue, è non riposan morte.

Ob eamdē causam damnatur eorum consuetudo, qui suspendebant cadauera, eaq; sub diò relinquebant; fiunt enim ludibria ventis, & variorum animaliū exponūntur iniurijs. Adde quòd ambienti exposita, citò corrumpuntur. Abhorret ab hoc autem communis sensus hominum, quibus insitum est, etiam ijs, quæ mortem nullo modo vitare queunt, immortalitatem procurare.

Sequitur proinde,cùm corpora cremari non debeant, nõ suspendi,aut fluctibus mergi, non à feris vorari, esse ea terræ commandanda;sic par est,atq; decet *vt quæ nascentes nos excipit,natos alit,semelq;editos sustinet semper, nouissimè complexa gremio, à reliqua iàm natura abdicatos,tùm maximè,vt mater operiat.* Si decet præterea (decere autem infrà ostendemus) aduersus breuitatẽ coeui marmorea monumenta construere,columnas erigere,in quibus inscriptum nomen defuncti, ad longam vsq;memoriam,cõtranitentibus temporum iniurijs,extendatur, erit terræ deponendum Cadauer, cum alibi construi monumenta non possint.

Plin.

Quod si auctoritatem, quis desideret, non deerit antiquitas omnis,quæ nihil sacri cadauere, quamuis tectum censuit habere, priusquàm illi terra iniecta fuisset. Veteri lege habetur. *Vbi corpus hominis demortui cõdas,locus sacer esto*:Græcis quoq; sepulchra ipsa ἦρα hoc est æra appellarunt, quia terra,quam eram vocant mortuis inijcere in more habebant, Hinc illud Hor. intelligitur.

Vrbodigan.

Ne parce malignus arenæ.
Ossibus,& capiti ibnumato, particulam dare.

Et aliud.

Quamquàm festinas, non est mora longa,licebit
Iniecto ter puluere,curras.

Intelligitur secundo, cur Palinurus adeò obnixe à Duce suo petebat, vt terram saltem inijceret corpori.

aut tu mihi terram
Inijce,namq;potes,portusq;require Velinos.

Nimirum antequam gleba corpori inijceretur,nec pro humato cadauer habebatur, nec quicquam religiosi continebat: Propterea tumulari optabat. Humationem ergo cum ratio probet,& hominum grauissimotum exemplum, erunt Cadauera terræ commendanda.

De sepulturæ loco. *Cap. 27.*

POtest eligi locus sepulturę idoneus multiplex,in domo propria nẽpè, in qua quis est mortuus,& extra Domum: & hic adhuc duplex esse potest,in Vrbe nimirum, & extra Vrbem.Propterea cum tãtam habeat locus,& uim faciẽdi,& seruandi,vt dixerit Porphyrius,esse Patriam generationis principium,quemadmodum pater, de eligendo loco sepulturæ idoneo nunc agemus.

Ægyptij, quibus ob rerum inopiam, non licebat condere sepulchra, semper domi, arca apud infirmiorem parietem erecta,cõdebãt cadauer. Semper extra Vrbem, in campo erectis ibi columnis,Defunctorumq;nominibus,qui illic erãt conditi,adnotatis, tumularunt Atheniẽses. Vnde Seruius lib. 4.ab *Atheniensibus,locum sepulturæ*

turæ intra Vrbem, vt darent, impetrare non potui, quod Religione impediri se dicerent, neq; id cuiquam anteà concessérant. Idē in more Corinthijs, nam vt Pausanias *cum multa proficiscentibus Corinthum in itinere monumenta se offerant, occurrit tamen ad portam Cynici Synopensis sepulchrum.*

Plato quoq; vt in agro corpora conderentur præcepit, sterili tamen, & infœcundo. *Nullum* ait *in loco fœcundo, & ad culturam apto sepulchrum fiat: sed is locus corpora Defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantùm commodus, viuentes minimè lædat; neq; .n. à Viuis, aut mortuis terræ matris fœcunditas impedienda est. Nemo ergo, aut viueus, aut mortuus alium alimento priuet.*

Idem placuit Hebreis; nam Abrahamus *sepeliuit vxorem suam Saram in spelunca duplici, quàm quadraginta Siclis argenti probatæ monetæ publicè emeret ab Ephrone præsentibus filijs:* & vt testatur Ioannes *Iosephus ab Arimathia, & Nicodemus, corpus Domini nostri Iesu Christi, linteis cùm aromatibus alligatum, vt Iudæis sepelire mos erat, posuerunt in monumento nouo, quod excisum erat in petra, in quo non dum quisquam positus fuerat, quod erat in horto, iuxta locum, vbi crucifixus fuerat.*

Vtrū tamen placuerit Romanis, dubium. Volunt quidā, nascente Roma, domi corpora consueuisse recondere: in agris posteaquàm lege fuit cautum, ne intra Vrbem quis cadauera vreret, aut tumularet. Probāt hoc auctoritate Seruij id affirmantis 5. Æneid. dum exponit locum illum, *præterea si nona diem, &c.* & alterum locum sexti, super illum versum, *Sedibus hunc refer &c.* Confirmant ratione, nam inde factum putant, vt lares colerentur in domibus, & dicerentur lares, quasi laruæ.

Sed certè non potest ex his locis hoc colligi; non enim referebantur in propriam domum, foris mortui, vt in eadem domo conderentur; nam Numa, qui Roma nascente ferè vixit, in Ianyculo fuit sepultus, vt refert Plin. & Seruius Tullus extra Vrbem fuit tumulatus, vt habet lib. 4. Dionys. Quare idcircò ad domum relatos crediderim, vt plorarentur, & funus præpararetur. Neque lares sunt maiorum cadauera condita, & domi asseruata, sed genij, vel agrorum Custodes, quam sententiam sequutus Tibull. scripsit. *Lib. 13. c. 13.*

Vos quoque fœlices quondam, nunc pauperis agri,
Custodes fertis munera vestra lares.

Colebantur autem domi, quia ad domus commoda vigilare putabantur. Vbi ergo recondebant cadauera? Extra Vrbem; lege enim cautū erat ne quis intra Vrbem vreret, aut sepeliret. Vnde Appian. scribit id fuisse potissimum in causa, cur diuites legem agra-

riā recusarint, *quod impiū ducerent, monumenta maiorū, ad alienos transire*: quamuis Pomponius scribat, *Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerāt, etiā post venditos fundos, adeundorum sepulchrorum ius esse*.

Contumulabant autem extra Vrbem duas ob causas: altera fuit, vt libera Vrbs à tetro odore cadauerum, minus pestilenti aere inficeretur: altera, vt alacri animo hostes à mœnibus repellerent, si quando ingruissent, dum timent monumentis maiorū. Permissum tamen Regibus, Imperatoribus, & ijs, qui res præclarè gessissent, sepeliri in foro, vt Plutarcus refert: vnde Appianus loquens de Syllæ funere, *Mox* inquit *robusti aliquot Senatores, sublatam in humeros lecticam, transtulerunt in campum Martium, vbi solos Reges sepelire mos est*. Et Sueton. de funere Augusti, *Senatorum humeris delatus, crematusque in campo Martio*. Virgines quoque nocētes, vt Seruius testatur super locum illum 11. Æneid. finitimos tollunt in agros, &c. in campo scelerato, qui in vrbe, obruebantur: & vtrumque, ni me mea fallit coniectura, factum est ad exemplum constituendum: sed illud ad inflammandos homines ad præclara facinora: ad coercendam virginum libidinem istud; siquidem, vt Lyricus ait.

Lib. quæst. Roman. prob. 29. l. 1. bello. ciuil.

Segnius irritant animum, demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Cœterum, quia quæcumque conceduntur Principibus, & ijs, qui de Republica, sūt optimè meriti, ea vt sibi pariter concedantur, plebæius quisq; & vulgaris exoptat: factum propterea est, conniuente fortasse Imperatorum diligentia, vt nedum Vrbis Primores, sed vulgares multi tumularentur in Vrbe: alioquin quorsum Antoninus, & Adrianus, vetus renouantes decretum, ne intra Vrbem sepelire liceret, edictis sanciuere? sepulturæ, itaque locus in Vrbe, & extra Vrbem, atque hic duplex, Priuatus alter, alter publicus. Priuata loca erant, quæ quisque in proprio fundo sepulturæ assignarat: quæ adhuc duplicia, vel propria, & vni tantùm cadaueri dicata, vel gentilitia, in quibus homines omnes ex eadem orti familia tumulari poterant. Publica item duplicia, Pauperum alia, & vilium mancipiorum funeribus destinata, alia illustria, in quibus optimè de Republica meriti sepeliebantur. Sunt illa dicta puticulæ, seù puticuli: vel quia ibi in puteis homines obruebantur, vt Varro 4. de ling. latin. vel vt alij scribunt, eodem Varrone auctore, quia ibi proiecta cadauera putiscebant.

Erant loca ista Puticulę dicta, extra Portam Esquilinam, non procul ab Vrbe, quemadmodum locus, in quo Reges cremabantur, Campus Martius. Vnde quia vicinam Vrbem tetro odore inficiebant,

aliquot

aliquot plebæi huius loci iugera, Mecenati Augustus concessit, eaque in hortos conuertit. Vnde Horat. lib. 1. Satyr. 8.

Hæc prius angustis erecta cadauera cellis,
Conseruus vili portanda locabat in vrna:
Hoc miseræ Plebi stabat commune sepulchrum.
Pantolabo scurræ, Nomentanoq; nepoti.
Mille pedes in fronte, tercentos cippus in agrum,
Hic dabat, hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet esquilijs habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari.

Neque pauperes tantum, & mancipia hic sepeliebantur, sed de sceleratis quoq; sumebatur hoc loco supplicium.

Priuatorum loca sepulchrorum, in hortis, & agris extruebantur. Cic. in orat. pro Rosc. *Cui de tanto patrimonio, ne iter quidem ad sepulchrum patrium relictum est.* Huc quoque facit locus Appiani citatus, & illud Martialis.

Septima iam Phileros tibi conditur vxor in agro,
Tam nulli Phileros, quam tibi reddit ager.

Quod si ager propè aliquā viam publicam esset, ibi præcipuè sepulchra extruebātur, eam ob causam Varrone teste, vt Viatores pertranseuntes, mortalitatis admonerentur, & legendis Illustrium Virorum Elogijs, inflammarentur. Hinc antiquæ illæ inscriptiones; Aspice Viator, caue Viator. Est & alia huius consuetudinis ratio, f. vt pertranseuntes salutarent mortuum, & leuem illi terram precarentur, vt ex illo monumento colligitur.

5. de ling. latin.

T. Lollius. T. Lollij masculus iij.
Vir Bondicomensis.
Hic propter viam expositus, vt dicant pertranseuntes
Lolli vale.

Adde, & tertiam causam, nē horti, agriuè, monumentorum multitudine infœcundi redderentur, nam in sterilibus, & saxuosis, non tantum in limite, sed in eorum meditullio, sepulchra extruere licitum, quia nullum inde viui capere poterant detrimentum sepulturæ interdum lapidē imponebant, seu tegulam, nonnumquam cespitem aggeremq; erigebāt: Ingerebant alias arborē, quod & Platoni in legibus placuit. & nunc Turcis quādoque. Faciebant autem primum, vt aliquod esset indicium sepulturæ: secundum ne bruta feræue ossa sepultorum effoderent. Viæ autem propè quas sepulchra, hæ præcipuæ: latina, Aurelia, Flaminia, Appia, Lauicana, Laurentina, Hostiensis, Tiburtina, & aliæ.

Quæ fuit in eligendo loco sepulturæ varietas apud Romanos, eadem apud Christianos; nam nascente Ecclesia, tantùm abest, vt in templo aliquis, quod hodie in vsu, contumularetur, vt hoc tamquam maximum probum obijciatur

Gentilibus ab Arnobio; occurrens enim Gentilibus, qui Christianos impietatis accusabant, quod nulla templa haberent. *Quid?* inquit, *quod ex his templa, quæ tholis sunt aureis, & sublimibus elata fastigijs, auctorum conscriptionibus comprobatur, contegere cineres, atq; ossa, & functorum esse sepulturas?* Qua consuetudine frigescente, quia Christiani in Templis cœperant cadauera condere, in 1. Concil. Brachar. ne Defunctorum corpora intra Sanctorum Basilicas tumularentur, sed sepulturæ omnes extra Vrbem fierent, est sancitum: quod comprobans pariter Theodulphus Episcopus Aureliensis hæc fratres, & compræsbyteros suos per literas monuit. *Antiquus in his Regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum vsus fuit, & plerumque loca, diuino cultui mancipata & ad offerendas Deo hostias præparata, cœmeteria siuè polyandria facta sunt. Vnde volumus, vt ab hac re deinceps abstineatur, & nemo in Ecclesia sepeliatur; nisi fortè talis sit persona Sacerdotis, aut cuiuslibet iusti hominis, quæ per vitæ meritum, talem viuendo, suo corpori defuncto, locum acquisiuit. Corpora verò, quæ antiquitus in Ecclesijs sepulta sunt, nequaquam proijciantur, sed tumuli, qui apparent, profundius in terram mittantur, & pauimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesiæ reuerentia conseruetur. Vbi verò est tanta multitudo cadauerum, vt hoc facere difficile sit, locus ille pro cœmeterio habeatur, ablato inde altari, & in eo loco constructo, vbi Religiosè, & purè Deo sacrificium offerri valeat.* Deinde, quia adeò desiderabant Christiani tumulari in templis, nullo, vt pacto possent à concepto proposito remoueri, partim annuēs Ecclesia Christianorum votis, & ex parte retenta veteri illa, & laudata Religione, non extra Vrbem, sed intra, & propè parietes Templorum, vt conderentur, præcepit, vt constat ex ijs, quæ habentur c. 8. primi Conc. Bracchar. *Placuit* inquit, *vt corpora Defunctorum nullo modo in Basilica Sanctorum sepeliantur, sed si necessè est de foris circa murum Basilicæ; nam si firmissimum hoc priuilegium retinent Galliæ Ciuitates, vt nullo modo infra ambitus murorum cuiuslibet Defuncti corpus, humetur: quantò magis hoc venerabilium Martyrum debet reuerentia obtinere?* Hinc multum honoris Constantino accedere eius filius credidit, si in templi vestibulo, ipsum collocasset; Chrisostomus, homil. 26. ad Corinth. *Hic* inquit, *Constantinũ Magnũ, ita demũ ingenti honore se affecturum existimauit, si eum in Piscatoris vestibulo conderet, quodque Imperatoribus in Aula sunt Ianitores, hoc in sepulchro, Piscatoribus sunt Imperatores. Atque illi quidem veluti Domini interiores domi partes obtinent, hi autem, velut*

acco-

accolæ, & vicini, præclarè secum agi putarunt, si vestibuli Ianua ipsis assignatur. Honorificentior tamen locus erat, qui propè corpus alicuius Sancti; vnde quia Ambrosius fratrem suum Satyrum, multum dilexit, iuxtà Sanctum Victorem, ipsum sepeliuit. Hinc Dugulus.

Vranio Satyro, supremum frater honorem,
Martyris ad læuam, detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, vt sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans, adluat exuuias.

Habes Lector, quæ aliorum fuerit de loco sepulturæ sententia: quam varij, quam discordes. audi modo quod faciendum censemus.

Sũt in tẽplis cõdẽda cadauera. Est cõtra nõnullos hęreticos qui hanc consuetudinem censent abolendam, quod timent, ne putore cadauera, prægnantibus noceant, & puellulis sæpe templa adeuntibus. Probatur tamen, quia eo in loco sunt condenda cadauera, quo ab externis iniurijs sunt magis tuta; ita enim præseruabuntur magis à putredine. At verò nullus locus æquè accommodatus est, ac Templum; sunt enim templa frigida plerumq; nam ampla, alta, lata, nec ab hominibus noctu, diuque ibi versantibus calfiunt, non ab igne ibi accenso, vt domus priuatæ. Præterea sunt templa omnia sacra, cùm quia sunt cultui diuino dicata, tûm quia multas Sanctorum Reliquias, ac præcipuè Eucharistiæ Sacramentum adseruant. Nullus itaque aditus Dœmoni patebit, qui non rarò solet adsumere cadauera, eaque diù agitando, ad putredinem dispo-nere. Nullus itaque locus cõmodior templis; nam nullus æquè frigidus, & à Dœmonum incursionibus tutus. Quoniam verò quædam ex his sunt in vrbe, extra vrbem alia: frigidiora quædam, non ita frigida alia: quædam ventis per flata salubribus, suffocata alia, laudo vt in ijs præcipuè templis condantur Defuncti, quæ sunt frigidiora, quæ in loco sublimi reposita; nam hæc aptiora esse seruandis cadaueribus, experientia quoque est compertum; idcircò enim corpora, quæ in templo Diuæ Mariæ Montis Virginis, & Sanctissimæ Trinitati dicato Monachorum Sancti Benedicti in Ciuitatæ Cauæ sunt sepulta, ad multa annorum sæcula videmus pseuerasse incorrupta.

Quæ timet ille à tumulatione facta in templo puellulis, & prægnantibus, nec timet re vera ipse, neque alius: nullus enim putris halitus spirat, cum ea diligentia reconduntur cadauera in Ecclesia, quam nostrates adhibent: vt propterea suspicer, si quid licet hac in re diuinare, haud ita monere, vt puellulis consulant, & prægnantibus, sed vt oblitera-ta mortuorum memoria, nul-

ſus pro animabus earum ſundat preces.

Inſtabis, nam peſtis tempore, morbiſque pernicioſis graſſantibus multi pereunt. Quare tanta cadauerum, alia ſuper alia cōgeries, verè poſſet obeſſe, præſertim in pagis, villiſque vbi non niſi templum vnicum, & ferè in meditullio caſarum. Quare hoc ſaltem tempore expediet cremare cadauera.

Dederunt quidam manus: vnde peſtis tempore ab vſtione cadauerum non abhorrent, cum tamen tunc temporis potiſſimum debeant vſtionē cauere; magnus enim ex vſtione cadauerum fœtor. Et multò maior, quam ſi paulatim putreſcat. Quare cum tunc potiſſimum aeris habenda ſit ratio, tunc temporis potiſſimum fugienda combuſtio. Nec timendum, ne anguſtæ ſint foueæ, quæ in templo habentur; nam ſi vnicum habeat pagus templum, non erunt multi ciues, qui in pago illo viuunt. In templo itaque ſemper tumulanda cadauera: an patrio, an quouis alio, cap. ſequenti dicemus.

Sint ne condenda cadauera in tēplo patrio, an quodcumque indiſcriminatim ſit commodum. Cap. 28.

CONtingit non rarò, vt fato quis cedat ſuo peregrina in regione. Contingit autem id ſæpiſſimè viris, cùm litteris; tùm bellica virtute præclaris. Ciceronem Arpini ortum, Romæ educatum, ſinus Caietanus vidit exanimem. Genuit quem Mantua Virgilium, ablatum poſtea à Calabris, ſepeliuit Parthenopes. Dedit Sulmo Ouidium, quem Pōticum exilium ſubſtulit. Plinium Veronæ ortum, Veſuuij fumus ſuffocauit. Quid moror? Horatium Appulum, Ennium Calabrum, Statium Narbonēſem, Auſonium Burdegalenſem, duos Senecas, & Lucanū Cordubenſes, Plautum Arpinatē, Pacuuium Brunduſinum, Iuuenalem Aquinatem, Propertium Vmbrum, Catullum Veronenſem, Gallum Forliuienſem, Claudianum Florentinū, Perſium Volaterranum, tumulauit Roma. Cornelij Scipiones, vt ad eos, qui armis valuere deſcendā, Romæ nati obiere in Hiſpania. Tulerat Pompeium Roma, eademq; Catonem geuuerat; ſed huic Vtica finē, & cognomē dedit, Ægyptus illum Aſſyria ſubſtulit. In Germania Druſus, Paulus Emilius Cumis, Nolæ Cæſar, apud Miſenum Cāpaniæ, Tiberius expirauit. In Occidente natus Traianus, in Oriente eſt mortuus. Septimius Seuerus humilem habuit in Africa ortum, ſuperbum in Italia Imperium, moderatum in Britannia tumulum. Dies me deficeret, cunctos ſi velim numerare. Proinde, vt ad rem redeam, examinandum breuiter nū eo in loco, quo extremum

quis

quis diem vitæ clausit, tumulari debeat, an transferendus in Patriam.

Fuit quondam; estque innatum quibusdam desideriũ, vt in patrio, gentilitioq; sepulchro, tumulentur. Sic Iacob, & Ioseph ex Ægypto ossa propria transferenda curarunt. Romani eos omnes, qui in bello peribant, deducebant in vrbem, ibique tumulabant: vnde quia tristis fuit Vrbs, & magnus in ea luctus excitatus, ex cadauere Consulis, & aliorum nobilium, in vrbem relato, fuit à Senatu decretum, *vt post hac Defunctorum in bello corpora, ibi humarentur, vbicumque cecidisseut, ne ob eorum conspectum reliqui segniores ad militiam fierent: quod decretum mox cognitum, hostes quoque sunt imitati.* Abderitæ in pœnam, non sepeliebant decoctores in patria. Hinc prouerbium. *Bonum est peregrè viuere, mori malum.* atque hinc ferè omnes, qui alieno in solo obiere, in propriam patriam transferri desiderarunt. Ouid. 3. Trist. eleg. 3.

Appian. l. j. Bellor. Ciuil.

Ossa tamen facito, parua referantur in vrna:
Sic ego, non etiam mortuus, exul ero.

Et in testamento inscripto in saxo, quod visitur in agro Lusitano miles quidam mandauit, *vt ab Vrbe Roma huc veniant, & ossa mea intra quinquennium exportent è Lusitania, & via Latina condant.*

Nec ijs tantùm hoc desiderium insitum, qui peribãt, sed & propinqui, & amici, mortuorum ossa, & cineres reportabant. Exportantes autem, reponebant in sinu. Tacit. 2. annal. *Agrippina ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis, miserantibus cunctis, quod fœmina nobilitate Princeps, pulcherrima, modo matrimonio inter venerantes, gratantesque aspici solita, tunc ferales reliquias sinu ferret.* Idem Suetonius.

Cõtrarium alijs votũ, quod probo, & nihili facio tumulari in Patria. Anaxagoras peregrè moriẽs, rogantibus amicis, an vellet referri in Patriã? *nihil necessè est*, inquit; *ad vndiq; .n. inferos, tantumdem est via*, In eadem sententia Socrates, sed ob aliam causam; profitebatur enim mundanum se esse, non Atheniensem. Vnde cum Patria ei mundus vniuersus esset; non pars aliqua exigua huius orbis, quouis in loco, fato cessisset suo, in propria obijsse patria necessè est iudicaret: vt propterea credam, numquam futurum sollicitum de proprij corporis translatione. Mollis itaq; Ouidius, aut inconstans, nam cum scripsisset

Omne solum forti patria est,

& bene, nam omne homini natale solum, conquerebatur postea fœmellarum more, de exilio: & dum metuit, ne in Ponto occumberet, de trãslatione cogitabat, nõ cogitaturus alioquin, si fortium exempla sequutus, non exiguum aliquem mundi

mundi angulum sibi patriam constituisset, sed vniuersum hunc orbem, quantus quantus ille est, exiguum carcerem iudicasset.

Quod Patriarchæ tantopere cupiuerint in terra Canaam sepeliri, multa habet mysteria abscondita, quæ cap.49. Gen. declarat Perer. nã quod præstet tumulari ibidem, vbi quis fato est functus, non transferri, inde quoque suaderi potest, quia trãslatio disponit ad putredinem, quam cum cauere omni studio curemus, curandum est, ne cadauer transferatur.

De elatione cadaueris, Cap. 29.

SI quis memoria teneat, quę docuimus quæq; huius tractatus initio fuere proposita, mox idem intelliget, illud esse consequens, vt de elatione cadaueris agamus. Humandum enim conclusimus esse, neque in domo, sed templo, quod extra vrbem. Deferri itaque oportet: sed quia potest bifariam hoc fieri, citra apparatũ aliquem, & magna cum pompa: vtrum magis expediat, docendum est primũ, vtrumq; enim in more est hodie, vtrũq; apud antiquos in vsu fuit; nam *Flor. l.48 epit.* Marcus Emilius Lepidus Princeps Senatus, decedens præcepit filijs, vt sine linteis, sine purpura, & tibicine funus sibi facerent: & Pomponius Atticus, vt in eius vita scribit Cornelius nepos, sine pompa funeris, efferri voluit. Contra Sylla, Augustus, & alij. Legimus quoq; apud rerum Romanarum Scriptores, duplex funus dari, censorium alterũ, alterum translatitium, sic vocant mediocre, nam tractans Suetonius de Britannici funere, *postero*, inquit, *die raptum inter maximos imbres, translatitio extulit funere*: quod declarans Tacitus ait, *nox eadem necem Britannici, & rogum coniunxit, parato ante funebri apparatu, qui modicus fuit*. Censorium erat in quo magna cũ pompa, magnisque cęremonijs efferebatur cadauer, quodque non nisi maximis viris, & optimè de Republica meritis permittebatur. Hinc intelligitur locus ille Taciti, *abrogati inde lege ferente Domitiano Consulatus, quos Vitellius dederat: funusque Censorium Flauio Sabino ductum; magno documento instabilis fortunæ, summaque ima miscentis fuit*. & alius l. b. 4 *Is* inquit, *Lucilius Longus fuit, omnium illi tristium, lætorumq; socius, vnusque è Senatoribus Rhodij secessus comes: ita quamquam nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publica pecunia Patres decreuere*. Sed esse idem sollemne: inde intelligi potest, quia infinita hominum multitudo ad honestandas exequias conueniebat, & ne quis facti ignoratione excusaretur, indicebatur per Preconem funus his

verbis

verbis, *Ollus lætho datus est*, Deinde exequiarum tempus significabatur hoc modo. *Ad exequias, quibus est commodum ire, iam tempus est: ollus ex ædibus effertur*. Spartani quoque defuncto Rege cursitabant in equis per vrbem, eorumque mulieres sparsis crinibus, & libero conquæstu aeneas ollas, noctu, diuque pulsantes, mortuũ esse Regem significabant. Cur verò sollemne hoc funus, censoriũ sit dictum, & an à publico differat, & indictiuo; Vide Lipsiũ lib. 4. annal. annot. 43.

Personę autem, quæ accurrebant, erant Cantores, Tubicines, Tibicines, Præficæ, delatores cereorum, & facum, lectorum, in quibus imagines, & cadauer: accurrebant demum alij multi ad comitandum defunctum. Conuenisse hos omnes, & si possem multis probare, confirmabo tamen vna Appiani Alexandrini auctoritate lib. 1. Bellorum ciuilium, hæc scribentis de funere Syllæ; *Ferebatur* inquit *cadauer in vrbẽ in lectica aurea, cætero quoque ornatu regio, præcinentibus tubis, & equitatu deducente, aliaq; toto corpore armatorum multitudine, legatis etiam, & Tribunis eius, vndique cum armis ad funus celebrandum confluentibus, & vt quisq; venerat, in ordinem pompæ se conferentibus, accurrente quoque vulgari multitudine, quanta numquam aliàs: præferebantur, & secures, cæteraque dictaturæ insignia, quibus viuẽs vsus fuerat. Cæterum postquam in vrbem illatus est, tùm verò plurimum splendoris accessit funeri: coronæ enim aureæ plusquã bis mille magna celeritate confectæ: lata sunt dona Ciuitatum, & legionum, quibus præfuerat, & amicorum singulorum, cæteraque ineffabilis magnificentiæ. Et quia res metu non carebat propter confluxum armati militis, deducebant corpus Sacerdotes etiam, Vestalesque suo quisque ordine, tum Senatus vniuersus, & Magistratus cum suis insignijs, deinde equitum Romanorum alia multitudo, rursumq; alia militũ, quotquot illius auspicia sequuti fuerant: omnes enim approperauerant, vt præstò forent gestantes: signa aurata, scutaq; argento brat teata, quorum nunc quoq; in pompis vsus est. Aderat, & tubicinũ infinitus numerus, per interualla quidam lugubre concinentiũ. Nec deerat faustæ acclamationes à Senatu exortæ, mox equitum, deinde militum, postremò plebis: quorum alij seriò, Syllam desiderabãt, alij copias eius, ip umq; mortuum, non minus, quam viuum timebant: quippè quos tam præsens spectaculũ terrebat, quã præteritum facinorum memoria, vt facilè in hoc assentirẽtur Aduersarijs, cum fuisse, & illis fœlicissimum, & ipsis ad extremũ vsque diem terribilem. Pro rostris deinde in suggestu posito cadauere, funebrem orationem habuit vir eius ætatis eloquentissimus, quod Faustus filius, nondum maturus esset: mox robusti aliquot Senatores, sublatã in humeros lecticam, transtulerunt in campum Martium, vbi*

solos

solos Reges sepelire mos est: & circum rogum decurrerunt, tum equites, tum reliquus exercitus. Eadem cum pompa multos efferri hodie, siquis est, qui ignoret, is rerum planè omniũ est ignarus. propterea videndum, quid eligendum magis.

Displicet mihi sumptuosa illa delatio. Displicuit quoq; sanctis quibusque Viris, cur probem ego? Sancta enim Monacha, vt August. refert, *imminente die, non curauit corpus suum sumptuosè contegi.* Et Diu. Chrisost. homil. 34. *Tu cum audieris nudum Dominum surrexisse, cessa quæso ab insana funeris impensa. Quid sibi superfluum, vult, & inutile dispendium? quod ipsis quidem, qui faciunt, plurimum affert detrimenti, mortuis nullam vtilitatem.* Imò noxia est admodum, nam à facum accẽsarum calore, disponitur facilè ad putredinem; narrat enim Parœus Regum Gallorum cadauera, vel condita, & sumptuosè medicata, statim sic putrefieri, vt tetrum spirent odorẽ, ob multas faces circa corpus accensas. Adde quod laudabilius multo est proprijs splẽdentem virtutibus, per ora virum deferri, quam pompa quadam funeris inani clarescere. Germanici funus, etsi pompa imaginum caruit, fuit tamen ob memoriam virtutũ eius celebre. Bene Ennius.

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Fac sit: cur? volito viuu per ora virum.

Magnus ergo iacere si cupis, magnus stare procura.

Debeant ne Cereorum delatores in funere admitti. Cap. 30.

FVgiendam esse pompam, cum cadauer defertur, supradiximus. Quid tamen cauendum, non dum dictum. Nequid ergo, in re hac committatur, quæ, & quot personę ad funus cohonestandum, cõuenire debeant, aggrediemur docere: ac primũ quæ, & quot ipsum deferre: de ijs, quæ comitari debent, ob duas causas solliciti non erimus; altera est, quia ex dictis constat, aut paucos, aut nullos admittendos esse: altera est, quia iddecernere, parùm refert curando defuncto. Ordientes autẽ à primo, id ante omnia discutiemus, an sint necessarij cereorum, facũq; delatores. Dubitandi ratio est, quia vt Hieronymus docet aduersus Vigilantium, *duplex est cereorum in Ecclesia vsus: alter est ad lætitiam significandam, ob quam causam, cùm legitur Euãgelium, rutilante iam sole, accenduntur cerei: alter est ad fugandas noctis tenebras.* At verò nõ est in morte alicuius gaudendum, imo fletum moderatum permisimus: nec rutilante iam sole, est quod facibus Soli additis, tenebras tentemus expellere. Quare in diurno saltem funere, superuacaneus est vsus

Cereorum.

Ita censent Hæretici quidã, vt refert Gretserius lib. 2. de funer. Christiano cap. 7. suos itaq; sine vlla lampadum, facumuè luce sepeliunt: imò eò vsq; morem hunc auersantur, vt ne Catholicis quidem permittere velint, si quando per eorum ditiones, funus fertur, vt cerei supra feretrum luceant.

Placuit nihilominus omnibus alijs, ad cohonestãdas exequias, assumere faces. Virg. lib. 11. describens funus Pallantis.

Lucet via longo
Ordine flammarum, & latè discriminat agros

Tacit. lib. 3. Annal. de funere Germanici. *Dies* inquit, *quo reliquiæ tumulo Augusti inferebãtur, modo per silentium vastus, modo ploratibus inquies: plena Vrbis itinera, collucẽtes per Campum Martis faces.* Isid. item lib. 20. Ethimol. cap. 10. Donat. in Andr. & Seruius 11. Æneid. funus sic dictum credunt, à funibus accensis, quos antè feretrum, papyris cera circumdatis ferebant. Et Virg. vt ad eũdem redeã, à quo sum orsus, loquens ibidem de Pallantis funere.

Arcades ad portas ruere, & de more vetusto,
Funereas rapuere faces.

Idem fuisse in more primis illis Christianis, multis congestis locis ex Gregorio Nazianzeno potissimum, optimè probauit Gretser. cit. loc. Nàm quod idem placeat Christianis nostri temporis, nullus est, qui ignoret. An rectè faciant, hoc non admodum clarum; ob rationem dubitandi ab initio propositam. Indaganda propterea huius consuetudinis causa, ne frustra in re hac nũmos impendere videamur.

Putauit D. Chrisost. homil. 4. ad Hæbr. in signum conceptæ lætitiæ, cereos accendi solitos, dùm effertur defunctus. *Dic mihi* inquit, *quid sibi volunt istæ lampades, tàm splendidæ? non ne sicut Athletas, mortuos comitamur? Quid etiam hymni? non ne vt Deum glorificemus, & ei gratias agamus, quod iam coronauit discedentem, quod à laboribus liberauit? quod à timore liberatum apud se habet? non ne propter hoc lachrymæ? non ne propter hoc psalmodia? omnia hæc gaudentium sũt.* Confirmari hæc sententia potest, quia locum sepeliendis corporibus destinatum, Cœmiterium appellamus, quod si Durando credimus lib. primo de ritib. Ecclesiæ, dulcem stationem significat.

At verò dolere nos in morte eorum, quos vnicè diligebamus, & doluisse quoq; nõ parùm antiquos, planè constat. Quare alia huius facti ratio assignanda est, quam ego non vnam esse arbitror. Altera est, vt testemur Defunctos, tanquàm filios lucis ambulasse, vt filios lucis, hinc excessisse, vt filios lucis operatos esse, & tandem spe lucis æternæ, è vita hac demigrasse. Altera causa est, vt augustiores ornatu il-

lo

lo festo,& quasi sacro,reddantur defunctis; nàm, & hanc ob causam, arboribus sacris, & quibus vellent exhiberi cultũ, lucernas appensas inuenio ab antiquis, vt latè docet Lipsius lib. primo elector. cap. 3. Ob eamdem causam faces præferri solitas Poetis, seù Vatibus, testatur Suydas,& Imperatoribus Herodian. in Commodo. Quin addit, tantum hoc genus honoris à Commodo æstimatum, vt præter ignem, omnes honores Augustales Martiæ,) erat hæc vna ex suis concubinis,licet legitimæ vxoris loco haberet) deferri sit passus. Quare præter causas à Hyeronimo adductas,addendum est, & ob hanc causam, cereos accendi solitos, in signũ nimirũ,honoris,& cultus. Vnde autem factum sit, vt inter honores augustales,à Persis primum,mox à Romanis, sit habitus ignis,& cur nationes omnes,dûm proprijs sacrificabant Dijs,aut aliquod festum celebrabant, cereos accendere sint soliti,dicerem hic, si locus hoc posceret,neq; esset idem dictũ à Macrobio lib.primo Saturn. cap. 11. & latè hoc ipsũ postea prosequutus fuisset Petrus Gregor.li.6.de Rep.c.20. vide illũ.

Debeant nè in funere admitti Tubicines, Tibicines, Campanæ, Cantores, Præficæ, Imagines. *Cap. 31.*

PRæcessisse funus ne dûm eos, qui faces deferebant, sed illos pariter qui varijs instrumentorum generibus, lamentabile quid, & lugubre personabant,erant autem Tubicines, Tibicines, & qui campanas pulsabant, vel parũm in antiquorum scriptorũ lectione versato,est compertum. Gell. lib.20.cap.11.*nos* inquit *in Capitonis Othæi coniectaneis inuenimus siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent hoc est vita functos, & sepultos: eosq; habnisse proprium genus tubæ, qua canerent, à cœterorum tubicinum proprietate differens.* Tibicinum fit mentio apud Mattheum 9. & Plin. lib. 20. cap. 43. tradit Coruũ quemdã, præcedẽte tibicine, Aethiopum humeris elatum. Vnde intelligitur illud Petronij Arbitri. *Quod si idem frigus genua, manusq; tentauerit tuas,* quod tentauerat virilia (non enim coire potuerat) *licet ad tibicines mittas.* Cui simile est, quod multi dicunt de ijs,qui malè se habent. Te puoi accordare con la Parrochia. De Tubicinibus Virg.11.Eneid.

It cœlo clamorq; Virũm, clangorq; tubarum.

Campanas quoq; pulsatas, testatur scholiastes quidã Theocriti

criti. Neq;aliud esse puto ollas illas æneas, quas mortuo Rege Spartanæ pulsabant, vt ipsum mortuum esse significarēt. An vero hoc admittendū,& quam ob causam,est quod disquiratur, & sub examen reuocetur: vt verò rem paucis expediam, statuo breuiter,ex tot, tantisq; qui varijs instrumeutorum generibus, lugubre quid personabant,eos tantùm esse admittendos, qui pulsant campanam.Ecc esiæ Laudanda itaq; consuetudo est, quæ tubis, & tibijs, Campanas tantùm substituit, statuitq;vt ea pulsetur, statim ac homo animam efflauit, cùm funebris est pompa apparanda,vt cuncti ad eam, cohonestandam conueniant: cum deniq;mortuus fuerit efferendus. Enimuero,si tibiæ, tnbæq;ad conuocandos homines pulsabantur, erit tanto cāpana eligibilior, quantò longiùs personat:quod cum haud latuisset ipsos Turcas,interdixere vsum campanarum Græcis,ne ad earum tinnitum, possent multi vnà simul cōuenire, & arma sumere: & in Aquitania anno Domini 1547. post vindicatam quarundam rebellionem,omnes Nolæ, & Campanæ, quibus ad concitandam seditionem, & societatem, vsi erant ciues,amotæ fuerunt, vt lib.23.de republ. c.8. Gregor. Quod si eam ob causam tubas inflabant veteres, vt audita morte alicuius,vel salue illi dicerent viuentes, aut leuem terram eidem precarentur:quantò aptior campana, cuius sonus, & longius percipitur, & ad commiserationem excitandam est aptior? Nec si cum Alex.Aphrodis.putemus, tubas tibiasq; & alia sonora instrumenta in funeribus eam ob causam adhibita, vt lugētium animi sono illo auocati, minus dolorē sentiant,essent proptera instrumenta illa Campanis præferenda,nam,& hunc vsum Campanæ possunt commodius absoluere. *4. sect. Prob.29.*

Sed quoniam hæc omnia monstrant Campanæ vsum, animæ esse vtilem, quod non est nostri instituti,addam quæ corpori eamdem prodesse declarant. Habet campana, ex communi omnium, ne dum Theologorum sed Physicorū consensu,vim coercēdi pluuiā compescendi ventos, & ad sedandam quamcumq; tempestatem valet.Facit hoc autem, aut occulta proprietate, vt Pomponatio placuit lib.de incant. aut quia sono Campanæ attenuatur aer, & rarescit, vt Petrus Mexias voluit in Sylu. var.lect. attenuatus autem non potest in aquā concrescere,aut quoniam Campanæ sono pellūtur ex aere Dœmones, quorum opera erat tempestas excitata. Pelluntur autem, non quia huiusmodi spiritus silentium amare credūtur,eo quod silentes vocauit eos Ouid. 5. fast.& 6.Æneid. Virg.eamdēq; ob causam quoties eos loquentes inducit Ouidius, murmurantes inducit;vnde ait ibidē.

Vm-

Vmbra cruenta Remi visa est adsistere lecto
Atq; hæc exiguo murmure, verba loqui.

Nã si spiritus sunt, nequaq̃ possunt allici, aut pelli à sono. Idem præterea faceret quiuis sonus: at secus experimur. Pelli ergo Dœmones Campana, crediderim vt Magius aduertit 4. miscell. 14. quia Campana est signum rei sacræ: fugiunt autem sacra quæq; Dœmones, & auersantur.

Eiusdem sonitu maleficia impediri, ab antiquis, & illis quidem Ethnicis est creditũ. Liuius, *dispositâ in muris Campanorum, imbellis multitudo, cũ aeris crepitu, qualis in defectu Lunæ, silenti nocte solet cieri.* Poetæ quoq; in eadem sententia, vnde Tibull.

Vide Turneb. lib. 22. c. 24. Plin. lib. 2. c. 12.

Cursu Lunam deducere tentat,
Et faceret, si non, æra repulsa sonent.

Iuuen.

Aera laboranti poterant succurrere Lunæ.

Laboranti ait, quia Lunam dolere credebant, dum malefici placitis, maleficiorum vi obedire cogebatur.

Ob eamdem causam vocat Lunam Horat. erubescentem præ verecundia. Cum ergo conducat multum Dœmones à funere eijcere, quippe qui sepeliendis præsertim illudere solent, spectra, & maleficia tollere, serenoq; cœlo, & tranquillo, non tempestatibus fœdo, nõ humecto efferre defunctum, atq; hęc omnia campana præstet, non tuba eligenda, vel tibia, sed campana, est cœteris omnibus præferenda, quidquid dicant quidam hæretici, qui campanę vsum, à funere esse ablegandum censuerun.

A thigendis ijsdem Dœmonibus, cum multum conducat Christi Cruci affixi imaginem deferre, præcedat hæc quoq: Defunctum. Equidẽ si, & illud quoq; in funere probatum est multis, vt varia honorum insignia prçmittãtur, quib⁹ viuẽs à Rege, Imperatore, aut quouis alio Principe fuit decoratus, placu tq; vt quisq; cum suæ professionis insignibus sepeliatur, erit certè crux deferenda nàm si ea stemmata sunt præclara, ea insignia, illustriaq; quæ summis nos affectos honoribus à Principibus, summè ab ijsdẽ dilectos attestantur; quænàm fumosæ imagines poterunt cũ Cruce conferri? Enim verò hæc declarat, summum illum Principem, & auctorem totius magnitudinis Deum, tanto nos esse amore prosequutum, vt nec mori pro nobis recusarit. Recusarit autem? libens, lubensq; voluit, & mortis desiderio flagrauit.

Demûm, cum preces illæ, quas alta voce Sacerdotes effundunt, conducant eodem, laudandus hic concentus, & hi musici amplectendi.

An & Prçficę? cõductas has esse à Romanis ad plagẽda funera, siquis est, qui ignoret, is

rerum

rerũ plane omniũ est ignarus. Festus. *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandũ mortuũ cõductæ, quæ cæteris dant plãgẽdi modum.* Lucian. Dial. de luctu sic mortuũ loquẽtẽ inducit, *Eiulatus iste vester, quid mihi confert? aut quid ista pectorum, ad tibiæ modum percussio? aut quid mulierum immodica lamentatio?* & paulò post, *attamen vecordes isti vociferantur, & accersito quopiam lamentorum artifice, qui multas antiquas calamitates in vnum congerat, certaminis adiutore, & amentiae chorago abutuntur. Vbicumq; cæperit ille, ipsi ad melos eiulatu respondentes,* Hinc affertur lux Arnobio, qui describens luctum lib. 5. quo mater Atym extinctum prosequebatur, *& sociatis* inquit *plãtibus cum Adcesti tundit, & sauciat pectus pausatè hoc est factis pausis, & ad sonum.* Dilucidatur secundo monumentum illud, quod inter Auersam, & Baias inuẽtum tradit Vuolfãgus l z.us lib. 3. de Republ. Rom. cap. 18.

D M.

P. Attilio Ruffo, & Actiliæ Baronicæ vxor. vixer. an. xxiv sed Publ. Mens. 10. ante natus est, & eadem hora Fungor. Esu Ambo mortui sunt. Ille acu, Ista Lanificio vitam agebant: Nec ex eorum Bonis plus inuentum est, quam quod sufficeret ad emendam Pyram, & Picem, quibus corpora cremarentur, & Præfica conducta, & vrna empta.

Excludendas verò esse, aperte docet Concilium Toletanum tertium; siquidem statuit, vt refert ex Gratiano Gretserius, *religiosorum omnium corpora, qui diuina vocatione, ab hac vita recedunt, cùm psalmis tantummodo, psallentium vocibus debere ad sepulchra deferri; nàm funebre carmen, quodcunq; Defunctis cantari solet, vel pectoribus se, proximos, aut familias cedere, omninò prohibemus.* Quod vero neq; aliæ personæ ad pompam admitti debent, quæ funus exornaturæ præcedant, quia apertè deducitur, ex dictis supra, vbi censorium funus improbauimus, propterea non est, cur in re hac confutanda immoremur.

Lib. 2. de funere Christian. c. 5.

De Campanarum origine. Cap. 32.

POstquàm vidimus quænam personæ debeãt pręcedere funus, esset nunc consequens recensere eas, quæ debẽt Defunctum efferre; Quoniam verò, quæ præcedenti capite à nobis sunt dicta, faciunt obicem, idcircò antequàm vlterius progrediamur, conabimur diluere illa. Dictum est, inter alia instrumenta, quæ pulsari antiquitus solebant in elatione cadaueris, fuisse campa-

Cãpanaz [illegible] et off. [illegible] in extrau. [illegible] p. 4. 6. ci[illegible] decretal [illegible]

nas,quod nullus admittet fortaſsè;nàm communis omnium ſententia eſt,D.Paulinum Antiſtitem Nolanum, inueniſſe Campanas, eamq; ob cauſam Nolas eſſe dictas, quia Nolæ inuentæ:Campanas verò, quia Nolæ pariter, Campaniæ Vrbis primū extructæ fuerunt, vt Durandus lib.primo de ritib.Eccleſiæ cap.4.& lib.3.cognat.Giliber.

Nec tantùm Campanæ Nolæ ſunt dictæ, ſed, & campanile nolarium eſt appellatum, vt conſtat ex illa inſcriptione, quæ in oppido Marini Columnenſium propè Romam habetur in Campanili, eſt autem iſta.

In nomine Domini Amen. Anno Dom. M.cc.lxii. Anno verò Pontificatus Dom. Vrbani iv. Papæ Opus hoc Nolarij.

Et in Ateſte vetuſtiſſimo Patauinæ Diœceſis municipio.

Anno Dom.M.CC.LI. indic.nona de Menſe Maij deſtructum fuit Nolare, quod hic erat iuſſu, Ezzelini de Romano. In M.CC. LXXXXV. indie.octaua,dic XII. Aprilis,cæptum fuit reædificari per commune extensè.

Confirmatur demum, quia inſignia Vrbis Nolę ſunt Campana,& Cicada:illa,quia Nolæ inuenta:cicadæ verò, quia ſono campanæ à Paulino iuuentæ,sūt expulſę ab Vrbe, cuius incolis erant non parum clangore infeſtæ.Vnde veluti ſtemmata virorum Illuſtrium, ſubactorum hoſtium ſpolijs decorantur,haud ſecus Nola.

Sed licet hæc ſententia,vſq; adeò communis videatur,vt ſi quis ſecus ſentiat,videri vulgò poſſit, nō benè sētire de Diuo Paulino, non verebor tamen cum doctiſſimis Viris affirmare,antiquiorem vſum Campanarum fuiſſe, quàm vt in D. Paulinum referri ille poſſit: & licet præcedenti capite id innuerimus, ſiquidem monſtrauimus Poetis Ethnicis creditum,Campanarum ſonitu pelli Dęmones maleficiaque impediri, oſtendam tamen latius id ipſum hoc capite, vbi proprius locus:quam ob rem tantum abeſt, vt Diuo Paulino diſplicere intelligam, aut rem ingratam ciuibus meis facere, vt putem contra maximas mihi gratias eſſe ab illis habendas;ſiquidem ita magnificè de illis ſentio, vt veritatis amicos eſſe intelligam, adulationi nequaquam obnoxios:nàm quod D Paulino rem faciam gratā, ſi quis eſt,qui neget,hic aut D. Paulinum veritati infenſum tacitè fatebitur eſſe, aut falſa quadam,& inani gloriola delectari,quod piæ aures abhorrent. Eia ergo rem agamus. Polydorus Virg.lib.3.c.8.inter ignoratos inuentores rerum,vt bombardarum, & horologij, recenſet inuentores Campanarum,quod nullo modo affirmaſſet, ſi pro comperto habuiſſet,

buisset, ad Diuum Paulinum, tamquàm ad primum auctorem, campanarum originem esse referendam. Scimus secundo venditores piscium, tintinnabula solitos pulsare, vt longè dissiti audirent, iàm venditores p sciũ aduenisse, ac propterea ad emendum accurrerẽt. Locus est apud Plutar. lib. 4. qq. conuiual. q. 4. Vbi hęc scribit ad verbum secundum interpetres, *obsoniuoros, & obsoniorum cupidos vocamus, non qui bubulis carnibus delectantur, vt Hercules, qui post carnes, virides ficus edit: non qui ficubus, vt Plato: qui vuis, vt Arcesilaus, sed qui subinde in foro piscario versãtur, & tintinnabulũ leriter exaudiunt.* Sed luculentius hoc ipsum colligitur ex ijs, quæ Cytharædo cuidam accidisse narrat lib. 14. suę Geograph. Strabo. *Cùm inquit Cytharædus quidam artem ostentaret audirentque eum Iassy omnes, quàm primum tintinnabulum increpuit vendendorum piscium signum, illi omnes, relicto Cytharedo, ad pisces dilapsi sunt, præter vnum Surdastrum. Cytharædus itaq; propius ad illum accedens, ò homo (inquit) gratias tibi ingentes habeo, cùm propter Musicæ studium, tùm propter honorem erga me; nàm cæteri quamprimum tintinnabulum increpuit, omnes abierunt. Ille quid ais, inquit? num iam tintinnabulum sonuit? Qui cùm affirmaret; at tibi benè sit inquit; & surgens ipse etiam digressus est.* Habemus tertio ex Martiali Romanos, post pilæ ludũ, lauari calidis consueuisse, & balneandi horam, tintinnabuli sono significatam, vt ludentes, & alij, qui exercebantur, misso ludo ad balnea accurrerent: afferam versus.

Redde pilam, sonat aes Thermarum: ludere pergis:
Virgine vis sola, lotus abire domum.

Claudebantur. n. Balnea trãsacta ea hora; propterea ait, lauaberis tantum aqua Virgine, ita dicta, vel quia à Virgine inuenta, vel quod nullis sordibus pollueretur, vt ex Cassiodoro 7. collect. monstrat lib. primo artis gymnast. Mercur. Neq; tantum in Balneis, sed in triumphis quoq; vtebantur cãpanis Romani, quiq; ob aliquod facinus vltimo puniebantur supplicio, campanas collo suspensas ferebant, vt testatur Fab. Gualter in suis notis super collectiones Pargioli.

Zonaras quoque tõ. 2. *appensa* inqt *erat curru Nola, et flagellũ quo innuebãt in tot posse eũ calamitates incurrere, vt aut flagris cederetur, aut capite damnaretur; nàm qui ob facinus extremo puniebantur supplicio, Nolã gestare solebant, ne quis inter eundum, contactu illorum piaculo se constringeret.*

Constat quarto ex Plin. lib. 36. cap. 13. fuisse antiquis vsui Campanam ad monendos homines, conuocandosq; nam describens eo loci immensam labyrinthorum fabricam, *supra id* inquit, *quadratum, Pyrami-*

des stant quinq; quatuor cum angulis: in medio, vna, in imo latæ pedum septuagenum quinum, altæ centum quinquagenum: ita fastigiatæ, vt in sūmo orbis, æneus, & petasus vnus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longè sonitus referāt, vt Dodonæ olim factum. Lucian. quoq; de Syria Dea. *Sacerdos* ait *postquam ad summū templi peruenit, preces pro vnoquoq; facit: precādo autem pariter, & æneum quoddam tintinnabulum pulsat, quod motum grauiter, & asperè sonat,* & Dial. de mercede conductis, tractans quam misera sit conditio eorum, *manet* inquit ὑπὸ κώδων, *hoc est ad tintinnabulum expergefactus, discussa ab oculis dulcissima somni parte.* Ijs quę suadebant D. Paulini inuentum fuisse Campanam, & si possem breuiter satisfacere, vt si dicerem D. Paulinum, ad munia diuina huius instrumenti vsū transtulisse, vt scilicet eius sono excitari possent remotius habitantes ad conciones, & precationes indeq; factum, vt Nola dicatur, aut campana, illud instrumentum vocale, vt illa vtantur pro stemmate Nolani, & quoniam cicadas ab agro Nolano extruserit; nihilominus quia discutere singula non parui est momenti, id faciemus; ac primum quod pertinet ad nominis impositionē, non esse Campanam Nolam dictam, quia Nolæ ab Antistite Nolanorum inuenta, constat inde, quia antequam nasceretur D. Paulinus Campanam, Nolam vocabant; Refert .n. Quintil. lib. 5. instit. orator. cap. vlt. hoc prouerbium, *in Tridinio Choa in cubiculo Nola*, quo Cœcilius, Comicus, vt auctor adagiorum aduertit, reprehendit multibibam quamdam fœminam, quæ citra pudorem in conuiuo calices siccabat, vocant. n. Græci choam congium, sextariorum sex capacem, & veluti nos ebrium hominem, & bibacem vtrem vocamus, sic Græci choam. Damnat eamdem importunæ loquacitatis, siquidem in lecto vbi potissimū silentio ad somnum conciliandum est opus, instar Nolæ obstrepebat. Quamobrem si quid in re ista diuinare licet, suspicor ego, non esse Campanam dictam Nolam, quia D. Paulinus fuit inuentor Campanæ, sed potius Vrbi hoc nomen impositum, quia in eius extructione, & mœniorum erectione, Campana aliqua fuit adinuenta; nam hanc ob causam nomina ædificandis Vrbibus imponi consueuisse, testificantur multa, ac primum Neapolis, quæ à Syrena in eius extructione inuenta, est dicta Parthenopes: Capua à Cadauere Capys ibi effosso & Academia Patauina, Academia Bouis, à Boue pariter in eius extructione ad inuento. Nam quod nonnulli Nolam dictam putāt à verbo Grœco νω & λα, mihi nequaquam placet quidquid dicat Ambrosius Leo ciuis meus lib.

Vide Rho digin. lib. 14. c. 11.

lib. primo de Vrbe Nola, Strabo, & alij, Nam ob eamdem causam Auersa, & aliæ Vrbes multæ, quæ & flumine carent, & lapidibus, Nola debuissent dici. Campana eadem est dicta à Campano aliquo inuentore.

Vt eadem Nolani vtantur pro stemmate, inde fieri potuit, quia Nolanus Antistes in pium vsum transtulit Campanas; nam ante ipsum nondum nostra mater Ecclesia, ijs vtebatur: nostra inquam Ecclesia, nam Gentilium templis appensas Campanas ad conuocandos homines, suadet Suetonius in vita Octauiani his verbis, *cum dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Ioui, assiduè frequentaret, somniauit quæri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seque respondisse Tonantem pro Ianitore, et appositum, ideoque mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit, quod ea ferè Ianuis dependebant.* Vel dicamus, idcircò opinatos vulgò omnes esse Diui Paulini inuentum fuisse campanas, quia ipse primum in hanc figuram redegit, docuitque ex huiusmodi metallo efformare: nam eæ, quarum apud antiquiores Scriptores mentio facta reperitur, eneæ erant, ollis similes.

cap. 91.

Vide Beroald. & Causab. super hũc locum.

Vulgarium commentũ esse, quod quidam affirmant, campanæ sono cicadas Nolano ab agro, & colle, qui ab earum copia Cicala est dicta, expulsas esse, ac propter hanc causam Nolanorum stemmata esse campanam, & cicadam; certũ multas ob causas: ac primum quia Gecala græcũ nomen est, quod latinè idem sonat, quod terra bona, nam γῆ terram significat καλὰ, bona. Secundo, quia neque hæc, neque ager Nolanus cicadas habuit vnquam, si fides Ambrosio Leoni, qui exactissimè scripsit de Vrbe Nolæ, est habenda. Cur verò non adhibenda, saltem in re hac, quę conspicua admodum videtur, & manifesta? scribit enim Plin. lib. ij. nat. hist. cap. 2. desumens ab Aristotile lib. 5. de histor. animal. cap. 30. cicadas non nasci in arborum raritate: idcircò non sunt Cyrenis circa oppidum, nec in cãpis, nec in frigidis, aut ymbrosis nemoribus. Itaque cum careat arboribus ager, qui propè Nolam: Cecalæ collis sit vmbrosus: nec Nola, nec Cicalæ Castrum abundare cicadis vmquam potuit. Tertiò scribit idem Plin. cit. loc. cicadarum alias mutas esse, vocales alias: sic nasci in agro Locrensi, Rhegino silere: cuius diuersitatis ea ratio tradi potest, quia cicada, haud perstrepit, aere per os expirato; nullum enim os habet, sed ala pectus percutiente. Nunc veluti humectum timpanum, nullum ciet sonitum, quia hic fit collisione corporum durorum: sic humectata cicadarum ala, tantum abest, vt possit illa esse vocalis, vt nullum cieat sonum. Vnde quia Rheginorum Regio opaca, & vmbrosa cicadarum

yn

ait, *cogerentur corpora sua lasciuiam excitantia, denudare.*

Quod pertinet ad numerũ, tot esse debent, quot ferendo sunt satis; nullum enim habet locum hic luxus, aut ambitio. Quare si infans sit deferendus, vnus erit satis, aut duo: si ætatis prouectioris homo quatuor saltem adhibeantur: subrogentur alias plures, si onus sit graue, & defunctus sit longè efferendus.

Circa modum, scias esse in more quibusdam, ter in via cadauer deponere, vt ait Durandus ob tres causas.

Prima est, vt innuant, in tribus sese exercuisse defunctum, dum viueret; dilectione Dei, charitate proximi, & custodia sui.

Secunda, vt significent, triduò Dominum in terræ sinu mansisse.

Tertia, vt ostendant, triplici absolutione indigere, nã verbo, opere, & cogitatione deliquit. Quiescunt demum ter deferentes, vt doceant defunctum in fide Sanctissimæ Trinitatis vixisse, & perijsse. Cœterùm, quia omninò exoleuit hęc cõsuetudo, nec quicquam conducit, conseruando defuncto, an quiescant an aliter fiat; quouis modo faciant, nõ multum laboro.

Vestitus nè, an nudus, tectus, an discoopertus debeat efferri defunctus. Cap. 34.

VEstiendum esse cadauer, docent omnes: neque vllus adeò immodestus fuit, quẽ suæ nuditatis non puduerit; & licet nihil ad mortuum videatur hoc pertinere, nam nullus in mortuo pudor, neque sensus; quia tamen viuentium oculi, nuditate cadaueris offenduntur, placuit omnibus, ob hanc saltem causam, vestire defunctos. Præterea non solũ deformitas omnis est amouenda à defuncto, sed procurandum, vt quantum fieri potest, formosi appareant. Apparent autem formosiores vestiti, quam nudi. Quare vestiendi.

De vestibus controuersia aliqua esse potest, eaque duplex: altera de genere vest s, de qualitate altera; toga enim Romani, pallio Græci vestiebant defunctos. Iuuenal. Satyr. 3.

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua,
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

& Mart.

& pallẽs toga mortui tribulis.

Neq; vnico togæ genere indiscriminatim tegebantur: nã vt Artemidorus lib. 2. cap. 3. toga vulgata vulgus, prætexta magistratus, purpurea vestiebantur Censores.

Quod

Quod pertinet ad vestis qualitatem, & Græcos, & Romanos, & alios multos, splendidè mortuos vestiuisse inuenio. Virg. ij. Æneid. in funere Pallantis.

Tum geminas vestes, ostroque, auroque rigentes.
Extulit Aeneas, quas illi læta laborum,
Ipsa suis quondam manibus, Sydonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Harum vnam Iuueni, supremum mœstus honorem
Induit, arsurasque comas obnubit amictu.

hinc apud Homer. conquæritur Andromaca, quod non liceret sibi, Hectoris corpus veste, quam in hunc vsum texerat, cooperire; vnde ait,

Te vermes comedent, raptabunt membra, canesque
Postmodo, cum vestes iaceant tibi in ædibus amplis?
Tegmina (heu frustra) muliebri texta labore
Sollerter, quæ nunc igni crepitante cremabo,
Non tectura tuum, miserande marite, cadauer

Et Euriali mater apud Virg.

nec te tua funera mater
Produxi, pressiuè oculos, aut vulnera laui,
Veste tegens tibi, quam noctes festina, diesque
Vrgebam, & tela curas solabar anili.

Hinc factum, vt mortui superbi dicerentur; nam numquam splendidiore habitu induebantur. Sosias apud Plaut.

Faciam ego te hodie superbum, ni hinc abis: quomodo?
Mer. Auferere, non abibis.

Receptum vsu hodie est, vt quisque cum sui ordinis vestibus sepeliatur. Episcopi itaque Episcopali habitu, sacerdotali Sacerdotes, clericali Clerici sepeliantur. Statuit Papa Eutimius nequis sepeliat Martyres absque Dalmatica; aut purpurato collobio. Sæculares solum varijs induti vestibus hodie efferuntur ad tumulum; nam quidam cilicio, religiosorum veste alij. Qui in hospitali moriuntur, aut nudi sepeliũtur, aut syndone inuoluti. Contra diuites pretiosis in vestibus fulgent, quod vt damnem, sancti omnes suadent. D. August. de sua matre, *Illa, imminente die non curauit corpus suum sumptuosè contegi.* Chrisost. homil. 8. *tu cum audiueris nudum Dominum surrexisse, cessa quæso ab insana funeris impensa. Quid sibi hoc superfluum vult, & anile dispendium, quod ipsis, qui faciunt, plurimum affert detrimenti, mortuis nullam vtilitatem?* Imò non rarò quidens detrimentũ; sumptuosa namque sepultura, non numquam causa est, vt fures cadauer effodiant, & nudum, & insepultum proijciant: non numquam? Imò multoties factum credo, alioquin quorsum lata lex ab Imperatore contra expilatores sepulchrorum, nisi eousque creuisset, aut hominũ auaritia, aut immanitas, vt ne

quidem

quidem mortuis parcerent, ac propterea legibus esse coercendos iudicassent? Rectè itaque Chrisost. *O inanem gloriam: quantam in luctu vim, quantam amentiam ostendit*; nam re vera nulla causa est, cur pretiosis vestibus defuncti tegantur, nisi illa placeat fortasse quibusdam, quam innuit Hieronymus; *quia credunt diuitum corpora, non nisi, in serico putrescere posse*. Rectè itaque leges sanxerunt, ne cum corporibus ornamenta condantur, neuè hæres parere eius volūtati cogatur, qui iussit cum ornamentis sepeliri.

Quod spectat ad secundum arbitror ego tectum esse cadauer efferendum, cum ratione viuentium, tum defuncti; viuentium quidem, ne à prauo aliquo cadaueris halitu offendantur; Mortui verò, ne detectus, externis iniurijs magis pateat. Absoluimus vtrumq; propositū, nunc quo, & quando efferendus, dicendum.

Quo & quando efferendus Defunctus. Cap. 35.

CIrca primum non immorabor modo aliquo; nam etsi non me lateat, antiquiores Romanos, aliàs lecto efferre solitos, lectica alios, alios tandē sandapila: lectica diuites nobilissimos, & optimè de Rep. meritos; Sandapila vilissimos quosque, vnde Sueton. de Domitiano, *Corpus eius populari sandapila, per Vespillones exportatum*; quia tamen laudatus vsus apud nostrates obtinuit, vt quisque, nisi admodū vilis, & ignobilis, in arca repositus, super feretrum, aurea, aut serica culcitra contectus deferatur: neque vbi aliter fiat, nocumēto est Defuncto, propter hanc rationem pluribus de re ista differere, superuacaneum censeo, sed ad secundum progredior.

Quare inquirendum commodum efferendi tempus, ac primum, quoto à morte die efferri debeat: Secundo an nocte, an die?

Quantum ad primum deferebant Romani, post octo à morte dies, ad sepulturam defunctos. Seruius exponens locum illum 5. Æneid.

Præterea si nona diem, &c. *Sciendum* inquit, *quod apud maiores, vbi quis fuisset extinctus, ad domum suam referebatur: vnde est sedibus hunc refer ante suis, & illic erat septem diebus, octauo incendebatur, nono sepeliebatur*. Id autem factum putant quidam, vt certi redderētur, esset ne verè mortuus homo; siquidem experientia didicerant, multos ad rogū delatos reuixisse, vt Plin. lib. 7. cap. 52. Sed vel alia fuit huius consuetudinis ratio, aut hæc suspitio & alia multa persuasere Romanis, vt humationem tamdiū differrent: enimuerò si ab hac tantum causa moti, post septem à morte dies hominem sepulturæ mandassent;

sent; eorum dumtaxat humationem distulissent, quos suspicari poterant, essent nec ne mortui: vnde cum ambigatur de fœminis, nam vt Plin. loco citato, ait. *Harum sexus, huic malo, conuersione vuluæ maximè opportunus*: ambigatur insuper de apoplecticis, iisque qui caro, aut syncope correpti, eam faciunt motus omnis, & sensus in membro quocumcumq; iacturā, vt quasi mortui concidant, iaceantque: hoc tantum mortis genere peremptos, octauo à morte die tumulassent: at omnes post multos dies ab obitu deferebantur ad rogum. Quare vel non fuit hæc causa huius consuetudinis, aut hac, & alijs moti, morem hunc inuexere.

Factū itaq; hoc secundo, & dilata humatio, vt præparari posset funebris pompa. Patet hoc, quia statim funerati, qui sine aliqua pōpa erāt efferēdi. Suetonius de funere Othonis, *& celeriter, & paruo cultu, nam ita præceperat, est funeratus.* Hinc pueri, & in vniuersum omnes acerbo fato, & immaturo perempti, quia nulla cum pompa tumulabantur, statim sepultos fuisse, ex eorum historijs constat. Tacit. lib. 13. annal. loquens de funere Brittannici: *nox eadem* inquit, *necem Britannici, & rogum coniunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit*, cuius facti rationem subdens Nero ait, *id à Maioribus institutum, subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompa detinere.* Plutarc. quoque lib. de consolat. ad vxorem, *sed in acceptis*, inquit *à maioribus per manus, moribus, atque legibus magis elucet, quid in his rebus sit verum; suis enim infantibus mortuis, neque inferias libant, neque aliud quicquam faciunt eorum quæ fieri mortuis apud nos solent; neque enim terram, aut terrestrium vllam partem infantes percipiunt, neque circa eorum sepulcra, & monumenta, expositionem cadauerum commorantur, aut assident; nam leges id non permittunt, quia hoc nefas, cum hi in diuiniorem, ac meliorem conditionem simul, locumque concesserint.*

Tertia causa fuit, vt debiti extincto antequam efferatur, inferrentur honores; constat hoc primum, quia propè defunctum erigere solebant arā, in qua continuò incendebant odores; dictaq; est dicta ara, acerra, auctore Fœsto in verbo acerra; tametsi ibidem doceat, acerram dici quandoque arculam thurariam, vbi thus reponebant, iuxta quam significationem vsus est hac voce Horat. lib. 3. Ode. 8. & Virg. lib. 5. Æneid. dicens,

& plena supplex veneratur acerra.

Constat idem secundo ex voce Nouendial, seu Nouendiales feriæ; significat enim Nouēdial, vt Lypsius ad lib. 6. annal. num. 18. nouem dierum spatiū, in quibus ritu Romano mortuis parentabatur: tunc

ijs

ijs iusta, ludi, epulæ, inscriptio, & funeri finis; quamquam ambigat, an Nouendial sit sacrum, quod Tullus faciendum instituit, post lapidū imbrem. Hæc cùm facienda nullus hodie censeat, neque aliqua causa fingi possit, quæ id facere suadeat, erit statim Defunctus efferendus: præsertim cum detentus facilè putrescere possit, & adstantes inficere.

Noctu ne, an die? noctu deferri antiquitus solitos docent multa, ac primum nomen funeris; nam vt Donatus in Andria, & alij, est funus ita dictum à funalibus, quæ in funere quocumque ad arcendas tenebras noctis, (tunc enim deferebatur) accendebantur. Patet idem secundo ex nomine Vespillonis, quos ita dictos, & Festus, & alij putant, quia tempore vespertino eos efferebāt potissimum, qui pompa funebri diu ob inopiam, non poterant duci, quasi Vesperones.

Constat idem tertio, quia hanc ob causam faces in funere introductæ fuerunt.

Seruabant autem hoc in ijs præcipuè, qui in puerili ætate, fato immaturo peribant; vnde Nero, edicto se excusauit, quod eadem nocte, qua Britānicus mortuus, sepultus fuisset. Id autem faciebant eam ob causam, si fidem velimus præstare Moreto lib. 13. var. cap. 2. *Quia nefas arbitrabantur tanti mali, tantæque calamitatis spectatorem esse Solem*: Ob eamdem causam vocabant hoc funus acerbum. Virg. 6. Æneid.

Continuò auditæ voces, vagitus, & ingens,
Infantumq; animæ, flentes in limine primo,
Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos,
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Vt noctu quoque efferantur Defuncti Iulianus Apostata præcepit, vt patet ex Cod. Theodos. tit. de sepulchr. violat. licet aliam ob causam; Antiqui enim noctu mortuum efferebant, ne vel Magistratibus occurreret, aut Sacerdotibus, quorum oculos alieno funere violari nolebant. Iulianus verò, ne superstites occurrentes Defuncto, pro Anima ipsius, preces funderent: tametsi, aliā huic facto causam ille obtenderit, vt docet ex Ammiano Baron. tom. 4. annal. anno Christi 363.

Ego eam diei partem eligerem, quæ frigidior, nam quantum frigiditas est arcendæ putredini apta, tantundem calor arcessit. Quamobrem cum nox sit frigidior pars diei, noctem eligerem: Verum si dies quoque sit frigida, hanc præferrem; nam luce iuuat, ne delatores cadant, calore verò non nocet. Nec timendum, ne à putridis, & venenatis halitibus inficiantur adstantes; nam cum cadauer tectum deferatur, citò, & algeat: non est cur multū à vaporibus timeamus. Atque hæc de hoc capite.

Ratio dicendorum.

Cap. 36.

POstquam vidimus, quid ante elationem, quid in elatione expediat, videre est nunc consequens, quid post elationem, oportunum est facere. Id esse faciendum intelliget quisque, qui memoria teneat, quæ in initio huius operis scribere proposuimus. Deductum ergo cadauer ad templum, suscipiemus curandum: quare dicemus qua arte, quauè industria possit vindicari à putredine. Cæterum quia id fieri numquam methodicè poterit, ni præmittamus, quid putredo, quæ causæ illam inducendi vim habeant, quæ coercendi: propterea id primum faciemus.

Quid putredo, alteratio ne an corruptio. Cap. 37.

ALterationem esse putredinem, voluere quidam, vt Turis. Saluus & alij, quos refert Argenter. 3. art. med. 38. Nam definiēs eam Arist. 4. metheor. *Est inquit, corruptio proprij, & natiui caloris*. Caloris autem corruptio, est alteratio. In eamdem sententiam videtur inclinare Galenus, siquidē definiens putredinem, ij. meth cap. 10. *Est ait, putredo mutatio totius substantiæ putrescentis ad corruptelam*: mutatio autem ad interitum, non est interitus, sed via ad illum: & clarius hoc ipsum docet, dum tertio artis medic. 38. docet, putrefactos humores esse educēdos statim, semiputres coquendos, eam ob causam, quia ad benignitatem naturæ, reduci possunt, quod non esset, cur ipse speraret, si per putredinem essent omninò corrupti.

Respōdent alij cum distinctione difficultati propositæ, & quamdam putredinem, alterationem esse dixerunt: corruptionem aliam. Quæ verò corruptio sit, quæ alteratio, nō satis cōueniunt. Vult Mercen. putredinem secundum partē, esse alterationem: putredinem secundum totum, corruptionem esse. Vult Zabar. lib. 1. de mist. inter. c. 16. completam, & perfectam putredinem, qua dissoluitur mixtum in elementa, corruptionem esse: imperfectam, & incompletam, cum multos habeat gradus, quandoq; interitum esse, alterationem quandoque: cum leuis illa est, alterationem esse docet; vbi grauior, corruptionem. Quod etsi videatur rectè dictum, placet nihilominus magis eorum placitum, qui quamcumque putredinem, corruptionem esse voluerunt: damno eos, qui putredinem omnē, alterationem esse autumarunt; Quid enim dicent, cum vident mixtum in elementa dissolui, aut è re putri animalia gigni? corruptionem esse, aliquā saltem putredinem cogentur fateri. At quod vnaquæque sit corru-

corruptio ; suaderi potest, quia putredo omnis est maximè opposita simplici generationi: habêt autem motus oppositi, oppositos terminos. Quemadmodum ergo generatio omnis terminatur ad formam, sic corruptio. Quare quæuis putredo, seu sit secundum totum, seu secundum partem, substantialis formæ corruptio erit. Non est autem cur dicas, non opponi quamcumque putredinem, simplici generationi, sed eam, quæ est secundum totum, & completa; nam putredo pariter, quæ secundum partem, fit auctore Aristotele, cum ea, quæ dicta putredine putrescunt, fuerint separata à Natura: est autem hæc forma; at recessus à forma, illius corruptionem notat; quare omnis putredo est corruptio. Quid ad Aristotelem?

An exponemus cum Buccaf. nomine caloris substantiā calidam, humidāque? Vel potius hærêtes Argent. dicemus, turpiter Aristotilem hallucinatum fuisse, non nouisse putredinis genus: non constit sse demum sibi? nam cum proposuisset actiones frigoris, & caloris prosequi, de putredine agit, eamq; fieri docet patiente calore? Nihil verò m nus; falsam enim puto expositionē Buccaf. iniustè Argent. in Aristotilem inuehi. falsam esse expositionē Buccaf. suadent duo, ac primum, quia nomen caloris, qualitatem significat, non substantiam affectam calore; nam hæc calida appellatur. Secūdò, quia generatio fit dominā te calore, qui est qualitas. Quare eodem corrupto, putredo, non corrupta calida humidaque substantia. Nec id affirmare verendum, ob rationes Argenterij, nam diffinitio Aristotelis est causalis: formalis illa: est corruptio formæ mixti.

De Galeno quæ fuerit eius sentētia, alij aliter autuma unt. Mihi est certum, voluisse Galenum, putredinem esse corruptionem Mixti, non omnimodam, licet interdum eousque progredi possit, vt dissoluatur omninò. Nec contra est, quod dixit, est mutatio ad corruptelam; nam vt moueri ad albedinem, aut calorem, est albescere, seu calfieri, sic moueri, ad corruptionem, idem prorsus est, quod corrumpi. Quare ex Galeni quoque sententia erit putredo corruptio. Non poterit ergo dices, putrefacta substantia concoqui. Respondeo, si sit forma abolita omninò, fateor; at si non nulli gradus sint corrupti, seruentur alij integri, vtrumque fieri poterit.

Hinc infero, nullum esse discrimen, inter Galenum, & Arist. Nā Galenus dixit quid sit putredo formaliter: est autem formaliter corruptio mixti, quod Galenus vocauit putrescentem substātiam. Arist. causam putredinis explicauit. Quare si completam desideras diffinitionem, facilè illam asseque-

sequeris, si vtramque iungas, Aristotelis nempè, & Galeni in hunc modum. Putredo est interitus mixti ab externo calore ambientis, proprium, & naturalem corrumpente.

Quoniam verò corruptio quæuis, aut naturalis est, aut præter naturam 5. Physic. 57. Conueniunt omnes putrediné esse naturalem interitum, eamque ob causam à combustione differre, nimirum, quia hæc violenta. Ita Arist. 4. Metheor. & omnes expositores ibidem. Difficultas est in declaratione conclusionis; nam cum natura sit duplex, forma, & materia, quemadmodum quæuis corruptio naturalis est respectu materiæ, sic quæuis est violenta, si formæ appetitus inspiciatur.

Sit ne naturalis corruptio.

Propterea dixere multi, & est optimus modus opinandi, naturalem corruptionem vocari putredinem, violentam combustionem, quia illa fit iuxta leges à natura vniuersali præscriptas, qua ratione pluuiæ hyberno tempore factæ naturales dicuntur, præter naturam vero, si æstate accidant; nam illud præscripsit parens omnium Natura, scilicet, vt mixta quæcumque, interirent putredine; nam propriç relicta naturæ per putredinem in elementa dissoluuntur.

Cuius nam corruptio putredo, seù de subiecto putredinis.

SEd cuiusnam corruptio est putredo? profectò si modum, quo fit putredo attendamus, non est dubitandum, quin sit mixti corruptio; fit enim putredo exhalante calore, & vna cum eo humidiori substantia euaporante; quo circa, quæ putrescunt humidiora primum fiunt, mox ita sicca, vt fimus tantũ, & terra supersit. At hæc non nisi in mixtis possunt fieri. Quare mixti corruptio putrefactio erit. Confirmatur; nam putredo est maximè opposita simplici generationi: fiunt autem contraria circa idem. Vt ergo generatio simplex, mixtorũ est propria, haud secus putredo, ipsorum, passio erit. Ita omnes, nec quisquam est, qui discrepet. Facit tamen Arist. difficultaté; scripsit enim 4. metheor. cũcta elemẽta putrescere, excepto igne, & 3. cœl. tex. 32. ne ipsum quidem ignem excepit, sed à se ipso marcescere dixit. Medici quoque docent à putrefacto tum aere, cum aqua, excitari pestem, vt latè Auic. part. 4. tract. 4. cap. 1. Non itaque erit putredo mixti tantum corruptio.

Ita esse fatentur quidam, quamquam non eodem modo conclusionem istam tueantur. Docet Mercen. putrescere pariter elementa, putredine tamẽ secundum partem, quam alterationem esse censet, seu impurationem elementorum: putredine secundum totum, negat posse putrescere; nam vbi calor aquæ inhærens corrumpitur, aut terræ humiditas, si

quam

quam habet, destruitur: tantum abest, vt vel aqua, vel terra putrescat, vt vtrumque elementum redeat ad suam naturam.

Quod non esse acceptandū, constat ex Arist. & ratione; perquirens enim Philosophus 25.sect.probl.19 cur ignis non putrescat; *Quia* inquit, *quod putrescit, necessè est infrigidari; nunc fieri nequit, vt ignis reddatur frigidus*, quod non est ita simpliciter intelligendū. Si enim potest ignis corrumpi ab aqua, & à terra, cur non poterit idem i frigidari; sed in hunc modum: non potest infrigidari ignis, interno eius calore, ab alio extracto, quia nihil datur calidius igne, & vt dixit 4. Metheor. *Omnia alia elementa sunt materia igni*: hoc est collata ad ignem sunt veluti materia, & pati ab eo possunt, non agere in ipsum.

Præterea assignata putredinis secundum totum diffinitione, ac volens probare, ab ambiente calido internum calorem corrumpi, probat illud, vt mittam modò alia signa, quia congelata nō putrescunt, & mare non nisi diuisum putrescit; esset autem probatio ridicula si mare, & quæ gelantur alia putredine à diffinita putrescerent. Adde, & rationes; enimuerò si elementa, vbi alterātur, aut impura redduntur, putrefierent, malè esset nobiscum actum; nam cum nullo vmquam tempore sint illa pura, & simplicia, nullo vmquam tempore, non putrida essent elementa. Continuò itaque aerem putrem inspiraremus, aquam biberemus putrem. Quod si non quamcumque alterationem putredinem vocet, profectò non alia esse illa poterit, quam humidi à sicco separatio; aut si diuersam esse volebat, declarare tenebatur, nec rem tāti momenti adeò negligenter omittere.

Sed certè, qđ nō aliter elemēta putrescant, ac cætera mixta, & quod eorum putredo, non sit impuratio, quemadmodum dicit Mercen. constat inde clarissime, quia ex putredine aeris, fiunt muscæ, vespæ, & aliа multa animalcula, quæ nos infestant: ex putrefactione ipsius aquæ, gignuntur vermiculię, ran multę & alia similia. E terra, quæ in putredinē abijt, mures, locustæ; vnde non malè medici ex copiosa horum animalium procreatione, pestem futuram coniciunt. At non possunt hæc mixta modo aliquo gigni, ni præcedat substantialis corruptio. Quare non est alteratio tantum, elementorum putredo, sed vera corruptio.

At dices, quo pacto possunt illa putrescere, si simplicia sunt, & impermixta?

Dicunt omnes, & benè, non putrescere illa prout sunt simplicia, sed quatenus mixta, vnde Auic. lib.4. fen.1. tract.4. cap.1. postquam dixerat fieri febrem pestilentē ab aere putri, ac declarare vellet, qua ra-

tionē aer,cum sit simplex corpus, possit tamē putrescere,& febrem facere dicit; *& sicut aqua, non putrescit vllo modo, propter suam simplicitatem, sed propter illud, quod admiscetur de corporibus terrenis humanis: similiter aer non putrescit, propter suam simplicitatem. Imò propter illud, quod admiscetur ei de corporibus humanis.*

Quod si falsum id tibi videatur; nam omninò impossibile videtur, vt in aere omnia elemēta cōueniant, maneantq; reuoca in memoriam, quam frequenter, & passim,& exhalationes, & vapores permisceantur cum aere; quam passim,ex accensis halitibus, in aere fit ignis; nam mox intelliges, posse omnia elementa conuenire in aere, ibique manere. Cogita præterea, quo pacto in aqua, sēper est exhalatio aliqua, quæ terræ refert naturam, admixta: vt aer,vaporque coercitus intra eius viscera continetur,vt constat, ex bullis,quæ ex aere,ab aqua assurgente continuò fiunt, nam mox mihi dabis,posse elementa omnia in aqua vniri: nec demum negabis, eadem reperiri in terra, quando cum terra,aqua,cū aqua,aer, & igneus calor, seu sit productus à Sole siuè à Cœlo,vna simul existūt.

Quod verò his vnitis,mixta multa fiant,admittent quicūq; mixtionis causas, & modum agnoscunt. Enimuerò statim ac calor ille est admotus terræ, ad terminationem humidi cum sicco adspirabit, quod vbi est consequutus, fit mixtū quoddam imperfectum quod ab excessu terræ, terreum dicitur. Perdurabit verò tamdiù, quamdiu calor, qui est redditus proprius illi, licet terræ in sua puritate spectatæ sit præternaturam, dominium illud supra alia corpora obtinebit.At vbi ab externo adauctus calore, fit improportionatus, & terminando humido cum sicco ineptus, cum portione tenui humidioris substantiæ euaporat. Hinc terra apparebit humidior in superficie, & alia facta terminatione sicci cum humido, quod vna cum calore exhalarat, multi pulices, & alia immunda animalcula vbertim gignentur.

In aqua præterea,vbi & exhalationes, & vapores miscentur cum aere,vi caloris elementaris,aut cœlestis: fiet à calore siccum terminante cum humido, imperfectum quoddam mixtum, quod putresceret, vbi calor ille,ab externo adauctus calore, illi mixto fiet improportionatus; mox enim leuiores factę tenuiores partes, & humidiores, euaporabunt vna simul cum calido, ad aquæ superficiem,vnde telicula illa,& vermes multi,ob terminationem denuò factam à calore,vna cum humido exhalante.

Sic demum aer,vbi vapores multos, exhalationesque multas ex horum omnium mixtione, ope caloris siccum ter-

minãtis cum humido, aereum quoddam mixtum effingetur, & tamdiù perdurabit, quamdiù calor ille dominabitur cœteris. Corrumpatur à calore ambientis, hoc est intendatur, & improportionatus propterea euadat: attolletur vna, cum humidioribus particulis mixti, & per aeris regionem dispersos, totus aer nubilosus reddetur, densus, turbidus, qualis in speluncis, & foueis, obseruatur: aut ex noua terminatione substantiæ humidæ, tenuioris factæ à calore exhalante: multa animalcula fient, vt propterea non malè Medici vbi hæc animalia, magna copia genita esse obseruant, aut aerem eo pacto densum, ac si situm quẽdam contraxisset, futuram formidãt pestem, quando ab aere putri, pestis.

Hinc potest intelligi, cur solus ignis, inter cuncta elementa, non putrescat. Nempè elementa putrescunt propter ea, quæ illis admiscentur; nunc nihil potest cum igne permisceri; Nam quæcumq; ad ipsum attolluntur, mox actuosissimum elementum in sui vertit naturam. Quare nullum fit mixtum, quod postea putrescere possit; quod in causa quoque est cur aer, qui propè ignem est, cum sit calidissimus non putrescat, vt 25. part. probl. Arist. docuerat.

Fiat ne putredo corrupto calore naturali, & proprio, seu de causa putredinis.

AN rectè idem dixerit putredinem fieri corrupto calore proprio, & natiuo qui in humido: est hoc admodum dubium, multas ob causas.

Primum, quia cum aer in aquam conuertitur, corrumpitur quidem calor qui in humido, nec tamen putrescere, aer dicitur.

Secundo, quia multa mixta sunt sicca, quæ tamen putrescunt.

Tertiò, quę putrescunt, fiunt calidiora. qua e non fiet putredo corrupto proprio, & natiuo calore.

Quarto frigus quoque concurrit ad terminationem sicci cũ humido, vt patet ex Arist. dicente; *Generant autem calidum, & frigidum, dominante materiæ*, & ratione; Siquidem vt generet calor, & siccum cũ humido vniat, necessè est, vt sit moderatus: quare erit necessaria frigiditas, saltem, vt contemperans: corrupta ergo frigiditate poterit induci putredo. Vel ergo non fit putredo corrupto calore, aut non corrupto calore, qui in humido, aut non tantum perempto calore, sed frigiditate.

Pro cõtraria parte est Arist. & veritas, quod vt ita esse, cunctis pateat, erunt breuiter duo examinanda; primum, quid

nomine proprij, & naturalis caloris voluerit Ariſtotiles; nõ enim de re hac ſatis conuenit inter omnes. Videndũ ſecundo quid nomine corruptionis intellexerit, hinc enim patebit, an fiat putredo corrupto proprio, & naturali calore.

Quantum pertinet ad primum punctum, eſt opinatus. Hieronymus Capiuacc. 1. aph. 22. caloris proprij nomine, cõplexionem eſſe intelligendam; nomine naturalis, formam ſubſtantialem. Hinc detegit artificium Ariſtotelis, docetq; cur diffiniens putredinem dixerit, eſſe corruptionem proprij, & naturalis caloris: agens verò, de coctione, à naturali, & proprio calore fieri dixit, proponens, ly, naturalem, proprio, cum tamen in definitione putredinis proprium primo poſuerit, deinde naturalem. Ratio inquit eſt, Capiuacc. quia per putredinem, tẽperies primum corrumpitur, poſt hanc forma: coctio contra, quia primo, & principaliter à forma procedit, ſecundario à calore, hinc dixit: *Eſt coctio perfectio à naturali, & proprio calore.*

Sed quamquam ſint hæc ingenioſa, non ſunt tamen conſona, Ariſt. illud enim intelligit hic per naturalem, & proprium calorem, quem dixit dominari in mixti productione; nam cum ſint motus oppoſiti, quemadmodum fit illa, dominante calore, ſic eodem corrupto putredo. At calor, qui in generatione dominatur, qualitas eſt, non forma, nam hæc ſequitur dominium caloris, & terminationem ab ipſo factam. Quare non debemus exponere formam per naturalem calorem. Vnde reijcitur quoque Buccafer. qui per calorem, calidam ſubſtantiam expoſuit.

Collimauit magis, & ſcopũ, ni fallor, attigit Mercen. qui per calorem naturalem, dominantem, per proprium, proportionatum intellexit; nam cũ fiat putredo oppoſito modo, ac generatio, habebit ſe calor modo prorſus oppoſito in putredine, ac in generatione; at aut mixti generatio fiat, debet calor, prout eſt qualitas, ſiccitati, & humiditati dominari; neque vt cumque ſed vt ait Philoſophus, *Cum rationem habuerit, ex ſubiecta materia*, hoc eſt iuxtà exigentiã ipſius formæ. Quare fiet putredo corrupto proprio, hoc eſt proportione illa, & naturali, hoc eſt dominio caloris.

Quod verò proportio illa dominantis caloris primo corrumpatur, deinde dominium, manifeſtum eſt; nam ſi dominium ſtatim amitteretur, nulla animalia fierent ex re putri; at gignuntur, nec gigni illa poſſunt, ni aliquod haberet calor dominiũ ſuper qualitates paſſiuas. Quare proprietas caloris corrumpetur primũ, deinde naturalitas; vnde ſeiuncto ſicco ab humido, puluis tantũ ſupererit, & terra. Quod hæc

expoſitio, non tantum ſit vera, ſed Ariſtoteli conſona, patet ex eodem Ariſt. dicente, putredo eſt corruptio quædã; quod eſt dicere: ne putes, per quamcumque putredinem, calorem corrumpi omninò; nam quodam modo corrumpitur, nempè, vt proprius. Patet ſecundo ex capite de coctione; nam poſtquam dixerat, concoctionem fieri à naturali, & proprio calore, atque inſuper vellet declarare, quid nomine caloris naturalis, & proprij intelligeret, iſta ſubdit. *Quamdiu autem in eo eſt ratio, & proportio ſupra humidum, naturalis eſt*; vnde intelligitur, cur dixerit in definitione putredinis, primò corrũpi proprium calorem, deinde naturalem: contra coctionem à naturali, & proprio calore docuit fieri. Nempè concoctio fit à dominante calore ſub tali gradu, & menſura, & quoniam primum requiritur, vt dominetur, propterea naturalem primum appoſuit: in putredine verò, quia primo corrumpitur gradus ille determinatus caloris, mox dominium omninò amittitur, idcircò dixit eſt corruptio proprij, & natiui caloris.

Ex his patet ad contraria, nam calor aeris omninò corrumpitur, vbi in aquam conuertitur, ſecus fit in putredine; nempè non omninò deſtruitur calor, ſed tantum corrumpitur naturalis, & proprius. Piper, & alia mixta ſupra enumerata, tametſi ſint ſicca, habent tamen humiditatem, alioquin non eſſent mixta; quare poſſunt putreſcere. De tertiò dicemus infra.

Quarto probat noſtrã ſentẽtiã, nam vt frigiditas corrũpatur, neceſſarium eſt augeri calorem. Corrumpetur itaque calor, vt proprius. Quare fiet putredo corrupto calore. Quo pacto hic corrumpatur, an illo imminuto, an eodem audacto mox dicemus.

Intendatur nè calor in putredine, an remittatur.

IMminui calorem per putredinem, atque inde fieri, vt non valeat amplius humidum terminare cum ſicco, ſuadent multa; ac primum Ariſtoteles, nam tradit putredinem fieri, exeunte calido, & vna cum eo humidiori ſubſtantia, quo circa videmus, quæ putreſcunt, calida primum fieri, & humida in ſuperficie, mox omninò exhalante calore, fimum tantum, & terram ſupereſſe; quæ nequaquam obſeruarẽtur, ſi augeretur calor per putredinem; quomodo enim fimus tãtũ ſupereſſet, & terra?

Suadent ſecundò experientiæ, nam fructus omnes per putredinem, acidi euadunt: lac quoque putrefactum acorem acquirit, vinumq; in acetum degenerat. Multa demum putreſcere videmus in frigidiſſimis Alpibus, puteiſuè: putrefieri alia in aere temperato,

& multo minus calido, quam ſit mixtum corrumpendum: quæ cum ſaluari nequeant, ni dicamus, imminui calorem per putredinem, hoc pacto calorẽ corrumpi, affirmandum. Confirmatur tertio, nam dato oppoſito, multa ſequerentur abſurda, nempè chylificationem, ſanguificationem, nec non nutritionem, putredinem eſſe: nos, & quęcumque ex ſemine fiunt, quantumuis ſint perfecta, ex putredine fieri.

Patet conſequentia, nõ enim gigni poteſt ex ſemine aliquid, ni ſemen corrumpatur, & in eius materia, noua forma inducatur. At corrumpitur ſemen, chylus, ſanguis, & alimentum à calore; quare ſi hæc eſt putredo, & putri nutriemur, & ex putri gignemur. Quod verò ſit putredo corruptio ſeminis, deducitur apertè ex Ariſtotele; ſcripſit enim 4. Metheor. bifariam mixta poſſe interire, combuſtione, nempè, & putredine: quare cũ non deſinant illa per combuſtionem, vt eſt manifeſtum, deſinent illa eſſe per putredinem. Sequeretur demum, & aliud abſurdum, nempè cogemur fateri, & hecticam febrẽ, & diariam, putrem eſſe; nam in diarijs, ſpirituum calor, vt naturalis corrumpetur, & proprius: Idemq; patiuntur partes ſolidæ cordis per hecticam febrem. Putreſcent hæ itaque in hectica, in diaria ſpiritus; quod cum cõmuni ſenſui omnium Medicorum repugnet, dicendum non corrumpi calorem naturalem, & proprium mixti per intẽſionem, ſed quia imminuitur, remittiturque.

Ita putarunt quidam grauiſſimi Viri; ne tamen pugnam cum vniuerſa ſchola Medicorum ſuſciperẽt, quibus eſt perſuaſum à putrefactis humoribus febres gigni, & calidos quoſque affectus, dicunt, humorum putredinem, eſſe putredinem ſecundum partem, quæ alteratio eſt, non vera putredo. Alij aiunt combuſtionem eſſe, non putredinem, de qua Ariſt. Vnde dicunt ex combuſtis humoribus febres gigni, non ex putredine eorumdem.

Contraria tamen ſententia, quæ docet, calidiora eſſe, quæ putreſcunt, caloremq; in putredine corrumpi, quia intenditur, vera eſt, & primum probatur, quia fimus, qui ex palea gignitur, eſt calidior palea, ſanies ſanguine, fœces craſſiore parte chyli. At hæc omnia fiunt per putredinem. Putreſcentia præterea, vel omnia, vel ferè omnia fœtent, & fermentantur: Eſt autem fermentatio, & fœtor, caloris indiciũ. Quare apertè à veritate recedunt, quicumque ab hoc placito recedunt, negantque calidiora fieri, quæ putreſcunt. Repugnant quoque Hippocrati, ſcripſit enim lib. de nat. puer. num. 26. idcircò fimum addenſatum citius putrefieri, quam ſi rarum ſeruetur, quia addenſatione, calor intus con-

clusus,non ventilatur, eamque ob causam euadit intēsior, vnde & quam maximè aptus ad inducendam putrediné;quod omninò ineptè diceretur, si quæ putrescūt, putredine calorem amitterent. Hippocratē sequuti Medici omnes, obstructionem ferè semper faciūt putredinis causam; nam per obstructionem augetur calor, cuius intensio excitandæ putredini ex eorum sententia necessaria. Nec aliud placuit Aristoteli, alioquin quorsū scripsisset, ab ambiētis caliditate, putredinem fieri, eamque frequentius æstate, quam hyeme bacchari? & certè non video, cur aliter quidam de re ista fuerint opinati; est enim cuiq; compertum, putredinem, vel esse separationem sicci ab humido, aut fieri eamdem, sicco seiuncto ab humido, ob impotentiam caloris, non valentis amplius illa regere: non valet autem, quia calidiores particulæ mixti, euaporant, cum quibus exhalant, quæ vna secum sunt humidæ. At non possunt particulæ illæ in halitum verti, & ad mixti superficiem primam deduci, mox vlterius agente calore, omninò seiungi, nisi incalescant, & calore leuitatem acquirant, à qua attolluntur in aerem. Quare in inchoata saltem, & progressa putredine dicendum, augeri calorem, in consumata imminui; nam vbi calor omnis perspirauit, frigeat necesse est, quod est reliquum. Quo posito facilem habent multa explicationem; Etenim quod dicit Aristoteles, putredinis finem, cinerem esse, & terram, verissimū; nam consumata tunc temporis putredo est, & vltimata.

Argumentum desumptum à generatione ipsius aceti, magnum facessit negotium, quod vel inde possumus coniectari, quod aliter alij illud conati sunt soluere. Putantes quidam vinum esse animatum, dixerunt nō gigni per putredinem, ex vino acetum, sed morte. Vnde acetum, mortuum vinum esse autumāt. Alij parum ab hac sententia recedentes, duplicem fingunt in vino calorem, & humidum duplex. Dicunt esse in vino calorem quendam elementarem, vitalem alium: quoddam humidum aqueum, aliam ponunt humiditaté continuanté partes vini, & nectentem: quibus positis subdunt, non fieri acetum, corrupto calore vini elementali, humidoq; continuante, foras tracto, sed exeunte calido vitali, & humido aqueo exhalante. Alij, quibus hoc comminisci, nequaquam placuit, calidum esse acetum contendunt. Quæ quoniam veritati non admodum consona, tentandum est aliter propositam de aceto difficultaté dissoluere. Dicimus itaque acetum per putredinem gigni ex vino, progressa tamen: ab hac, quia mixta frigidiora redduntur, ab inchoata verò calidiora; hinc mirum non est, si acetum

tum

tum per putredinem ex vino genitum, est minus calidum vino. Aut dicant secundo, ni fateri placeat, ex consumata putredine gigni acetum, sed incipiente, euadere frigidum, quemadmodũ lac, & fructus, qui esto incipiant putrescere, mox acescunt: nempè illud idem, per putredinẽ fit, quod per concoctionem. Itaque vt cocta omnia euadunt calidiora, si inspiciamus, qđ per se fit à cõcoctione: at si effectus per accidẽs insequẽtes spectemus, non pauca fieri frigidiora videmus, quia calore incumbente in coctionem, contingit non rarò, partes quasdam calidiores exhalare: haud secus, quæ putrescunt, quandoque statim ac incipiũt putrescere, acescũt, & frigida euadunt, quia vel leuiter ab externo calore agitata, natiuum, & proprium amittunt. Statuendum itaque est, cuncta per se à putredine reddi calidiora, aliter tamen contingere quandoque per accidens: quia per accidens fit, vt mixto ebulliente, cum putrescere incipit, calidiores quędam particulæ perspirent.

Fieri ne possit putredo à frigido ambiente.

QVod adducebatur ad suadendum, quæ putrescunt, frigidiora euadere, quia multa putrescunt in frigidissimis locis, coegit quosdam, vt dixerint, non omnem putredinem à calore fieri, sed quãdam à frigido ambiente excitari. Quod falsum esse intelliget quisque qui intelliget, quæ per putredinem fiunt. Iam verò, quæ per putredinem corrumpuntur, resoluuntur in ea, ex quibus coaluerant elementa, seu partes proportione quadam, quatuor elementis respondentes. At frigidum ambiens occurrens mixto, aut illud constipando, & densando, calfaciet per accidens, aut non augebit calorem, sed eumdem extinguet. Si ab occursu frigidi ambientis, calfacientis tamen per accidens, putrescat mistum, non putrescet à frigido ambiente, sed à detenta fuligine, ob addensationem adductam in mixto, vt exempli gratia in cadauere, & consequenter à calore ambiente. Vbi tanta est frigiditas ambiẽtis, vt corrumpat calorem, qua ratione fit, vt algida hyeme in senibus, & animalibus omnibus, quorũ pusillus est calor extinguatur: Corrumpetur quidẽ tunc tẽporis mixtum, at non per putredinem, quia frigidum illud ambiens, haud quidem dissoluet mixtum illud in quatuor elementa, nec calor vna cum humido euaporabit, sed elementum ignis, aut igneam, aeream que portionem, in sui naturam conuertet, vnde terræ, aut aquæ generatio fiet. Vt itaque non est putredo combustio, quia vstionis opera, omnia in ignem vertuntur: neque ignis comburens, putrefacere dicitur, non enim humidum

à ſicco ſeiungit, ſed humidas partes, frigidaſque in ſiccas conuertit, & calidas. Eadem ratione, vbi ſumma ambientis frigiditas, conuerſis aereis, & igneis partibus, in terreas, & aqueas, corrumpit mixtum: corruptio illa, putredo non erit, ſed vnius elementi ex altero generatio.

Confirmatur idem, quia frigus non ſeparat, quæ ſunt diuerſæ naturæ, ſed illa vnit, & congregat. Quare cum debeant per putredinem mixta, in ſua principia diſſolui, numquam fieri poterit, vt per ſe à frigido, oriatur putredo. Per ſe inquam; nam quod per accidens ipſam inferre valeat, adſtringendo nimirum, & detinendo fuligines, quæ liberè antea perſpirabant, iam dictum.

An poſſit alia via putredinem facere? affirmat Zabarella lib. 3. de miſti gen. & inter. Putat itaque frigidum aerem agere in mixti calorem, ipſumque corrumpere, extinguendo ipſum: deinde, vbi eò redactũ eſt mixtum, vt ſit æquè calidum, ac aer, tunc agens calore in mixtum, educit mixti calorem, & putredinem infert. Qui non placet; nam inter ſimilia qualitate, & gradu, nulla actio intercedere poteſt. Quare non poterit aer, æquè ac mixtum calidus, in mixtum agere. Quare neque ipſum corrumpere. Nec vis argumenti eneruatur, ſi dicas, nõ agere corrumpendo, ſed euocare tamquam ſimile, quia ſimile adcurrit ad ſimile: hoc inquam non valet; nam calor non trahit, neque ignis adcurrit ad alium ignem: nec ſi occurrerẽt ſimilia ſimilibus, poſſent partes calidæ mixti, ad aerem calidum aduolare; non enim ita leuis, & laxa eſt mixtio, vt ſua ſpontè poſſint partes, quæ ſunt aeri ſimiles, ad ipſum adcurrere.

An ab humido, aut ſicco.

Ex iiſdem poteſt facilè intelligi, non poſſe putredinẽ fieri ab ambiente humido, vel ſicco: nam quãtumuis humiditas augeatur, nõ ſeparatur ꝓpterea à ſicco humidũ: quare neq; fiet putredo. Minor conſtat, quia humidæ partes ſeparantur, vna ſimul cum calidis: *Et euaporante calore, coeuaporat, quod vna ſecum, eſt humidum*. 4. Metheor. at calor exhalat, vbi eſt intenſior redditus, nam partes caliditate leuiores redditæ expirant. Ergo cum ab humido aere, ſiccoque, non poſſit hoc fieri, non poterit putredo fieri ab humido, aut ſicco ambiente. Quare fateri cogimur, ab ambiente calido, ſemper illam fieri. Non tamen à quouis; Nam vbi plus iuſto eſt calidũ, aut comburit, aut ſiccat: vnde arcet putredinem. Quo fit, vt Medici rerũ odoratarũ vſtione, putrem aerem emendent, & peſtis ſeminaria tollant. Atq; hinc patet ad argumentum de hectica febre. Nempè hinc conſtat non eſſe febrem illam putridam, quia etſi calor partium ſolidarum, corrumpatur

patur per hecticam febrem, hoc est intenditur: non tamen ita intenditur, vt exhalet, & vna cum illo humidiores partes euaporent, sed consumuntur potius; nam hecticæ essentia magis in siccitate consistit quàm in calore.

An ab interna mixti frigiditate.

POtestne saltem fieri ab interna mixti frigiditate in hunc modum: vbi cœpit extrahi substantia calida ab intimis mixti partibus, inuadet frigus illud internum, earumq; calorē imminuere conabitur?

Tenent multi partem, quæ affirmat, Aristotilis testimonio ducti, qui postquā diffinierat putredinem subdit: *quare quoniam secundum indigentiam patitur calidi, indigens autem calido, frigidum omne: ambæ vtiq; causæ erunt, & putrefactio communis passio, & frigiditatis propria, & caliditatis ambientis.*

Qui nullo pacto admittendi; non ob eam rationem, quam Zabarella affert, quia si interna mixti frigiditas calorem corrumperet, refrigerando corrumperet, vnde idem refrigeraret semet ipsum, quod est apprime absurdum; nullum .n. absurdum est, partem vnam frigidam, in aliam calidam, & à se seiunctam agere, sed damnandam illā censeo, quia actio illa frigidarum partium contra calidas, quæ euolare cœperunt, nullo pacto conducit ad inducendam sicci ab humido separationem. Quare neq; aliquid facit, ad inducendam putredinem.

Aristotelis locus, haud probat aduersariorum sententiam; cum enim scribat illud Philosophus mox à tradita diffinitione putredinis, atq; ex assignata diffinitione deducat illud, vt manifestè indicat verbum illud quare, illud innuet ijs verbis Philosophus, quod potest ex diffinitione deduci: dixerat putredinem fieri ab ambiente calido proprium, & naturalem mixti calorem corrumpente, neq; alterius causæ à prædicta meminerat: Ergo cum sequentia, verba inferantur ex precedentibus, non exprimetur alia causa, quæ calorem corrumpat à dicta, sed eādem manifestat multò magis. Exponenda ergo illa verba hunc in modum. Quare quoniam mixtū, non calor, Vt Buccafer dicebat, patitur in putredine, ob indigentiam calidi naturalis, & omne indigens calore proprio, est frigidum, ambæ vtiq; causæ erunt, non quidem corruptionis caloris, nequaquam, sed putredinis: frigiditas propria, hoc est calor natiuus, & vitiatus, & aliena caliditas; cum hoc tamē discrimine, quod corruptio caliditatis propriæ est causa priuatiua, aliena caliditas positiua: hæc remota, ꝓximior illa.

An ab aere temperato.

EX dictis, etsi intelligi potest, possint ne mixta in aere temperato putrescere, vt ta-

tamen istud clarius habeatur, placet addere frigidiora mixta & temperato aere minus calida, posse putrescere, vt patet. Calidiora adhuc posse putrefieri ab aere temperato, quemadmodum putrescũt in frigidis locis; siquidem temperatum ambiens, ad calidum mixtum comparatum, frigidi rationem habet. Quod si mixtũ sit æquè temperatum, ac aer, non poterit tunc temporis putrefieri ab aere, quia nulla inter mixtum, & aerem actio, tũc temporis: breui tamen patietur, quia non potest diũ aer tẽperiem illam conseruare.

Sit ne putredo idem quod concoctio.

POstremæ difficultati conati sunt alij aliter satisfacere. Admittũt quidam quidquid infertur. Ergo libenter concedunt, coctionem putredinem esse. Videtur hanc sententiam, præter alios, docere Hipp. nàm lib. de alim. ait, *cibus inuenibus facilè, ac leuiter putrefactus, senibus verò ad summum transmutatus.* Est amplexatus eamdem Olympiod. 4. meteor. c. de Coct. scribit; .n. fructus, quo euadunt maturiores, eò viciniores fiunt, & aptiores ad putrefactionem suscipiendam, dici tamen concoctos et maturos respectu nostri, quia nostris necessitatibus explendis aptiores redduntur. Habuit eamdem Empedocles, vt refert Arist. 4. de gen. anim. c.8. Damnat tamẽ illam Philosophus ibidẽ vnde ait, *lac sanguis concoctus est, non corruptus. Empedocles autem, aut non rectè putauit, aut non benè vsus verbo translatitio est, cùm dixit, octauo mense pus extitit album; putredo enim cõcoctionis contrarium est.*

Propterea ex parte admisit, ex parte reiecit Antiquorum sententiam Petrus Pompon. 4. meteor. dub. 19. & 20. Concedit, quantum spectat ad alimenta, putrescere illa secundum quasdam partes, cum concoquuntur: secundum alias putrescere negat. Dat antiquis putrescere partem illam, quæ in fœces conuertitur: negat putrescere eam partem, quæ est apta nutrire per coctionem. De semine absolutè negat putrescere, vnde proposita difficultate, an putrefiat semen, vbi aliud ex ipso gignitur *Ego* inquit, *certè credo, quod non, teneo .n. non esse necessarium, vt quoties ex mixto fit aliud mixtum, primùm putrefiat, potest n. fieri ex alio, aut assatione, aut elixatione, aut alia specie digestionis.*

Sunt hæc Pomponatii dicta verissima quidem, negãt enim omnes nutriri nos putridis, ex putri gigni (excipio paucos quosdam ex antiquioribus) quare negabant consequenter, putrescere alimenta in nostro corpore, putrescere semen in terram coniectum, aut vterum: difficultatem tamen propositam nequaquam euacuãt; enim verò si corrumpitur semen, vbi

vbi aliud gignitur ex ipso, corrumpitur panis exem. g. cùm in chylum vertitur, hic in sanguinem, sanguis demùm in carnem, & ossa: nec possunt mixta aliter corrumpi, quàm vstione, aut putredine; quo pacto negabimus, semen, & alimenta, vt alimenta putrescere, quando vt sic corrumpuntur, & non vstione?

Propterea dicamus, corrumpi semen, & alimenta omnia, prout alimenta, non tamen putrescere, nàm nec ex putri nutriri, nec gigni, constans fuit, & vera sententia omniũ. Aristoteli docenti mixta omnia combustione interire, aut putredine, facilè occurrimus, si dicamus, loquutum esse Aristotilẽ de vltimata mixti corruptione. Hac si debeat mixtum corrumpi, vratur necesse est, aut putrescat: si de quauis corruptione explicetur, omninò falsum, nàm vbi variatur terminatio illa sicci cum humido, esto putredo non sequatur, potest tamen corrumpi mixtum illud, & aliud gigni.

Quęres, si illa mixti corruptio, neq; putredo est neq; cõbustio. Quid quæso illa erit? Assationẽ putat illam esse Põponatius, elixationem, aut si quæ alia est species coctionis. Qui non satisfacit, nam quamquam sit assatio respectu rei genitæ; quæ enim gignuntur, coctione gignuntur; si tñ cõferatur vt rei, quæ definit esse, non poterimus illam concoctionem vocare: corruptio necessariò dicenda. Ita prorsus; nego tamen combustionem illam esse, aut putredinem, sed innominatam quamdam speciem corruptionis; cùm multo plura sint entia, quàm nomina imposita ad singula quæq; significanda.

At dices, nihil deficit in illa corruptione, quod ad constituendam putredinem possit desiderari; nam corrumpitur calor panis ab externa ventriculi caliditate, calor seminis à calore vteri. Quare verè licebit dicere, & panem per concoctionem putrescere, & semen in generatione viuentium vnde & ex putri nos gigni, & nutriri.

Respondeo non quamcũq; caloris naturalis, & proprij corruptionem à calore externo, putredinem esse, alioquin in quauis febre laboraremus putredine: vnde putres essent partes solidæ cordis in hectica, in Diaria spiritus: essemus pariter nos, vel in optima sanitate constituti, in continua putredine: sed eam ad quam sequitur formæ mixti, ex parte saltem corruptio, & secundum quosdam gradus: nec quamcumque huiusmodi corruptionem, sed eam, quæ fit ob separationem, sicci ab humido, ob natiui caloris impotentiam, non valentis, illam terminare. Cum non fit separatio sicci ab humido, sed secretio partium inutilium nutritioni ab vtilibus: eamq; ob causam, prior illa terminatio variatur,

pu-

putredo dici non potest: quemadmodum, nec putredo est, cùm forma mixti corrumpitur, ob nouæ formæ aduentũ: aduenit autem, quia diuersa temperies est inducta, & organizatio, quæ est proxima dispositio ad aliam formam, cũ qua forma mixti est incompossibilis. Ob prioris conditionis defectum fit ne partes solidæ cordis in hectica, in Dyaria spiritus sint putres.

Ob defectum secundæ, non licet modo aliquo affirmare chylificationem, sanguificationem, nutritionem, putredinem esse. Nec de semine; mutat .n. eius materia formam, propter organizationem introductam, nouamq; temperiem, quæ cùm non sit separatio sicci ab humido, non est modo aliquo affirmandum, corruptionem illam, putredinem esse, tametsi alia voce careamus, qua illam corruptionem appellemus.

Cur ex putridis, quædam animalia fiant.

EX dictis tradi potest triũ problematum ratio. Primum est, cur ex ijs, quæ putrescunt, animalia gignantur. Secundum cur multa, exigua, & alia pennata, testacea alia, alia, & testa, & pennis carentia. Tertium cur omnia quæcumq; sint illa, habeant virulentiam quamdam. Nempè animalia fiunt, quia non omninò corrũpitur calor terminans humidum cum sicco, sed segregatur: *segregata autem caliditas*; vt dicit Arist. *consistere facit*: hoc est, corrumpitur calor ea ratione, qua erat naturalis mixto præcedenti, quamquàm alia fiat terminatio, quæ animalculis gignendis est accomodata.

Cur multa, & exigua.

GIgnuntur autem multa, & exigua; quia cũ fiat per putredinem, partis à parte separatio, in multas dissecto partes quod putrescit, fiunt multæ materiæ pro multis animalculis gignendis; & quoniã ad proportionem quantitatis materiæ assumptæ, gignitur magnum animal, aut paruum: hinc quia illa materia est exigua, exigua, & mole parua sũt, quæ inde gignuntur animalia.

Cur virulenta.

HAbent autem varietatem, & quædam pennata, testacea alia, quia quædam partes rei putris attenuatæ, accommodatæ sunt gignendis alis, vnde Vespæ fiunt, & muscæ; aliæ non ita attenuatæ, nec separatæ à parte terrestriori, in animalia testacea degenerant. Sunt demum omnia virulenta, quia omnia fiunt ex materia, quæ ob putredinem, qualitates nobis aduersas comparauit.

Fiat ne putredo ab externo ambiente, & quid eius nomine intelligendum.

LIcet secundò inferrè, putredinem fieri ab externo calore; nam cum nil corrũpatur à se ipso, ab externo calore corrumpi necessè est mixti calorem, & ab eo putredinem induci. Cœterum, quia viderat Aristotiles posse aliquem quærere, quisnam sit externus hic calor, à quo putrefactio, mox subdit esse ambientis, vnde hunc in modum putredinem diffiniuit, *est corruptio proprij, & naturalis caloris, ab externa caliditate: hæc autem est, quæ ambientis*: quod an rectè scripserit, difficultate nõ caret; Si.n. ambiens sit corrumpens, aut erit ambiens, quod est aer, & aqua, aut ambientis nomine exponimus, quidquid mixtum circumdat, & circũambit, seu sit aer, aut aqua, seu vestis, caro, aut alia nostri corporis particula; in has.n. sententias reducuntur quicumq; locum illum fuere interpetrati. At quocumq; modo dicatur, falsum est, ab ambiente corrumpi calorem. Et quidem, quod non corrumpatur ab aere, aut aqua, constat ex duobus. Primum quia hinc fieret, vt in vacuo positum mixtum, nullam corruptionẽ subiret. Quare non esset intrinsecè mixtum corruptibile.

Secũdò est hoc falsum, quia multa putrescunt in partibus intimis, integris existentibus extimis, vt obseruamus frequẽtissime in fructibus, quod nequaquam contingeret, si ab aere, aut aqua ambiente, dicta corruptio fieret. Quod verò non corrumpatur calor ab omni eo, quod mixtum corrumpendum circumambit, siuè sit illud externum, siuè internum, constat primum, quia in hyeme raro accidit putredinem fieri. Fierent autem frequentiores, si à detentione fuliginum, illa fieri posset. Secundo quia essemus nos in continua putredine; adesset.n. corrumpens, & materia dispo sita. Demum exponens Arist. quid nomine ambientis intelligeret, exemplificauit in aqua, & in aere. Quare hæc duo tantum ambientia dici poterunt non illa, quæ in nobis existunt.

Ob ista, quæ sunt hinc inde adducta, factæ sunt variæ de re ista sententiæ. Quidam itaq; vt Mercen. ambientis nomine, aerem interpetrantur, aut aquam. Alij vt Piccolom. Zabar. & alij multi, per ambiẽtem interpetrantur illud omne, quod mixtum putrefaciendum circumdat. Distingunt alij de putredine naturali, aut violenta, ac primam fieri docent ab aere, & aqua tantummodo: secundam, qualis est, quę concitatur in animalibus, à detentis vaporibus, & omni eo, quod mixtum circumdat.

Quam reijcio duas ob causas. Primum quia non datur putredo violenta, sed aut omnis est naturalis, aut omnis violenta

lenta; nam quæ in animalium humoribus excitatur, eodem propè modo fit, ac communis illa mixtorum. Neq; est, quod in diuersam causam corrumpentem calorem confugias; Nā quamquā vapores e.g. non sint extra corpus, sunt tamen extra naturam humoris, qui putrescit. Quare verè dici potest, humorem ab ambiente externo corrumpi.

Alitet ergo distinguendum puto; nàm vt rem fatear ingenuè, & Zabar. sentētia, & Mercenarij, extremæ videntur, ac propterea damnandæ. Ergo mixtum, quod per putredinem debet interire, est duplex, homogeneum aliud, aliud etherogeneum, & varijs conflatum ex partibus. Si loquamur de mixto homogeneo: hoc non nisi ab aere, aut aqua putrescere potest. Ratio est in prōptu. Nam cum non habeat dictum mixtum partium diuersitatem, non potest vna particula habere ambientis rationem respectu alterius: Neq; aliqua fingi potest ratio, cur hæc putrescat, illa putredinem inferat. Quare est intrinsecè hoc mixtum incorruptibile; Nam si quæ causa posset corruptionem inferre, maximè esset elementorum discordia: at sunt illa omnia ad harmoniam deducta, nec nisi aliunde suscepta occasione, possunt illam amittere.

Quod si loquamur de mixto etherogeneo, putredo huius mixti potest fieri non tantum ab aere, & aqua, sed poterit vna pars huius mixti calidior, extraneare, & corrumpere alterius partis calorem, & ita putrefactionem inferre. Ratio petitur à contrario, quia mixtū hoc est intrinsecè corruptibile, ergo intrinsecè putrescibile: Ergo non ab aere, & aqua tantum. Quare si de putredine in vniuersum sermo fiet, hæc potest fieri ab omni eo, quod est extra naturam mixti quod corrumpitur. Est autem hoc aer, & aqua in mixto homogeneo, in etherogeneo, & aer, & aqua, & vna pars mixti respectu alterius; nam dato opposito, esset etherogeneum mixtum, quemadmodum homogeneum incorruptibile intrinsecè. Neq; aut Arist. hoc repugnat aut experientiæ. Nam quamquam Aristotiles, aquæ tantum, & aeris meminit: meminit dūtaxat istorū quia ab aere, & aqua vt plurimum putredo excitatur; ab his enim, & homogenea mixta, & etherogenea putrescunt: à partibus proprijs, & detentis vaporibus, præter aquam, & aerem, mixta hetherogenea. Quare nō habet hæc decisio quicquam Aristoteli aduersū. Nec rationi, nàm non omnis cohibitio vaporum putredinem valet concitare, sed mordacium, & acriū: suaues, & mites pinguedinem potius gignunt, atq; carnem, vt primo de febrium dif fer. 4. Non me latet multa alia disputari posse de putredine. Quoniam verò, quæ sunt dicta,

satis

satis,superq;sunt,vt quisq;intelligat quibusnam præsidijs, possit illa inhiberi; quod erat nostrum propositum;propterea superuacaneum censeo plura de re ista scribere.

Præseruandi cadaueris ratio. Cap. 38.

QVæcumq; de putredine præmisimus, curationis gratia permisimus;huc.n.cuncta dirigit Medicus; nàm cum vsu contrariorum perficiatur curatio, nec contraria valeamus eligere,ni eius nobis innotescat natura,cui sunt offerenda, præstat eorum omnium, quæ sunt abigenda, naturam prænosse, vt ratio curandi instituatur methodicè. Propterea quando satis,ni fallor, de putredine à nobis est disputatum,est illud reliquum, vt rationem præseruandi cadaueris subnectamus.Eia proinde rem aggrediamur.Putredo fit,externo calore corrumpēte proprium, & naturalem, qui in humido. Ergo duplici via, eam inhibere licebit;altera est, si ab externo ambiente,eoq;calido mixtum vindicemus; hoc .n.est corruptionis auctor, & architectus; altera erit exiccādo mixtum; nàm amota illa humiditate superflua, & malè terminabili à calore,non poterit, quæ remanet,cum sit optimè cum sicco permixta,a quauis causa facile extrahi. Quare neq;induci putredo.Propterea Gal. primo de diff. febr.4. vt præseruaret homines à pestilentia, quæ à putredine suam ducebat originem,humidiores siccauit,siccos in eodem & habitu studuit conseruare. Nempè vt dicunt communiter Arabes, humiditas est mater putredinis: ideoq; ij omnes, qui seruare cadauera procurarūt, studuerunt illa exiccare: quāquàm alij aliud, ad rem hanc consequendam prȩsidiū adhibuerint;quibusdam .n. placuit vti sale, probata est mumia Ægyptijs:vnguento Nardi pistici vtebantur Hæbrei:extollunt alij balsamum: congerunt multa quidam. Longa alij experientia docti, non posse ingenio aliquo viscera humana, vsque adeò siccari,vt vindicari possent à putredine,exenterationem cadaueram excogitarunt, quamquam Ægyptij aliter, aliter nos id exequamur.Addidere huic industriæ aliam non minoris momenti. Nempè conati sunt hominem fato functum,ab aeris occursu vindicare, nam licet humiditas,cum plus iusto abundat,sit mater putredinis: aer tamen ambiens,eiusdem est genitor. Propterea cera alij obliniuere defunctos,gypso alij: immersere alij eosdem in oleo. Condidere quidam in melle, alij demum in arenis siccissimis tumularunt. Nempè persuaserant sibi facilè scopum propositum esse consequuturos, si aeri, quacumq; via liceret, cadauer subtraherent; nec sua illos fefellit opinio, quippè & ratio

ratio illam suadet, & experientia passim, attestatut. Quare cum communis sit omnium sententia ratione, & experientia comprobata, his esse insistendum, quo propositum scopum consequamur: neque eodem omnes, ad hoc assequendum, vtātur remedio, sed alijs aliud placet, examinemus quodnam eligendum, ac primum remedia ad exiccādum cadauer inquiramus: secundò de vindicando eodē ab ambientis iniurijs disputemus.

Exiccandi Cadaueris ratio, & num exenterandum. Cap. 39.

QVicumq; studuerunt siccando cadaueri, atq; hac arte putredini subtrahere illud, varijs condimentorum generibus, tentarunt id assequi: alij tamen huic tantum præsidio nixi, voti futuros esse compotes putarunt: desperātes alij internorum viscerum exiccationem, & præseruationem à putredine; ne eorum contagione, vniuersum postea corpus computresceret, primo ipsum exenterarunt, mox varijs confarcinarunt vnguentis.

Integrum corpus nulla eius parte dissecta, aut abiecta, vngebant Hæbræi, atq; hoc pacto Christi corpus vnctum fuisse, antequàm sepeliretur, pro certo habendum esse tom.2.super tertiam partem D. Thomæ Suar.docuit; Nàm de fide est, non fuisse alia vulnera Christo inflicta, præter ea, quæ in Cruce inflicta legimus.

Hæbræos Romani hac in re imitati, non secus vngebant mortuos, ac conuiuio exceptos: vtrosq;.n.vngere in more illis. Hinc Martialis aduersus Fabullum, qui cōuiuio exceptos, benè quidem vnctos, de cætero ieiunos dimiserat,

Vnguentum fateor, bonum dedisti
Conuiuis here: sed nihil scidisti
Res salsa est benè vngi, & exurire.
Qui non cœnat, & vngitur Fabulle,
Hic verè mihi, mortuus videtur.

Quid verò Romanos impulerit, vt mortuos, mox vrendos vngerent, aut fallor, aut tria fuerunt. Prima causa est, quam Donatus innuit, vt citius vrerentur; nàm ob eamdem causam, denis virorum corporibus, vnum muliebre apponebant, *Vt vnius adiutu, quasi natura flammei, & ideò celeriter ardentis, cætera conflagrarent.* Sed ne alicui commentitium id videatur, sciat idem, quod eodem desiderio acti, ventos accenso rogo exoptabant. Vnde Propertius. *Macrob. lib. 7.*

Cur ventos, non ipsa rogis in grata petisti?
Cur nardo flammæ, non olue re meæ?

Nec tantum Romani ventos precari soliti, vt flantes flāmam excitarent, sed Græci etiam.

etiam. Vnde Homerus in funere Patrocli.

Diuus Achylles
Stat procul à busto, ventosq; precatur amicos,
Et Boream, Zefirumq; sacros, queis vouit honores,
Vt properent nudum flammis mandare cadauer,
Lignumq; accendant.

Neq; aliud, morem illum induxit apud eosdem Romanos, rogum nempè vino asper gendi, nisi vt flammæ essent validiores, licet Numa postea, ob inopiam vini legibus illud interdixerit. Quod si adhuc aliquis dubitet, an id voluerint, quandoq; Romani, intelligat idem pauperiores, rogo ap ponere solitos, & picem, & resinam, vt patet ex illa inscriptione, quam in fine capitis 23. adduximus. Certum autem est, non nisi accendendo rogo, & flammæ excitandæ, picem, resinamq; seruire. Est demum, & ratio efficax cur id exoptarent: putabant.n. numquam animam esse conuolaturam ad cœlum, ni prius essent corpori soluta iusta. Quare vt citò corpus vreretur optabant, vt quàm celerrimè anima, ad sedem optatam reuerteretur.

Plin.l.14 c. 12. & Festus in verbo respersū.

Factū idē secūdo ad arcendū fœtorem. Hinc Propertus.

Cur Nardo flammæ non oluere meæ?

Factum idem tertio inhiben dæ putredinis causa; non.n. statim ac mortui cremabantur, sed post octo dies, vt diximus cap.27. Certum autem est, ni vncti fuissent, interea putrefactos iri, & fœtere. Quæcunq; tamen causa ad vngendum impulerit, certum est mortuos vngi solitos. Scribit.n. Liu.lib. 49. fuisse à Numa institutum, vt in Templo Libithinæ ea omnia venderentur, quæ ad curandum funus sunt necessaria. Ex quo factum, vt Libithinarij ij omnes sint dicti, qui Defunctum vngebant, lauabantq; & Libithinæ nomē pro morte multoties vsurpatum, vnde explicatur Horatius qui lib.3.ode 10. de se ipso vaticinans, nec falsum fuit augurium, dixit.

Non omnis moriar, magnaq; pars mei
Vitabit Libithinam.

Mortuus.n. adhuc viuit, & viuet, quamdiù bonæ literæ, eam quam merentur immortalitatem viuent; & quamquàm Libithinæ nomine quidam, eam portam intelligant, è qua mortui efferebantur ad tumulum; constat tamen oppositum ex Liuio, qui hæc lib. 50. scripsit. *Pestilentia in agris, forisq; & conciliabulis, & in Vrbe tanta erat, vt Libitina tunc vix sufficeret.* Propterea non possum non mirari Plinium, qui lib.13.c.1. scribit vnguentorum vsum à Persis deuictis ad Romanos transisse, nàm si à Numa instituta Libitina, & 12. tabularum decreto prohibita est seruis vnctio, multò antiquior fuit apud Romanos Vnguentorum vsus.

Contra Ægyptij exenterabant primo corpus, deinde lauabant, rebus demum odoratis vngebant. Diodor. lib. 1. par. 2. cap. 5. *Qui* inquit *funera mortuorum curant, eo exercitio à maioribus tradito, funeris impensam domesticis descriptam ferunt, scrutantes quanti velint celebrari funus: conuentione facta corpus eis traditur, vt iuxta impensam curetur funus. Primus is, qui scriba appellatur, posito humi corpore, circa ilia describit, quantum à sinistra parte incidatur. Deinde, qui dicitur scissor, habens lapidem Aethyopicum, quantum lex sinit, latus aperit; subitoque cursu persequentibus, qui adstant, lapidesq; cum execratione in eum iacientibus, fugit. Existimant enim odiũ inhærere, quicumque agnati corpus vulnere illato violarit. Curatores verò corporis (hos salitores appellant) honore digni, existimationeque habentur. Versantur enim cum Sacerdotibus, templaque pariter ingrediuntur. His apud cadauer adstantibus, vnus scissuram per corporis interiora præter renes, & cor ducit, quæ singula, alter vino Phœniceo ex rebus odoriferis lauat: deinde corpus totum primum ex cedro cũ alijs preciosis vnguentis vngunt dies amplius triginta. Myrrha deinceps, ac cinnamomo, cæterisque rebus liniunt, quæ non solum id seruare diutinè sed odoriferum reddere queant. Curatum cadauer cognatis tradunt Defuncti, ita singulis eius partibus etiam superciliorum, palpebrarumq; pilis integrè seruatis, vt omnis corporis species, dormientis more integra perduret.*

Nostrates quoque primum cadauer exenterant, mox condiunt, conditum demum, & medicatum commendant sarcophago, quos sequi cogit necessitas; etenim si ea nobis ratio condiendi innotesceret, qua vsi Hebræi, incorrupta seruabant cadauera, id vtique eligerem; præstat enim parte nulla corporis dissecta condire, conditaq; seruare. At quando, vix licet extractis visceribus, quæ contrahendæ putredini sunt disposita, seruare reliquũ corporis, necessitati parendum, & id facere, quod cõsequi possumus, quando cupita assequi non datur. Exenterandum itaque: nec timendũ, ne in canonis pœnam incurratur, qui excommunicationis sententiam, eos omnes incursuros docet, qui Defunctorum corpora, sic inhumaniter tractant: nam vt optimè Caietanus in sua summa, non loquitur de ijs, qui vel ad contemplandum fabricæ humanæ artificium, vel vt præseruent cadauera, illa exenterant: sed eorum cupit immanitatem coercere, qui ferino acti odio, mortuum multis confodiunt vulneribus, & vt Homer. dixit, terram calcant.

Quoto à morte die exenterandum sit corpus, seu de certis Mortis indicijs.

Cap. 40.

HVic difficultati facilè est satisfacere; ni enim quãprimum cadauer exenteretur, quamprimum computresceret corpus. Quare erit statim à morte exenterandum. Quia verò, vt dixit Plin. lib.2.c.52. *Hæc est conditio mortalium, ad has & huiusmodi occasiones fortasse gignimur, vt de homine, ne morti quidem debeat credi*: nam multi, vt idem refert ibidem, cum ad rogum pro mortuis delati essent, calfacti ab igne reuixerunt: quibus notis repente sublatos, vt apoplecticos, caroticos, syncope, aut vteri suffocatione correptos, verè mortuos esse, possimus dignoscere, declarare conabimur. Hos inquam; nam de ijs, qui alio mortis genere auferuntur, non est dubitandum, quin fato sint functi, si respiratione, & pulsu destituti frigeant.

Apnæam certum esse mortis indicium, sunt arbitrati quamplurimi. Quamobrem id diligenter aduertunt, num respiret, an sit omninò illa destitutus, cum certi fieri cupiũt, sit ne fato homo functus, an adhuc viuat. Ne autem in re hac explorãda, aliquis contingeret error, multa machinabãtur. Admouebant alij, clausis tamen fenestris, vel lanam, vel gossipium naribus: exiguã candelam alij, alij ori ventriculi cyathum, aqua plenum, vt ex Galen. habetur cap.5.6. de loc. aff. Adponebant autem naribus hæc, non ori: nam nares tantum alliciendo aeri, & expirando sufficiunt, cum respirandi vsus non admodum viget, vt obseruamus quotidie in hystericis. Apponunt ijdem cyathum aqua plenum, ventriculi ori, quia septum transuersum, non pectus, est respirandi instrumentũ, quare illud in respiratione mouebitur, & quadam consensione ventriculus; vnde & cyathus aqua plenus.

Cõclamabant alij. Clamoribus multorum, ni excitarentur, pro mortuis habebantur. Hinc in Eunucho Ter. *Desine, iam conclamatum est.*

At verò vtrumq; indicium est fallax: hoc quidem, nam qui in mortis cõfinio existunt, præsertim apoplectici, & carotici, aut quouis alio affectu soporoso detenti, vix sentiunt vstionis, neque à vehementissimis excitantur obiectis. Quare incertũ omninò est illud mortis indicium, non excitari à clamoribus.

Et apnæa; nam non paucos viuere citrà spirationem aliquam sensibilem, experientia constat, ratione, & hominum grauissimorum auctoritate. Experientia quidẽ; nam multos ad rogum pro mortuis de-

latos reuixisse, auctor est Plin. lib. 7. cap. 52. Valer. Max. lib. 1. cap. 8. Gentil. Nicol. Florent. cap. de Apoplexia. Capiuacc. ibidem. Augenius tom. 3. epist. lib. 2. epist. 40. Licetus lib. 2. cap. 70. de his, qui diù viuunt, absque alimento, & est communis omnium sententia.

Monstrat idem ratio. Enimuerò idcircò est respiratio necessaria viuenti, quia necessarium est ventilari calorem, sine quo animal viuere nullatenus potest. At vt seruetur iste, non eadem aeris quãtitas semper commoda, sed plus minus, frigidiorque, & minus frigidus pro caloris seruandi varietate. Nunc verò ad conseruandum exiguum, & ferè extinctum calorem, sola transpiratio est satis, seù motus insensibilis arteriarum, & cordis. Nõ itaque ex apnæa, mortuum esse hominem diuinare poterimus. Hinc Gal. 2. aphor. *in apoplexijs* inquit, *totum corpus repente sensu priuatur ac motu, qui si, & ipse prohibeatur, maxima, est, & acutissima Apoplexia*; & Auic. lib. 3. fen. 1. tract. 5. c. 12. *Aliquando* inquit *accidit, vt homo in apoplexiam incurrat, & non sit differentia inter ipsum, & mortuum, & non apparet in ipso aliquid anhelitus, deinde reuiuiscit, & sanatur, & nos plurimos eorum vidimus, quorum dispositio hæc erat, & in istis quidem anhelitus non apparet, & eorum pulsus integrè cadit*.

Hinc monet idem, *vt tardetur sepultura ambigui, ex mortuis, donec perpendatur eius dispositio, & neque sit minus 72. horis*. Idem Haliabas præcepit 5. pract. cap. 22. Rasis 5. contin. tractat. 1. Sanctæ demum Ecclesiæ decreto sancitum est, ne repente sublati, statim sepulturę tradantur, quod nequaquam iussissent, ni pro comperto ijdem habuissent, posse homines viuere, tametsi nullo modo spirare videãtur, & nullo modo pulsare.

Nec opinandum est aliter quia suspensi ad quartam horæ partem, citra spirationem, viuere non possunt; nam longè, alia ratio est eorum, qui apoplexia pereunt, aut ex affectionibus vteri. Habent enim suspẽsi calorem vegetum: frigida affectio est hysterica passio, & apoplexia. Nec tantum cerebrum in huiusmodi affectu refrigeratur, sed intercluso aditu spiritibus, qui impetum faciunt, sanguis ferè vniuersus cõgelatur 4. de acut. 27. Proinde fit, vt cum illi multo aere indigeant, non possint citra spirationem, diù viuere: his, quia exiguus inest calor, vel sola transpiratio est satis.

Sunt propterea alij arbitrati, fœtorem esse certum mortis indicium, (ni tamen ab excrementis proueniat) & est re vera; nam cum sit anima veluti sal corpori, nũquam fieri poterit, vt animatum corpus putrefiat.

Idcircò Marta volens probare Lazarum fratrem suum esse mortuum: *Quatriduanus* inquit

inquit est, etiam fœtet. Quia verò non omnes ſtatim ac ſunt mortui fœtent, ſed multi incorrupti ad multos dies, menſes, & annos ſeruantur; neque diſcernere eſt facilè, inter fœtorem excrementorum, & illum, qui ex putredine corporis, ortum habet: alia tradenda ſunt ſigna, quæ hominem declarent, eſſe fato iam functum. At verò non ſunt hucuſque alia adinuenta. Quare id faciendum, quod vna omnium ſententia expedire eſt decretum: nempè vt repentè ſublati, eſto motu omni, pulſuuè deſtituti, iaceant, detineãtur, nec ſtatim, quod multi faciunt imprudenter, ſepulturæ commendent.

At quouſque humatio differenda? Non multum inquit Valleſ. 3. de loc. affect. vltimo: nam cum nequeat diù puſillus ille calor iniurijs, tum internis, cùm externis reſiſtere, non poterunt ſic affecti, abſq; ſpiratione, & pulſu, diù viuere. Quantum verò temporis ita viuere poſſunt, non eſt auſus Valleſ. definire.

Romani, ſi modo Seruio fides eſt habenda, octo dies interponebant à morte ad vſtionem. *Sciendum* inquit, exponens locum illum 5. Æneid. Præterea ſi nona diem, &c. *quod apud maiores, vbi fuiſſet quis extinctus, ad domum ſuam referebatur, vnde eſt, ſedibus hunc referante ſuis, & illic erat ſeptem diebus. Octauo incendebatur, nono ſepeliebatur.*

Sed alias ob cauſas, & ab hac longè diuerſas diſtulerunt Romani vſtionem, & ſepulturam, vt latè docuimus cap. 27. Quare nil poteſt hinc colligi, quod ad deciſionem præſentis difficultatis conducat.

Decreuere Arabes, vt 72. horis detineantur, ac ſi non poſſint amplius reuiuiſcere, qui trium ſpatio dierum, non reuixere: quod quamquàm ſit verum, vt plurimum fortaſſe, poſſe tamen aliter contingere, docet Plato. 10. de Republica: refert enim quẽdam Erum nomine, natione Pamphilium, officio verò militem, duodecimo à morte die, ob vulnera accepta in prælio, cum eſſet rogo impoſitus, reuixiſſe, ac mira narraſſe. & Heraclides ſcripſit, vt Plin. narrat lib. 3. cap. 52. fœminam quandam, poſtquam ſeptem fuit diebus exanimis, reuixiſſe. Et quidem ſi penſitetur ratio, quæ docet, non poſſe ſic affectorum vitã, vltra triduũ prorogari, intelligemus ſtatim, eſſe inanẽ, & inualidam. Idcircò enim putant, non poſſe vltrà extendi, quia exiguus calor interea extinguetur, aut ab externis cauſis, aut à frigiditate reliquarum partium. Quamobrem, cum poſſit hæc extinctio retardari, pro cauſarum extinguere valentium varietate, & caloris interni reſiſtentia, poterunt certè ſic affecti, plus viuere.

At non poſſe eſt certum; nã quamquam habeat latitudinẽ

aliquam causa valens extinguere, & calor resistens: hinc tamen fit vt possint sic affecti diē vnicum viuere, duos tres, quandoque: vt ad quartum vsque extendantur, nondum discusso humore, non possum induci, vt credam. Vnde nec Platoni adhibeo fidem, sed illud puto ab ipso confictum, vt aliquam proprio placito de egressu animæ à corpore, & eiusdem ad corpus regressu adstrueret fidem, aut non fuit ille miles motu omni, & sensu destitutus. Nec omninò exanimis, mulier illa, de qua Heraclitus; nā qui ita grauiter sunt affecti, vt motu omni, & sensu destituti iaceant, hi non possunt vltra triduum viuere; ita enim obseruarunt diligentissimi Medici. Proinde statuo, ni reuiuiscant interea, sic affecti, omnem esse spē deponendam, & omninò pro mortuis habendos. Quod si præter hoc, malè idem oleat, & fœtor ille cadauerosus accedat, certæ erit mortis indicium fœtor.

Quatriduanus ergo, cum fuerit Lazarus, atque fœtidus, verè mortuus Lazarus fuit, ac propterea verè surrexit Christo sic iubēte. Quo factum fortasse fuit, vt mox agitarint cōsilium Iudæi de Christo occidendo; nam quamquā multa alia edidisset miracula, poterant illa ab hominibus alioquin contumacibus, aut in Dæmonem auctorem referri, aut in magiam naturalem: vnde legimus, postquā obsessos curarat illud obijcere solitos, in Belzebuc Principe Dæmoniorum, Dæmonia eijcit: aut demū contendere poterant, conficta illa esse, vere facta haud fuisse; quemadmodum omnes Catholici docent de ijs, qui ab Apollonio Tianeo, Æsculapio, Asclepiade, & alijs ad vitam sunt restituti. Nempè aut negāt fuisse illos mortuos, sed syncope correptos, caro, echstasi, apoplexia, aut hysterica affectione detentas, aut non esse ad vitam reuocatos, sed à Dæmone eorum corpora, huc illuc translata, vt latè Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7. & Martin. Delir. lib. 2. disquisit. magic. sect. 2. q. 29. quæ cum in Lazaro fingi, aut Christo nequeant, magnū fuit resurrectio Lazari, Diuinitatis Christi argumentum. sed de re ista Theologi, cœptum nos prosequamur institutum.

Ex qua materia, & quomodo condiendum Cadauer. Cap. 41.

IN condiendis corporibus Defunctorum, nulla gens adeò excelluisse videtur ac Ægyptia; conseruata enim legimus corū cadauera ad multa sæcula annorum. Itaque si nobis innotescat, ex qua materia illa condiebant, nihil erit, quod amplius in re hac possit à nobis desiderari: nitemur proinde id ex auctorum monumentis eruere, præsertim cū

conducat hoc ſcire, non tantũ, vt conſeruentur cadauera, ſed vt diſcamus modum, quo mumiã valeamus efficere, ita enim non cogemur, magno noſtro incõmodo, illam ex Ægypto tranſportare.

Bitumine, quod ex lacu Sodomæ legitur, condiri dicta corpora, Braſauolus credidit: duplici vt patet argumento inductus, nempè, & quia Strabo ſcribit lib. 16. prædictum bitumen, non paruo vſui eſſe ſeruandis corporibus: & quoniam nequeunt, ob rei familiaris inopiam, myrrha, aloe, croco, & balſamo emptis, vt Iudæi faciunt, eadem condire. Hinc infert poſſe aromatarios, quid pro quo ſumendo, vti loco mumiæ, aſphalto.

Reijcit hoc Mattheolus, & iure; nam quamquam ſcribat Serapio, deſeruire bitumen medicandis funeribus, negat tamen ſolo bitumine vſos eſſe, ſed picem quoq; aſſumptam, apertè innuit; ſiquidem tractans de mumia dicit, *& virtus eius eſt, ſicut virtus picis, & aſphalti miſtorum.* Proinde cenſet, magis è re facere eos Medicos, qui pro mumia, piſaſphalto, hoc eſt bitumine, cum pice permixto, non aſphalto vterentur.

Diſtinguunt alij de mumia: quare dicunt eſſe illam duplicem, quamdam falſam, veram aliam: illam dicunt eſſe carnẽ humanã, aſphalto, aut pic, e& aſphalto conditam: hanc, corpus humanum, myrrha, aloe, croco, & balſamo, vt Iudæis mos eſt, confarcinatum. Priorem ad nos ſcribunt deferri, negant aliam ad nos aſportari; ita enim caute cadauera diuitum cuſtodiuntur, vt non poſſint illa mercatores furari. Hinc infert Mattheolus. Siquis verã deſiderat mumiam, hunc neceſſe eſt, croco balſamo, myrrha, & aloe, condire cadauera.

At, ſi quæ Diodoro eſt fides adhibenda, multo plura Ægyptios aſsumpſiſse, dũm condiebant cadauera, pro certo eſt habendum, dicit enim lib. 1. ſuæ Bibliot. cap. 1. *Primus is, qui ſcriba appellatur, poſiti humi corpore, circa ilia deſcribit, quantum à ſiniſtra parte incidatur: Deinde qui dicitur ſciſſor, habens lapidem Aethyopicum, quantum lex ſinit, latus aperit, ſubitoque curſu perſequentibus, qui adſtant, lapideſque cum execratione iacientibus in eum, fugit; exiſtimat enim odium inhærere, quicumque agnati corpus vulnere illato, violarit. Curatores verò corporis, hos ſalitores appellant, honore digni, exiſtimationeque habentur; verſantur enim cum Sacerdotibus, templumque pariter ingrediuntur. His apud cadauer adſtantibus, vnus ſciſſuram per corporis interiora præter renes, & cor ducit. Quæ ſingula alter vino phæniceo ex rebus odoriferis lauat: deinde corpus totum primum ex cedro cũ alijs precioſis vnguentis vngunt dies amplius triginta: Myrrha, deinde, ac cinnamomo, cæteriſq; rebus liniunt, quæ non ſolum id ſeruare diutinè, ſed*

odoriferum reddere queant.

Contendere alij, haud conseruari tamdiù Ægyptiorum cadauera, vi medicamẽtorum, sed beneficio soli. Putant itaq; esse mumiam, cadauer humanum in arenis sepultum. Sed & hos reijcit (hæc enim habet proposita difficultate) Illustrissimus Princeps Nicolaus Christoph. Rudziuilius, in suo lib. qui inscribitur Hierosolymitana Peregrinatio. *Hæc quæ de mumia ex ipso visu certissimè didici: hic referre libuit; idq; ea de causa maximè, quod aliter à multis ea narrari audiui; affirmant enim quod mumia sit ex ijs corporibus, quæ in partibus illis arena obruuntur, sed meræ sunt fabulæ; nec enim mumia fortuito fit, sed ex corporibus ab immemorabili tempore vnguentorum commixtione conditis, ita vt dictum est, coalescit. Fabula est item, quod arena aliquem obruere, & præfocare debeat, nisi forte quis ex industria ad eum effectum se se composuerit, quod vel in ipsis partibus nostris vbi terra est arenosa euenire posset. Quamuis enim per arenas illas quas Nostrates arenosum mare vocitarunt, dum validior est ventus iter peragi non possit, & necessariò sit subsistendum, quoad ventus conquiescat, nullus tamen stantium arenis obruitur, nisi fortè si quem mori ibidem contigeret, non sepelitur quod non raro euenit. Tunc enim corpus eiusmodi maximè Solis ardore in arena, ita decoquitur, vt nigredine carbonem exsuperet mumia tamen ex non eo fit, nec vsibus aliquibus prodest. Profecturi igitur per arenas illas expectare propter ventũ ijs de causis coguntur, quod vias cumulis arenarum, quæ fluidæ sunt imperuias reddat, quodque puluerem oculis inimicum excitet: tum quod signa quædam itineris auferat, quæ profecturi necessariò debent obseruare, cum diebus aliquot transeundum sit, vbi ne minima quidem arbor, vel rupes videri potest. Ad hæc Cameli quoque pulueris molestiam tolerare non valentes, miserè, sese contorquẽt. Quamobrem dũ considat ventus, vt dictum est, meritò viatores expectare debẽt, neminem tamen viuum arena obruit.*

Cum nihil ergo certi à Scriptoribus habeamus, inquirenda ratione duce sunt medicamenta, ad rem hanc cõsequendam accõmodata. Erunt hæc ea omnia, quæ putredinem valent coercere; putredo enim est naturalis omnium mixtorum interitus. Hanc arcent siccitas, & frigiditas; nam vt benè Philosophi, atque Medici, humiditas est mater putredinis, calor genitor. Quare erunt omni arte siccanda cadauera, & à calore extraneo vindicanda; fit enim putredo auctore. Arist. ab externa caliditate, hęc autem est, quæ ambientis. Propter hanc causam, sunt mihi suspecta aromata, & quæcumque vim habent calfaciendi: nam quamquam siccent, calfaciunt eadem: vt propterea credam, vsurpata ea potius, ad

con-

conciliandum gratum cadaueri odorem, quam ad vindicandum illud à putredine. Probatur maximè sal, probatur alumen; Enimuerò, si illius auxilio, & pisces, & carnes porcinæ, quæ sunt paratæ apprimè ad putredinem, optimè conseruantur; quæ intemperies, ad indaganda alia nos impellet? Præsertim cum nostro hoc tẽpore, aut non habeamus vera illa simplicia, quæ tantum, ad rem hanc valuisse docuit antiquitas; aut si adhuc conseruantur, perueniunt ad nos cõfractis iam viribus; aut tandem vt rerum omnium est vicissitudo, iam eneruatæ sunt vires illorum: Equidem sola Nardus pistica antiquorum, conseruabat cadauera ad multa annorum sæcula, cum modo exenterata, & condita, paucis diebus seruentur. Propterea diligẽter insistere in ipsa salitione oportet, nam, & hanc fortasse ob causam Ægyptij, Curatores funerum, Salitores appellabant; indeque pariter factũ est, vt de quibusdam stolidis dicamus, animam salis loco ijs deseruire, quia vt animæ munus est animantia tueri, & seruare: sic sal arcens putredinem omnem, non sinit modo aliquo corrũpi cadauer. Laudat hoc inter alios, Paræus potissimum, vt mittã Ægyptios, & corpora fato functa, non secus, ac pisces Piscatores sale macerat, & exiccat. Nimirum experientia doctus nouerat, quæcumque Medicorum luxuries adinuenerat, aut inutilia esse, aut non esse cum sale conferenda.

Exenterentur ergo cadauera, hoc est extrahantur ex ipso, intestina, & viscera omnia: infligantur præterea partibus quibusque carnosis multa vulnera; ita enim educetur sanguis, & ichores omnes, qui facilè putrescere possunt: salientur posthac, & per multos dies, alioquin oleũ perdemus, & operã. Triginta diebus cõtinuò vngebant cadauer Ægyptij, vt Diodor. refert. l. 1. c. 1. 40. Hebræi. Vnde c. 50. Genes. *Præcepit seruis suis medicis, vt aromatibus condirent Patrem: quibus iussa explentibus, transierunt 40. dies: iste quippè mos erat cadauerum condiendorum.* Condiendi fine facto 70. dies saliebant Æegyptij, vt Herodot. habet l. 2. Tu vnica eaque leui salitione, aut conditura id consequi speras? Vrge si fieri cupis voti compos. Sicca idem vento, si fieri potest. Demùm, quia non tantum oportet siccare cadauer, sed vindicare idem ab ambiẽtis iniurijs, muniendum est illud: quibus, & quomodo, infra dicemus. Placet tamen in gratiam eorũ, qui exenterari corpus non patiuntur aduertere; potissimum verò mulierum, quas vel mortuas contrectare, indecorum censetur, posse eorum cadauera vindicari à putredine, si altè terra defossa infodiantur; enimuerò cum terra sit siccissima, nec non frigida, longè

gè melius illa conseruabit,quã si condiantur aromatibus,pretiosis vnguentis vngantur, saliantur, calce, rore marino, & alijs huius generis herbis infarciantur:vt omninò superuacanea eorum diligentia videatur,qui naturali hoc præsidio neglecto, & quod promptè se offert,remedijs ex India petitis,vtuntur. Altê tamen defodienda terra est; nã quo profundior fuerit, eo minus est, à causis externis permutata. Quare seruandis corporibus multo aptior. Parum eam effodis? boni feceris nihil, non enim alterata terra functioni huic absoluendæ est vtilis;nec si quid eadem confert, tanti est,vt ab externarum causarũ, vtpotè potentiorum incursione valeat præseruare cadauer.

Sit ne Cadauer quodcumq; exenterandum, & condiendum. Pars negans tenetur, ac docetur cur quadam cadauera diù incorrupta seruentur, & num idem sanguini contingere possit. Cap. 42.

PArs,quæ negat amplectenda;non enim est aliter sentiendum de præseruatione cadauerum à putredine, ac decreuere Medici de præseruatione viuentium à varijs morborum generibus.At verò docent vnanimi sententia omnes, eos tantum præseruatione indigere, quos timemus, nè in morbos incurrant: Vnde primo de differ. febr. 4. Galenus narrans,quo pacto à pestilentia multos præseruarit. *Quæcumque inquit corpora humida videbamus, omni via exiccare conabamur: quæ verò sicciora, in his antiquum habitum conseruabamus: at in quibus superfluitates redundabant, hæc purgationibus sanabamus: obstructiones autem foraminum aperire, atque abstergere studebamus.* Ergo à simili, illa cadauera sunt exenteranda, & condiri debent,quæ sunt obnoxia putredini: quæ illi reluctantur contumaciter,& valenter resistunt, non est, cur in his condiendis, & discindendis,tempus conteras frustra:presertim cum non careat discrimine, sicca corpora sale,& varijs vnguentis siccare; nam veluti superflua humiditas,arcessit putredinem: sic immodica siccitas, breui carnem omnem absumit. Quod si putrescibilia tantum sunt præseruanda,quę valentem vim habent resistendi, nulla egent eadem præseruatione, docendum est, quæ corpora resistere valent causis putrefactionem inuehentibus, quæ contra nequeant, ne in re hac aberremus.

Sciendum itaque ob quatuor causas posse fieri, vt diù corpora incorrupta seruentur, non putrescant: dissoluantur, contra alia, & vertantur in cineres. Potest primum hoc facere mortis genus: nam vt refert Plutarcus 4. qq. conuiualium

lium

lium secundo, corpora fulmine percussorum, non sentiunt putredinem, eam (ni fallor ob causam) quia fulgure vsque adeò siccantur, vt reddantur propterea imputrescibilia. Quare nõ aptè introduxit Euripides Clymenẽ de Phaetonte dicentẽ: *Putrescit ast hic in conualle mortuus*: nam vt Tertull. in Apolog. aduers. gen. c.48. *Qui Cœlo tangitur saluus est, vt nullo iam igne decinerescat: & hoc erit testimonium ignis æterni: hoc exemplum ignis iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant. Quid nocentes, & Dei hostes?*

Adsunt aliqui, neq; eorum cor, qui periere veneno cremari posse. Quod non credo, nam nulla cordi qualitas potest imprimi, quæ igni actuosissimo elemento resistere possit. Fit idem secundo, & corpus imputrescibile redditur à temperie propria; nam quemadmodum calidam habentes temperiem, humidamq;, putrescunt facilè: sic quæ sunt frigida, & sicca, reluctantur eidem valentissimè. At verò nihil repugnat, quominus dentur corpora, hac temperie prædita. Quare possunt multa corpora, tẽperiei merito, nullã sentire putredinem.

Facit idem tertio victus ratio, nam vt refert ex Ammiano Rhodig. lib.26. cap.24. cœsorum Romanorum cadauera, statim putiscebant, Persarum contra, stipitum more, ita inarescebant, vt nec sanie perfusa madescerent, nec modo aliquo putrescerent: eam, si habenda ipsi fides est, ob causam, quia parco victu Persæ vtebantur, largiori Romani: arcet autem parsimonia putredinem, aduocat luxus. Et quidem, si Socrates, vt Phauorinus putauit, auctore Gellio 2. lib. noct. Attic. omnia suæ vitæ tempora, valetudine vixit inoffensa, & à communi clade, & putrilagine, quæ grassabatur Athenis, immunis fuit, quia ab omni voluptate abstinentissimus erat; cur non credemus eamdem temperãtiam, conseruandò cadaueri conferre?

Liberat quarto cadauera à putredine, conditio loci. Deducitur apertè id ex iis, quæ de putredine diximus; Enimuerò si putredo fit ab ambiente non admodum calido; calidissimum enim absumit substantiam humidam, nõ educit: cui dubium esse potest, quin calidissimus locus aut plus iusto frigidus, putredinem arceat? Adde & historias multas ad rem hanc comprobandam collectas ab auctore theatri vitæ humanæ circa finem tomi primi, nam non parum lucis accedet huic veritati. Percussa ergo fulmine corpora, condimẽto non egẽt: non exucca: frigida, & sicca temperie prædita: non ea, quę parco victu fuere contenta: nulla demum præseruatione opus habent, quæ sunt in locis calidioribus, aut frigidioribus collocata. Tertull. lib. de anima.

ma. *Porrò & aeris qualitas corpori illi potuit tuttela fuisse. Quid si aridior aer. & solum salsius? Quid si, & ipsius corporis substantia exuccior? si & genus mortis ante iam corruptrices materias erogarat?*

Quæres. Si frigida, siccaq; temperies tantoperè conducit arcendæ putredini, & inhibendæ. Qui fit, vt cum nares habeant hanc temperiem, ferè nares primum sentiunt putredinem: vnde videmus, quod cũ partes omnes corporis sint incorruptæ, extrema tamen pars narium ferè semper desideratur, vt obseruauimus in corpore B. Iacobi de Marchia Neapoli in Templo S. Mariæ della Noua, in corpore Borbonij in castro Caietæ, & Venetijs in corpore S. Helenæ.

Secundo quæres, an quemadmodum corpus, beneficio proprij temperamẽti ad multos annos potest perseuerare incorruptum, ita & sanguis?

Tertio quæres, si possunt aliquandiù conseruari cadauera naturaliter, quamdiù illa possunt? præstat hoc decidere, vt valeamus cognoscere, quid dandum naturæ, quid debeat miraculo adscribi.

Quantum ad primum. Respondeo breuiter, nõ esse partem illam corruptam, quamquam videatur corrupta: videtur autem deficere eam ob causam, quia extrema pars nariam, cartilagini hæret, non alicui ossi: cartilago autem exiccata, facilè contrahitur: contracta illa, contrahitur caro; cutisque illi innixa; vnde cum non extendatur ad eam vsque spatij partem, ad quam antea, videtur defecisse, & corrupta, cum tamen sit illa contracta ob siccitatem, vt obseruamus in corio, & pellibus.

Quantum ad secundum. Putaui quandoque, non nisi ad paucos dies, seruari sanguinẽ posse: tùm quia calidus, humidusque sua natura, quare putredini contrahendæ aptissimus; cùm quia frequenti obseruatione compereram, si quando serui obliti essent, sanguinem extractum effundere, mox computruisse, & fœtorẽ emisisse: deinde cum creber circumferretur rumor, extractum quorumdam è corpore sanguinem, qui vitæ sanctitate clari erant, ad multum temporis imputrem conseruatum fuisse, cœpi vna mecum attentius cogitare, an posset naturaliter sanguis conseruari diù, & posse statui. Itaq; in eam sententiam veni, non esse secus de sanguine opinandum, ac de humano corpore. Quare, vt horum alia, putrescunt citiùs tardiùs, seruantur alia quàm diutissimè, pro varia temperie, ratione victus, & loco in quo reponitur: haud secus, cũ habeat humor iste naturam variam, & alius siccior, humidior, calidior, frigidior, aquosior: poterit pro varia eius natura plus minus seruari: citò tardè corrumpi. Et quidem, si bilis tamdiù conseruatur in fellea

vesica brutorum; cur quando dari potest sanguis, qui ad bilis naturam, quàm maximè accedit, non poterit idem diù conseruari? Præterea habet sanguis analogam naturam vino, eamque ob causam Galen. auctore 2. aphor. 11. vino epoto quam citissimè reficimur. Sed hoc seruatur plus minus, pro varia eius natura, & loci in quo seruatur conditione, nam vinum contentum in testa, si in cisternam labatur ad multos annos incorruptum perseuerat. Quare & sanguis diù seruari naturaliter poterit. Seruabitur autem diutius. Qui concrescit, nam concreta, vt auctor est Philosophus 4. Meteor. non putrescunt.

De tertio non possumus certi aliquid statuere, nam quemadmodum inter eiusdem speciei viuentes, alij longiorem vitam viuunt, breuiorem alij, pro varia temperiei conditione, ratione victus, natura cœli varia, in quo degunt: sic poterũt cadauera, & sanguis plus minus seruari, prout variam sunt sortiti temperiem, quæ plus minus potest reluctari tẽpori, & mixta illa seruare.

Ergo cum sint pueri, tẽperie humidi, tenelluli, obœsuli, & ob hanc causam, ad putredinem maximè dispositi, haud naturæ viribus illa Infantum corpuscula, quæ in Templo Sanctissimæ Mariæ Annunciatæ ostẽduntur, & Innocentum esse perhibentur seruata fuere: miraculo factum, vt tot annorum sæculis incorrupta perseuerarint.

Ratio muniendi cadaueris ab ambientis iniuria, an condendum in arca, quali, & num alia cum ipso.

Cap. 43.

DOcuimus rationẽ siccandi cadaueris: indagandus nunc modus vindicandi idem à calore ambientis; nam quamquam cuncti censeant necessarium esse munire illud, eligunt tamen alij aliud, quo id consequantur. Placet quibusdam cera: gummi arabicum alijs. Probant quidam cretam: mel alij extollunt: gypsum deniq; alios induxisse mortuis proditur: Cera vsos Persas, testatur Strabo. Herodot. lib. 1. & Cicerò 1. Tuscul. *Persæ* inquit, *iam cera circumlitos condiunt, vt quam maximè permaneant diuturna corpora*: Melle Democritus, vt auctor est Varro, & vt refert Herodot. eodem circumfundebantur Babilonij. Alexandrum quoque magnũ, hoc pariter modo conditum, docet præter alios Statius, ait enim.

Leg. Theatrum vit. humanæ volum. 2. lib. 7.

Duc & ad Æmathios manes, vbi belliger vrbis
Conditor, Hyblæo perfusus nectare, durat.

Scythis idem tribuit Herodot. lib. 4. vnde Agesilai corpus, quo Spartam posset deferri

ferri

Games de Sale 539 = 418-u

ferri facilius, cera circumfudisse, ob mellis defectum, docet Æmilius Probus: nec damnat hoc Plin. quinimò commendat multum lib. 22. cap. 24. *Mellis* inquit *ipsius natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore, non aspero, alia quam salis uatura.*

Ego, tametsi non ignorem, multum valere mel ad conseruanda cadauera; nam ex Plinio habemus, Claudio Cæsari allatum ex Ægypto in melle Hipocentaurum; quia tamen, non solum conseruatio procuranda est, sed vt fiat cum decore, nec decorum sit cadauer, in melle infundere, oleo immergere, aut siccis tumulare arenis; satius esse arbitror, vt cera corpus defuncti obliniatur. Cera itaque, oleoque cedrino, & gummi arabico, oblinirem cadauer; tela deinde, cera circumlita, singulas eius partes circumligarem: Eleganti, & decenti demum veste idẽ vestirem; ita enim, & ornatui, & conseruationi cadaueris consuletur. Sic multos Proceres, præclarosq; Duces Neapolitanos, quod Gallicarum partium fuissent hospitij mens æque iure violator Ferdinandus, & Alphõsus enecarũt, siccatosque, & odoribus conditos habitu quo viuẽtes vsi fuerãt, & insignibus ostẽtarunt. Concluderem postremò in arcula illud. Cœterum, quia arculæ conditio dubia, & illud quoq; incertum, an debeat sub terra recondi, & sepeliri, an in Cripta aliqua, an aeri exponi, & oculis intuentium obijci: est quoque, & illud consideratione, haud indignum, an debeat aliud cum cadauere condi, an solum reponi, eia proinde singula perpendamus.

De primo cum sit illud omnium sententia ratum, eam esse arcam eligendam, quæ putredini magis contra nititur, ne putrescente illa, contagione computrescat cadauer, abijcienda erit abietina: eligenda cedrina, plumbea, marmorea, aut ex metallo confecta: qui cineres tantum adseruabant, ne dum probabant vrnulas ex argento, aurouè constructas, sed & vitrea multis in vsu fuit, nec non figulina; nunc quando integrum seruare cadauer est animus, placent arculæ ex marmore, cedro, aut metallo constructæ, ni quis vitream in alia putet reponendam.

Quod pertinet ad aliud, sub cripta reponerem illam, aut in loco sublimi. Vterque enim locus videtur à putredine esse quam maximè remotus: Cripta nimirum, quia frigidus: sublimis, quia ventilatus.

De tertio. Inserebant antiqui nummum in os mortui, vt haberet defunctus, quod traiecturo Acheronti pro Naulo solueret, alioquin vltra paludem Stygiam, non deuexisset. Hinc Iuuenal. loquens de quodam, extrema ferè rerum omnium inopia oppresso, ait.

at ille

Iam sedet in ripa, terrumque nouitius horret
Porthmea, nec sperat cænosi gurgitis alnum,
Infælix, nec habet, quem porrigat ore trientem.

Et Virg. Portitorem Carontem appellauit, quia ab omnibus transeuntibus vectigalia exigebat, & portoria: quo respiciens Apuleius lib. 6. *Et inter mortuos* inquit, *auaritia viuit.* Indebant ijdem in os mortui potionem murrhatam, vt ex legibus 12. tabular. liquet, quæ illam vetuere. Imponebant autem, tãquam viaticum ad cœlum. Reposuere alij cariora quæque: Quamobrem cum auro, & argento tumulati quidam: hoc coniectum in Dauidis sepulchrum, sed vt tutius seruaretur, nam magna semper fuit sepulcrorum Religio, & illa violare summum facinus habitum. Cùm vxoribus alij: sic apud Indos, quæ vxorum volebat videri studiosissima viri, cum eodem libẽs, & gaudens vrebatur: in quorumdam corporibus, vasa inuenta fuisse, testatur Bellonius lib. 2. de funere medicato c. 3. quandoque arma, alias idola, & simulacra quædam, interdum numismata, in alijs demum, qui literis operam diligenrer nauarant, libros; vnde Rondoletius scribit, inter sanctiora sua monumenta adseruare quædam papiri folia arabicis literis conscripta, quę repererat in thorace cuiusdam cadaueris, nuper è Memphide nauigio, in Marsiliam asportato. Babila Martyr cum compedibus suis, & catenis, vt sepeliretur orauit, eam vt subdidit ob causam: *vt mihi* inquit, *iacenti sint ornamento.*

Egesippus & Iosephus. Herodot. lib. 1. Lege theatrum vitæ hum. vol. 2. tom. 2. pag. 570. col. 2.

Quantũ autẽ gaudebãt quiq; cum rebus sibi caris tumulari, tantumdem tristabantur, si quid infensum mortuo reposuissent. Hinc Auson. in parentalibus epithaph. 27.

Troas Achyllæo coniuncta Polixena busto,
Maluerat nullo cespite, functa tegi:
Non benè discordes tumulos miscetis Achiui:
Hoc violare magis, quam sepelire fuit.

Nihil cum cadauere humano, permisit humari Lycurgus, sed in punicea veste, & folijs oliuæ componi iussit.

Plutarc. in eius vita.

Laudo ego eorum sententiam, qui cum rebus carissimis tumulari gaudent; quia tamen nihil æque ac Christum, quæq; Christi sunt cara habere debemus, ij mihi maximè laudandi videntur, qui cum aliqua Christi imagine, aut Sancti alicuius reliquia tumulari gaudent. Reijciendi contra, qui cum auro, argentoue, esca, aut libris, aut alio cum quo vixerant iucundissimè, testamento iubent sepeliri; nullius enim vsus esca mortuo, non libri: aurum, argentum, aut aliud cadauer contumulatum, tantũm abest, vt possint nostrum defunctum iuuare, vt certò offendant;

dant;nàm aurum, argentumuè reconditum sitientes, auri,argentiuè cupidine tracti,violabunt sepulchrum. Cõtumulatum aliud cadauer, dum sibi proximè adhærens, contagio inficit,putredinem,quam omni studio procuramus arcere, facillimè infert. Christi itaq; imagine, aut Sancti alicuius reliquia, comitatus defunctus tumuletur.

De Monumenti qualitate, seù titulo. Cap.44.

PErsoluimus pensum nostrum,& quod suscepimus opus ad vmbilicum,ni fallor, perduximus;docuimus.n. quã nobis præposueramus methodum, siccandi nimirum cadauera,& à calore ambientis vindicandi:quare,& præseruandi à putredine,quod nobis in voto,& cuius gratia laborem hunc vniuersum susceperamus. Illud fortasse modò esset reliquum, quod & Vetustam illam Antiquorum Præficam iustis peractis, alta voce legimus proferre solitam s. vt clamaremus, ilicet, hoc est ire licet;peracta.n.iusta sunt, data abundè fabula,additus supremus actus,peractus. Quoniam verò præter hæc, quæ huc vsq; dicta sunt, multo plura factitasse antiquos in funeribus legimus;Quis .n. ignorat, præter hæc,tumulos sparuisse floribus,apparasse cõuiuia,accẽdisse lumina,adhibuisse custodes,Ianitores,resperfisse vino,adhibuisse ludos, & varia genera ludorũ? propter hanc causam,ne nostram quis socordiam accuset, quod multa omiserimus,aut quia non vidimus,aut quia ineptè contempsimus,plus vltra, est animus progredi. Vela ergo contracta iterum explicemus, atq;ne quid per incuriam elabatur, omnia hac perpendamus; sic enim puto fastigium impositum iri. Primum ergo illud in examen adducemus,quæ nàm monumenti qualitas eligenda Ne tamen in ambiguo laboremus, & magno cum dedecore, priusquam è portu egressi fuerimus,nauim illisisse videamur, & quod aiunt in portu ipso impegisse,placet aduertere,non esse in animo quærere, an sint sumptuosa illa monumenta extruenda, Mausolea dicta à Mausulo Cariæ Regulo, cui mortuo Arthemisia vxor condidit, atq; eiusmodi ostentationis, vt inter septem orbis miracula reponi, dignũ censuerit Antiquitas;nam hoc age amabo, superfluum illum sumptum in construendis illis Pyramidibus, Mausoleis, atq; huiusmodi: quis neget esse prorsus inutilem? superuacaneum, & merũ barbaræ vnius plebis miraculum? & vt optime Plinius, *Regum pecuniæ ociosam, atq; stultam ostentationem?* Quin si causam inspicias, inuidiosa illa est, & odiosa simul, nam quid inuidiosius, quam pecunia abuti, ne hæredes ipsa vtantur? turpiter effundere

fundere illam, ne sit plebs ocio sa; ac si in laudatum vsum non potuisset eadem absumi. Ergo mittamus, Ægyptij narrent, atq; laudent mira, & memoranda hæc pyramidum, ac Mausuleorum extrema cacumina: iactent modo, quod Plinius, ait, in raphanos, allium, & cepas, mille octingenta talenta in illis construendis erogata: moderata nos capiunt, & cum Platone, moderatum in extruẽdis sepulchris, probamus sumptum. Quare neq; illud moramur plures ne sint admouendæ statuæ, vel columnæ: id quæro dumtaxat, an admouẽdi tituli monumento. Est autem titulus oratio seũ soluta, seũ metrica, tumulo inscripta, defuncti nomen, ætatem, conditionem, mortis genus, merita, diguitates, laudesq; cum animi, tum corporis, breui, grauiter, & cum quadam commiseratione complectens. Orationem quamcumq; esse titulum, qui, & epithaphium dicitur ab alijs verò elogium: potest facilè colligi ex varijs antiquorũ monumentis: vt propterea nõ possim non mirari Iacobum Pontanum, qui lib. 3. poet. instit. c. 14. metricũ epigramma veluit esse epithaphium; & si .n. versu titulos scribere, vsque adeò fuerit consuetũ, vt propterea titulũ, carmen appellarit, Virg. quo circa scripsit.

Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen.

Vtroq; tamen stylo grauissimos scriptores fuisse vsos, vsq; adeò est clarum, vt omnino ociosi esse putem in re hac demõstranda, tempus inutiliter terere. Dicimus esse inscriptã tumulo, vt aliquod ponamus discrimen inter epithaphium, & epicedium, nœniam, monodiam, & si paulo aliter hæc distinguat Scaliger lib. 1. Poet. c. 50. & lib. 3. c. 122. enimuerò, quamquàm epicediũ, sit Oratio explicans hæc eadem, non est tamen oratio inscripta tumulo, sed aut dicta in funere, aut commendata typis, qualia apud Papinium: quo fit, vt breuitatem non requirat, quam in tumulo desiderãt omnes, prę-sertim verò Plato, qui ea conditione permisit, vt laudes mortui in lapide incidantur, ne vltra quatuor versus excurrat oratio: discriminis huius ratio est, quia in tumulo Viatores alloquimur: in nenijs eos, qui ad funus cohonestandum cõuenere: non potest autem multis detineri viator; possunt alij. Propterea Propert.

Hoc carmen, media dignum me, scribe columna:

Sed breue, quod currens vector ab vrbe legat.

Ne putes tamen vsq; adeò religiosè breuitatem in tumulo desiderari, vt tamquàm vitiosos, eos omnes reijciã, qui quatuor longis versibus, vt Plato dicebat, non comprehenduntur; nam multos videre est titulos longiores: sed quo breuior, eo elegantior habebitur.

Deducitur secundo ex dictis, posse epitaphium ab eodem,

dem,dum adhuc viuit, inscribi tumulo; Epicedium, cùm sit oratio dicta, nō nisi ab alio scribi potest. Præter hæc, quod debeat hæc oratio explicare nomen, potest inde colligi, vt mittam argumentum, quod ab inductione peti potest, quia titulum, nomen, hanc ob causam vocabant antiqui, & titulum scribere, nomen signare dicebant. Virg. 7. Æne.d.

ossaq; nomen
Hæsperia in magna, si qua est, gloria signat.

Et 2. Æneid.

Iacet ingens littore trūcus
Auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.

Ouid. quoq; 12. metamor.

tumulo quoq; nomen habēti
Inferias dederat, cum fratribus & Hector manes.

Ex his infero, non carere vitio ea epitaphia, quæ breuem quamdam continent sententiolam, præterea nihil, cuiusmodi est illud.

Fui. non sū. estis, non eritis. nemo immortalis.

Et illud,

Vixi dum vixi benè: iam mea peracta:
Mox vestra agetur fabula. Valete, & plaudite.

Quibus simile illud Ausonij.

Non sum, nec fueram, genitus tamen è nihilo sum:
Mitte nec explores singula: talis eris.

Illud Virg. dignum, quod quisq; imitetur.

Daphnis ego in syluis, hinc vsq; ad sydera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.

breuiter.n, grauiterq; nomē, vitæ genus & laudes animi corporisq; complectitur, & aliud

Mantua me genuit; Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, Duces:

Duobus.n. versibus docet vbi natus, vbi mortu', vbi cōditus, quam exercuerit artem: quot monumenta, & quæ reliquerit: nec vllam reperire voculam est, non necessariam.

Hæc itaq; si est natura tituli, seū epithaphij, certum est esse hæc monumento inscribenda Virg.

Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen.

Auson. in parent.

Gaudent impositi cineres, sua nomina dici.
Frontibus hoc scriptis, & monumenta iubent.
Ille etiam masti, cui defuit urna sepulchri.
Nomine ter dicto, penè sepultus erit.

Prudentius de passione Hippoliti Episcopi, & martyris.

Innumeros cineres sanctorum Romula in vrbe.
Vidimus &c.
Incisos tumulis titulos, & singula quæuis
Nomina, difficilè, vt replicare queam.
Plurima litterulis signata sepulchra loquuntur.
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.

Onu-

Onuphrius quoq; Panuinus lib. de cœmiterijs testatur, multa martyrum Sanctorum sepulchra epitaphijs à Papa Damaso cōpositis exornata. Adde & rationem. Nam his famæ æternitas conseruatur: his virtus clarorum virorum inter emortuos illorum cineres reuiuiscit: his gentis nobilitas plerumq; probatur; vt .n. Suetonius in Vespas. c. 1. Vespasiorum monumenta à Nursia, vsq: ad Spoletum complura, magnū indicium fuerunt splēdoris familiæ, & vetustatis, quàm à maioribus traditam, Posteri sola virtutis æmulatione, tueri possunt, & propagare. Non erat præterea datum omnibus, vt proprium possent nomen scribere, sed viris dūtaxat, qui strenuè pugnarant in bello, & ijs mulieribus, quæ piè, præclareq; interijssent, vt habetur ex Rhodigino lib. 17. lectionum antiq. cap. 19. & vt idem ibid. supprimebatur in pœnam eorum nomen, qui laqueo sibi gulā fregissent. Alteri etiam, qui nomen se amisisse somniarat, exitium est præmonstratum. Quare in laude defuncti est epitaphium inscribere, eamq; ob rationem, inscribendum.

Debeat ne tumulus floribus respergi, aut coronari Defunctus. Cap. 45.

NEutrum facere priscis Christianis placuit. Vnde cùm illud ijs Gentiles obijcerent *non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honestatis, reseruatis vnguenta funeribus, coronas etiam sepulchris denegatis*: hæc respondere solitos paulò infrà docet *At enim nos exequias adoramus, eadem tranquillitate, qua viuimus; nec adnectimus arescētem coronam, sed à Deo æternis floribus viuidam sustinemus.* Causa fuit spineæ Christi Coronæ reuerentia. Quo pariter factum est, vt Gotthifredus Bullionius recuperata iam Hyerosolima, coronari noluerit, nefas esse arbitratus, ibi caput aurea exornare corona, vbi sūmus ille Regum Rex Christus, spinea, ob ludibrium fuerat redimitus. Displicuit idem Anacreonti Poetæ, vnde ait ex trāslatione Henrici Stephani.

Potius manente vita
Roseas meo corollas
Capiti, ferasq; odores.

Nec aliud faciendum esse alij suadent; nàm si monumenta Antiquorum euoluamus, & coronarum vsus velimus inquirere, inueniemus facilè, his ornatos conuiuas, conuiuij ministros, coronata vina, victimas in sacrificijs, mensas demum rosis, & multiplici florum varietate respersas. Quare cum nihil sit commune conuiuis, & mortuis, mensæ, & tumulo: nulla videtur posse fingi ratio, quæ coronandos esse Defunctos suadeat.

Coronare nihilominus placuit antiquis Plin. *& iàm tunc coronæ*

Minutius fœlix.

Baron. tomo 1. anno Domini 34. nu. 86.

Tyrus in Hist.

Lib. 21. c. 23.

coronæ, Deorum tantum honos erant, & Larium publicorum, priuatorumq; & sepulchrorum, ac Manium. Narrans idem funus, quo coruus à Populo Romano est deductus, *funus* inquit *in humeris aliti celebratum exequijs: constratum lectum super Æthiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum.* Nec tumulis mox sepultorum tantũ coronæ coniectæ, sed & iam diu sepultis, & serta, & flores soluti, respersi. Tibul.

Lib. 10. cap. 43.

Lib. 2. eleg. 4.

Atq; aliquis senior veteres veneratus amores,
Annua constructo, serta dabit tumulo.

Anacreon de Rosa.

Quid dicam? & illa multis
Medicina certa malis:
Nec inutilis sepultis.

Lib. 5. Hinc Virg. inducit Æneam, purpureis floribus Patris tumulum aspergentem, & lib. 6. volens Marcelli manes venerari, ait

Manibus date lilia plenis,
Purpureos spargam flores, animamq; nepotis,
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

Capitolinus in vita Marci Aurelij, *tantum* inquit, *honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in Larario haberet, & sepulchra eorum additis hostijs, ac floribus semper ornaret.* Achyllis sepulchrum, ferunt apud Thessalos amarantho exornatum, ob bellicã, qua floruit virtutem: indeq; morem natũ Philostratus scribit, sepulchra amarantho coronandi: nec nostris displicuit, quamquàm displicuerit primis Christianis. Prudentius,

Nos tecta fouebimus ossa
Violis, & fronde frequenti,
Tumulumq; & frigida saxa.
Liquido spargemus odore.

Eiusdem moris meminit Hyeronimus, nec reprehendit. *Cæteri* inquit, *mariti super coniugum suorum tumulos violas spargunt, & rosas, floresq; purpureos, atq; pectoris sui dolorem his officijs consolantur.* D. Aug. inter varia miracula, quæ facta tradit, vt Gentiles ad Christi fidem allicerentur. *Fuit* inquit *ibi vir in ordine suo primarius, nomine Martialis, æuo iàm grauis, & multum à Religione abhorrens Christiana. Habebat sanè fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatũ: Qui cùm ægrotantem multis, & magnis precibus, & lachrymis rogarent, vt Christianus fieret, prorsus abnuit: eosq; à se turbida indignatione submouit. Visum est genero eius, vt iret ad memoriam Sancti Stephani, & illic pro eo quantum posset, orare, vt Deus illi daret mentem bonam, qua credere non differret in Christum. Fecit hoc ingenti gemitu, & fletu, & synceriter ardente pietatis affectu: deinde abscedens, aliquid de altari florum, quod occurrit, tulit: eiq; cùm iam nox esset, ad caput posuit. Tunc dormitum est; & ecce antè diluculum clamat, vt ad episcopum curreretur, qui mecũ fortè tunc erat apud Hipponem. Cum vero audisset eum absentem, venire præsbiteros postulanit. Venerunt, & statim se crede-*

re dixit: admirantibus, atq; gaudentibus omnibus, baptizatus est. Hinc Bembus in tumulum Sannazari,

Da sacro cineri flores: hic ille Maroni.
Syncerus, Musa proximus, vt tumulo.

Et Pontanus.

Vnguenta, atq; rosam, & costum properate puellæ
Et violam, & cunctas spargite veris opes.
Spargite opes Arabum.

Quid de defunctis? Contempserunt ne hoc fortasse, & fecerunt nihili? minimè verò: vehementer ab illis hoc expetitum, & vt fieret, rogarunt, mandarunt. Epithaphium antiquum.

Hoc rudis Aurigæ, requiescunt ossa sepulchro,
Nec tamen ignari flectere lora manu.
Iam qui quadriugos, auderem scandere currus,
Et tamen à bijugis non remouerer equis.
Inuidere meis annis crudelia fata,
Fata, quibus nequeas opposuisse manus.
Nec mihi concessa est morituro gloria Circi:
Donaret lachrymas, ne pia turba mihi.
Vssere ardentes intus, mea viscera morbi,
Vincere, quos medicæ non potuere manus.
Sparge precor flores, supra mea busta, Viator,
Fauisti viuo forsitan ipse mihi.

Aliud.

Longius Patroclus, sequutus pietatem col. cent.
hortos cũ ædificio huic sepul.
Iuncto viuus donauit, vt ex
reddito eorum
rosæ, & escæ Patrono
suo, &
quandoque sibi ponerentur.

Plura inuenies apud Magium lib. 2. miscell. cap. 2. Nec reprehendere audebit hoc aliquis, si coronarum vsum exploratum habuerit, & quorsum flores repersi. Sciendum itaq; Coronas tanto in honore habitas apud Priscos fuisse, vt Dijs dumtaxat ipsas, artribuere sint ausi. Plin. *antiquitus quidem nulla nisi Deo dabatur: ob id Homerus cælo tantum eas, et prælio vniuerso tribuit, viritim verò ne in certamine quidẽ, vlli.* Est postea eadẽ Regibus concessa, fuitq; Regiæ Maiestatis insigne, vnde ex coronæ casu, conijciebant cummuniter Diuinatores, fore, vt Regno Rex deijceretur, vt in Henrico Secundo obseruatum refert Polyd. Virg. & Andrea Rege Neapolitano Sammõtius; Hinc quoniam Sacerdotes præsunt Populo, seq; & alios regunt, vt coronam in capite gestarent, Ecclesiæ Romanæ institutione introductum; *sunt enim, vt ait* Gratianus, *Reges, idest se, & alios*

Lib. 16. c. 3.

Lib. 23. hist. Angli.
In histor. sua.

alios in virtutibus regentes, & ita in Deo Regnum habent. Non negauerim alijs impulsos causis Clericos hunc modum tēdendi diprobasse, scio.n. id illis placuisse, quia ita attonsus est Petrus, & quoniam Petrus in Dominicę Passionis memoriam attonsus sic est, idcirco & ipsi qui per eamdem passionem saluari desiderāt, passionis signū in vertice gestant, vt late docet Baron. tom. 1. Ann. Christi 58. num. 125. sed hanc potiorem esse reor. Fuit deinde ad alia significanda translata, licet semper fuerint, aut eximiæ virtutis, aut victoriæ, aut illustris facinoris testimonium illustre. Quamobrē, & eum, qui boni aliquid con consuluisset, & alicuius artis Inuentorem, aut peritum, coronari solitum Plato innuit. Quo factum, vt Trasibulo, expulsis, & occisis triginta tyrannis, legeq; obliuionis iniuriarum inter ciues sancita, honoris ergo Populus coronam dederit, & Olympicæ victoriæ victores, in suas Ciuitates reuersi, à suis ciuibus aureis decorantur coronis. Quamquàm non statim id factum, sed in certaminibus primò fuit donum Athletarum, secundo excitatio, & plausus, tertio foliorū coniectio, quarto corona: qua pariter donati, qui benè admi nistrassent Remp. Plin. *fuit eadem Imperatoris clemētiæ data, postquam ciuilium profanatione bellorum, meritum videri cœpit, ciuem non occidere*; sed quo honoratior, testataq; foret virtus militum, quouè ad decora militiæ eorum animos inflammarent mirè; est à quinto multiplex corona vsurpata, nam obsidionalem, ciuicā, muralem, naualem, castrensem, & aureas inuenere, ijsq; eos donabant, qui vrbes, castra, exercitus, obsidione liberassent, ciuē seruassent, vel primi obsessæ Vrbis muros subijssent, vt ibidem Plin. Gell. lib. 5. c. 3. Alex. ab Alexandro lib. 4. dier. genial. c. 28. Petrus Gregorius lib. 6. de Rep. cap. 20. Vuolphang. Lazius lib. 9. de Rep. Rō. c. 28. & elegāter his versibus Claud. docet.

In fine Dialogi 6. in Alcib.

Probus in eius vita.

Clemens Alexandrinus 2. pædag. c. 8.

Sæpè Duces, meritis bello, tribuere coronas:
Hunc cingit muralis honos, hunc ciuica quercus
Nexuit: hunc domitis ambit rostrata carinis.
Solus militiæ mira mercede iugalem
Promeruit Stilico, sorore ferente coronam.

Vsurparunt demum coronas Prisci in conuiuijs, & arctè tempora laneis, lineisuè coronis circumligabant, ad arcendam, vt omnes vnanimiter docent, eam, cui maximè dediti erant ebrietatem; nàm adstrictis compressisq, arterijs, & venis, nullus patebat aditus vaporibus, qui à stomacho ad caput assurgētes ebrietatē, poterāt inducere: ob quā causā ad inhibendos defluxus, qui ad oculos, laudauit Arist. temporum vstionem mox vt vtilitati,

Sect. 5. probl. 31.

ti, iucunditatem, & ornatum adiungeret, fascijs illis victisq; flores, frondesq; addidere, aut dimissis laneis, lineisuè inuolucris, coronas ex varijs florum foliorumq; generibus sunt aggressi contexere, quæ odore nares recrearent, & caput, oculos colore oblectarent: refrigerante vi vapores repellerent, aut leni calore, adapertis meatibus, assurgentes halitus discuterent, aut saltem facerent, vt ijdem leniter perspirarent, vt Athen. lib. 13. c. 12. Rhodigin. lib. 27. c. 26. & Lorinus c. 2. sap. vers. 8. Neq; hæc inuenisse satis fuit, explendis eorũ voluptatibus, sed auro, argentouè coronarum folia tegere, & preciosis vnguentis, modo ipsa, modo crines perfundere studuerunt: ac si parum esset, vt benè Mercur. florum odoribus perfrui, nisi vnguentorũ odore eosdem vincere, aut saltem dehonestare tentassent. Habuerunt itaq; conuiuales coronæ vsum triplicem; sunt illæ adinuentæ ad præcauendam ebrietatem, sanitatemq; tuendam: ad voluptatem, & ornatum; vnde quia habentes florũ coronam reuinctam super oculos, variegato florum colore frui nequeunt, neq; odoris suauitate recreari; nàm ad supernas partes elati halitus, nõ possunt naribus allici; hinc factum fortasse, vt non tantum caput corona cinxerint, sed collo easdem suspenderint, caputq; & pectus, odoratis illiniuerint vnguentis, vt Athen. Hinc Ar-

3. variar. c. 9.

chilocus apud eumdem.

Vnguento perfusa coma, pectusq; madidum est, amat. n. senex.

Lib. 15. c. 11.

Cumque explendis hisce vsibus rosa potissimum valeat; est enim flos spectatissimus, mirè odoratus, quo fit, vt cor, & cerebrum, quàm maximè recreet: propterea factum, vt rosa potissimum vsi fuerint. Martial.

Pinguescat nimio madidus, mihi crinis amomo,
Ornenturq; rosis, tempora sutilibus.

Ouid. 5. fastor.

Tempora sutilibus, pinguntur tecta coronis,
Et latet iniecta, splendida mensa, rosa.

Sap. 2. *cùm ætas nostra imbecilla sit, æui breuis, & vt fumus, & vmbra euanescat: agite fruamur bonis præsentibus, & vtamur rebus naturæ, dùm Iuuentus adest; vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non sinamus elabi florem temporis: Coronemus nos rosis, antequam marcescant.* Flores pariter honoris causa respersos, docet clare Plin. lib. 21. c. 3. habet. n. *florum quidem P. R. honorem, Scipioni tantùm adhibuit* & paulò infra, *asses ergo contulit populo, ac funus elocauit, quaq; præferebatur, flores è prospectu omni sparsit.*

Cœterum si hi coronarum sunt vsus, & inuentæ illæ sunt ad decorem, sanitatem tuendam, voluptatem, ornatum: deduco ex his apertè quosdã saltem mortuos esse coronandos; enimuerò si fortiter præliantes, & strenue, varijs deco-

rabantur coronis à Romanis; cur Christianos pro salute pugnantes æterna, hostesq; multò fortiores vincentes, coronis nō dignos censebimus? equidem maioris longè virtutis est, æstuantem flammam libidinis extinguere, quam flammam in vrbe grassantem comprimere: titillantes sensus, & rationis imperium detrectantes coercere, quam hostilem exercitum debellare: maioris demum molis se ipsum, quàm alios vincere. Prou. 16. *qui dominatur animo suo, fortior est expugnatore vrbium.* Quare dignius est hos coronare, quàm illos. Hos inquam, qui sanctitate præclari, non in vniuersum, & indiscriminatim quoscumq; nam non omnes sensus reluctantes coercent, & rationis imperio subijciunt.

Sint ne epulæ tumulo inferendæ. Cap. 46.

INferebant Romani. Virg. 3. Æneyd.

Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Cæruleis mœstæ vittis, atræq; cupressi
Et circum Iliades, crines de more solutæ.
Inferimus tepido spumantia Cymbia lacte
Sanguinis, & sacri pateros, animamq; sepulchro
Condimus, & magnum suprema voce ciemus.

Et lib. 6.

Hoc magis inceptos Genitori instaurat honores.
Incertum, geniumne loci, famulumuè parentis.
Esse putet; cædit, quinas de more bidentes,
Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos,
Vinaq; fundebat pateris, animamq; vocabat
Anchisæ Magni, Manesq; Acheronte remissos:
Nec non, & socij, quæ cuiq; est copia, læti.
Dona ferunt, onerantq; aras, mactantq; iuuencos.
Ordine ahena locant alij, fusiq; per herbam
Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent

Varro, vt ex Macrob. habetur lib. primo Saturn. ferialiū dies, ita dictos putat, à feriendis pecudibus, vel à ferendis epulis ad sepulchra. Festus in voce ferialia, *feriæ erant Romanis, Dijs Manibus sacratæ: ita dictæ à ferendis ad tumulum epulis.* Donat. in voce Silicernum, *est* inquit *Silicernium cœna, quæ infertur Dijs Manibus: vel quod eam silentes cernant vmbræ, vel quod, qui hæc inferunt, cernant neq; degustant, nàm de ijs, quæ libantur inferis, quisquis, attedit, aut biberit, funestatur.* Inferebant autem, quia sibi persuaserant, mortuorum Manes, ad sepulchra, vltrò, citroq; commeare, sanguinemq; cœsarum victimarum potare. Sed vt melius moris huius exordia noscantur, & occasio, scire oportet,

tet, priscos Platonem sequutos, opinatos fuisse, animum nostrum, priusquàm in tetrum hoc corpus caducumq; immittatur, æthereo quodam corpore, tanquam veste simplicissima indui: circumiecerunt pręter hoc, aliud corpus eidem animo, tenue illud quidem, & simplex, sed superiore, longè minus illustre, ac splendidum; non.n. erat æthereum, sed ex elementorum permistione concretum: quoniam vero aer excellebat, aereum illud appellabant. Duobus hisce corporibus stipatum animum, in tertium hoc mortale, & caducum coniiciebant, & iisdem comitatum postea, autumabant, fracto hoc carcere ciuem fieri Deorum, relegari ad tartara, hac illac vagari, potissimũ vero gaudere, & vicinia cadaueris, & honoribus, quibus corpus vita iam functum, viuentes prosequuntur. subirasci homicidis, quorum culpa ante diem è corpore extrusus fuit. Propterea fugebat Anna aerẽ. Didonis cadauer ambientem, vt vna secum, exugeret spiritum circa ea loca vagantem.

extremum, siquis super halitus errat,

ore legam.

Æneas Manes Anchysis salutabat.

iterum salue te recept.

Nequicquam cineres, animæq; vmbræq; parentis.

Propterea Dido Æneæ ingrato, alioquin, & à quo grauiter erat offensa, minitabatur.

Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas;

Remus eleri.

Sæue Celer, crudelem animam, per vulnera reddas,

Vtq; ego sub terras sanguinolentus eas.

Et Nero, *occisa matre, sæpè confessus exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tœdis ardentibus. Quin facto per Magos sacro, euocare Manes, & exorare tentauit.* Demum quia habebant iidem pro certo, gaudere epulis animam, idcircò Polydoro Æneas, & Anchisæ parentalia instituit. Hinc verò natum hunc morem, confirmatur secundo ex Diuo August. nàm homilia 15. de San. quæ est super Cathredam S. Petri habet. *Miror cur apud quosdã infideles hodie tàm perniciosus error increuerit, vt super tumulos Defunctorum cibos, & vina conferant, quasi egressæ de corporibus animæ carnales cibos requirant.*

Suet. in vit. Neron. c. 34

Rationale diu. offic. p. 347. 61

to. p. n° 262 F. In Canon Grat. 593. 6. 148 op3. In glossa

Circumfertur, ritus huius auctor Æneas ni velimus Ouidio fidem denegare, habet n. 2. fast.

Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor

Attulit in terras, iuste latine tuas.

Ille Patris Genio sollemnia dona ferebat:

Hinc populi ritus, edidicere nouos.

Fouit eumdem, sacerdotum malitia; cedebat.n. hoc eorum commodo bifariam, primum, quia illatis epulis pascebantur, vt

vt habetur cap. vlt. Danielis.

Secundo, quia vbi aliquis absque hærede decedebat, aut legata pro epulis pecunia, obliuioni tradebatur, septem virum opera, Collegio Pontificũ applicabatur, vnde opulentiores euadebant, vt Blond. lib.2. Romæ triumph.

Obijcies, nefas erat vesci epulis oblatis Manibus, ergo falsò dicitur, his Sacerdotes nutritos. falsò pariter asseritur, legatam pro epulis pecuniam, in proprios redditus conuertisse; faba enim offerebatur Manibus, Sal, apium, legumina, oua, mola salsa, aut duo lactis cyathi, duo sanguinis, totidemque vini, vnde Virgil.5. Æneid.

Sic fatus velat materna tempora myrto:
Ille at cõcilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua.
Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro,
Purpureosque iacit flores, ac talia fatur.

Et 3. Æneid.

tepido spumantia cymbia lacte
Sanguinis, & sacri pateras

vel vt D. Aug. refert 8. de ciuit. 27. & 6. confess.2. pultem, panem, & vinum vnde Ouid.2. Fastor.

Parua petunt Manes, pietas, pro diuite grata est
Munere, non auidos, styx habet ima Deos.
Tegula proiectis, satis est velata coronis,
Et sparsæ fruges, paruaq; mica salis.
Inq; mero, molita Ceres, violæq; solutæ,
Hæc habeat media, testa relicta via.

Quare non est verisimile, exiguam pecuniam sacris his destinatam, Sacerdotes suffuratos fuisse. Quid si monstremus, non esse hæc tantum oblata, sed multo plura, & meliora? non ne omnis tolletur suspitio, & dubitatio proposita euanescet? Ita certè: proinde hoc agamus. Virg.5. Æneid. exponens epulas ab Ænea oblatas, Manibus Patris sui Anchisæ, ait.

Cædit quinas de more bidẽtes
Totque sues, totidem nigrantes terga iuuencos,
Vinaque fundebat patheris, animamque vocabat
Anchysæ Magni, Manesq; Acheronte remissos:
Nec non, & socij, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt, onerantque aras, mactantque iuuencos.
Ordine ahena locant alij, fusiq; per herbam
Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent.

Nec Ouidius discrepat; Nã quamquam parua, satis esse Dijs docuerit, subdit tamen, non esse propterea vetitum, quin plura adijcerentur; habet enim.

Nec maiora veto, sed & his placabilis vmbra est:

Adde

Adde preces, positis, & sua verba focis.

Placuit quoque alijs escas tumulo inferre: non quod ijs, aut pasci animas Defunctorum putarent, aut delectari, sed vt ijs pasti viuentes, qui accurrebant, pro anima defuncti, orarent. Possem hoc multis probare, sed qu a satis lucis accedet, si afferamus hic, quæ scripta sunt, in quodam saxo antiquo, quod Rauennæ habetur apud sacram Petri Apostoli ædem; quæ Seraphici Francisci vocabulo, & Fratrum eius Ordinis habitatione, est notior, id faciemus.

D.M. Flauiæ Quinti Filij salutari Coniugi carissimæ, Lucius Publicius Italicus Decurio, ornamentum sibi, viuens posuit. Hic Collegio fabrum militiæ Rauennatis, sextertia triginta viuens dedit, ex quo reddit, quotannis Decurionibus Collegij fabrum militiæ Rauennatis in æde Neptuni, quam ipse extruxit, die Neptunaliorum præsentibus sportulæ, nummi bini diuiderentur; & Decurionibus xxviij. centeni quinquaginta quotannis darentur, vt ex ea summa, sicuti soliti sunt, arcam publitiorum Flauiani, & Italici filiorum, & arcam, in qua posita est Flauia salutaris vxor eius, rosis exornent de nummis 25. sacrificentque ex 22. & de reliquis ibi epulentur. Ob quam liberalitatem, Collegium fabrum militiæ Rauennatis inter benemeritos, quotannis rosas supra se, & Flauia salutarem Vxorem eius mittendas ex 35. sacrificiumque faciendum de 22. per Magistros decreuit. P. Helius Cissus sibi, & Ligariæ Arcimialti, viuens posuit in agro pedes 25. infra pedes 25.

Non esse tamen epulas sepulchro inferendas, communis omnium est sensus, qui tenendus. Et quidem, risu esse, eos omnes excipiendos, qui ea ducti causa, parentalia faciebant, quod animas epulis delectari putarēt, aperto constat sacræ Scripturæ testimonio; legitur enim cap.30. Eccles. num. 28. *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularū circumpositæ sepulchro. Quid proderit libatio Idolo? nec enim manducabit, nec odorabit: sic qui effugatur à Domino portans mercedes iniquitatis videns oculis, & ingemiscens: sicut spado complectens Virginē, & suspirans.* Demonstrat idem ratio; siquidem, vt benè Au-

gust.

gust. *Epulas, & refectiones, caro tantum requirit: spiritus autem, & anima his non indigent. Parare aliquis suis caris dicit, quod ipse deuorat: quod praestat ventri, imputat pietati. Cessate ergo fratres, ab hoc gentili infidelitatis errore. Animae enim sanctae, quae in hoc saeculo, aut per vitae innocentiam purae sunt, aut poenitentiae satisfactione purgantur, Saluatore nostro recipiuntur, & cum eo esse credendae sunt secundum Apostoli dictum, cupio dissolui, & esse cum Christo. Animae ergo fratrum parentumque nostrorum minimè cibis carnalibus delectantur. Offendi his magis possunt, quam delectari, si cum illae in sacris sedibus sint, vos eas in terra esse credatis.* Neque aliter suspicandum est, argumento ab vmbris desumpto, sed cum Cicerone putandum: *à sua quemque fraude, & suo terrore maximè vexari, à suis malis cogitationibus, conscientiaque animi terreri: has esse impijs assiduas, domesticasque furias, quae dies, noctesq; parentum poenas ab impijs filijs repetunt.* In quam sententiam facit, quod à Tacito quoque lib.6. annal. in hunc modum est scriptum, *si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspici, laniatus, & ictus; quando, vt corpora verberibus, ita saeuitie, libidine, malis consultis, animi dilacerantur, quippe Tyberium, non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse poenas fateretur.*

Orat. pro Rosc.

An afferendae, vt ijs saltem Sacerdotes refecti, & probi quique beneficio hoc deliniti, preces pro mortuo fundant? Partem, quae affirmat, videtur sacra Scriptura suadere; legitur enim Tobiae cap.4. *Frange panem tuum super sepulchra iustorum, & ne tradas ea iniustis:* quorum sensus est, cum elemosynam erogas pro Defunctorum salute, non nisi iustos pauperes, & Sacerdotes inuita, qui hoc beneficio deuincti, preces pro mortuo concipiāt. Clemēs quoq; Romanus lib.8. Constitutionum Apostolicarū cap.44. haud reprehendit huiusce generis conuiuia, sed vt seruatis legibus temperantiae fiant, admonuit. *Qui* inquit *in exequijs mortuorum, ad conuiuium funebre, inuitati estis, ordine, & cum timore Dei epulamini, vt possitis preces, pro Defunctis adhibere Deo; qui enim Praesbyteri, & Diaconi estis, debetis semper sobrij esse, tùm vobis, tùm alijs, vt possitis eos, qui incompositè, & immoderatè viuunt monere.* Huic simile est, quod habetur in Cōcilio Coyacensi, anno Domini M L. celebrato. Habet enim. *Clerici, & Laici, qui ad conuiuia Defunctorum venerint, sic panem Defuncti comedant, vt aliquid boni pro eius anima faciant.*

Non esse nihilominus faciendum, quamquam iusta causa, piaque ducantur, monent multi grauissimi Patres: nam vsque adeò praesens est abusuum

peri-

periculum, vt ne à sanctissimis quidem Viris caueri possit. Concil. Cartag. tertium cap. 30. *Super mortuorum tumulos, nec bibere præsumant. Quod si fecerint, Canonicam sententiam accipiant.* Huc quoque facit illud D. Pauli, *Numquid domos non habetis ad manducandum, aut bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habēt?* Nec putandum est aliter sensisse eos, qui maximè probant, vt huiusmodi epulæ ad sepulchrum ferantur, nam nos quoque id admittimus, quamquam negemus, in Ecclesia esse deuorandas.

Quod si legamus, nonnullos, & doctrina, & vitæ sanctitate præclaros celebrasse conuiuia in templis, sciatis multa à sanctis viris permissa, quæ tamen nouerant aliter facienda, quod inde apertè colligitur, quia progressu temporis emendarunt. Vide Diuum August. 8. de Ciuit. Dei cap. vltimo.

Sint nè lampades suspendendæ ad Sepulchrum.

Cap. 47.

NOn est difficultas, num ad fugandas tenebras, & illustrandos Defunctos, cerei accendendi sint illis, suspendendæ lampades, aut monumentis eorum inferendæ lucernæ; Nam cum nullus sit sensus in cadauere, non vis aliqua animæ supersit, neq; anima circa monumenta vagetur, & corpori, quod paulò antea informarat, adsideat: non est cur simus solliciti, ne tenebræ perturbent Defunctum, vrgeant, affligant, eamque ob causam, de illustrando illo, cogitemus; noui enim, nec me latet, Lactantium irridere Gētiles, quod hostias Deo, tamquam esurienti mactarent, vina tamquam sitienti effunderent, lampadesque velut in tenebris agenti accenderent. Scio D. Hieronymum non excusare errorem eorum, qui hac ducti causa, cereos accendebant martyribus, quamquàm laudet zelum, quippè honoris ergo accendebant: sed quando dictum supra à nobis est, non esse abijcienda cadauera, quin pium esse curare illa, colere, & omni officio prosequi, dubitatio est, an eò vsq; coli à nobis debeant, vt teneamur honoris, & officij ergo, eorum monumentis, accendere cereos, suspendere lampades, vel quod à priscis factum, multi produnt, inferre lucernas. Existimarunt multi, in pietate esse, hoc officij genus, erga mortuos non omittere; præstarunt enim primi illi Christiani, & monumentis Martyrum cereos accendebant: commendauit Diuus Athanas. & vt faciamus, hortatur, *etiam* inquit, *si in aere collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremū egit, tamen implorata Christi Dei* ope,

Hieron. aduersus Vigilantium.

Orat. de fidelibus Defunctis.

ope, oleum, & ceram, ad ipsius sepulchrum accendere, ne recuses: Quidam etiam seruos suos, sub hac conditione manumiserunt, & libertate donarunt, vt alternis mensibus lucernam monumento accenderent, & mortis sollemnia peragerent. *Mœuia* (habetur in l. Mœuia de manumiss. testamenti) *decedens, seruis suis Sacho, & Euthychæ Thyrenæ, libertatem reliquit his verbis. Sachus seruus meus, & Euthychia, & Thyrena Ancillæ meæ omnes, sub hac conditione liberi sunto: vt monumẽto meo alternis mensibus, lucernam accendant, & mortis sollemnia peragant.* Scio quoque alios, bona precatos, vt id facerent. Saxum antiquum.

Aue Septima: sit tibi terra leuis.
Quisque huic tumulo posuit ardentem lucernam:
Illius cineres, aurea terra tegat.

An tamen rectè fecerint, dubito, nec certi quicquam statuere audeo; ignis enim vt supra monstrauimus, est inter honores augustales habitus, nedum à Persis, sed Troianis, Albanis, Romanis, & quidem iure; nam vt ignis segregat, quæ diuersam, & variam naturam habent, vnit contra, quę sunt eiusdem generis: sic Princeps debet eos, qui sunt sibi subditi, in pace tueri, & seruare: feroculos, & imperij frœnum detrectantes, debellare: vt ignis, non putrescit, quamquam cœtera omnia hãc labem sentiant: sic Princeps, etsi alij omnes in cœno vitiorum sedeant, debet tamen ipse omni labe corruptionis carere; nam nullius debet esse culpæ conscius, qui culpæ alicui obnoxios, vult corrigere. Vt in igne, duæ facultates obseruantur, & potissimum elucent, vis combustiua, & illuminandi: sic Princeps, & comburere debet, & illustrare: vrere malos, & ob patrata crimina, pœna dignos: illustrare bonos, hoc est recreare, & moderato lucis calore fouere. Demum, vt luce extincta cœcutimus: sic vbi Princeps cœcutit, miserè vniuersi perimus. Quod si tanti ignis est habitus, nec par est honores augustales, cuicumq; indiscriminatim conferre: ineptè, & iniustè faciet, quicumque luce mortuos omnes, esse honestandos contendet.

Augetur difficultas, siquidẽ ignis, nedum Imperatoribus, prælatus, sed inter diuinos est relatus honores. Leuitici c. 6. vers. 12. *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subyciens ligna manè per singulos dies, & imposito holocausto desuper adolebit adipe pacificorum,* & vers. 13. *Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari.* Exod. quoque 27. *præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum potissimum, piloque contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii extra velum,*

velum, quod oportunum est testimonio, & collocabant eam Aaron, & filii eius, vt vsque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filiis Israel. Num reiecere Gentiles? minimè verò quin in celebrioribus venerationibus cereos, lampadesq; incendebant, vt supra monstrauimus. Quamobrem, cum nullus vsque adeò sit impius, vt diuinos honores hominibus tribuendos censeat, pietatis esse videtur, non accendere lampades, cereosq; ad sepulchrũ.

Censeo nihilo tamen minus, non esse hoc simpliciter affirmandum, sed distinguendum de mortuis hunc in modum. Vel is, qui periјt, est vir aliquis fama Sanctitatis illustris, vel est obscuri nominis homo, aut licet sit nobilissimus, & fumosis imaginibus clarus, nulla tamen fuit virtute propria conspicuus. Priorum monumentis suspenderem lampades, & cereos accenderem. Posteriores nego esse hoc officio prosequendos; enimuerò cum lux, non accendatur ad tenebras fugandas, non in signum lætitiæ, ob quam causam Virgines ierunt Sponso obuiam cum lampadibus, sed in symbolum, & vt doceamus ipsos præluxisse alijs, & cordis tenebras illustrasse, non aeris: illi erunt consequenter luce decorandi, qui cæteros, & doctrina, & opere illustrarunt, hoc est voce, & exẽplo, quid cauendum, quid prosequi expedit, docuere; qui nihil conspicuum edidere, digni sunt, qui perpetuò in tenebris iaceant. Quamobrem, cum viri virtutibus clari, sint tales, de his enim dixit vera illa lux, quæ omnem hominem illuminat. *Vos estis lux mundi: non potest abscondi ciuitas, supra montem posita:* & illud, *sic luceat lux vestra, coram hominibus, vt videant opera vestra, & Patrem vestrum glorificent:* horum sepulchro lampades suspendendæ, cereiuè accendendi. Nempè face præ ceteris digni sunt, qui facem prętulere virtutis. Etiam vos ego honesta Terris, decora cœlo lumina, teque in primis horum illustrator luminum lux ipse, & veritas Iesu Christe oro, quæsoq; mihi, vt adsitis, nè in his fati tenebris, squallore cadauerum, & nocte maligna sepulchrorum, lux certa veritatis subtrahatur.

Testor autem fontem ipsum lucis nihil ingenio me meo credere, facemq; semper spectare, quam Ecclesia præfert Romana: Huic credere, hanc sequi, præterea nullam: ad eius reuocari libellam volo, quæ dixi, quæ scripsi omnia: Si quid excribitat, præcidi, atque abijci. Id feci, infeci in antepraxi medica, alijsque à me aditis monumentis: quanto magis in hoc ad relaxationẽ animi exarato libello: quẽ tibi Lector ità do, vt ad requietem potius animi, quã ad discendũ, tibi legendum putes. Vale.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO:

Pag. 2.	lacerantur.	leg. laceratum.	112	ran.	leg. ranæ
15	ſanctitatem.	leg. ſanctitate.	113	elementaui	leg. elementalis
20	mad.	leg. a.	114	diſperſos	leg. diſperſas
Ibid.	Capiuaceus.	leg. Capiuacceus.	115	aut	leg. vt
ibid.	Galeni.	leg. Galenum.	116	quarto	leg. quartum
35	lachymæ	leg. lachrymæ.	122	tame	leg. tamen
43	Prolandum.	leg. plorandum.	123	vt abundat	
45	dici	leg. diù.	127	cadaueram	leg. cadauerum
49	ex	leg. &	129	Propertus	leg. Propertius
50	inlixere	leg. inflixere	130	Cuatum	leg. Curatum
51	qua	leg. quo	131	vſtioni	leg. vſtiones
52	ſe	leg. eſſe	133	etiam	leg. & iam
55	anima	leg. animæ	134	Heraclitus	leg. Heraclides
ibid.	animæ	leg. anima.	135	pic e,& aſphalto.	l. piſſaſphalto
65	alij	leg. illi	136	habet propoſita.	l. habet de propoſita.
66	nec	leg. non	139	adſunt	leg. addunt
68	huomini	leg. homini	140	tuttela	leg. tutela
69	elemetali	leg. elementali	ibid.	nariam	leg. narium
76	tnterim	leg. interim	142	uatura	leg. natura
ibid.	corporibuſq;	leg. corporibus	ibid.	mens æque	leg. menſæque
78	coeui	leg. æuo	ibid.	violator	leg. violato
79	ferreq;	leg. ferroq;	144	præpoſueramus.	l. propoſueramus
82	coeui	leg. œui	ibid.	ſparuiſſe.	l. ſparſiſſe
ibid.	cadauere	leg. cadauer	ibid.	conſtrnendis	leg. conſtruendis
ibid.	Grœui	leg. Græci	149	reperſi	leg. reſperſi
ibid.	ihnumato	leg. inhumato	ibid.	Pepulo	leg. Populo
83	Cymici	leg. Cynici	150	tendendi	leg. tondendi
89	ad vndiq; enim inferos	leg. vndiq; enim ad inferos	ibid.	diprobaſſe	leg. probaſſe
			ibid.	con abundat	ibid. à abundat
91	deerat	leg. deerant	151	fi	leg. ſi
96	athigendis	leg. abigendis	152	patheros	leg. patheras
100	Tridinio	leg. Triclinio	153	eleri	leg. celeri
ibid.	conuiuo	leg. conuiuio	156	Saluatore	à Saluatore

Imprimatur.

Iacob. Terragn. Vicar. Gener.

Mag. F. Dominicus Grauina Ord. Pręd. Cur. Archiep. Theol. Dep. vid.